TOM. IV.

BIBLIOTECA

....

BIBLIOTECA
Montefiasco
SALA Aula Magna
SCAFFALE III
NUMERO 118

BIBLIOTECA
Montefusco
SALA Aula Magna
SCAFFALE III
NUMERO 118

3878

ANGELICI DOCTORIS
DIVI THOMÆ
AQUINATIS
OPUSCULA SELECTA

Summo ſtudio, ac diligentia ab innumeris, quibus antea ſcatebant, erroribus expurgata, atque in ſex Tomos diſtributa.

EDITIO PRIMA NEAPOLITANA

TOMUS IV.

NEAPOLI)(MDCCLXXVIII.
EXCUDEBANT FRATRES PACI
propriis ſumptibus.

PUBLICA AUCTORITATE.

BIBLIOT. C. F. M. CAD.
MONTEFUSCO
(AV)

D. THOMÆ AQUINATIS DOCTORIS ANGELICI

OPUSCULUM VIGESIMUM

De Regimine Principum

AD REGEM CYPRI.

ARGUMENTUM OPERIS.

COgitanti mihi quid offerrem regiæ celsitudini dignum, meæque professioni congruum, & officio, id occurrit potissime offerendum, ut Regi librum de regno conscriberem, in quo & regni originem, & ea quæ ad Regis officium pertinent secundum Scripturæ divinæ auctoritatem, philosophorum dogma, & exempla laudatorum principum diligenter depromerem, juxta ingenii proprii facultatem; principium, progressum, & consummationem operis ex illius expectans auxilio, qui est Rex Regum, & Dominus Dominantium, per quem Reges regnant, Deus, magnus Dominus, & Rex magnus super omnes Deos.

LIBER I.

CAP. I.

Quod neceſſe eſt homines ſimul viventes ab aliquo diligenter regi.

PRincipium autem intentionis noſtræ hinc ſumere oportet, ut quid nomine Regis intelligendum ſit, exponatur. In omnibus autem quæ ad finem aliquem ordinantur, in quibus contingit ſic, & aliter procedere, opus eſt aliquo dirigente, per quod directe debitum perveniatur ad finem. Non enim navis, quam ſecundum diverſorum ventorum impulſum in diverſa moveri contingit, ad deſtinatum finem perveniret, niſi per gubernatoris induſtriam dirigeretur ad portum: hominis autem eſt aliquis finis, ad quem tota vita ejus, & actio ordinatur, cum ſit agens per intellectum, cujus eſt manifeſte propter finem operari. Contingit autem diverſimode homines ad finem intentum procedere, quod ipſa diverſitas humanorum ſtudiorum, & actionum declarat. Indiget igitur homo aliquo dirigente ad finem. Eſt autem unicuique hominum naturaliter inſitum rationis lumen, quo in ſuis actibus dirigatur ad finem. Et ſiquidem homini conveniret ſingulariter vivere, ſicut multis animalium, nullo alio dirigente indigeret ad finem, ſed ipſe ſibi unuſquiſque eſſet rex ſub Deo ſummo Rege, in quantum per lumen rationis divinitus datum ſibi, in ſuis actibus ſeipſum dirigeret. Naturale autem eſt homini ut ſit animal ſociale, & politicum, in multitudine vivens, magis etiam quam omnia alia animalia: quod quidem naturalis neceſſitas declarat. Aliis enim animalibus natura præparavit cibum, tegumenta pilorum, defenſionem, ut dentes, cornua, ungues, vel ſaltem velocitatem ad fugam. Homo autem inſtitutus eſt nullo horum

rum ſibi a natura præparato, ſed loco omnium data eſt ei ratio, per quam ſibi hæc omnia officio manuum poſſet præparare, ad quæ omnia præparanda unus homo non ſufficit. Nam unus homo per ſe ſufficienter vitam tranſigere non poſſet. Eſt igitur homini naturale, quod in ſocietate multorum vivat. Amplius: aliis animalibus inſita eſt naturalis induſtria ad omnia ea quæ ſunt eis utilia, vel nociva, ſicut ovis naturaliter æſtimat lupum inimicum. Quædam etiam animalia ex naturali induſtria cognoſcunt aliquas herbas medicinales, & alia eorum vitæ neceſſaria. Homo autem horum, quæ ſunt ſuæ vitæ neceſſaria, naturalem cognitionem habet ſolum in communi, quaſi eo per rationem valente ex univerſalibus principiis ad cognitionem ſingulorum, quæ neceſſaria ſunt humanæ vitæ, pervenire. Non eſt autem poſſibile, quod unus homo ad omnia hujuſmodi per ſuam rationem pertingat. Eſt igitur neceſſarium homini, quod in multitudine vivat, ut unus ab alio adjuvetur, & diverſi diverſis inveniendis per rationem occuparentur, puta unus in medicina, alius in hoc, alius in alio. Hoc etiam evidentiſſime declaratur per hoc, quod eſt proprium hominis locutione uti, per quam unus homo aliis ſuum conceptum totaliter poteſt exprimere. Alia quidem animalia exprimunt mutuo paſſiones ſuas in communi, ut canis in latratu iram, & alia animalia paſſiones ſuas diverſis modis. Magis igitur homo eſt communicativus alteri, quam quodcumque aliud animal, quod gregale videtur, ut grus, formica, & apis. Hoc ergo conſiderans Salomon in Eccleſiaſte ait: Melius eſt eſſe duos, quam unum: habent enim emolumentum mutuæ ſocietatis. Si ergo naturale eſt homini quod in ſocietate multorum vivat, neceſſe eſt in hominibus eſſe, per quod multitudo regatur. Multis enim exiſtentibus hominibus,

& unoquoque id quod eſt ſibi congruum providente, multitudo in diverſa diſpergeretur, niſi etiam eſſet aliquis de eo, quod ad bonum multitudinis pertinet, curam habens; ſicut & corpus hominis, & cujuslibet animalis defflueret, niſi eſſet aliqua vis regitiva communis in corpore, quæ ad bonum commune omnium membrorum intenderet. Quod conſiderans Salomon dicit: Ubi non eſt gubernator, diſſipabitur populus. Hoc autem rationabiliter accidit: non enim idem eſt quod proprium, & quod commune. Secundum propria quidem differunt, ſecundum autem commune uniuntur: diverſorum autem diverſæ ſunt cauſſæ. Oportet igitur, præter id quod movet ad proprium bonum uniuſcujuſque, eſſe aliquid, quod movet ad bonum commune multorum. Propter quod & in omnibus quæ in unum ordinantur, aliquid invenitur alterius regitivum. In univerſitate enim corporum per primum corpus, ſcilicet cœleſte, alia corpora ordine quodam divinæ providentiæ reguntur, omniaque corpora per creaturam rationalem. In uno etiam homine anima regit corpus, atque inter animæ partes iraſcibilis, & concupiſcibilis ratione reguntur. Itemque inter membra corporis unum eſt principale, quod omnia movet, aut cor, aut caput. Oportet igitur eſſe in omni multitudine aliquod regitivum. Contingit autem in quibuſdam quæ ordinantur ad finem, & recte, & non recte procedere. Quare & in regimine multitudinis & rectum, & non rectum invenitur. Recte autem dirigitur unumquodque quando ad finem convenientem deducitur, non recte autem quando ad finem non convenientem. Alius autem eſt finis conveniens multitudini liberorum, & ſervorum. Nam liber eſt, qui ſui cauſſa eſt: ſervus autem eſt, qui id quod eſt, alterius eſt. Si igitur liberorum multitudo a regente ad bonum commune multitudinis ordine-

tur,

tur, erit regimen rectum, & juſtum, quale convenit liberis. Si vero non ad bonum commune multitudinis, ſed ad bonum privatum regentis regimen ordinetur, erit regimen injuſtum, atque perverſum: unde & Dominus talibus rectoribus comminatur per Ezechielem, dicens: Væ paſtoribus qui paſcebant ſemetipſos (quaſi ſua propria commoda quærentes). Nonne greges a paſtoribus paſcuntur? Bonum ſiquidem gregis paſtores quærere debent, & rectores quilibet bonum multitudinis ſibi ſubjectæ. Si igitur regimen injuſtum per unum tantum fiat, qui ſua commoda ex regimine quærat, non autem bonum multitudinis ſibi ſubjectæ, talis rector tyrannus vocatur, nomine a fortitudine derivato, quia ſcilicet per potentiam opprimit, non per juſtitiam regit: unde & apud antiquos potentes quique tyranni vocabantur. Si vero injuſtum regimen non per unum fiat, ſed per plures, ſiquidem per paucos, Holigarchia vocatur, id eſt principatus paucorum, quando ſcilicet pauci propter divitias opprimunt plebem, ſola pluralitate a tyranno differentes. Si vero iniquum regimen exerceatur per multos, Democratia nuncupatur, id eſt potentatus populi, quando ſcilicet populus plebeorum per potentiam multitudinis opprimit divites. Sic enim populus totus erit quaſi unus tyrannus. Similiter autem & juſtum regimen diſtingui oportet. Si enim adminiſtretur per aliquam multitudinem, communi nomine Politia vocatur, utpote cum multitudo bellatorum in civitate, vel provincia dominatur. Si vero adminiſtretur per paucos, virtuoſos autem, hujuſmodi regimen Ariſtocratia vocatur, id eſt potentatus optimus, vel optimorum, qui propterea optimates dicuntur. Si vero juſtum regimen ad unum tantum pertineat, ille proprie Rex vocatur: unde Dominus per Ezechielem dicit: Servus meus David Rex ſuper omnes eit,

BIBLIOTECA P. F. M. MONTEFUSCO (Av)

& paſtor unus erit omnium eorum. Ex quo manifeſte oſtenditur, quod de ratione Regis eſt, quod ſit unus qui præſit, & quod ſit paſtor, commune multitudinis bonum, & non ſuum commodum quærens. Cum autem homini competat in multitudine vivere, quia ſibi non ſufficit ad neceſſaria vitæ ſi ſolitarius maneat, oportet quod tanto ſit perfectior multitudinis ſocietas, quanto magis per ſe ſufficiens erit ad neceſſaria vitæ. Habetur ſiquidem aliqua vitæ ſufficientia in una familia domus unius, quantum ſcilicet ad naturales actus nutritionis, & prolis generandæ, & aliorum hujuſmodi: in uno autem dico, quantum ad ea quæ ad unum artificium pertinent, in civitate vero quæ eſt perfecta communitas, quantum ad omnia neceſſaria vitæ: ſed adhuc magis in provincia una propter neceſſitatem compugnationis, & mutui auxilii contra hoſtes. Unde qui perfectam communitatem regit, id eſt civitatem, vel provinciam, antonomaſice Rex vocatur: qui autem domum regit, non Rex, ſed paterfamilias dicitur. Habet tamen aliquam ſimilitudinem Regis, propter quam aliquando Reges populorum patres vocantur. Ex dictis igitur patet, quod Rex eſt qui unius multitudinem civitatis, vel provinciæ, & propter bonum commune regit: unde Salomon in Eccle. cap. 5. dicit: Univerſæ terræ Rex imperat ſervienti.

CAP. II.

Quod utilius eſt multitudinem hominum ſimul viventium regi per unum quam per plures.

His autem præmiſſis requirere oportet, quid provinciæ, vel civitati magis expedit, utrum a pluribus regi, vel uno. Hoc autem conſide-

ſiderari poteſt ex ipſo fine regiminis. Ad hoc enim cujuslibet regentis ferri debet intentio, ut ejus quod regendum ſuſcepit, ſalutem procuret. Gubernatoris enim eſt navem contra maris pericula ſervando, illæſam perducere ad portum ſalutis. Bonum autem, & ſalus conſociatæ multitudinis eſt, ut ejus unitas conſervetur, quæ dicitur pax, qua remota ſocialis vitæ perit utilitas, quinimmo multitudo diſſentiens ſibi ipſi fit onerosa. Hoc igitur eſt ad quod maxime rector multitudinis intendere debet, ut pacis unitatem procuret. Nec recte conſiliatur, an pacem faciat in multitudine ſibi ſubjecta, ſicut nec medicus, an ſanet infirmum ſibi commiſſum. Nullus enim conſiliari debet de fine quem intendere debet, ſed de his quæ ſunt ad finem. Propterea Apoſtolus Eph.4. commendata fidelis populi unitate, Solliciti, inquit, ſitis ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis. Quanto igitur regimen efficacius fuerit ad unitatem pacis ſervandam, tanto erit utilius. Hoc enim utilius dicimus, quod magis perducit ad finem. Manifeſtum eſt autem quod unitatem magis efficere poteſt quod eſt per ſe unum, quam plures. Sicut efficaciſſima cauſſa eſt calefactionis quod eſt per ſe calidum. Utilius igitur eſt regimen unius, quam plurium. Amplius, manifeſtum eſt, quod plures multitudinem nullo modo conſervant, ſi omnino diſſentirent. Requiritur enim in pluribus quædam unio ad hoc, quod quoquo modo regere poſſint, quia nec multi navem in unam partem traherent, niſi aliquo modo conjuncti. Uniri autem dicuntur plura per appropinquationem ad unum. Melius igitur regit unus quam plures ex eo quod appropinquant ad unum. Adhuc, ea quæ ſunt ad naturam, optime ſe habent, in ſingulis enim operatur natura, quod optimum eſt: omne autem naturale regimen ab uno eſt. In membrorum enim multitudine unum eſt

quod

quod omnia movet, scilicet cor; & in partibus animæ una vis principaliter præsidet, scilicet ratio. Est etiam apibus unus Rex, & in toto universo unus Deus factor omnium, & rector: & hoc rationabiliter. Omnis enim multitudo derivatur ab uno. Quare si ea, quæ sunt secundum artem, imitantur ea quæ sunt secundum naturam, & tanto magis opus artis est melius quanto magis assequitur similitudinem ejus quod est in natura, necesse est quod in humana multitudine optimum sit, quod per unum regatur. Hoc etiam experimentis apparet. Nam provinciæ, vel civitates quæ non reguntur ab uno, dissensionibus laborant, & absque pace fluctuant, ut videatur adimpleri, quod Dominus per Prophetam conqueritur dicens Hier. 12: Pastores multi demoliti sunt vineam meam. E contrario vero provinciæ, & civitates quæ sub uno rege reguntur, pace gaudent, justitia florent, & affluentia rerum lætantur: unde Dominus pro magno munere per Prophetas populo suo promittit, quod poneret sibi caput unum; & quod Princeps unus erit in medio eorum.

CAP. III.

Quod sicut dominium unius optimum est quando est justum, ita oppositum est pessimum, probaturque multis rationibus, & argumentis.

SIcut autem regimen Regis est optimum, ita regimen tyranni est pessimum. Opponitur autem politiæ quidem democratia, utrumque enim sicut ex dictis apparet, est regimen, quod per plures exercetur: Aristocratiæ vero holigarchia, utrumque enim exercetur per paucos: regnum autem tyrannidi, utrumque enim per unum exercetur. Quod autem regnum sit optimum regimen,

ostendi-

oſtenſum eſt prius. Si igitur optimo opponitur peſſimum, neceſſe eſt quod tyrannis ſit peſſimum. Adhuc, virtus unita magis eſt efficax ad effectum inducendum quam diſperſa, vel diviſa. Multi enim congregati ſimul trahunt, quod diviſim per partes ſingulariter a ſingulis trahi non poſſet. Sicut igitur utilius eſt virtutem operantem ad bonum eſſe magis unam, ut ſit virtuoſior ad operandum bonum: ita magis eſt nocivum, ſi virtus operans malum ſit una, quam diviſa. Virtus autem injuſte præſidentis operatur ad malum multitudinis, dum commune bonum multitudinis in ſui ipſius bonum tantum retorquet. Sicut igitur in regimine juſto, quanto regens eſt magis unum, tanto eſt utilius regimen, ut regnum melius eſt quam ariſtocratia, ariſtocratia vero, quam politia: ita e converſo erit & in injuſto regimine, ut videlicet quanto regens eſt magis unum, tanto magis ſit nocivum. Magis igitur eſt nociva tyrannis, quam holigarchia: holigarchia autem quam democratia. Amplius, per hoc regimen fit injuſtum, quod ſpreto bono communi multitudinis quæritur bonum privatum regentis. Quanto igitur magis receditur a bono communi, tanto eſt regimen magis injuſtum: plus autem receditur a bono communi in holigarchia, in qua quæritur bonum paucorum, quam in democratia, in qua quæritur bonum multorum: & adhuc plus receditur a bono communi in tyrannide, in qua quæritur bonum tantum unius; omni enim univerſitati propinquius eſt multum quam paucum, & paucum quam unum ſolum. Regimen igitur tyranni eſt injuſtiſſimum. Similiter autem manifeſtum fit conſiderantibus divinæ providentiæ ordinem, quæ optime univerſa diſponit. Nam bonum provenit in rebus ex una cauſſa perfecta, quaſi omnibus adunatis quæ ad bonum juvare poſſunt, malum autem ſingillatim ex ſingularibus de-

defectibus. Non enim eſt pulchritudo in corpore, niſi omnia membra fuerint decenter diſpoſita: turpitudo autem contingit, quodcumque membrum indecenter ſe habeat. Et ſic turpitudo ex pluribus cauſſis diverſimode provenit: pulchritudo autem uno modo ex una cauſſa perfecta, & ſic eſt in omnibus bonis, & malis, tamquam hoc Deo providente, ut bonum ex una cauſſa ſit fortius, malum autem ex pluribus cauſſis ſit debilius. Expedit igitur ut regimen juſtum ſit unius tantum ad hoc ut ſit fortius. Quod ſi in injuſtitiam declinet regimen, expedit magis ut ſit multorum, ut ſit debilius, & ſe invicem impediant. Inter injuſta igitur regimina tolerabilius eſt democratia, peſſimum vero tyrannis. Idem etiam maxime apparet, ſi quis conſideret mala quæ ex tyrannis proveniunt: quia cum tyrannus contempto communi bono quærit privatum, conſequens eſt ut ſubditos diverſimode gravet, ſecundum quod diverſis paſſionibus ſubjacet ad bona aliqua affectanda. Qui enim paſſione cupiditatis detinetur, bona ſubditorum rapit: unde Salomon Prov. 29: Rex juſtus erigit terram, vir avarus deſtruet eam. Si vero iracundiæ paſſioni ſubjacet, pro nihilo ſanguinem fundit: unde per Ezechielem 22. dicitur: Principes ejus in medio ejus quaſi lupi rapientes prædam ad effundendum ſanguinem. Hoc igitur regimen fugiendum eſſe Sapiens monet, dicens Eccli. 9: Longe eſto ab homine poteſtatem habente occidendi, quia ſcilicet non pro juſtitia, ſed per poteſtatem occidit pro libidine voluntatis. Sic igitur nulla erit ſecuritas, ſed omnia ſunt incerta, cum a jure diſceditur, nec firmari quicquam poteſt, quod poſitum eſt in alterius voluntate, ne dicam libidine. Nec ſolum in corporibus ſubditos gravat, ſed etiam ſpiritualia eorum bona impedit: quia qui plus præeſſe appetunt quam prodeſſe, omnem profectum ſubditorum impediunt,

ſuſpi-

ſuſpicantes omnem ſubditorum excellentiam ſuæ iniquæ dominationi præjudicium eſſe. Tyrannis enim magis boni quam mali ſuſpecti ſunt, ſemperque his aliena virtus formidoloſa eſt. Conantur igitur prædicti tyranni, ne ipſorum ſubditi virtuoſi effecti magnanimitatis concipiant ſpiritum, & eorum iniquam dominationem non ferant, ne inter ſubditos amicitiæ fœdus firmetur, & pacis emolumento adinvicem gaudeant, ut ſic dum unus de altero non confidit, contra eorum dominium aliquid moliri non poſſint. Propter quod inter ipſos diſcordias ſeminant, exortas nutriunt, & ea quæ ad fœderationem hominum pertinent, ut connubia, & convivia, prohibent, & cetera hujuſmodi, per quæ inter homines ſolet familiaritas, & fiducia generari. Conantur etiam ne potentes, aut divites fiant, quia de ſubditis ſecundum ſuæ malitiæ conſcientiam ſuſpicantes, ſicut ipſi potentia, & divitiis ad nocendum utuntur, ita timent ne potentia ſubditorum, & divitiæ ei nocivæ reddantur. Unde & Job. 15. de tyranno dicitur: Sonitus terroris ſemper in auribus ejus, & cum pax ſit [nullo ſcilicet malum ei intentante] ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Ex hoc autem contingit, ut dum præſidentes, qui ſubditos ad virtutes inducere deberent, virtuti ſubditorum nequiter invident, & eam pro poſſe impediunt, ſub tyrannis pauci virtuoſi inveniantur. Nam juxta ſententiam Philoſophi apud illos inveniuntur fortes viri, apud quos fortiſſimi quique honorantur, & ut Tullius dicit: Jacent ſemper, & parum vigent, quæ apud quoſque improbantur. Naturale etiam eſt, ut homines ſub timore nutriti, in ſervilem degenerent animum, & puſillanimes fiant ad omne virile opus, & ſtrenuum: quod experimento patet in provinciis, quæ diu ſub tyrannis fuerunt. Unde Apoſtolus Coloſſenſ. 3. dicit: Patres nolite ad indignationem provoca-

re

re filios veſtros, ne puſillo animo fiant. Hæc igitur nocumenta tyrannidis rex Salomon conſiderans dicit Prov. 28: Regnantibus impiis ruinæ hominum: quia ſcilicet per nequitiam tyrannorum ſubjecti a virtutum perfectione deficiunt. Et iterum dicit cap. 29: Cum impii ſumpſerint principatum, gemet populus quaſi ſub ſervitute deductus. Et iterum: Cum ſurrexerint impii, abſcondentur homines, ut tyrannorum crudelitatem evadant. Nec eſt mirum, quia homo abſque ratione ſecundum animæ ſuæ libidinem præſidens nihil differt a beſtia: unde Salomon ibid: Leo rugiens, & urſus eſuriens princeps impius ſuper populum pauperem: & ideo a tyrannis ſe abſcondunt homines, ſicut a crudelibus beſtiis, idemque videtur tyranno ſubjici, & beſtiæ ſævienti ſubſterni.

CAP. IV.

Quomodo variatum eſt dominium apud Romanos, & quod interdum apud eos magis aucta eſt reſpublica ex dominio plurium.

QUia igitur optimum, & peſſimum conſiſtunt in monarchia, id eſt principatu unius, multis quidem propter tyrannorum malitiam redditur regia dignitas odioſa; quidam vero dum regimen Regis deſiderant, incidunt in ſævitiam tyrannorum, rectoreſque quamplures tyrannidem exercent ſub prætextu regiæ dignitatis. Horum quidem exemplum evidenter apparet in Romana republica. Regibus enim a populo Romano expulſis, dum regium, vel potius tyrannicum faſtum ferre non poſſent, inſtituerunt ſibi conſules, & alios magiſtratus, per quos regi cœperunt, & dirigi, regnum in ariſtocratiam commutare volentes: & ſicut refert Saluſtius, incredibile eſt memoratu, quantum adepta libertate in brevi Romana civi-

civitas creverit. Plerumque namque contingit, ut homines ſub Rege viventes, ſegnius ab bonum commune nitantur, utpote æſtimantes id quod ad commune bonum impendunt, non ſibi ipſis conferre, ſed alteri, ſub cujus poteſtate vident eſſe bona communia. Cum vero bonum commune non vident eſſe in poteſtate unius, non attendunt ad bonum commune quaſi ad id quod eſt alterius, ſed quilibet attendit ad illud quaſi ſuum: unde experimento videtur, quod una civitas per annuos rectores adminiſtrata, plus poteſt interdum, quam Rex aliquis, ſi haberet tres, vel quatuor civitates: parvaque ſervitia exacta a Regibus gravius fuerunt quam magna onera, ſi a communitate civium imponantur: quod in promotione Romanæ reipublicæ ſervatum fuit. Nam plebs ad militiam ſcribebatur, & pro militantibus ſtipendia exoluebant, & cum ſtipendiis exoluendis non ſufficeret commune ærarium, in uſus publicos opes venere privatæ, adeo ut præter ſingulos annulos aureos, ſingulaſque bullas, quæ erant dignitatis inſignia, nihil ſibi auri ipſe etiam Senatus reliquerit. Sed cum diſſenſionibus fatigaretur continuis, quæ uſque ad bella civilia excreverunt, quibus bellis civilibus eis libertas, ad quam multum ſtuduerant, de manibus erepta eſt, ſub poteſtate Imperatorum eſſe cœperunt, qui ſe Reges a principio appellari noluerunt, quia Romanis fuerat nomen regium odioſum. Horum autem quidam more regio bonum commune fideliter procuraverunt, per quorum ſtudium Romana reſpublica & aucta, & conſervata eſt. Plurimi vero eorum in ſubditos quidem tyranni, ad hoſtes vero effecti deſides, & imbecilles, Romanam rempublicam ad nihilum redegerunt. Similis etiam proceſſus fuit in populo Hebræorum. Primo quidem dum ſub judicibus regebantur, undique diripiebantur ab hoſtibus. Nam unuſquiſque quod

bo-

bonum erat in oculis ſuis, hoc faciebat. Regibus vero eis divinitus datis ad eorum inſtantiam, propter Regum malitiam, a cultu unius Dei receſſerunt, & finaliter ducti ſunt in captivitatem. Utrinque igitur pericula imminent ſive dum timetur tyrannus, evitetur Regis optimum dominium, ſive dum hoc conſideratur, poteſtas regia in malitiam tyrannicam convertatur.

CAP. V.

Quod in dominio plurium magis ſæpe contingit dominium tyrannicum, quam ex dominio unius, & ideo regimen unius melius eſt.

CUm autem inter duos, ex quorum utroque periculum imminet, eligere oportet, illud potiſſime eligendum eſt ex quo ſequitur minus malum. Ex monarchia autem ſi in tyrannidem convertatur, minus malum ſequitur quam ex regimine plurium optimatum, quando corrumpitur. Diſſenſio enim quæ plurimum ſequitur ex regimine plurium, contrariatur bono pacis quod eſt præcipuum in multitudine ſociali: quod quidem bonum per tyrannidem non tollitur, ſed aliqua particularium hominum bona impenduntur, niſi fuerit exceſſus tyrannidis, quod in totam communitatem deſæviat. Magis igitur præoptandum eſt unius regimen quam multorum, quamvis ex utroque ſequantur pericula: Adhuc, illud magis fugiendum videtur, ex quo pluries ſequi poſſunt magna pericula: frequentius autem ſequuntur maxima pericula multitudinis ex multorum regimine quam ex regimine unius. Plerunque enim contingit, ut ex pluribus aliquis ab intentione communis boni deficiat, quam quod unus tantum. Quicumque autem ex pluribus præſidentibus divertat ab intentione communis boni,

diſſenſionis periculum in ſubditorum multitudine imminet, quia diſſentientibus principibus conſequens eſt ut in multitudine ſequatur diſſenſio. Si vero unus præſit, plerumque quidem ad bonum commune reſpicit: aut ſi a bono communi intentionem avertat, non ſtatim ſequitur ut ad ſubditorum depreſſionem intendat, quod eſt exceſſus tyrannidis, & in malitia regiminis maximum gradum tenens, ut ſupra oſtenſum eſt, Magis igitur ſunt fugienda pericula quæ proveniunt ex gubernatione multorum, quam ex gubernatione unius. Amplius non minus contingit in tyrannidem verti regimen multorum, quam unius, ſed forte frequentius. Exorta namque diſſenſione per regimem plurium, contingit ſæpe unum ſuper alios ſuperare, & ſibi ſoli multitudinis dominium uſurpare: quod quidem ex his quæ pro tempore fuerunt, manifeſte inſpici poteſt. Nam fere omnium multorum regimen eſt in tyrannidem terminatum, ut in Romana republica manifeſte apparet. Quæ dum diu per plures magiſtratus adminiſtrata fuiſſet, exortis ſimultatibus, diſſenſionibus, & bellis civilibus, in crudeliſſimos tyrannos incidit, & univerſaliter ſiquis præterita facta, & quæ nunc fiunt diligenter conſideret, plures inveniet exercuiſſe tyrannidem in terris quæ per multos reguntur, quam in illis quæ gubernantur per unum. Si igitur regium quod eſt optimum regimen, maxime vitandum videatur propter tyrannidem, tyrannis autem non minus, ſed magis contingere ſolet in regimine plurium quam unius, relinquitur ſimpliciter magis eſſe expediens ſub Rege uno vivere, quam ſub regimine plurium.

CAP. VI.

Conclusio, quod regimen unius simpliciter sit optimum. Ostendit qualiter multitudo se debet habere circa ipsum, quia auferenda est ei occasio ne tyrannizet, & quod etiam in hoc est tolerandus propter majus malum vitandum.

QUia ergo unius regimen præeligendum est, quod est optimum, & contingit ipsum in tyrannidem converti, quod est pessimum, ut ex dictis patet; laborandum est diligenti studio, ut sic multitudini provideatur de Rege, ut non incidant in tyrannum. Primum autem est necessarium, ut talis conditionis homo ab illis ad quos hoc spectat officium, promoveatur in Regem, quod non sit probabile in tyrannidem declinare. Unde Samuel Dei providentiam erga institutionem Regis commendans, ait 1. Regum 13: Quæsivit sibi Dominus virum secundum cor suum. Deinde sic disponenda est regni gubernatio, ut Regi jam instituto tyrannidis subtrahatur occasio. Simul etiam sic ejus temperetur potestas, ut in tyrannidem de facili declinare non possit. Quæ quidem ut fiant, in sequentibus considerandum erit. Demum vero curandum est, si Rex in tyrannidem diverteret, qualiter posset occurri. Et quidem si non fuerit excessus tyrannidis, utilius est remissam tyrannidem tolerare ad tempus, quam contra tyrannum agendo multis implicari periculis, quæ sunt graviora ipsa tyrannide. Potest enim contingere, ut qui contra tyrannum agunt, prævalere non possint, & sic provocatus tyrannus magis desæviat. Quod si prævalere quis possit adversus tyrannum, ex hoc ipso proveniunt multoties gravissimæ dissensiones in populo, sive dum in tyrannum insurgitur, sive dum post deje-

ctionem tyranni, erga ordinationem regiminis multitudo ſeparatur in partes. Contingit etiam ut interdum dum alicujus auxilio multitudo expellit tyrannum, ille poteſtate accepta tyrannidem arripiat, & timens pati ab alio quod ipſe in alium fecit, graviori ſervitute ſubditos opprimat. Sic enim in tyrannide ſolet contingere, ut poſterior gravior fiat quam præcedens, dum præcedentia gravamina non deſerit, & ipſe ex ſui cordis malitia nova excogitat; unde Syracuſis quondam Dionyſii mortem omnibus deliderantibus, anus quædam ut incolumis, & ſibi ſuperſtes eſſet, continue orabat: quod ut tyrannus cognovit, cur hoc faceret interrogavit. Tum illa; Puella, inquit, exiſtens cum gravem tyrannum haberemus, mortem ejus cupiebam, quo interfecto aliquantulum durior ſucceſſit: ejus quoque dominationem finiri magnum exiſtimabam; tertium te importuniorem habere cœpimus rectorem: itaque ſi tu fueris abſumptus, deterior in locum tuum ſuccedet. Et ſi ſit intolerabilis exceſſus tyrannidis, quibuſdam viſum fuit, ut ad fortium virorum virtutem pertineat tyrannum interimere, ſeque pro liberatione multitudinis exponere periculis mortis: cujus rei exemplum etiam in veteri teſtamento habetur. Nam Aioth quidam Eglon regem Moab, qui gravi ſervitute populum Dei præmebat, ſica infixa in ejus femore interemit, & factus eſt populi judex. Sed hoc Apoſtolicæ doctrinæ non congruit. Docet enim nos Petrus non bonis tantum, & modeſtis, verum etiam diſcolis Dominis reverenter ſubditos eſſe, 2. Petr. 2. Hæc eſt enim gratia, ſi propter conſcientiam Dei ſuſtineat quis triſtitias patiens injuſte: unde cum multi Romani Imperatores fidem Chriſti perſequerentur tyrannice, magnaque multitudo tam nobilium, quam populi eſſet ad fidem converſa, non reſiſtendo, ſed mortem patienter, &

animati ſuſtinentes pro Chriſto laudantur; ut in ſacra Thebæorum legione manifeſte apparet: magiſque Ajoth judicandus eſt hoſtem interemiſſe, quam populi rectorem, licet tyrannum. Unde & in veteri teſtamento leguntur occiſi fuiſſe hi qui occiderunt Joas regem Juda, quamvis a cultu Dei recedentem, eorumque filii reſervati ſecundum legis præceptum. Eſſet autem hoc multitudini periculoſum, & ejus rectoribus, ſi privata præſumptione aliqui attentarent præſidentium necem, etiam tyrannorum. Plerumque enim hujuſmodi periculis magis exponunt ſe mali quam boni. Malis autem ſolet eſſe grave dominium non minus Regum quam tyrannorum, quia ſecundum ſententiam Salomonis Prov.20: Diſſipat impios Rex ſapiens. Magis igitur ex hujus præſumptione immineret periculum multitudini de amiſſione Regis, quam remedium de ſubtractione tyranni. Videtur autem magis contra tyrannorum ſævitiam non privata præſumptione aliquorum, ſed auctoritate publica procedendum. Primo quidem, ſi ad jus multitudinis alicujus pertineat ſibi providere de Rege, non injuſte ab eadem Rex inſtitutus poteſt deſtrui, vel refrænari ejus poteſtas, ſi poteſtate regia tyrannice abutatur. Nec putanda eſt talis multitudo infideliter agere tyrannum deſtituens, etiam ſi eidem in perpetuo ſe ante ſubjecerat: quia hoc ipſe meruit, in multitudinis regimine ſe non fideliter gerens, ut exigit Regis officium, quod ei pactum a ſubditis non reſervetur. Sic Romani Tarquinium ſuperbum, quem in Regem ſuſceperant, propter ejus, & filiorum tyrannidem, a regno ejecerunt, ſubſtituta minori, ſcilicet conſularia poteſtate. Sic etiam Domitianus, qui modeſtiſſimis Imperatoribus Veſpaſiano patri, & Tito fratri ejus ſucceſſerat, dum tyrannidem exercet, a Senatu Romano interemptus eſt, omnibus quæ perverſe Romanis fecerat per

ſe-

ſenatuſconſultum juſte, & ſalubriter in irritum revocatis. Quo factum eſt, ut Beatus Joannes Evangeliſta dilectus Dei diſcipulus, qui per ipſum Domitianum in Pathmos inſulam fuerat exilio relegatus, ad Epheſum per ſenatuſconſultum remitteretur (1). Si vero ad jus alicujus ſuperioris pertineat multitudini providere de Rege, expectandum eſt ab eo remedium contra tyranni nequitiam. Sic Archelai, qui in Judæa pro Herode patre ſuo regnare jam cœperat, paternam malitiam imitantis, Judæi contra eum querimoniam ad Cæſarem Auguſtum deferentibus, primo quidem poteſtas diminuitur ablato ſibi regio nomine, & medietate regni ſui inter duos fratres ſuos diviſa: deinde cum nec ſic a tyrannide compeſceretur, a Tiberio Cæſare relegatus eſt in exilium apud Lugdunum Galliæ civitatem. Quod ſi omnino contra tyrannum auxilium humanum haberi non poteſt, recurrendum eſt ad Regem omnium Deum, qui eſt adjutor in oportunitatibus in tribulatione. Ejus enim potentiæ ſubeſt, ut cor tyranni crudele convertat in manſuetudinem, ſecundum Salomonis ſententiam Prov. 12: Cor regis in manu Dei, quocumque voluerit inclinabit illud. Ipſe enim regis Aſſueri crudelitatem, qui Judæis mortem parabat, in manſuetudinem

(1) *Quæ D. Thomas heic interſerit, 1. non pertinent ad Regnum Monarchicum, & hæreditarium, ſed ad ſtatum Reipublicæ, & Caput electivum. 2. non ad Regem agnitum receptumque a Populo, ſed ad Tyrannum invaſorem, & uſurpatorem. 3. non ad Regnum ſucceſſivum, & independens, ſed ad Poteſtatem in populo reſidentem, & a populo communicandam ſecundum leges fundamentales. Vide D. Thomam in* 2. Sent. diſt. 44. q. 2. a. 4. Com. in cap. 13. ep. ad Rom. & ad Epheſ.

vertit. Ipſe eſt qui ita Nabuchodonoſor crudelem regem convertit, quod factus eſt divinæ potentiæ prædicator. Nunc igitur, inquit, ego Nabuchodonoſor laudo, & magnifico, & glorifico Regem cœli: quia opera ejus vera, & viæ ejus judicia, & gradientes in ſuperbia poteſt humiliare, Dan. 4. Tyrannos vero quos reputat converſione indignos, poteſt auferre de medio, vel ad infimum ſtatum reducere, ſecundum illud Sapientis Eccl. 10: Sedem ducum ſuperborum deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis. Ipſe eſt qui videns afflictionem populi ſui in Ægypto, & audiens eorum clamorem, Pharaonem tyrannum dejecit cum exercitu ſuo in mare. Ipſe eſt qui memoratum Nabuchodonoſor prius ſuperbientem non ſolum ejectum de regni ſolio, ſed etiam de hominum conſortio in ſimilitudinem beſtiæ commutavit. Nec etiam abbreviata manus ejus eſt, ut populum ſuum a tyrannis liberare non poſſit. Promittit enim populo ſuo per Iſaiam requiem ſe daturum a labore, & confuſione, ac ſervitute dura, qua ante ſervierat: & per Ezechielem 34. dicit: Liberabo meum gregem de ore eorum, ſcilicet paſtorum, qui paſcunt ſeipſos. Sed ut hoc beneficium populus a Deo conſequi mereatur, debet a peccatis ceſſare, quia in ultionem peccati divina permiſſione impii accipiunt principatum, dicente Domino per Oſeam 13: Dabo tibi regem in furore meo. Et in Job 34. dicitur, quod regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Tollenda eſt igitur culpa, ut ceſſet a tyrannorum plaga.

CAP.

CAP. VII.

Hic quærit sanctus Doctor, quid præcipue movere debeat Regem ad regendum, utrum honor, vel gloria, & ponit opiniones circa hoc, quid sit tenendum.

QUoniam autem secundum prædicta, Regis est bonum multitudinis quærere, nimis videtur onerosum Regis officium, nisi ei aliquod proprium bonum ex hoc proveniret. Oportet igitur considerare, in qua re sit boni Regis conveniens præmium. Quibusdam igitur visum est non esse aliud, nisi honorem, & gloriam: unde & Tullius de republica diffinit principem civitatis esse alendum gloria, cujus rationem Aristoteles in lib. Ethicor. assignare videtur: quia princeps cui non sufficit honor, & gloria, consequenter tyrannus efficitur. Inest enim animis omnium ut proprium bonum quærant. Si ergo contentus non fuerit Princeps gloria, & honore, quæret voluptates, & divitias, & sic ad rapinas, & subditorum injurias convertetur. Sed si hanc sententiam receperimus, plurima sequuntur inconvenientia. Primo namque hoc regibus dispendiosum esset, si tot labores, & sollicitudines paterentur pro mercede tam fragili. Nihil enim videtur in rebus humanis fragilius gloria, & honore favoris hominum, cum dependeat ex opinionibus hominum, quibus nihil mutabilius in vita hominum: & inde est quod Isaias Propheta 20. hujusmodi gloriam nominat florem fœni. Deinde humanæ gloriæ cupido animi magnitudinem aufert. Qui enim favorem hominum quærit, necesse est ut in omni eo, quod dicit aut facit, eorum voluntati deserviat, & sic dum placere hominibus studet, fit servus singulorum. Propter quod & idem Tullius

in libro de officiis, cavendam dicit eſſe gloriæ cupidinem: eripit enim animi libertatem, pro qua magnanimis viris omnis debet eſſe contentio. Nihil autem principem, qui ad bona peragenda inſtituitur, magis decet quam animi magnitudo. Eſt igitur incompetens Regis officio humanæ gloriæ præmium. Simul etiam eſt multitudini nocivum, ſi tale præmium ſtatuatur principibus: pertinet enim ad boni viri officium, ut contemnat gloriam, ſicut alia temporalia bona. Virtuoſi enim, & fortis animi eſt pro juſtitia contemnere gloriam, ſicut & vitam: unde fit quoddam mirabile, ut quia virtuoſos actus ſequitur gloria, ipſa gloria virtuoſe contemnatur, & ex contemptu gloriæ homo glorioſus reddatur, ſecundum ſententiam Fabii dicentis, Gloriam qui ſpreverit, veram habebit: & de Catone dixit Saluſtius: Quo minus petebat gloriam, tanto magis aſſequebatur illam: ipſique Chriſti diſcipuli ſe ſicut Dei miniſtros exhibebant per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam. Non eſt igitur boni viri conveniens præmium gloria, quam contemnunt boni. Si igitur hoc ſolum bonum ſtatuatur præmium principibus, ſequetur bonos viros non aſſumere principatum, aut ſi aſſumpſerint, impræmiatos eſſe. Amplius, ex cupidine gloriæ periculoſa mala proveniunt. Multi enim dum immoderate gloriam in rebus bellicis quærunt, ſe ac ſuos perdiderunt exercitus, libertate patriæ ſub hoſtili poteſtate redacta: unde Torquatus Romanus princeps in exemplum hujus vitandi diſcriminis, filium, qui contra imperium ſuum provocatus ab hoſte juvenili ardore pugnavit, licet viciſſet, occidit, ne plus mali eſſet in præſumptionis exemplo, quam utilitatis in gloria hoſtis occiſi. Habet etiam cupido gloriæ aliud ſibi familiare vitium, ſimulationem videlicet. Quia enim difficile eſt, pauciſque contingit veras

vir-

virtutes assequi, quibus solis honor debetur, multi gloriam cupientes, virtutum simulatores fiunt. Propter quod, sicut dicit Salustius: Ambitio multos morales falsos eri coegit: aliud clausum in pectore, aliud promptum habere in lingua, magisque vultum quam ingenium habere. Sed & Salvator noster eos qui bona opera faciunt, ut ab hominibus videantur, hypocritas, id est simulatores vocat. Sicut igitur periculosum est multitudini, si princeps voluptates, & divitias quærat pro præmio, ne raptor, & contumeliosus fiat; ita periculosum est cum detinetur gloriæ præmio, ne præsumptuosus, & simulator existat. Sed quantum ex dictorum sapientum intentione apparet, non ea ratione honorem, & gloriam pro præmio principi decreverunt tamquam ad hoc principaliter ferri debeat boni regis intentio, sed quia tolerabilius est si gloriam quærat, quam si pecuniam cupiat, vel voluptatem sequatur. Hoc enim vitium virtuti propinquius est, cum gloria, quam homines cupiunt, ut ait Augustinus, nihil aliud sit quam judicium hominum bene de hominibus opinantium. Cupido enim gloriæ aliquod habet virtutis vestigium, dum saltem bonorum approbationem quærit, & eis displicere recusat. Paucis igitur ad veram virtutem pervenientibus, tolerabilius videtur, si præferatur ad regimen qui vel judicium hominum metuens, a malis manifestis retrahitur. Qui enim gloriam cupit, aut vera via per virtutis opera nititur ut ab hominibus approbetur, vel saltem dolis ad hoc contendit, atque fallaciis. At qui dominari desiderat, si cupiditate gloriæ carens non timeat bene judicantibus displicere, per apertissima scelera quærit plerumque obtinere quod diligit, unde bestias superat sive crudelitatis, sive luxuriæ vitiis, sicut in Nerone Cæsare patet: cujus ut Augustinus dicit, tanta luxuria fuit ut nihil putaretur

ab

ab eo virile metuendum, tanta crudelitas ut nihil molle habere putaretur. Hoc autem satis exprimitur per id quod Aristoteles de magnanimo in Ethicis dicit, quod non quærit honorem, & gloriam quasi aliquid magnum, quod sit virtutis sufficiens præmium, sed nihil ultra hoc ab hominibus exigit. Hoc enim inter omnia terrena videtur esse præcipuum, ut homini ab hominibus testimonium de virtute reddatur.

CAP. VIII.

Hic declarat sanctus Doctor, qualis est verus finis Regis, qui movere ipsum debet ad bene regendum.

QUoniam ergo mundanus honor, & hominum gloria regiæ sollicitudinis non est sufficiens præmium, inquirendum restat, quale sit eidem sufficiens. Est autem conveniens, ut Rex præmium expectet a Deo. Minister enim pro suo ministerio præmium expectat a domino: Rex autem populum gubernando minister Dei est, dicente Apostolo Rom. 13. quod omnis potestas a Domino Deo est; & quod est Dei minister vindex in iram ei qui male agit. Et in libr. Sap. Reges Dei esse ministri describuntur. Debent igitur Reges pro suo regimine præmium expectare a Deo. Remunerat autem Deus pro suo ministerio Reges interdum temporalibus bonis, sed talia præmia sunt bonis, malisque communia: unde Dominus Ezech. 29. dicit: Nabuchodonosor Rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum, & merces non est reddita ei, nec exercitui ejus de Tyro pro servitute qua servivit mihi adversus eam: ea scilicet servitute, qua potestas, secundum Apostolum, Dei mi-

miniſter eſt vindex in iram ei qui male agit: & poſtea de præmio ſubdit: Proptera hæc dicit Dominus Deus. Ecce ego dabo Nabuchodonoſor regem Babylonis in terra Ægypti, & diripiet ſpolia ejus, & erit merces exercitui ejus. Si ergo Reges iniquos contra Dei hoſtes pugnantes, licet non intentione ſerviendi Deo, ſed ſua odia, & cupiditates exequendi, tanta mercede Dominus remunerat, ut de hoſtibus victoriam tribuat, regna ſubjiciat, & ſpolia diripienda proponat; quid faciet bonis Regibus, qui pia intentione Dei populum regunt, & hoſtes impugnant? Non quidem terrenam, ſed æternam mercedem eis promittit, nec in alio quam in ſeipſo, dicente Petro paſtoribus populi Dei, 1. Pet. 15: Paſcite qui in vobis eſt gregem Domini, & cum venerit Princeps paſtorum, id eſt Rex regum Chriſtus, percipietis immarceſcibilem gloriæ coronam, de qua dicit Eſa. 28: Irit Dominus ſertum exultationis, & diadema gloriæ populo ſuo. Hoc autem ratione manifeſtatur. Eſt enim mentibus omnium ratione utentium inditum, virtutis præmium beatitudinem eſſe. Virtus enim uniuſcujuſque rei deſcribitur, quæ bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit. Ad hoc autem quiſq; bene operando nititur pervenire, quod eſt maxime deſiderio inditum: hoc autem eſt eſſe felicem, quod nullus poteſt non velle. Hoc igitur præmium virtutis convenienter expectatur, quod hominem beatum facit. Si autem bene operari virtutis eſt opus, Regis autem opus eſt bene regere ſubditos, hoc etiam erit præmium Regis, quod eum faciat eſſe beatum. Quid autem hoc ſit, hinc conſiderandum eſt. Beatitudinem quidem dicimus ultimum deſideriorum finem. Neque enim deſiderii motus uſque in infinitum procedit: eſſet enim inane naturale deſiderium, cum infinita pertranſiri non poſſint. Cum autem deſiderium intelle-

ſtualis naturæ ſit univerſalis boni, hoc ſolum bonum vere beatum facere poterit, quo adepto nullum bonum reſtat quod amplius deſiderari poſſit: unde & beatitudo dicitur bonum perfectum, quaſi omnia deſiderabilia in ſe comprehendens, tale autem non eſt aliquod bonum terrenum: nam qui divitias habent, amplius habere deſiderant, & ſimile patet in ceteris. Et ſi ampliora non quærunt, deſiderant tamen ut ea permaneant, vel alia in locum eorum ſuccedant. Nihil enim permanens invenitur in rebus terrenis, nihil igitur terrenum eſt quod quietare deſiderium poſſit. Neque igitur terrenum aliquod beatum facere poteſt, ut poſſit eſſe Regis conveniens præmium. Adhuc, cujuslibet rei finalis perfectio, & bonum completum ab aliquo ſuperiore dependet, quia & ipſa corporalia meliora redduntur ex adjunctione meliorum, pejora vero ſi deterioribus miſceantur. Si enim argento miſceatur aurum, argentum fit melius quod ex plumbi admixtione impurum efficitur. Conſtat autem terrena omnia eſſe infra mentem humanam: beatitudo autem eſt hominis finalis perfectio, & bonum completum, ad quod omnes pervenire deſiderant; nihil igitur terrenum eſt, quod hominem poſſit beatum facere, nec igitur terrenum aliquod eſt præmium Regis ſufficiens: non enim ut Auguſtinus dicit de Civ. Dei cap. 24. Chriſtianos principes ideo felices dicimus, quia diutius imperarunt, vel Imperatores filios morte placida reliquerunt, vel hoſtes reipublicæ domuerunt, vel cives adverſum ſe inſurgentes & cavere, & opprimere potuerunt: ſed felices eos dicimus, ſi juſte imperant, ſi malunt cupiditatibus potius quam gentibus quibuslibet imperare, ſi omnia faciunt non propter ardorem inanis gloriæ, ſed propter charitatem felicitatis æternæ. Tales Imperatores Chriſtianos felices dicimus interim ſpe, poſtea re ipſa futuros, cum id quod expectamus advenerit. Sed

nec

nec aliquid aliud creatum eſt, quod beatum hominem faciat, & poſſit Regi decerni pro præmio. Tendit enim uniuſcujuſque rei deſiderium in ſuum principium, a quo eſſe ſuum principium cauſſatur. Cauſſa vero mentis humanæ non eſt aliud quam Deus, qui eam ad ſuam imaginem facit. Solus igitur Deus eſt qui hominis deſiderium quietare poteſt, & facere hominem beatum, & eſſe Regi conveniens præmium. Amplius, mens humana univerſalis boni cognoſcitiva eſt per intellectum, & deſiderativa per voluntatem: bonum autem univerſale non invenitur niſi in Deo. Nihil ergo eſt quod poſſit hominem beatum facere ejus implendo deſiderium, niſi Deus, de quo dicitur in Pſal. 102: Qui replet in bonis deſiderium tuum: in hoc ergo Rex ſuum præmium ſtatuere debet. Hoc igitur conſiderans David Rex, dicebat Pſ. 72: Quid mihi eſt in cælo, & a te quid voluí ſuper terram? Cui quæſtioni poſtea reſpondens, ſubjungit: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, & ponere in Domino Deo ſpem meam. Ipſe enim eſt qui dat ſalutem Regibus non ſolum temporalem, qua communiter ſalvat homines, & jumenta, ſed etiam eam de qua per Iſai. 51. dicit: Salus autem mea in ſempiternum erit: qua homines ſalvat, eos ad æqualitatem angelorum perducens. Sic igitur verificari poteſt, quod Regis præmium eſt honor, & gloria. Quis enim mundanus, & caducus honor huic honori ſimilis eſſe poteſt, ut homo ſit civis, & domeſticus Dei, & inter Dei filios computatus, & hæreditatem regni cœleſtis aſſequatur cum Chriſto? Hic eſt honor quem concupiſcens, & admirans Rex David dicebat Pſ. 138: Nimis honorati ſunt amici tui Deus. Quæ inſuper humanæ laudis gloria huic comparari poteſt, quam non fallax blandientium lingua, non decepta hominum opinio profert, ſed ex interioris conſcientiæ teſtimonio pro-

ducitur, & Dei teſtimonio confirmatur, qui ſuis confeſſoribus repromittit, quod confiteatur eos in gloria Patris coram Angelis Dei? Qui autem hanc gloriam quærunt, eam inveniunt, & quam non quærunt gloriam hominum, conſequuntur exemplo Salomonis, qui non ſolum ſapientiam quam quæſivit, accepit a Domino, ſed factus eſt ſuper Reges alios glorioſos.

CAP. IX.

Hic declarat ſanctus Doctor, quod præmium Regum, & principum tenet ſupremum gradum in beatitudine cœleſti, & hoc multis rationibus oſtenditur, & exemplis.

COnſiderandum autem reſtat ulterius, quod & eminentem obtinebunt cœleſtis beatitudinis gradum, qui officium regium digne, & laudabiliter exequuntur. Si enim beatitudo virtutis eſt præmium, conſequens eſt ut majori virtuti major gradus beatitudinis debeatur. Eſt autem præcipua virtus qua homo aliquis non ſolum ſeipſum, ſed etiam alios dirigere poteſt, & tanto magis, quanto plurium eſt regitiva: quia & ſecundum virtutem corporalem tanto aliquis virtuoſior reputatur, quanto plures vincere poteſt, aut pondera plura levare. Sic igitur major virtus requiritur ad regendum domeſticam familiam, quam ad regendum ſeipſum, multoque major ad regimen civitatis, & regni. Eſt igitur excellentis virtutis bene regium officium exercere, debetur igitur ei excellens in beatitudine præmium. Adhuc in omnibus artibus, & potentiis laudabiliores ſunt, qui alios bene regunt, quam qui ſecundum alienam directionem bene ſe habent. In ſpeculativis enim majus eſt veritatem aliis docendo tradere, quam quod ab aliis docetur capere poſſe.

In

In artificiis etiam majus æstimatur, majorique conducitur pretio architector qui ædificium disponit, quam artifex qui secundum ejus dispositionem manualiter operatur; & in rebus bellicis majorem gloriam de victoria consequitur prudentia ducis, quam militis fortitudo. Sic autem se habet rector multitudinis in his quæ a singulis secundum virtutem sunt agenda, sicut doctor in disciplinis, & architector in ædificiis, & dux in bellis. Est igitur Rex majori pretio dignus, si bene subjectos gubernavit, quam aliquis subditorum, si sub rege bene se habuerit. Amplius, si virtutis est ut per eam opus hominis bonum reddatur majoris virtutis esse videtur, quod majus bonum per eam aliquis operetur. Majus autem, & divinius est bonum multitudinis, quam bonum unius: unde interdum malum unius sustinetur, si in bonum multitudinis cedat, sicut occiditur latro, ut pax multitudini detur. Et ipse Deus mala esse in multitudo non sineret, nisi ex eis bona eliceret ad utilitatem, & pulchritudinem universi. Pertinet autem ad Regis officium, ut bonum multitudinis studiose procuret. Majus igitur præmium debetur Regi pro bono regimine, quam subdito pro bona actione. Hoc autem manifestius fiet, si quis magis in speciali consideret. Laudatur enim ab hominibus quævis privata persona, & ei a Deo computatur in præmium, si egenti subveniat, si discordes pacificet, si oppressum a potentiore eripiat, denique si alicui qualitercunque opem, vel consilium conferat ad salutem. Quanto igitur magis laudandus est ab hominibus, & præmiandus a Deo, qui totam provinciam facit pace gaudere, violentias cohibet, justitiam servat, & disponit quid sit agendum ab hominibus suis legibus, & præceptis? Hinc etiam magnitudo regiæ virtutis apparet, quod præcipue Dei similitudinem gerit, dum agit in regno quod

Deus in mundo: unde & in Exod. 22. judices multitudinis, dii vocabantur. Imperatores etiam apud Romanos dii vocabantur. Tanto autem est aliquid Deo acceptius, quanto magis ad ejus imitationem accedit: unde & Apostolus monet Ephes. 5: Estote imitatores Dei, sicut filii charissimi. Sed si secundum Sapientis sententiam, Omne animal diligit simile sibi, secundum quod caussæ aliqualiter similitudinem habent caussati, consequens igitur est bonos Reges Deo esse acceptissimos, & ab eo maxime præmiandos. Simul etiam ut Gregorii verbis utar: Quid est tempestas maris, nisi tempestas mentis? Quieto autem mari recte navem etiam imperitus dirigit, turbato autem mari tempestatis fluctibus etiam peritus nauta confunditur: unde & plerumque in occupatione regiminis, ipse quoque boni operis usus perditur, qui in tranquillitate tenebatur. Valde enim difficile est, si ut Augustinus dicit, inter linguas sublimantium, & honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium non extolluntur, sed se homines esse meminerint. Et in Eccles. 31. dicitur: Beatus vir qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniæ thesauris. Qui potuit impune transgredi, & non est transgressus: & facere mala, & non fecit. Ex quo quasi in virtutis opere probatus invenitur fidelis: unde secundum Biantis proverbium: Principatus virum ostendit. Multi enim ad principatus culmen pervenientes, a virtute deficiunt, qui dum in statu essent infimo, virtuosi videbantur. Ipsa igitur difficultas, quæ principibus imminet ad bene agendum, eos facit majori præmio dignos, & si aliquando per infirmitatem peccaverint, apud homines excusabiliores redduntur, & facilius a Deo veniam promerentur; si tamen ut Augustinus ait, pro suis peccatis humilitatis, & miserationis, & orationis sacrificium Deo suo vero immolari non negligunt.

In

In cujus rei exemplum de Achab Rege Iſrael, qui multum peccaverat, Dominus ad Heliam dixit 3. Reg. 21: Quia humiliatus eſt mei cauſſa, non inducam hoc malum in diebus ſuis. Non ſolum autem ratione oſtenditur, quod Regibus excellens præmium debeatur, ſed etiam auctoritate divina firmatur. Dicitur enim in Zachar. 12. quod in illa beatitudinis die qua erit Dominus protector habitantibus in Hieruſalem, id eſt in viſione pacis æternæ, aliorum domus erunt ſicut domus David, quia ſcilicet omnes Reges erunt & regnabunt cum Chriſto, ſicut membra cum capite. Sed domus David erit ſicut domus Dei, quia ſicut regendo fideliter Dei officium geſſit in populo, ita in præmio Deo propinquius erit, & inhærebit. Hoc etiam fuit apud gentiles aliqualiter ſomniatum, dum civitatum rectores, atque ſervatores in Deos transformari putabant.

CAP. X.

Quod Rex, & Princeps ſtudere debet ad bonum regimen propter bonum ſui ipſius, & utile quod inde ſequitur, cujus contrarium ſequitur regimen tyrannicum.

CUm Regibus tam grande in cœleſti beatitudine præmium proponatur, ſi bene in regendo ſe habuerint, diligenti cura ſeipſos obſervare debent, ne in tyrannidem convertantur. Nihil enim eis acceptabilius eſſe debet, quam quod ex honore regio quo ſublimantur in terris, in cœleſtis regni gloriam transferantur. Errant vero tyranni, qui propter quædam terrena commoda juſtitiam deſerunt, qui tanto privantur præmio, quod adipiſci poterant juſte regendo. Quam autem ſtultum ſit pro hujuſmodi parvis, & temporalibus bonis maxima, & ſempiterna perdere bona, nul-

lus niſi ſtultus, aut infidelis ignorat. Addendum eſt etiam, quod hæc temporalia commoda, propter quæ tyranni juſtitiam deſerunt, magis ad lucrum proveniunt Regibus, dum juſtitiam ſervant. Primo namque inter mundana omnia nihil eſt, quod amicitiæ digne præferendum videatur. Ipſa namque eſt quæ virtuoſos in unum conciliat, virtutem conſervat, atque promovet. Ipſa eſt qua omnes indigent in quibuſcumque negotiis peragendis, quæ nec proſperis importune ſe ingerit, nec deſerit in adverſis. Ipſa eſt quæ maximas delectationes affert, in tantum ut quæcumque delectabilia in tædium ſine amicis vertantur. Quælibet autem aſpera, facilia, & prope nulla facit amor: nec eſt alicujus tyranni tanta crudelitas, ut amicitia non delectetur. Dionyſius enim quondam Syracuſanorum tyrannus cum duorum amicorum, qui Damon, & Pythias dicebantur, alterum occidere vellet, is qui occidendus erat, inducias impetravit, ut domum profectus res ſuas ordinaret; alter vero amicorum ſeſe tyranno ob fidem pro ejus reditu dedit. Appropinquante autem promiſſo die, nec illo redeunte, unuſquiſque fidejuſſorem ſtultitiæ arguebat. At ille nihil ſe metuere de amici conſtantia prædicabat. Eadem autem hora qua fuerat occidendus, rediit. Admirans autem amborum animum tyrannus, ſupplicium propter fidem amicitiæ remiſit, inſuper rogans ut eum tertium reciperent in amicitiæ gradu. Hoc autem amicitiæ bonum, quamvis deſiderent tyranni, conſequi tamen non poſſunt. Dum enim commune bonum non quærunt, ſed proprium, fit parva, vel nulla communio eorum ad ſubditos. Omnis autem amicitia ſuper aliqua communione firmatur. Eos enim qui conveniunt vel per naturæ originem, vel per morum ſimilitudinem, vel per cujuſcumque ſocietatis communionem, videmus amicitia conjungi. Parva igitur, vel potius

tius nulla eſt amicitia tyranni, & ſubditi: ſimulque dum ſubditi per tyrannicam injuſtitiam opprimuntur, & ſe amari non ſentiunt, ſed contemni, nequaquam amant. Nec habent tyranni unde de ſubditis conquerantur, ſi ab eis non diliguntur, quia nec ipſi tales ſe ipſis exhibent, ut diligi ab eis debeant. Sed boni Reges dum communi profectui ſtudioſe intendunt, & eorum ſtudio ſubditi plura commoda ſe aſſequi ſentiunt, diliguntur a plurimis, dum ſubditos ſe amare demonſtrant: quia & hoc eſt majoris malitiæ, quam quod in multitudine cadat, ut odio habeantur inimici, & benefactoribus rependatur malum pro bono. Et ex hoc amore provenit, ut bonorum Regum Regnum ſit ſtabile, dum pro ipſis ſe ſubditi quibuſcumque periculis exponere non recuſant. Cujus exemplum in Julio Cæſare apparet, de quo Svetonius refert, quod milites ſuos uſque adeo diligebat, ut audita quorumdam cæde capillos, & barbam ante non dempſerit quam vindicaſſet: quibus rebus devotiſſimos ſibi, & ſtrenuiſſimos milites reddidit, ita quod plerique eorum capti, conceſſam ſibi ſub ea conditione vitam, ſi militare adverſus Cæſarem vellent, recuſarent. Octavianus etiam Auguſtus, qui modeſtiſſime Imperio uſus eſt, in tantum diligebatur a ſubditis, ut plerique morientes, victimas quas devoverant, immolari mandarent, quia eum ſuperſtitem reliquiſſent. Non eſt ergo facile ut principis perturbetur dominium, quem tanto conſenſu populus firmat: propter quod Salomon dicit, Proverb. 29: Rex qui judicat in juſtitia pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur. Tyrannorum vero dominium diuturnum eſſe non poteſt, cum ſit multitudini odioſum. Non poteſt enim diu conſervari, quod votis multorum repugnat. Vix enim a quoquam præſens vita tranſigitur, quin aliquas adverſitates patiatur. Adverſitatis autem tem-

pore occaſio deeſſe non poteſt contra tyrannum inſurgendi : & ubi adſit occaſio , non deerit ex multis vel unus qui occaſione non utatur. Inſurgentem autem populus votive proſequitur : nec de facili carebit effectu, quod cum favore multitudinis attentatur . Vix ergo poteſt contingere, quod tyranni dominium protendatur in longum. Hoc etiam manifeſte patet, ſi quis conſideret unde tyranni dominium conſervatur. Non enim conſervatur amore, cum parva , vel nulla ſit amicitia ſubjectæ multitudinis ad tyrannum, ut ex præhabitis patet : de ſubditorum autem fide tyrannis confidendum non eſt. Non enim invenitur tanta virtus in multis , ut fidelitatis virtute reprimantur, ne indebitæ ſervitutis jugum, ſi poſſint, excutiant. Fortaſſis autem nec fidelitati contrarium reputabitur ſecundum opinionem multorum , ſi tyrannicæ nequitiæ qualitercumque obvietur. Reſtat ergo ut ſolo timore tyranni regimen ſuſtentetur: unde & timeri ſe a ſubditis tota intentione procurant. Timor autem eſt debile fundamentum. Nam qui timore ſubduntur, ſi occurat occaſio qua poſſint impunitatem ſperare , contra præſidentes inſurgunt eo ardentius , quo magis contra voluntatem ex ſolo timore cohibebantur. Sicut ſi aqua per violentiam includatur, cum aditum invenerit , impetuoſius fluit . Sed nec ipſe timor caret periculo, cum ex nimio timore plerique in deſperationem inciderint. Salutis autem deſperatio audacter ad quælibet attentanda præcipitat . Non poteſt igitur tyranni dominium eſſe diuturnum. Hoc etiam non minus exemplis, quam rationibus apparet. Si quis enim antiquorum geſta, & modernorum eventus conſideret , vix inveniet dominium tyranni alicujus diuturnum fuiſſe. Unde & Ariſtoteles in ſua Politica multis tyrannis enumeratis, omnium demonſtrat dominium brevi tempore fuiſſe finitum, quorum tamen ali-

qui

qui diutius præfuerunt, quia non multum in tyrannide excedebant, ſed quantum ad multa imitabantur regalem modeſtiam. Adhuc autem hoc magis fit manifeſtum ex conſideratione divini judicii. Ut enim in Job. 34. dicitur: Regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Nullus autem verius hypocrita dici poteſt, quam qui Regis aſſumit officium, & exhibet ſe tyrannum. Nam hypocrita dicitur qui alterius repræſentat perſonam, ſicut in ſpectaculis fieri conſuevit. Sic igitur Deus præfici permittit tyrannos ad puniendum ſubditorum peccata. Talis autem punitio in Scripturis ira Dei conſuevit nominari. Unde per Oſeæ 13. Dominus dicit: Dabo vobis Regem in furore meo. Infelix eſt autem Rex qui populo in furore Dei conceditur. Non enim ejus ſtabile poteſt eſſe dominium: quia non obliviſcetur miſereri Deus, nec continebit in ira ſua miſericordias ſuas: quinimmo per Joel. 2. dicitur, quod eſt patiens, & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia. Non igitur permittit Deus diu regnare tyrannos, ſed poſt tempeſtatem per eos inductam populo, per eorum dejectionem tranquillitatem inducet. Unde Eccleſiaſt. 10. dicitur: Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis. Experimento etiam magis apparet, quod Reges per juſtitiam magis adipiſcuntur divitias, quam per rapinam tyranni. Quia enim dominium tyrannorum ſubjectæ multitudini diſplicet, ideo opus habent tyranni multos habere ſatellites, per quos contra ſubditos tuti reddantur, in quibus neceſſe eſt plura expendere, quam a ſubditis rapiant. Regum autem dominium, quod ſubditis placet, omnes ſubditos pro ſatellitibus ad cuſtodiam habet, in quibus expendere opus non eſt; ſed interdum in neceſſitatibus plura Regibus ſponte donant, quam tyranni diripere poſſint: & ſic impletur quod Sa-

lomon dicit, Proverbior. 11. Alii, scilicet Reges, dividunt propria, benefaciendo subjectis, & ditiores fiunt. Alii, scilicet tyranni, rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Similiter autem justo Dei contingit judicio, ut qui divitias injuste congregant, inutiliter eas dispergant, aut etiam juste auferantur ab eis. Ut enim Salomon dicit, Ecclesia. 5: Avarus non implebitur pecunia, & qui amat pecunias, fructum non capiet ex eis: quinimmo, ut Prov. 15. dicit: Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam. Regibus vero qui justitiam quærunt, divitiæ adduntur a Deo, sicut Salomon, qui dum sapientiam quæsivit ad faciendum judicium, promissionem de abundantia divitiarum accepit. De fama vero superfluum videtur dicere. Quis enim dubitet bonos Reges non solum in vita, sed magis post mortem quodammodo laudibus hominum vivere; & in desiderio haberi: malorum vero nomen aut statim deficere, vel si excellentes in malitia fuerint, cum detestatione eorum rememorari? Unde Salomon dicit, Proverbiorum 10: Memoria justi cum laudibus, nomen autem impiorum putrescet: quia vel deficit, vel remanet cum fœtore.

CAP. XI.

Quod bona etiam mundialia, ut sunt divitiæ, potestas, honor, & fama magis proveniunt Regibus quam tyrannis, & de malis in quæ incurrunt tyranni etiam in hac vita.

EX his ergo manifestum est, quod stabilitas potestatis, divitiæ, honor, & fama magis, Regibus quam tyrannis ad votum proveniunt, propter quæ tamen indebite adipiscenda declinat in tyrannidem Princeps. Nullus enim a justitia declinat nisi cupiditate alicujus commodi tractus.

Pri-

Privatur insuper tyrannus excellentissima beatitudine, quæ Regibus debetur pro præmio, & quod est gravius, maximum tormentum sibi acquirit in pœnis. Si enim qui unum hominem spoliat, vel in servitutem redigit, vel occidit, maximam pœnam meretur, quantum quidem ad judicium hominum mortem, quantum vero ad judicium Dei damnationem æternam; quanto magis putandum est tyrannum deteriora mereri supplicia, qui undique ab omnibus rapit, contrà omnium libertatem laborat, prò libitò voluntatis suæ quoscumque interficit? Tales insuper raro pœnitent, vento inflati superbiæ, merito peccatorum a Deo deserti, & adulationibus hominum delibuti, rarius digne satisfacere possunt. Quando enim restituent omnia quæ præter justitiæ debitum abstulerunt? Ad quæ tamen restituenda nullus dubitat eos teneri. Quando recompensabunt eis quos oppresserunt, & injuste qualitercumque læserunt? Adjicitur autem ad eorum impœnitentiam, quod omnia sibi licita æstimant, quæ impune sine resistentia facere potuerunt: unde non solum emendare non satagunt quæ male fecerunt, sed sua consuetudine pro auctoritate utentes, peccandi audaciam transmittunt ad posteros: & sic non solùm suorum facinorum apud Deum rei tenentur, sed etiam eorum quibus apud Deum peccandi occasionem reliquerunt. Aggravatur etiam eorum peccatum ex dignitate suscepti officii. Sicut enim terrenus Rex gravius punit suos ministros, si invenit eos sibi contrarios; ita Deus magis punit eos quos sui regiminis executores, & ministros facit, si nequiter agant, Dei judicium in amaritudinem convertentes. Unde & in libro Sapientiæ 6. cap. ad Reges iniquos dicitur: Quoniam cum essetis ministri regni illius, non rectè judicastis; neque custodistis legem justitiæ, nec secundum voluntatem Dei ambulastis, horrende,

& cito apparebit vobis, quoniam judicium duriſſimum his qui præſunt fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. Et Nabuchodonoſor per Iſai. 14. dicitur: Ad infernum detraheris in profundum laci. Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque proſpicient: quaſi profundius in pœnis ſubmerſum. Si igitur Regibus abundant temporalia bona, & proveniunt, & excellens beatitudinis gradus præparatur a Deo, tyranni autem a temporalibus bonis quæ cupiunt, plerumque fruſtrantur, multis inſuper periculis ſubjacentes, & quod eſt amplius, bonis æternis privantur, ad pœnas graviſſimas reſervati: vehementer ſtudendum eſt his qui regendi officium ſuſcipiunt, ut Reges ſe ſubditis præbeant, non tyrannos. De Rege autem quid ſit, & quod expediat multitudini Regem habere: adhuc autem, quod præſidi expediat ſe Regem multitudini exhibere ſubjectæ, non tyrannum, tanta a nobis dicta ſint.

CAP. XII.

Procedit ad oſtendendum Regis officium, ubi ſecundum viam naturæ oſtendit Regem eſſe in regno ſicut anima eſt in corpore, & ſicut Deus eſt in mundo.

CONſequens autem ex dictis eſt conſiderare, quod ſit Regis officium, & qualem oporteat eſſe Regem. Quia vero ea quæ ſunt ſecundum artem, imitantur ea quæ ſunt ſecundum naturam; ex quibus accipimus ut ſecundum rationem operari poſſimus, optimum videtur Regis officium a forma regiminis naturalis aſſumere: Invenitur autem in rerum natura regimen & univerſale, & particulare. Univerſale quidem ſecundum quod omnia ſub Dei regimine continentur, qui ſua pro-

vi-

videntia universa gubernat. Particulare autem regimen maxime quidem divino regimini simile est, quod invenitur in homine, qui ob hoc minor mundus appellatur; quia in eo invenitur forma universalis regiminis. Nam sicut universa creatura corporea, & omnes spirituales virtutes sub divino regimine continentur, sic & corporis membra, & ceteræ vires animæ a ratione reguntur, & sic quodammodo se habet ratio in homine, sicut Deus in mundo. Sed quia sicut supra ostendimus, homo est animal naturaliter sociale in multitudine vivens, similitudo divini regiminis invenitur in homine non solum quantum ad hoc quod per rationem regitur unus homo, sed etiam quantum ad hoc quod per rationem unius hominis regitur multitudo: quod maxime pertinet ad officium Regis, dum & in quibusdam animalibus, quæ socialiter vivunt, quædam similitudo invenitur hujus regiminis; sicut in apibus, in quibus & reges esse dicuntur, non quod in eis per rationem sit regimen, sed per instinctum naturæ inditum a summo regente, qui est actor naturæ. Hoc igitur officium Rex se suscepisse cognoscat, ut sit in regno sicut in corpore anima, & sicut Deus in mundo. Quæ si diligenter recogitet, ex altero justitiæ in eo zelus accenditur, dum considerat ad hoc se positum, ut loco Dei judicium regno exerceat; ex altero vero mansuetudinis, & clementiæ lenitatem acquirit, dum reputat singulos qui suo subsunt regimini, sicut propria membra.

CAP.

CAP. XIII.

Aſſumit ex hac ſimilitudine modum regiminis, ut ſicut Deus unamquamque rem diſtinguit quodam ordine, & propria operatione, & loco; ita Rex ſubditos ſuos in regno, & eodem modo de anima.

OPortet igitur conſiderare quid Deus in mundo faciat: ſic enim manifeſtum erit, quid immineat Regi faciendum. Sunt autem univerſaliter conſideranda duo opera Dei in mundo: unum quo mundum inſtituit; alterum quo mundum inſtitutum gubernat. Hæc etiam duo opera anima habet in corpore. Nam primo quidem virtute animæ informatur corpus; deinde vero per animam corpus regitur, & movetur: horum autem ſecundum quidem magis proprie pertinet ad Regis officium. Unde ad omnes Reges pertinet gubernatio; & a gubernationis regimine Regis nomen accipitur. Primum autem opus non omnibus Regibus convenit. Non enim omnes regnum, aut civitatem inſtituunt in quo regnant, ſed regno, ac civitati jam inſtitutis regiminis curam impendunt. Eſt autem conſiderandum, quod niſi præceſſiſſet qui inſtitueret civitatem, aut regnum, locum non haberet gubernatio regni. Sub Regis enim officio comprehenditur etiam inſtitutio civitatis, & regni. Nonnulli enim civitates inſtituerunt, in quibus regnarent, ut Ninus Ninivem, & Romulus Romam. Similiter etiam ad gubernationis officium pertinet, ut gubernata conſervet, ac eis utatur ad quod ſunt conſtituta. Non igitur gubernationis officium plene cognoſci poterit, ſi inſtitutionis ratio ignoretur. Ratio autem inſtitutionis regni ab exemplo inſtitutionis mundi ſumenda eſt: in quo primo conſideratur

ipſa-

ipsarum rerum productio, deinde partium mundi ordinata distinctio. Ulterius autem singulis mundi partibus diversæ rerum species distributæ videntur, ut stellæ cœlo; volucres aeri; pisces aquæ, animalia terræ: deinde singulis ea quibus indigent, abundanter divinitus provisa videntur. Hanc autem institutionis rationem Moyses subtiliter, & diligenter expressit. Primo enim rerum productionem proponit dicens: In principio creavit Deus cœlum, & terram: deinde secundum ordinem convenientem omnia divinitus distincta esse denuntiat, videlicet diem a nocte, à superioribus inferiora; mare ab arida. Hinc cælum luminaribus, avibus aerem, mare piscibus, animalibus terram ornatam refert; ultimo assignatum hominibus terræ animaliumque dominium. Usum vero plantarum tam ipsis quam animalibus ceteris ex providentia divina denuntiat. Institutor autem civitatis, & regni de novo producere homines, & loca ad inhabitandum, & cetera vitæ subsidia non potest, sed necesse habet his uti, quæ in natura præexistunt. Sicut etiam ceteræ artes operationis suæ materiam à natura accipiunt, ut fabri ferrum; ædificator ligna, & lapides in artis usum assumunt. Necesse est igitur institutori civitatis, & regni primum quidem congruum locum eligere; qui salubritate habitatores conservet, ubertate ad victum sufficiat; amœnitate delectet; munitione ab hostibus tutos reddat. Quod si aliquid de dicta opportunitate deficiat, tanto locus erit convenientior, quanto plura, vel magis necessaria de prædictis habuerit. Deinde necesse est ut locum electum institutor civitatis, aut regni distinguat secundum exigentiam eorum, quæ perfectio civitatis, aut regni requirit. Puta, si regnum instituendum sit, oportet providere quis locus aptus sit urbibus constituendis; quis villis; quis castris;

ſtris, ubi conſtituenda ſint ſtudia litterarum, ubi exercitia militum, ubi negotiatorum conventus, & ſic de aliis quæ perfectio regni requirit. Si autem inſtitutioni civitatis opera detur, providere oportet quis locus ſit ſacris, quis juri reddendo, quis artificibus ſingulis deputandus. Ulterius autem oportet homines congregare, qui ſunt congruis locis ſecundum ſua officia deputandi. Demum vero providendum eſt, ut ſingulis neceſſaria ſupperant ſecundum uniuſcujuſque conſtitutionem, & ſtatum: aliter enim nequaquam poſſet regnum, vel civitas commanere. Hæc igitur ſunt, ut ſummarie dicatur, quæ ad Regis officium pertinent in inſtitutione civitatis, aut regni ex ſimilitudine inſtitutionis mundi aſſumpta.

CAP. XIV.

Quis modus gubernandi competat Regi, quia ſecundum modum gubernationis divinæ, qui quidem modus gubernandi a gubernatione navis ſumpſit initium, ubi & ponitur comparatio Sacerdotalis dominii, & regalis.

SIcut autem inſtitutio civitatis, aut regni ex forma inſtitutionis mundi convenienter accipitur, ſic & gubernationis ratio ex gubernatione ſumenda eſt. Eſt tamen præconſiderandum, quod gubernare eſt id quod gubernatur convenienter ad debitum finem perducere. Sic etiam navis gubernari dicitur, dum per nautæ induſtriam recto itinere ad portum illæſa perducitur. Si igitur aliquid ad finem extra ſe ordinetur, ut navis ad portum, ad gubernatoris officium pertinebit non ſolum ut rem in ſe conſervet illæſam, ſed quod ulterius ad finem perducat. Si vero aliquid eſſet cujus finis non eſſet extra ipſum, ad hoc ſolum intenderet gubernatoris intentio, ut rem il-

lam in ſua perfectione conſervaret illæſam. Et uamvis nihil tale inveniatur in rebus poſt ipſum Deum, qui eſt omnibus finis; erga id tamen uod ad finem extrinſecum ordinatur, multipliter cura impenditur a diverſis. Nam forte alius rit qui curam gerit, ut res in ſuo eſſe conſeretur; alius autem ut ad ulteriorem perfectionem erveniat, ut in ipſa navi, unde gubernationis ratio aſſumitur, manifeſte apparet. Faber enim linarius curam habet reſtaurandi, ſi quid collaſum fuerit in navi, ſed nauta ſollicitudinem geit, ut navem perducat ad portum: ſic etiam ontingit in homine. Nam medicus curam gerit t vita hominis conſervetur in ſanitate: Œconomus, ut ſuppetant neceſſaria vitæ: doctor autem curam gerit, ut veritatem cognoſcat: inſtitutor autem morum, ut ſecundum rationem vivat. Quod ſi homo non ordinaretur ad aliud exterius bonum, ſufficerent homini curæ prædictæ. ed eſt quoddam bonum extraneum homini quamdiu mortaliter vivit, ſcilicet ultima beatitudo, uæ in fruitione Dei expectatur poſt mortem. Quia, ut Apoſtolus ait 2. ad Corin. 5: Quamdiu umus in corpore, peregrinamur a Domino. Unde homo Chriſtianus, cui beatitudo illa eſt per Chriſti ſanguinem acquiſita, & qui pro ea aſſequenda Spiritus Sancti arrham accepit, indiget lia ſpirituali cura, per quam dirigatur ad portum ſalutis æternæ: hæc autem cura per miniſtros Eccleſiæ Chriſti fidelibus exhibetur. Idem utem oportet eſſe judicium de fine totius multitudinis, & unius. Si igitur finis hominis eſſet onum quodcumque in ipſo exiſtens, & regendæ multitudinis finis ultimus eſſet ſimiliter, ut tale onum multitudo acquireret, & in eo permaneret. Et ſi quidem talis ultimus ſive unius hominis, ſive multitudinis finis eſſet corporalis, vita & ſanitas corporis, medici eſſet officium. Si autem

tem ultimus finis eſſet divitiarum affluentia, œconomus rex quidam multitudinis eſſet. Si vero bonum cognoſcendæ veritatis tale quid eſſet, ad quod poſſet multitudo pertingere, rex haberet doctoris officium. Videtur autem ultimus finis eſſe multitudinis congregatæ, vivere ſecundum virtutem. Ad hoc enim homines congregantur, ut ſimul bene vivant, quod conſequi non poſſet unuſquiſque ſingulariter vivens: bona autem vita eſt ſecundum virtutem; virtuoſa igitur vita eſt congregationis humanæ finis. Hujus autem ſignum eſt, quod hi ſoli partes ſunt multitudinis congregatæ, qui ſibi invicem communicant in bene vivendo. Si enim propter ſolum vivere homines convenirent, animalia, & ſervi eſſent pars aliqua congregationis civilis. Si vero propter acquirendas divitias, omnes ſimul negotiantes ad unam civitatem pertinerent: ſicut videmus eos ſolos ſub una multitudine computari, qui ſub eiſdem legibus, & eodem regimine diriguntur ad bene vivendum. Sed quia homo vivendo ſecundum virtutem ad ulteriorem finem ordinatur, qui conſiſtit in fruitione divina, ut ſupra jam diximus, oportet eumdem finem eſſe multitudinis humanæ, qui eſt hominis unius. Non eſt ergo ultimus finis multitudinis congregatæ vivere ſecundum virtutem, ſed per virtuoſam vitam pervenire ad fruitionem divinam. Siquidem autem ad hunc finem perveniri poſſet virtute humanæ naturæ, neceſſe eſſet ut ad officium Regis pertineret dirigere homines in hunc finem. Hunc enim dici Regem ſupponimus, cui ſumma regiminis in rebus humanis committitur: tanto autem eſt regimen ſublimius, quanto ad finem ulteriorem ordinatur. Semper enim invenitur ille ad quem pertinet ultimus finis, imperare operantibus ea quæ ad finem ultimum ordinantur: ſicut gubernator ad quem pertinet navigationem diſponere, imperat ei qui navem conſti-

ſtituit, qualem navem navigationi aptam facere debeat: civilis autem qui utitur armis, imperat fabro qualia arma fabricet. Sed quia finem fruitionis divinæ non conſequitur homo per virtutem humanam, ſed virtute divina, juxta illud Apoſtoli Roman. *6*: Gratia Dei, vita æterna: perducere ad illum finem non humani erit, ſed divini regiminis. Ad illum igitur Regem hujuſmodi regimen pertinet, qui non eſt ſolum homo, ſed etiam Deus, ſcilicet ad Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui homines filios Dei faciens in cœleſtem gloriam introduxit. Hoc igitur eſt regimen ei traditum quod non corrumpetur, propter quod non ſolum Sacerdos, ſed Rex in Scripturis ſacris nominatur, dicente Hierem. 23: Regnabit Rex, & ſapiens erit. Unde ab eo regale Sacerdotium derivatur. Et quod eſt amplius, omnes Chriſti fideles in quantum ſunt membra ejus, Reges & Sacerdotes dicuntur. Hujus ergo regni miniſterium, ut à terrenis eſſent ſpiritualia diſtincta, non terrenis Regibus, ſed Sacerdotibus eſt commiſſum, & præcipue ſummo Sacerdoti ſucceſſori Petri, Chriſti Vicario, Romano Pontifici, cui omnes Reges populi Chriſtiani oportet eſſe ſubditos, ſicut ipſi Domino Jeſu Chriſto. Sic enim ei ad quem finis ultimi cura pertinet, ſubdi debent illi, ad quos pertinet cura antecedentium finium, et ejus imperio dirigi. Quia igitur Sacerdotium gentilium, & totus divinorum cultus erat propter temporalia bona conquirenda, quæ omnia ordinantur ad multitudinis bonum commune, cujus Regi cura incumbit, convenienter Sacerdotes gentilium Regibus ſubdebantur. Sed & quia in veteri lege promittebantur bona terrena non a dæmonibus, ſed a Deo vero religioſo populo exhibenda, inde & in lege veteri Sacerdotes Regibus leguntur fuiſſe ſubjecti. Sed in nova lege eſt Sacerdotium altius, per quod homines traducun-

tur

tur ad bona cœleſtia : unde in lege Chriſti Reges debent Sacerdotibus eſſe ſubjecti . Propter quod mirabiliter ex divina providentia factum eſt , ut in Romana urbe , quam Deus præviderat Chriſtiani populi principalem ſedem futuram , hic mos paullatim inoleſceret , ut civitatum rectores Sacerdotibus ſubjacerent , Sicut enim Valerius Maximus refert , omnia poſt religionem ponenda ſemper noſtra civitas duxit , etiam in quibus ſummæ majeſtatis decus conſpici voluit . Quapropter non dubitaverunt ſacris imperia ſervire , ita ſe humanarum rerum habitura regimen æſtimantia , ſi divinæ potentiæ bene , atque conſtanter fuiſſent famulata . Quia vero etiam futurum erat , ut in Gallia Chriſtiani Sacerdotii plurimum vigeret religio , divinitus eſt permiſſum , ut etiam apud Gallos gentiles Sacerdotes , quos Druidas nominabant , totius Galliæ jus diffinirent , ut refert Julius Cæſar in libro quem de bello Gallico ſcripſit .

CAP. XV.

Quod ſicut ad ultimum finem conſequendum requiritur ut Rex ſubditos ad vivendum ſecundum virtutem diſponat , ita ad fines medios . Et ponuntur hic quæ ſunt illa quæ ordinant ad bene vivendum , & quæ impediunt , & quod remedium Rex apponere debet circa dicta impedimenta .

SIcut autem ad vitam , quam in cœlo ſperamus , beatam ordinatur ſicut ad finem vita , qua hic homines bene vivunt ; ita ad bonum multitudinis ordinantur ſicut ad finem quæcumque particularia bona per hominem procurantur ſive divitiæ , ſive lucra , ſive ſanitas , ſive facundia , vel eruditio . Si igitur , ut dictum eſt , qui de ultimo fine curam habet , præeſſe debet his qui curam ha-

habent de ordinatis ad finem, & eos dirigere ſuo imperio, manifeſtum ex dictis ſit, quod Rex ſicut dominio, & regimini quod adminiſtratur per Sacerdotii officium, ſubdi debet; ita præeſſe debet omnibus humanis officiis, & ea imperio ſui regiminis ordinare. Cuicumque autem incumbit aliquid perficere quod ordinatur in aliud perficere quod ordinatur in aliud ſicut in finem, hoc debet attendere, ut ſuum opus ſit congruum fini. Sicut faber ſic facit gladium, ut pugnæ conveniat, & ædificator ſic debet domum diſponere, ut ad habitandum ſit apta. Quia igitur vitæ, qua in præſenti bene vivimus, finis eſt beatitudo cœleſtis, ad Regis officium pertinet ea ratione vitam multitudinis bonam procurare ſecundum quod congruit ad cœleſtem beatitudinem conſequendam, ut ſcilicet ea præcipiat, quæ ad cœleſtem beatitudinem ducunt, & eorum contraria ſecundum quod fuerit poſſibile interdicat. Quæ autem ſit ad veram beatitudinem via, & quæ ſint impedimenta ejus, ex lege divina cognoſcitur, cujus doctrina pertinet ad Sacerdotum officium, ſecundum illud Malachiæ 2: Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent de ore ejus. Et ideo in Deuter. 17. Dominus præcipit: Poſtquam ſederit Rex in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomium legis hujus in volumine accipiens exempla a Sacerdote Leviticæ tribus, & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba, & cæremonias ejus quæ in lege præcepta ſunt. Per legem igitur divinam edoctus, ad hoc præcipuum ſtudium debet intendere, qualiter multitudo ſibi ſubdita bene vivat: quod quidem ſtudium in tria dividitur, ut primo quidem in ſubjecta multitudine bonam vitam inſtituat: ſecundo, ut inſtitutam conſervet: tertio, ut conſervatam ad meliora promoveat. Ad bo-

nam autem unius hominis vitam duo requiruntur, unum principale, quod eſt operatio ſecundum virtutem; virtus enim eſt qua bene vivitur: aliud vero ſecundarium, & quaſi inſtrumentale, ſcilicet corporalium bonorum ſufficientia, quorum uſus eſt neceſſarius ad actum virtutis, ipſa tamen hominis unitas per naturam cauſſatur: multitudinis autem unitas, quæ pax dicitur, per regentis induſtriam eſt procuranda. Sic igitur ab bonam vitam multitudinis inſtituendam tria requiruntur. Primo quidem, ut multitudo in unitate pacis conſtituatur. Secundo, ut multitudo vinculo pacis unita dirigatur ad bene agendum. Sicut enim homo nihil bene agere poteſt niſi præſuppoſita ſuarum partium unitate, ita hominum multitudo pacis unitate carens, dum impugnat ſeipſam, impeditur a bene agendo. Tertio vero requiritur, ut per regentis induſtriam neceſſariorum ad bene vivendum adſit ſufficiens copia. Sic igitur bona vita per Regis officium in multitudine conſtituta, conſequens eſt ut ad ejus conſervationem intendat. Sunt autem tria quibus bonum publicum permanere non ſinitur, quorum quidem unum eſt a natura proveniens. Non enim bonum multitudinis ad unum tantum tempus inſtitui debet, ſed ut ſit quodammodo perpetuum. Homines autem cum ſint mortales, in perpetuum durare non poſſunt. Nec dum vivunt ſemper ſunt in eodem vigore, quia multis variationibus humana vita ſubjicitur, & ſic non ſunt homines ad eadem officia peragenda æqualiter per totam vitam idonei. Aliud autem impedimentum boni publici conſervandi ab interiori proveniens in perverſitate voluntatum conſiſtit, dum vel ſunt deſides ad ea peragenda quæ requirit reſpublica, vel inſuper ſunt paci multitudinis noxii, dum tranſgrediendo juſtitiam aliorum pacem perturbant. Tertium autem impedimentum reipublicæ conſervandæ ab

ex-

exteriori cauſſatur, dum per incurſum hoſtium pax diſſoluitur, & interdum regnum, aut civitas funditus diſſipatur. Igitur circa tria prædicta triplex cura imminet Regi. Primo quidem de ſucceſſione hominum, & ſubſtitutione illorum qui diverſis officiis præſunt, ut ſicut per divinum regimen in rebus corruptibilibus, quia ſemper eadem durare non poſſunt, proviſum eſt, ut per generationem alia in locum aliorum ſuccedant, ut vel ſic conſervetur integritas univerſi; ita per Regis ſtudium conſervetur ſubjectæ multitudinis bonum, dum ſollicite curat qualiter alii in deficientium locum ſuccedant. Secundo autem ut ſuis legibus, & præceptis, pœnis, & præmiis homines ſibi ſubjectos ab iniquitate coerceat, & ad opera virtuoſa inducat, exemplum a Deo accipiens, qui hominibus legem dedit, obſervantibus quidem mercedem, tranſgredientibus pœnas retribuens. Tertio imminet Regi cura, ut multitudo ſibi ſubjecta contra hoſtes tuta reddatur. Nihil enim prodeſſet interiora vitare pericula, ſi ab exterioribus defendi non poſſet. Sic igitur bonæ multitudinis inſtitutioni tertium reſtat ad Regis officium pertinens, ut ſit de promotione ſollicitus, quod fit dum in ſingulis quæ præmiſſa ſunt, ſi quid inordinatum eſt corrigere, ſi quid deeſt ſupplere, ſi quid melius fieri poteſt, ſtudet perficere. Unde & Apoſtolus 1. Corinth. 12. fideles monet, ut ſemper æmulentur chariſmata meliora. Hæc igitur ſunt quæ ad Regis officium pertinent, de quibus per ſingula diligentius tractare oportet.

Explicit Liber primus, de regimine principum.

DE REGIMINE PRINCIPUM

LIBER SECUNDUS

CAP. I.

Qualiter ad Regem pertinet instituere civitatem, vel castra ad gloriam consequendam, & quod eligere debet ad hoc loca temperata, & quæ commoda ex hoc regna consequantur, & quæ incommoda de contrario.

PRimum igitur præcipue oportet exponere Regis officium ab institutione civitatis, aut regni. Nam sicut Vegetius dicit, potentissimæ nationes, & principes nominati nullam majorem potuerunt gloriam assequi, quam aut fundare novas civitates, aut ab aliis conditas in nomen suum sub quadam amplificatione transferre, quod quidem documentis sacræ Scripturæ concordat. Dicit enim Sapiens in Eccl. 40. quod ædificatio civitatis confirmabit nomen. Hodie namque nomen Romuli nesciretur, nisi quia condidit Romam. In institutione autem civitatis, aut regni, si copia detur, primo quidem est regio per Regem eligenda, quam temperatam esse oportet. Ex regionis enim temperie habitatores multa commoda consequuntur. Primo namque consequuntur homines ex temperie regionis incolumitatem corporis, & longitudinem vitæ. Cum enim sanitas in quadam temperie humorum consistat, in loco temperato conservabitur sanitas: simile namque suo simili conservatur. Si autem fuerit excessus caloris, vel frigoris, necesse est quod secundum qualitatem aeris corporis qualitas immutetur: unde quadam naturali industria animalia quædam tempore frigido ad calida loca se transfe-

ferunt, rursum tempore calido loca frigida repetendo ut ex contraria dispositione loci temporis temperiem consequantur. Rursus, cum animal vivat per calidum, & humidum, si fuerit calor intensus, cito naturale humidum exsiccatur, & deficit vita: sicut lucerna cito extinguitur, si humor infusus cito per ignis magnitudinem consumatur; unde in quibusdam calidissimis Æthiopum regionibus homines ultra triginta annos non vivere perhibentur. In regionibus vero frigidis in excessu, naturale humidum de facili congelatur, & calor naturalis extinguitur. Deinde ad opportunitates bellorum, quibus tuta redditur humana societas, regionis temperies plurimum valet. Nam sicut Vegetius refert, omnes nationes quæ vicinæ sunt Soli, nimio calore siccatæ, amplius quidem sapere, sed minus de sanguine habere dicuntur, ac propterea constantiam, atque fiduciam de propinquo pugnandi non habent, quia metuunt vulnera, quia modicum sanguinem se habere noverunt. E contra septentrionales populi remoti a Solis ardoribus inconsultiores quidem, sed tamen largo sanguine redundantes sunt ad bella promptissimi. His qui temperatioribus habitant plagis, & copia sanguinis suppetit ad vulnerum mortisque contemptum, nec prudentia deficit, quæ modestiam servet in castris, & non parum prodest uti in dimicatione consiliis. Demum temperata regio ad politicam valet. Ut enim Aristoteles dicit in sua politica: Quæ in frigidis locis habitant gentes, sunt quidem plenæ animositate, intellectu autem, & arte magis deficientes, propter quod libetæ perseverant magis. Non vivunt autem politice, & vicinis propter imprudentiam principari non possunt. Quæ autem in calidis sunt, intellectivæ quidem sunt, & artificiosæ secundum animam, sine animositate autem, propter quod subjectæ quidem sunt, &

ſubjectæ perſeverant. Quæ autem in mediis locis habitant, utroque participant: propter quod & liberi perſeverant, & maxime politice vivere poſſunt, & ſciunt aliis principari. Eſt igitur eligenda regio temperata ad inſtitutionem civitatis, vel regni.

CAP. II.

Qualiter eligere debent Reges, & principes regiones ad civitates, vel caſtra inſtituenda, in quibus aer ſit ſalubris, & oſtendit in quo talis aer cognoſcitur, & quibus ſignis.

POſt electionem autem regionis, oportet civitati conſtituendæ idoneum locum eligere, in quo primo videtur aeris ſalubritas requirenda. Converſationi enim civili præjacet naturalis vita, quæ per ſalubritatem aeris ſervatur illæſa. Locus autem ſaluberrimus erit, ut Vegetius tradit, excelſus; non nebuloſus, non pruinoſus, regioneſque cœli ſpectans neque æſtuoſas, neque frigidas, demum paludibus non vicinus. Eminentia quidem loci ſolet ad aeris ſalubritatem conferre, quia locus eminens ventorum perflationibus patet, quibus redditur aer purus: vapores etiam qui virtute radii ſolaris reſolvuntur a terra, & ab aquis multiplicantur magis in convallibus, & in locis demiſſis quam in altis. Unde in locis altis aer ſubtilior invenitur. Hujuſmodi autem ſubtilitas aeris quæ ad liberam, & ſinceram reſpirationem plurimum valet, impeditur per nebulas, & pruinas, quæ ſolent in locis multum humidis abundare: unde loca hujuſmodi inveniuntur ſalubritati eſſe contraria: Et quia loca paludoſa nimia humiditate abundant, oportet locum conſtruendæ urbi electum a paludibus eſſe remotum. Cum enim auræ matutinæ Sole

le oriente ad locum ipſum pervenient, & eis ortæ a paludibus nebulæ adjungentur, flatus beſtiarum paluſtrium venenatorum cum nebulis mixtos ſpargent, & locum facient peſtilentem. Si tamen mœnia conſtructa fuerint in paludibus quæ fuerint prope mare, ſpectentque ad ſeptentrionem, vel circa, hæque paludes excelſiores fuerint quam littus marinum, rationabiliter videbuntur eſſe conſtructa. Foſſis enim ductis exitus aquæ patebit ad littus, & mare tempeſtatibus auctum in paludes redundando non permittet animalia paluſtria naſci. Et ſi aliqua animalia de ſuperioribus locis venerint, inconſueta ſalſedine occidentur. Oportet & locum urbi deſtinatum ad calorem, & frigus temperate diſponi ſecundum aſpectum ad plagas cœli diverſas. Si enim mœnia maxime prope mare conſtituta ſpectabunt ad meridiem, non erunt ſalubria. Nam hujuſmodi loca mane quidem erunt frigida, quia non reſpiciuntur a Sole, meridie vero erunt ferventia propter Solis reſpectum. Quæ autem ad occidentem ſpectant, orto Sole tepeſcunt, vel etiam frigent, meridie calent, veſpere fervent propter caloris continuitatem, & Solis aſpectum. Si vero ad orientem ſpectabunt, mane quidem propter Solis oppoſitionem directam temperate caleſcent: nec multum in meridie calor augebitur, Sole non directe ſpectante ad locum, veſpere vero totaliter radiis Solis adverſis loca frigeſcent. Eademque, vel ſimilis temperies erit, ſi ad Aquilonem locus reſpiciat urbis, e converſo eſt quod de meridiem reſpiciente eſt dictum. Experimento autem cognoſcere poſſumus, quod in majorem calorem minus ſalubriter aliquis tranſmutatur. Quæ enim a frigidis locis corpora traducuntur in calida, non poſſunt durare, ſed diſſolvuntur, quia calor fugendo vaporem, naturales virtutes diſſolvit: unde etiam in ſalubribus locis corpora æſtate infirma redduntur.

Quia vero ad corporum ſanitatem convenientium ciborum uſus : requiritur, in hoc conferre oportet de loci ſalubritate qui conſtituendæ urbi eligitur, ut ex conditione ciborum diſcernatur qui naſcuntur in terram, quod quidem explorare ſolebant antiqui ex animalibus ibidem nutritis. Cum enim hominibus aliiſque animalibus commune ſit uti ad nutrimentum his quæ naſcuntur in terra, conſequens eſt, ut ſi occiſorum animalium viſcera inveniuntur bene valentia, quod homines etiam in loco eodem ſalubrius poſſint nutriri. Si vero animalium occiſorum appareant morbida membra, rationabilius accipi poteſt, quod nec hominibus illius loci habitatio ſit ſalubris. Sicut autem aer temperatus, ita ſalubris aqua eſt requirenda. Ex his enim maxime dependet ſanitas corporum, quæ ſæpius in uſum hominum aſſumuntur. Et de aere quidem manifeſtum eſt, quod quotidie ipſum aſpirando introrſum attrahimus uſque ad ipſa vitalia : unde principaliter ejus ſalubritas ad incolumitatem corporum confert. Item, quia inter ea quæ aſſumuntur per modum nutrimenti, aqua eſt qua ſæpiſſime utimur tam in potibus, quam in cibis, ideo nihil eſt præter aeris puritatem magis pertinens ad loci ſanitatem quam aquarum ſalubritas. Eſt & aliud ſignum, ex quo conſiderari poteſt loci ſalubritas, ſi videlicet hominum in loco commorantium facies bene coloratæ appareant, robuſta corpora, & bene diſpoſita membra, ſi pueri multi, & vivaces, ſi ſenes multi reperiantur ibidem. E converſo, ſi facies hominum deformes appareant, debilia corpora, exinanita membra, vel morbida, ſi pauci, & morbidi pueri, & adhuc pauciores ſenes, dubitari non poteſt locum eſſe mortiferum.

CAP.

CAP. III.

Qualiter neceſſe eſt talem civitatem conſtruendam a Rege, habere copiam rerum victualium, quia ſine eis civitas eſſe perfecta non poteſt, & diſtinguit duplicem modum iſtius copiæ, primum tamen magis commendat.

OPortet autem ut locus conſtruendæ urbi electus non ſolum talis ſit qui ſalubritate habitatores conſervet, ſed ubertate ad victum ſufficiat. Non enim eſt poſſibile multitudinem hominum habitare, ubi victualium non ſuppetit copia. Unde, ut vult Philoſophus, cum Xenocrates architector peritiſſimus Alexandro Macedoni demonſtraret in quodam monte civitatem egregiæ formæ conſtrui poſſe, interrogaſſe fertur Alexander, ſi eſſent agri, qui civitati poſſent frumentorum copiam miniſtrare. Quod cum deficere inveniret, reſpondit vituperandum eſſe, ſi quis in tali loco civitatem conſtrueret. Sicut enim natus infans non poteſt ali ſine nutricis lacte, nec ad incrementum perduci, ſic civitas ſine ciborum abundantia frequentiam populi habere non poteſt. Duo tamen ſunt modi, quibus alicui civitati poteſt affluentia rerum ſuppetere. Unus, qui dictus eſt, propter regionis fertilitatem abunde omnia producentis, quæ humanæ vitæ requirit neceſſitas. Alius autem per mercationis uſum, ex quo ibidem neceſſaria vitæ ex diverſis partibus adducantur. Primus autem modus convenientior eſſe manifeſte convincitur. Tanto enim aliquid dignius eſt, quanto per ſe ſufficientius invenitur. Sufficientiam autem plenius poſſidet civitas, cui circumjacens regio ſufficiens eſt ad neceſſaria vitæ, quam illa quæ indiget ab aliis per mercationem accipere. Dignior enim eſt civitas ſi abundantiam

re-

rerum habeat ex territorio proprio, quam ſi per mercatores abundet. Cum hoc etiam videtur ef ſe ſecurius, quia propter bellorum eventus, & diverſa viarum diſcrimina, de facili poteſt impe diri victualium deportatio, & ſic civitas per de fectum victualium opprimeretur. Eſt etiam ho utilius ad converſationem civilem. Nam civita quæ ad ſui ſuſtentationem mercationum multitu dine indiget, neceſſe eſt ut continuum extraneo rum convictum patiatur. Extraneorum autem converſatio corrumpit plurimum civium mores ſecundum Ariſtotelis doctrinam in ſua Politica quia neceſſe eſt evenire ut homines extranei alii legibus, & conſuetudinibus enutriti, in multis ali ter agant quàm ſint civium mores, & ſic dum cives exemplo ad agenda ſimilia provocantur, ci vilis converſatio perturbatur. Rurſus, ſi cives ipſi mercationibus fuerint dediti, pandetur pluri bus vitiis aditus. Nam cùm negotiatorum ſtudium maxime ad lucrum tendat, per negotiationis uſum cupiditas in cordibus civium traducitur, ex quo convenit ut in civitate omnia fiant venalia, & fide ſubtracta locus fraudibus aperitur, publicoque bono contempto, proprio commodo quiſque de ſerviet, deficietque virtutis ſtudium, dum hono virtutis præmium omnibus deferetur: unde neceſ ſe erit in tali civitate civilem converſationem corrumpi. Eſt etiam negotiationis uſus contrariu quam plurimum exercitio militari. Negotiatore enim dum umbram colunt, a laboribus vacant & dum fruuntur delitiis, molleſcunt animo, & corpora redduntur debilia, & ad labores milita res inepta: unde ſecundum jura civilia negotiati eſt militibus interdicta. Denique civitas illa ſole eſſe magis pacifica, cujus populus rarius congre gatur, minuſque intra urbis mœnia reſident. E frequenti enim hominum concurſu datur occaſi litibus, & ſeditionibus materia miniſtratur. Ut de

de secundum Aristotelis doctrinam utilius est quidem quod populus extra civitates exerceatur, quam quod intra civitatis mœnia jugiter commoretur. Si autem civitas sit mercationibus dedita, maxime necesse est ut intra urbem cives resideant, ibique mercationes exerceant. Melius igitur est quod civitati victualium copia suppetat ex propriis agris, quam quod civitas sit totaliter negotiationi exposita. Nec tamen negotiatores omnino a civitate oportet excludi, quia non de facili potest inveniri locus, qui sic omnibus vitæ necessariis abundet, quod non indigeat aliquibus aliunde allatis, eorumque quæ in eodem loco superabundant, eodem modo redderetur multis damnosa copia, si per mercatorum officium ad alia loca transferri non possent. Unde oportet quod perfecta civitas moderate mercatoribus utatur.

CAP. IV.

Quod regio quam Rex eligit ad civitates, & castra instituenda, debet habere amœnitates in quibus cives sunt arcendi, ut moderate eis utantur, quia sæpius sunt causa dissolutionis, unde regnum dissipatur.

EST etiam constituendis urbibus eligendus locus, qui amœnitate habitatores delectet. Non enim facile deseritur locus amœnus, nec de facili ad locum illum confluit habitantium multitudo, cui deest amœnitas, eo quod absque amœnitate vita hominis diu durare non possit. Ad hanc autem amœnitatem pertinet, quod sit locus camporum planicie distentus, arborum ferax, montium propinquitate conspicuus, nemoribus gratus, & aquis irriguus. Verum quia nimia amœnitas superflue ad delicias homines allicit, quod civitati plurimum

mum nocet, ideo oportet ea moderate uti. Primo namque homines vacantes deliciis, sensu hebetantur. Immergit enim earum suavitas sensibus animam, ita quod in rebus delectantibus liberum judicium habere non possunt. Unde secundum Aristotelis sententiam, prudentia judicii per delectationem corrumpitur. Deinde delectationes superfluæ ab honestate virtutis deficere faciunt. Nihil enim magis perducit ad immoderatum augmentum, per quod medium virtutis corrumpitur, quam delectatio: tum quia natura delectationis est avida, & sic modica delectatione sumpta præcipitatur in turpium delectationum illecebras, sicut ligna sicca ex modico igne accenduntur: tum etiam quia delectatio appetitum non sariat, sed gustata sitim sui magis inducit: unde ad virtutis officium pertinet, ut homines a delectationibus superfluis abstineant. Sic enim superfluitate vitata facilius ad medium virtutis pervenietur. Consequenter etiam deliciis superflue dediti mollescunt animo, & ad ardua quæque attentanda, nec non ad tolerandos labores, & pericula abhorrenda pusillanimes fiunt, unde & ad bellicum usum deliciæ plurimum nocent: quia, ut Vegetius dicit in lib. de re militari: Minus timet mortem, qui minus deliciarum se novit habuisse in vita. Demum deliciis resoluti plerumque pigrescunt, & intermissis necessariis studiis, & negotiis debitis, solis deliciis adhibent curam, in quas quæ prius ab aliis fuerant congregata, profuse dispergunt: unde ad paupertatem deducti, dum consuetis deliciis carere non possunt, se furtis, & rapinis exponunt, ut habeant unde possint suas voluptates explere. Est igitur nocivum civitati vel ex loci dispositione, vel ex quibuscumque aliis rebus, deliciis superfluis abundare. Opportunum est igitur in conversatione humana modicum delectationis quasi pro condimento habere, ut animus hominum recreetur:

tur : quia ut Seneca dicit de tranquillitate animi ad Serenum, danda eſt animis remiſſio. Meliores enim aptioreſque requieti reſurgunt, quaſi proſit animo temperate deliciis uti, ut ſal in ciborum coctura pro ipſorum ſuavitate, quod ſuperflue immiſſum illos corrumpit. Amplius autem, ſi id quod eſt ad finem, ut finis quæritur, tollitur, & deſtruitur ordo naturæ. Sicut ſi faber quærit martellum propter ſeipſum, aut carpentarius ſerram, ſive medicus medicinam, quæ ordinantur ad ſuos debitos fines. Finis autem quem Rex in civitate ſui regiminis debet intendere, eſt vivere ſecundum virtutem : ceteris autem quilibet uti debet, ſicut his quæ ſunt ad finem, & quantum eſt neceſſarium in proſequendo finem. Hoc autem non contingit in his qui ſuperflue delectationibus innituntur, quia tales delectationes non ordinantur ad finem jam dictum, immo quæri videntur ut finis : quo quidem modo videbantur velle uti illi impii, qui in lib. Sapientiæ c. 2. dicunt non recte cogitantes, ut dicta ſcriptura teſtatur : Venite, fruamur bonis quæ ſunt : quod ad finem pertinent ; & utamur creatura, tamquam in juventute celeriter ; & cetera quæ ibidem ſequuntur. In quibus immoderatus uſus delectabilium corporis ut juvenilis ætatis oſtenditur, & digne a Scriptura reprehenditur. Hinc eſt, quod Ariſtoteles in Ethicis uſum delectabilium corporis uſui ciborum aſſimilat, qui amplius minuſve ſumpti ſanitatem corrumpunt : qui autem commenſurati ſunt, & ſalvant, & augent. Ita de virtute contingit circa amœnitates, & delicias hominum.

CAP.

CAP. V.

Quod neceſſarium eſt Regi, & cuicumque domino abundare divitiis temporalibus, quæ naturales vocantur, & ponitur cauſſa.

His igitur ſic deductis, quæ ad ſubſtantiale eſſe civilitatis, ſive politiæ, ſeu Regalis regiminis requiruntur, ad quorum inſtitutionem & providentiam Rex principaliter debet intendere, agendum eſt de quibuſdam, quæ ad Regem pertinent in relatione ad ſubditos, unde & ſuum regimen quietius gubernetur. Et quamvis ſupra aliqualiter ſit tactum in genere, nunc in ſpecie eſt tractandum ad majorem declarationem eorum quæ ſunt agenda per Principem. Primum quidem ut in ſingulis partibus ſui regiminis abundet in divitiis naturalibus, quas ſic vocat Ariſtoteles in primo ſuæ Politicæ, vel quia naturalia ſunt, ſeu quia homo ipſis naturaliter indiget, ut ſunt vineta, nemora, ſilvæ, vivaria diverſorum animalium, & avium genera, de quibus Paladius Palatinus Comes Valentiniano Imperatori ad præfata exhortans, luculentiſſimo ſtilo ac diffuſius documentum tradidit. Hinc etiam Salomon Rex volens oſtendere magnificentiam ſui regiminis, Ædificavi, inquit, mihi domos, plantavi vineas, feci hortos, & pomeria, & conſevi ea cuncti generis arboribus: extruxi mihi piſcinas ad irrigandum ſilvam lignorum germinantium. Cujus quidem triplex ratio ſumi poteſt. Una ſumitur ex parte uſus ipſius rei, qui quidem delectabilior eſſe videtur in re propria quam aliena, eo quod magis unita. Unio enim eſt amoris proprietas, ut tradit Dionyſius. Ad amorem autem ſequitur delectatio. Cum enim adeſt quod diligitur, etiam delectationem ſecum affert. Amplius autem

&

& ipsa diligentia operis exercita circa prædicta, in qua quidem homo sibi congaudet, quanto est opus difficilius. Magis enim amamus cum non est facile, quod sumitur, ut Philosophus dicit. Ex qua ratione & filios diligimus, & quamlibet nostram facturam secundum mensuram operis. Adhibendo igitur sollicitudinem circa proprias divitias naturales jam dictas, gratiores jam fiunt quam alienæ: & si gratiores, delectabiliores ipsas dicemus. Secunda ratio sumitur ex parte officialium Regis. Si enim ipsos oporteat recurrere ad convicaneos pro necessariis vitæ sui domini, interdum scandala generantur in subditis vel ex rerum commercio: in quo vel lædit avaritia, quæ ementem, vel vendentem concomitatur, vel fraus conturbat. Unde in Prov. 20. cap. dicitur: Malum est, dicit omnis emptor: & cum recesserit, tum gloriabitur; quasi fraude vendentem prævenerit: & in Ecclesiastico monemur cavere a curruptione emptionis, & negotiatorum, quasi hoc sit proprium eorum in mercando. Amplius autem ex commercio contrahitur familiaritas ad feminas, per quod vel ex incauta locutione in alterutrum, aut aspectu, aut gestu causatur zelotypia inter cives, & inde contra regimen provocantur. Sed etiam tertia ratio hoc idem confirmat, quam accipimus ex parte rerum venialium. Victualia enim quæ venduntur, ut in pluribus non carent sophismate, & ideo non sunt tantæ efficaciæ sicut propria ad nutriendum: unde idem Salomon in Prov. 5. Bibe, inquit, aquam de cisterna tua: in hoc comprehendens omne nutrimentum, sed præcipue potum, quia facilius potest sophisticari, & ipsum minus a sua natura, & puritate remotum, citius de ipsius malitia indicat. Rursus, propria victualia sunt majoris securitatis in sumendo, quia possunt facilius ab extraneo venenari, vel esse nociva, quam si in proprio horreo, vel cellario re-

po-

ponantur. Unde & Propheta Iſai. c. 33. in exaltationem retributionis viri juſti, Panis, inquit, datus eſt ei, & aquæ ejus fideliores ſunt: quaſi, propria cibaria, & potabilia ſecuriora ſunt ad ſumendum.

CAP. VI.

Quod expedit Regi habere alias divitias naturales, ut ſunt armenta, & greges, ſine quibus domini bene regere terram non poſſunt.

NOn ſolum autem prædicta ad naturales divitias pertinent, ſed & diverſa genera animantium ex eadem ratione, & cauſſa, ut in præcedentibus eſt oſtenſum. In quibus primo Patri tamquam prædominanti toti humanæ naturæ, datum eſt privilegium regendi, & dominandi, ut in Geneſi ſcribitur: Creſcite, inquit Dominus, & multiplicamini, & replete terram, & dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & omnibus animantibus quæ moventur ſuper terram. Unde ad regiam majeſtatem pertinet his omnibus uti, & abundare, & quanto plus in his dominatur, tanto plus primi domini principatum habet ſimiliorem, cum omnia ſint ad uſum hominis deputata in creationis primordio. Propter quod Philoſophus dicit in 1. Polit. quod venatio animalium ſilveſtrium naturaliter eſt juſta, quia per eam homo ſibi vindicat quod ſuum eſt: & de piſcatione, & aucupatione ſimiliter dici poteſt, unde & natura aves rapaces providit, & canes ad hujuſmodi officium exercendum. Quia vero in piſcibus non eſt aptitudo loci ad talia miniſteria, loco canum, & avium homo retia adinvenit. Ad ſupplementum igitur, & decorem regni, Rex indiget ſupradictis, quibuſdam quidem ad uſum, & eſum, ut ſunt piſces, & aves, armenta

ta bovum, & greges ovium, quibus Salomon abundavit, ut ſcribitur in Eccleſiaſte, & in tertio libro Regum, ad ſui magnificentiam oſtentandam. Aliis autem animalibus Rex indiget ad miniſterium, ut ſunt equi & muli, aſini, & cameli ad diverſa miniſteria deputati, ſecundum varias conſuetudines regionum. Horum igitur omnium Rex copiam habere debet, quantum eidem eſt poſſibile, ſive de animantibus deputatis ad eſum, ſive ad miniſterium, & propter cauſſam jam dictam de aliis divitiis naturalibus: quia res propriæ delectabiliores ſunt, ut ſuperius eſt oſtenſum, & tanto plus, quanto plus habent de ratione vitæ, unde magis accedunt ad divinam aſſimilationem, quæ eſt major cauſſa amoris. Adhuc, aliæ ſunt cauſſæ in prædictis, propter quas expedit Regi ipſis abundare ut propriis. Primo autem ad hoc movet natura, quæ delectatur ex ſuo opere, dum conſiderat in eis novum continue modum procedendi in ſuis actibus ſive in vivendo, ſive in generando, ſive in parturiendo, ex quibus conſurgit in dominis admiratio, & ex admiratione delectatio. Quod autem nutritiva ſit cauſſa dilectionis, & per conſequens delectationis, apparet in Exodo in filia Pharaonis, quæ Moyſen nutriri fecit, & poſtea ibidem ſubjungitur, quod poſt nutritionem ipſum ſibi adoptavit in filium. Qua ratione dicit Dominus in Oſeæ 11: Ego quaſi nutritius Ephraim: in hoc inſinuans ſuum affectum ad populum. Amplius autem & ipſorum venatura ſive ſilveſtrium animalium, ſive aliorum pro quibus ſe principes, & Reges gymnaſiis exponunt, & filios ſuos ſubmittunt, valet ad robur acquirendum corporis, & conſervandum ſanitatem, & cordis vigorandam virtutem, ſi temperate utantur, ut Philoſophus tradit in Ethicis, & hoc cum in pace quieſcunt ab hoſtibus, ut ſolent Reges Franciæ, & Angliæ talibus uti, &

ut de Germanis in geſtis Francorum ſcribit Ammonius. Rurſus equitatura ad hoc idem movetur, qua Reges eſſe debent ornati ad decorem regni, & ejuſdem contra hoſtes defenſionem, ad quod aptiores redduntur, & expeditiores, ſi propria habeant equorum armenta, ut mos eſt Regibus ac principibus orientis: quemadmodum & de Salomone ſcribitur in 3. Regum 4. quod in ſua florens proſperitate habebat quadraginta millia præſepia equorum curalium, & undecim millia equorum equeſtrium, quos cuſtodiebant ſupradicti Regis præfecti. Præterea, ſi de animantibus agatur quæ ordinantur ad eſum, adhuc magis competit habere propria ſive quadrupedia, ſive reptilia, ideſt piſces, quia omnibus his homo delectabilius utitur ex hoc, quod melius nutriuntur, & aptiora efficiuntur ad eſum: tum quia re cognita in utendo magis gaudemus; tum etiam quia ſecurius, & liberius nobis offeruntur ad eſum, quod eſt actus magis noſtræ proportionatus naturæ, ex quo & delectabilius agit. Amplius autem & cauſſa communis jam dicta ſuperius ad hoc facit, ſcilicet vitatio commercii cum civibus, quod poteſt eſſe ſcandali adminiculum præcavendum officialibus Regis. Rurſus, hoc exigit magnificentia Regis, ut tranſeuntibus in cibis, & potibus uberius adminiſtretur, & largius: hoc autem fit expeditius, ſi Reges abundent gregibus, & armentis. Concluditur ergo ex prædictis, quod divitiæ naturales neceſſariæ ſunt Regi, ut in ſingulis regionibus proprias habeat ad ſui regiminis, & regni munimen.

CAP.

CAP. VII.

Quod oportet Regem abundare divitiis artificialibus, ut est aurum, & argentum, & nummisma ex eis conflatum.

SEd & de artificialibus divitiis, ut est aurum, & argentum, & alia metalla, & ex ipsis conflata nummismata, necessaria sunt Regi ad munimen regiminis sui. Supposito enim quod collegium sit necessarium secundum naturam ad regimen constituendum, sive politiam, & per consequens Rex, & quicumque Dominus, qui multitudinem regat; oportet ulterius concludere de sibi connexo, videlicet thesauro, ut est aurum, & argentum, & ex eis conflatum nummisma, sine quo suum regimen Rex congrue, & opportune exercere non potest: quod quidem ostendi potest multiplici via, Prima quidem manifestatur ex parte Regis. Homo enim in commutationibus faciendis, auro vel argento, sive nummismate utitur ut instrumento. Unde Philosophus dicit in 5. Ethi. quod nummisma est quasi fidejussor futuræ necessitatis, quia continet omnia opera, sicut ipsorum pretium. Si ergo quilibet indiget, multo magis Rex, quia si simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis. Rursus, virtus proportionatur naturæ, & opus virtuti: natura autem status regalis quamdam habet universalitatem, eo quod communis est populo sibi subjecto; ergo & virtus, & similiter opus. Si ergo status dominorum secundum suam naturam est communicativus: ergo virtus, & operatio. Hoc autem esse non potest sine nummismate, sicut nec faber, nec carpentarius sine propriis instrumentis. Item ad idem. Secundum Philosophum in 4. Ethic. virtus magnificentiæ magnos sumptus respicit:

magni autem ſumptus ad magnanimum pertinent, qui eſt Rex, ut ipſe Philoſophus tangit ibidem. Unde in Heſter 1. ſcribitur de Aſſuero, qui in Oriente dominabatur centum viginti ſeptem Provinciis, quod in convivio quod fecit principibus ſui regni, miniſtrabatur in cibis, & potibus prout exigebat magnificentia Regis. Hoc autem ſine inſtrumento vitæ fieri non poteſt, quod eſt nummiſma, ſive aurum, vel argentum: quare idem quod prius. Concluditur ergo ex parte Regis, eidem theſaurum eſſe neceſſarium, qui artificiales divitias continet. Secunda via ſumitur in comparatione ad populum ſive in genere, ſive in ſpecie: quia ad hoc debet Rex abundare pecuniis, ut poſſit ſuæ domui providere in neceſſariis, & ſuorum ſubvenire neceſſitatibus ſubditorum. Ut enim tradit Philoſophus in 8. Ethic: Sic ſe Rex habere debet ad populum, ſicut paſtor ad oves, & ſicut pater ad filios: ſic ſe habuit Pharao ad totam terram Ægypti, ut in Geneſi ſcribitur. De publico enim ærario frumentum emit, quod ingruente fame diſtribuit ſecundum prudentiam Joſeph, ne populus fame deficeret. Saluſtius etiam narrat ſententiam Caronis in Catilinario, qualiter reſpublica profecit Romanis, quia ærarium publicum viguit Romæ, quo deficiente ad nihilum eſt redacta, ut temporibus ejuſdem Catonis dicit accidiſſe. Amplius autem quodlibet regnum ſive civitas, ſive caſtrum, ſive quodcumque collegium aſſimilatur humano corpori, ſicut ipſe Philoſophus tradit, & hoc idem in Policrato ſcribitur; unde comparatur ibidem commune ærarium Regis ſtomacho, ut ſicut in ſtomacho recipiuntur cibi, & diffunduntur ad membra, ita & ærarium Regis repletur theſauro pecuniarum, & communicatur, atque diffunditur pro neceſſitatibus ſubditorum, & regni. Rurſus, & in ſpecie hoc idem contingit. Turpe eſt enim & multum regali reverentiæ derogat a

ſuis

ſuis ſubditis mutuare pro ſumptibus Regis, vel regni. Amplius autem ex hac ſubjectione mutui ſuſtinetur a dominis, ut per ſubditos, ſive quoſcumque fiant ſuper regnum exactiones indebitæ, unde ſtatus enervatur regni. Item ad idem. In mutuis ſæpe mutuans ſcandalum patitur, quia hæc eſt natura mutuantis, ut difficile ſit ei mutuum reddere. Unde ſententia fertur eſſe Biantis unius de ſeptem ſapientibus: Amico a te mutuante pecuniam & ipſum, & pecuniam perdis. Neceſſarium eſt igitur Regi artificiales divitias congregare ex cauſſis jam dictis in comparatione ad populum ſive in genere, ſive in ſpecie. Tertia autem via ad hoc idem probandum accipitur in reſpectu ad rem, ſive perſonam extra rerum dominium conſtitutas: quarum quidem duo ſunt genera. Unum videlicet inimicorum, contra quos oportet ærarium publicum Regis eſſe plenum. Et primo pro ſumptibus ſuæ familiæ: ſecundo pro ſtipendiis militum conductorum, cum contra hoſtes movet exercitum: tertio ad præſidia reſarcienda, vel conſtituenda, nè hoſtes invadant terminos ſui regni. Aliud autem genus in augmentum tendit ſui regni, unde & neceſſarius Regi eſt theſaurus. Contingit enim interdum regiones gravari vel penuria, vel onere debitorum, aut etiam ab hoſtibus, & recurrunt tunc ad regni ſubſidium, quibus ſubveniendo cum inſtrumento vitæ, quod eſt aurum, vel argentum, vel quodcumque nummiſma, ſubjiciuntur eidem, & ſic augmentatur regnum. Liquet ergo ex dictis, Regi neceſſarias eſſe artificiales divitias ad conſervationem ſui regiminis ex tribus cauſſis jam dictis. Unde etiam in Judith ſcribitur, quod Holofernes princeps Nabuchodonoſor, quando invaſit regiones Syriæ, & Ciliciæ cum exercitu magno, tulit aurum, & argentum multum nimis de domo Regis paratum, videlicet ad expeditionem contra ſuos hoſtes. Et

hoc idem de Salomone ſcribitur in libro ſuperius allegato inter actus regalis magnificentiæ. Coacervavi, inquit, mihi aurum & argentum, & ſubſtantiam Regum ac provinciarum: ſubſtantiam vocans nummiſmatum theſauros propter tributa ab ipſo exacta, & patris ſui David, ut patet 2. & 3. lib. Reg. Et hoc ideo, quia ſecundum Philoſophum in Ethic. humanæ vitæ ſunt inſtrumentum; ut dictum eſt ſupra. Nec iſtud contradicit divino præcepto tradito a Domino in Deuteronomio per Moyſen, quantum ad Reges, & principes populi. Ibi enim lex ſcribitur de Rege, quod non habeat auri, vel argenti immenſa pondera: Quod quidem intelligendum eſt ad oſtentationem, ſive faſtum regalem, ut de Cræſo rege Lydorum narrant hiſtoriæ, ex qua cauſſa ruinam paſſus eſt; quia captus a Cyro Rege Perſarum, nudus in alto monte patibulo eſt affixus: ſed ad ſubventionem regni omnino eſt neceſſarium propter cauſſas jam dictas.

CAP. VIII.

Qualiter ad regimen regni, & cujuſcumque dominii neceſſarii ſunt miniſtri, ubi incidenter diſtinguitur de duplici dominio, politico, & diſpotico, oſtendens multis rationibus quod politicum oportet eſſe ſuave.

NOn ſolum autem divitiis oportet Regem eſſe munitum, ſed etiam miniſtris. Unde & ille magnus Rex Salomon in præallegato libro dicit de ſeipſo: Poſſedi ſervos, & ancillas, & familiam multam nimis. Quod autem poſſidetur, in dominio videtur eſſe poſſidentis: & ideo hoc diſtinguendum eſt circa dominium incidenter. Duplex enim principatus ab Ariſtotele ponitur in ſua Politica) quorum quilibet ſuos habet miniſtros, licet plures ponat in 5. Politicorum, ut ſupra

pra eſt diſtinctum, & infra etiam declarabitur), politicus videlicet, & diſpoticus. Politicus quidem, quando regio, ſive provincia, ſive civitas, ſive caſtrum, per unum vel plures regitur ſecundum ipſorum ſtatuta, ut in regionibus contingit Italiæ, & præcipue Romæ, ut per ſenatores, & conſules pro majori parte ab urbe condita. Horum autem dominium convenit amplius quadam civilitate regere, eo quod in ipſo ſit continua de civibus, ſive extraneis alternatio: ſicut de Romanis ſcribitur in 1. Machab. 8. ubi dicitur, quod per ſingulos annos committunt uni homini magiſtratum ſuum dominari univerſæ terræ ſuæ. Unde duplex eſt in tali dominio ratio, quare ſubditi non rigide poſſint corrigi, ut in regali dominio. Una ſumitur ex parte regentis, quia temporaneum eſt ejus regimen. Ex hoc enim diminuitur ejus ſollicitudo in ſibi ſubditis, dum conſiderat ſuum tam brevi tempore dominium terminari. Propter quod & judices populi Iſrael qui politice judicabant, moderatiores fuerunt in judicando, quam Reges ſequentes; unde Samuel qui dictum populum certis judicavit temporibus, ſic ait ad ipſos, volens oſtendere ſuum regimen fuiſſe politicum, & non regale quod elegerant, 1. Regum 12: Loquimini, inquit, de me coram Domino, & Chriſto ejus, utrum bovem cujuſquam tulerim, aut aſinum, ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu alicujus munus accepi. Quod quidem qui regale dominium habent, non faciunt, ut infra patebit, & in 1. Regum dictus Propheta oſtendit. Amplius autem modus regendi in dictis partibus ubi politicum eſt dominium, mercenarius eſt: mercede enim domini conducuntur. Ubi autem merces pro fine præfigitur, non tantum intenditur regimini ſubditorum, & ſic per conſequens temperatur correctionis rigor. Unde & Dominus in

Joan. 10. dicit de talibus: Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor [cui non eſt cura de ovibus, quia ſcilicet ad tempus præponitur], videt lupum, & fugit. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt; quaſi ipſa merces ſit ſibi finis regiminis, & ſubditos ſibi poſtponat. Propter quod & antiqui Romani duces, ut ſcribit Maximus Valerius, curam gerebant Reipubl. ſumptibus propriis, ut M. Curius, & Fabritius, & multi alii: unde reddebantur ad curam politiæ audaciores, & magis ſolliciti, quaſi tota in hoc eſſet eorum intentio, & major affectus: & in talibus verificatur Catonis ſententia, quam Saluſtius refert in Catilinario: Unde reſpublica ex parva effecta eſt magna, quia in illis domi fuit induſtria, foris juſtum imperium, animus in conſulendo liber, neque delicto, neque libidini obnoxius. Secunda autem ratio unde dominium politicum oportet eſſe moderatum, ac cum moderatione exercitum, ſumitur ex parte ſubditorum, quia talis eſt eorum diſpoſitio ſecundum naturam proportionata tali regimini. Probat enim Ptolomæus in quadripartito, regiones hominum eſſe diſtinctas ſecundum conſtellationes diverſas, quantum ad mores, & regimen, circumſcripto ſemper ſecundum ipſum ſuper ſtellarum dominium imperio voluntatis. Unde regiones Romanorum ſub Marte ponuntur ab ipſo, & ideo minus ſubjicibiles. Propter quod ex eadem cauſſa præfata gens eſſe ponitur inſueta pati cum ſuis terminis, & ſubdi neſcia, niſi cum non poſſit reſiſtere, & quia impatiens alieni arbitrii, & per conſequens ſuperioris invida. Inter Romanos præſides, ut in 1. Machab. 8. ſcribitur, nemo portabat diadema, nec induebatur purpura: & ulterius ſubditur effectus iſtius humilitatis, quia non eſt invidia, nec zelus inter eos. Quadam igitur placabilitate animi, ut natura requirit ſubditorum illius regionis, &

in-

inceſſu humili rempublicam gubernabant, quia ut tradit Tullius in Philippicis : Nullum majus armatorum præſidium charitate, & benevolentia civium, qua oportet principantem eſſe munitum, non armis. Et hanc etiam ſententiam refert Saluſtius de Catone, quantum ad antiquos patres Romanos. Rurſus ad idem, confidentia ſubditorum ſive de exoneratione dominii regentium, ſive dominandi in ſuo tempore congruo, reddit ipſos ad libertatem audaces ne colla ſubmittant regentibus, unde oportet politicum regimen eſſe ſuave. Amplius autem eſt certus modus regendi, quia ſecundum formam legum ſive communium, ſive municipalium, cui rector adſtringitur: propter quam cauſſam & prudentia principis, quia non eſt libera, tollitur, & minus imitatur divinam. Et quamvis leges a jure naturæ trahant originem, ut Tullius probat in tractatu de legibus, & jus naturæ a jure divino, ut teſtatur David Propheta Pſalm. 4: Signatum eſt, inquiens, lumen vultus tui ſuper nos Domine : deficiunt tamen in particularibus actibus, quibus omnibus legislator providere non potuit ex ignorantia ſubditorum futurorum. Et inde ſequitur in regimine politico diminutio, quia legibus ſolum rector politicus judicat populum, quod per regale dominium ſuppletur, dum non legibus obligatus, per eam cenſeat, quæ eſt in pectore principis, propter quod divinam magis ſequitur providentiam, cui eſt cura de omnibus, ut in libro Sapientiæ dicitur. Patet igitur qualis eſt principatus politicus, & modus ejus regendi. Nunc videndum eſt de principatu deſpotico.

CAP.

CAP. IX.

De principatu despotico, quis est, & qualiter ad regalem reducitur, ubi incidenter comparat politicum ad despoticum secundum diversas regiones, & tempora.

EST autem hic advertendum, quod principatus despoticus dicitur qui est domini ad servum, quod quidem nomen græcum est. Unde quidam domini illius provinciæ adhuc hodie Despoti vocantur, quem principatum ad regalem possumus reducere, ut ex sacra liquet Scriptura. Sed tunc est quæstio, quia Philosophus in 1. Politicorum dividit regale contra despoticum. Hoc autem in sequenti libro declarabitur, quia ibidem occurrit diffiniendi materia, sed nunc sufficiat per divinam Scripturam probare quod dicitur. Traduntur enim leges regales per Samuelem Prophetam Israelitico populo, quæ servitutem important. Cùm enim petivissent Regem a Samuele jam ætate defecto, & filiis suis non juste dominantibus modo politico, ut judices alii dicti populi fecerant, consulto Domino respondit 1. Reg. 8. Audi, inquit, vocem populi in his quæ loquuntur. Verumtamen contestare eos, & prædic eis jus Regis. Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi currus, & equites, & præcursores quadrigarum suarum, & constituet aratores agrorum suorum, & messores segetum, ac fabros armorum suorum: filias quoque vestras faciet sibi focarias, unguentarias, ac panificas. Et sic de aliis conditionibus ad servitutem pertinentibus, quæ in 1. lib. Regum traduntur, per hoc quasi volens ostendere quod regimen politicum, quod erat judicum, & suum fuerat, fructuosius erat populo, cujus tamen superius contra-

rium

rium eſt oſtenſum. Ad cujus dubii declarationem ſciendum eſt quod ex duplici parte regimen politicum regali præponitur. Primo quidem, ſi referamus dominium ad ſtatum integrum humanæ naturæ, qui ſtatus innocentiæ appellatur, in quo non fuiſſet regale regimen, ſed politicum, eo quod tunc non fuiſſet dominium quod ſervitutem haberet, ſed præeminentiam, & ſubjectionem in diſponendo, & gubernando multitudinem ſecundum merita cujuſcumque, ut ſic vel in influendo, vel in recipiendo influentiam quilibet eſſet diſpoſitus ſecundum congruentiam ſuæ naturæ. Unde apud ſapientes, & homines virtuoſos, ut fuerunt antiqui Romani, ſecundum imitationem talis naturæ regimen politicum melius fuit. Sed quia perverſi difficile corriguntur, & ſtultorum infinitus eſt numerus, ut dicitur in Eccleſiaſtico, in natura corrupta regimen regale eſt fructuoſius: quia oportet ipſam naturam humanam ſic diſpoſitam, quaſi ad ſui fluxum, limitibus refrænare: hoc autem facit regale faſtigium. Unde ſcriptum eſt in Prov. 20. cap: Rex qui ſedet in ſolio judicii, diſſipat omne malum intuitu ſuo. Virga ergo diſciplinæ quam quilibet timet, & rigor juſtitiæ ſunt neceſſaria in gubernatione mundi, quia per ea populus, & indocta multitudo melius regitur. Unde Apoſtolus ad Rom. 13. dicit loquens de rectoribus mundi; quod non ſine cauſſa gladium portat, vindex in iram Dei ei qui male agit. Et Ariſtoteles dicit in Ethicis, quod pœnæ in legibus inſtitutæ ſunt medicinæ quædam. Ergo quantum ad hoc excellit regale dominium. Amplius autem & ſitus terræ ſecundum ſtellarum aſpectum regionem diſponit, ut dictum eſt ſupra: unde videmus quaſdam provincias aptas ad ſervitutem, quaſdam autem ad libertatem. Propter quod Julius Celſus, & Amonius qui deſcribunt geſta Francorum, & Germanorum, eos mores;

& actus attribuunt eiſdem, in quibus etiam nunc perſeverant. Romani autem cives aliquo tempore vixerunt ſub Regibus, a Romulo videlicet uſque ad Tarquinium ſuperbum, cujus curſus annorum 264. fuit ut hiſtoriæ tradunt. Sic & Athenienſes poſt mortem Codri Regis ſub magiſtratibus vixerunt, quia ſub eodem climate conſtituti. Conſiderantes enim quod dicta regio magis apta foret ex cauſſis jam dictis ad politicum regimen, ſic ipſam rexerunt uſque ad tempora Julii Cæſaris ſub conſulibus, dictatoribus, & tribunis, quod fuit quadringentorum quadraginta quatuor annorum. In quo quidem tempore, ut dictum eſt ſupra, tali regimine multum profecit reſpublica. Patet igitur qua conſideratione politiam regno, & regale dominium politiæ præponimus.

CAP. X.

Habita diſtinctione dominii, hic diſtinguitur de miniſtris ſecundum differentiam dominorum, & quædam genera miniſtrorum oſtendit omnibus dominis communia. Poſtea probat ſervitutem in quibuſdam eſſe naturalem.

HIs igitur ſic deductis, videndum eſt de miniſtris qui ad regiminis ſunt complementum: quia ſine eis quodcumque dominium tranſire non poteſt, ut per eos ſecundum gradum perſonarum exerceantur officia, diſtribuantur opera, & adminiſtrentur neceſſaria ſive in regno, ſive in quacumque republica, & ſecundum merita cujuſcumque in ea contenti. Unde & primus dux in Iſraelitico populo Moyſes a Jethro cognato ſuo merito redarguitur, ut patet in Exod. 18. cap. quia ipſe ſolus ſatisfaciebat populo ſuo ſine miniſtris. Stulto, inquit, labore conſumeris

tu,

tu, & populus iſte qui tecum eſt, & ultra vires tuas eſt, nec poteris ſuſtinere. Provide, inquit, viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam, & conſtitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, ac denarios, qui judicent populum. Hoc idem & de Romanis invenitur: quia cum Regum regimen ceſſaſſet ab urbe, Brutus factus conſul, parum in conſulatu ſolus urbem rexit, ſed moventibus bellum Sabinis eidem per ſenatum adjunctus eſt dictator, qui dignitate conſules præibat, quorum primus Lamius vocatus eſt. Hoc etiam tempore adjunctus eſt magiſter equitum, qui dictaturæ obſequeretur, quorum primus Spurius Caſſius. Poſt hæc quaſi circa idem tempus inſtituti ſunt tribuni, qui in favorem populi eſſent. Quod pro tanto ſit dictum, ad oſtendendum quod regimen cujuſcumque collegii, ſive provinciæ, ſive civitatis, vel caſtri, ſine miniſterio diverſorum officialium bene regi non poteſt. Sed circa hoc diſtinguendum de eis videtur ſecundum diverſitatem regiminis: quia oportet miniſtros dominis cujuſcumque regiminis eſſe conformes, ſicut membra capiti: unde regimen politicum miniſtros requirit, ſecundum qualitatem politiæ. Propter quod hodie in Italia omnes ſunt mercenarii, ſicut & Domini, & ideo agunt ſicut mercede conducti, non ad utilitatem ſubditorum, ſed ad lucrum ſuum, præſtituentes in mercede finem. Quando vero gratis miniſtrabant, ut antiqui Romani, tunc eorum ſollicitudo figebatur ad rempublicam ſicut ad finem, & inde proficiebant, ſicut Maximus Valerius narrat de Camillo, qui precatus eſt, quod ſi alicui deorum felicitas Romanorum nimia videretur, ejus invidia ſuo, & non reipublicæ incommodo ſatiaretur. Sed regalis regiminis alii ſunt miniſtri perpetuis officiis deputati ad miniſtrandum Regi pro ſuo ſuique po-

pu-

puli fructu, ut ſunt comites, barones, & milites ſimplices, feudatarii qui ex ſuo feudo & ipſi, & ſui ſucceſſores ad regni gubernacula ſunt obligati perpetuo. Unde patet & miniſtros eſſe neceſſarios cuicumque dominio, & ſecundum ipſius dominantis conditionem miniſtros debere conſtitui. Propter quod & in Eccl. 10. dicitur: Secundum judicem populi, ſic & miniſtri ejus: & qualis rector eſt civitatis, tales & inhabitantes in ea. Diſtinguuntur autem & alia quatuor genera miniſtrorum a Philoſopho in Politica, qui haberi poſſunt regimini magis conjuncti. Quidam enim ſunt, quos habet civilitas, ſive regimen omnino neceſſarios ad vilia officia exercenda dominorum, de quibus natura providit ut ſint gradus in hominibus, ſicut & in aliis rebus. Videmus enim in elementis eſſe infimum, & ſupremum, videmus etiam in mixto ſemper eſſe aliquod prædominans elementum. In plantis etiam quædam deputata ſunt ad humanum cibum, quædam ad fimum, & eodem modo in animalibus: ſed & in homine inter membra corporis ſimiliter erit. Hoc idem conſideramus in relatione corporis ad animam, & in ipſis etiam potentiis animæ in alterutrum comparatis: quia quædam ordinatæ ſunt ad imperandum, & movendum, ut intellectus, & voluntas; quædam ad ſerviendum eiſdem ſecundum gradum ipſarum: ita inter homines erit, & inde probatur eſſe aliquos omnino ſervos ſecundum naturam. Amplius autem contingit aliquos deficere a ratione propter defectum naturæ: tales autem oportet ad opus inducere per modum ſervile, quia ratione uti non poſſunt, & hoc juſtum naturale vocatur. Hæc autem omnia Philoſophus tangit in primo Politicorum. Sunt autem & alii miniſtri ad idem deputati officium alia ratione, ut in bello devicti: quod lex humana non ſine ratione ſic ſtatuit ad acuendum bellato-

latores pro republica fortiter pugnandum, ut videlicet victi ſubjiciantur victoribus jure quodam, quod Philoſophus in prædicto loco juſtum legale appellat. Unde iſti quamvis vigeant ratione, ad ſtatum tamen rediguntur ſervorum quadam militari lege ad acuendum corda bellantium, & hunc modum obſervaverunt Romani. Unde tradunt hiſtoriæ T. Livium tantæ eloquentiæ virum a Romanis captum, in ſervitutem redactum, ſed propter ſuam probitatem a Livio nobiliſſimo Romano, ſub cujus ditione traditus erat, manumiſſus, ab ipſo cognomen accipiens, Titus Livius eſt vocatus, quem libertati tradidit pro ſuis filiis inſtituendis liberalibus artibus, cui ante non licuiſſet ſecundum principum inſtituta. Hoc etiam & lex divina præcepit, ut in Deuteronomio patet. Sunt autem & alia duo genera miniſtrorum in familia aſſiſtentium, videlicet vel mercede conductorum, ſeu ſervientium quadam benevolentia, & amore ad ſui honoris cumulum, vel virtutis profectum, ut ſunt miniſtrantes principi in domeſtica domo ſive de re militari, ſive aucupii, ſive venationis, ſive in aliis rebus familiaribus domus: de quibus non eſt modo dicendum per ſingula, & pro quibus quis captat vel amicitiam, vel gratiam dominorum, vel mercedem reportat, vel virtutis laudem acquirit. Unde in Proverbiis dicitur c. 14. quod acceptus eſt Regi miniſter intelligens: & in Eccleſiaſt. 33: Si eſt tibi ſervus fidelis, ſit tibi ſicut anima tua. Concludendum eſt igitur, quod ad complementum regni, & fulcimentum regiminis, quæ dicta ſunt ſupra de divitiis, & miniſtris, Princeps debet eſſe munitus: propter quod Philoſophus dicit in 8. Ethico. quod non eſt Rex qui per ſe non eſt ſufficiens, & omnibus bonis ſuperexcellens, quibus omnibus ſuperabundavit Rex Salomon, ut patet in tertio libro Regum: ſed præcipue in ornatu, & ordine miniſtrorum, de quo admirata

Re-

Regina Saba, Major est, inquit, sapientia tua quam rumor quem audivi. Beati viri tui, & servi tui, hi qui astant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam.

CAP. XI.

Quod necessarium est Regi, & cuilibet domino in sua jurisdictione munitiones habere fortissimas, & rationes quare ibi multæ ponuntur.

POst hæc autem ad robur dominii sive regalis, sive politici necessariæ sunt munitiones, ad quas se conferant domestici Regis, vel ipse Rex, cujus rei documentum accepimus a Rege David, qui postquam cœpit Hierusalem, accepit montem Sion pro sui munimine, ibique arcem ædificavit, ubi domatum fistulæ ducebantur usque ad Mello, ipsamque arcem suam vocavit civitatem. Hoc autem ubique Reges observant, quod in singulis civitatibus, & castris speciale habent præsidium, sive arcem, ubi degit Regis familia, & officiales ejusdem, cujus quidem rei multæ sunt causæ. Una sumitur ex parte principum, quia expedit eis esse in loco tuto, ut regendo, corrigendo, & gubernando sint magis securi, & in exequendo justitiam efficiantur audaces. Unde & Romani consules, & senatores tutiorem elegerunt locum, videlicet Capitolium, de quo narrant historiæ, quod tota occupata ab hostibus urbe Roma, in ipso permanserunt illæsi. Amplius autem & Regis, suæque familiæ major honestas hoc exigit, ne vel eorum commercio cum subditis vilificetur in conspectu populi ipsorum majestas, vel ex incauto aspectu, ubi maxima requiritur pudicitia, (sicut senes populi Trojani se habebant ad Helenam, ut Philosophus dicit in 2. Ethic.) populus Regis indignationem incurrat, vel ipse & sui se de-

dehoneſtandi in ſubditis occaſionem aſſumant: in quem caſum lapſus eſt Rex David, circa uxorem Uriæ ſcutiferi Joab, quam lavantem vidit de ſolario domus regiæ, ut ſcribitur in ſecundo libro Regum. Secunda ratio ſumitur ex parte populi, qui magis ſenſibilibus movetur, quam ratione ducatur. Cum enim vident magnificos ſumptus Regum in munitionibus, facilius ex admiratione inclinantur ad obedientiam, & ad ſuis parendum mandatis, ut Philoſophus dicit in *6.* Politicorum. Amplius autem minorem cauſſam habent rebellandi, ſeu ſubjiciendi ſe hoſtibus, dum nimium infeſtantur. Cum enim miniſtros Reges munitionibus habent præſentes, ſollicitantur audacius ad defenſionem ſui. Sic & Judas Machabæus fecit de arce Sion, quam devictam cinxit muris fortiſſimis, & turribus altis pro defenſione patriæ contra hoſtes, ut ſcribitur in primo Machabæorum. Et ſimiliter in Bethſuram munitiones fortiſſimas extruxit contra faciem Idumææ. Rurſus, ad idem neceſſariæ ſunt munitiones principibus pro conſervandis divitiis, quibus abundare debent, ut dictum eſt ſupra, & ut eiſdem poſſint cum ſua familia liberius uti, unde & miniſtri fiant ad præparandum neceſſaria promptiores, quod eſt delectabilius, ac honorificentius etiam in domeſtica domo. Hoc enim eſt proprium in humanis actibus, quod ex ordine debito cauſſant ſpeciem, ſive pulchritudinem tamquam in re proportionata, & commenſurata in ſuis partibus: unde conſequitur in nobis ſpiritualis lætitia, quæ ex ſe quaſi extaſim facit, quam paſſa videtur Regina Saba in aſpectu ordinis miniſtrorum curiæ Salomonis, ut ſuperius eſt oſtenſum.

CAP. XII.

Quod ad bonum regimen regni, ſive cujuſcumque dominii pertinet ſtratas, ſive quaſcumque vias in regione, vel Provincia habere ſecuras, & liberas.

EST & aliud neceſſarium Regi ad bonum regimen regni, ad quod ordinantur ipſæ munitiones, ut videlicet ſtratas faciant ſecuras, & aptas ad tranſeundum ſive pro advenis, ſive pro indigenis, vel regalibus ſuis. Viæ enim communes ſunt omnibus quodam jure naturæ, & legibus gentium: propter quod prohibentur a nemine occupari, nec ulla præſcriptione, nec quocumque temporum curſu jus de eiſdem poſſet alicui acquiri. Unde in libro Numerorum, via publica via regia nominatur ad ſignificandum ejus communitatem, Ubi Auguſtinus in Gloſſa dictum verbum exponit, quia pro tanto ſic appellatur, quia debet eſſe libera cuilibet tranſeunti innoxio, ratione humanæ ſocietatis. Propter quod & ibidem ſcribitur, quod Amorrhæis contradicentibus, ne filii Iſrael tranſirent per eos, cum ſola via regia gradi permitterent, hoc eſt ſine læſione aliqua regionis, Dominus mandavit ipſos deleri. Ut autem ſtratæ in ſua communitate ſint liberæ, & tranſeuntibus forent ſecuræ, jura principibus permittunt pedagia. Unde & eis ſervantibus quæ viatoribus ſunt prædicta, officiales principum ipſa merito poſſunt exigere, & proficiſcentes debite obligantur perſolvere. Amplius autem & viarum ſecuritas in regimine regni principibus eſt fructuoſa, quia illuc magis confluunt mercatores cum mercibus, unde & regnum in divitiis creſcit: qua ratione in Urbe aucta fuit reſpublica propter vias circa quas ſollicitabantur expeditas habere,

& ſtra-

& ſtratæ vocabantur Romanæ, ut homines magis reddierentur ſecuri ad deferendum merces; ac ſub ſimulatione callida ſub nominibus librarii permutatis, ut latrones ignorarent tempus, ſicut computiſtæ ſcribunt, cum in urbe celebrarentur nundinæ, ſic eos decipiebant. Quædam etiam extra urbem inſtituræ fuerunt per Romanos principes, eorumque ſunt intitulatæ nominibus, ut ex hoc majorem obtinerent firmitatem, & loca tutiora advenientibus redderentur, ut forum Julii, quod in confinibus multarum provinciarum, & diverſis regionibus adhuc nomen remanſit. Amplius autem & per diverſos conſules, ac ſenatores Romanos ſtratæ ſunt inſtituræ extendentes ſe ad diverſas Provincias, quorum titulis autenticari viderentur, ad liberiorem, ac ſecuriorem acceſſum ad urbem, vel ad ipſorum memoriam clariorem, ut via Aurelia ab Aurelio Principe, via Appia ab Appio Senatore, quarum prima rendebat verſus Reatem, ubi hiſtoriæ Provinciam Aureliam ponunt; ſecunda vero in Campaniam ſuum habebat progreſſum, ac ſic de ſingulis aliis ſive conſulibus, ſive ſenatoribus, ut Flamminio, vel Æmilio, a quibus ſtratæ, vel Provinciæ ſunt nominatæ propter cauſſam jam dictam. Rurſus & divinus cultus in hoc augetur, propterea quod promptiores ſunt homines ad reverentiam divinam, cum liber eſt aditus viarum ad indulgentiam, ſive ad aditum ſancti. Unde & præcipuum motivum Romanorum fuit ſtratas faciendi ſecuras, divinus videlicet idolorum cultus, pro quo multum zelabat reſpublica, ut Maximus Valerius ſcribit in principio libri ſui. Sacra etiam Scriptura in Eſdra refert reverentiam templi impeditam fuiſſe propter hoſtes in circuitu, propter quod & tardata fuit ædificatio templi. Juxta quod Domino dicitur in Joan. 2: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tridno reædificabis illud?

CAP. XIII.

Qualiter in quolibet regno, & quocumque dominio neceſſarium eſt nummiſma proprium, & quot bona ex hoc ſequuntur, & quæ incommoda ſi non habeatur.

His igitur expletis agendum eſt de nummiſmate, in cujus uſu vita hominis regulatur, & ſic per conſequens omne dominium, ſed præcipue regnum propter varios proventus quos ex nummiſmate percipit. Unde & Dominus quærens a Phariſæis ſimulatorie tentantibus ipſum: Cujus eſt, inquit, imago hæc, & ſuprafcriptio? Cumque reſpondiſſent, Cæſaris: ſententiam quæſiti ſuper ipſos retorſit dicens: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo; quaſi ipſum nummiſma ſit cauſſa ut in pluribus tributa ſolvendi. De materia autem nummiſmatis, & qualiter ſit Regi neceſſarium talibus abundare, ſupra ſatis eſt pertractatum. Sed nunc ipſum accipiamus, prout eſt menſura quædam, per quam ſuperabundantia, & defectus reducuntur ad medium, ut Philoſophus in 5. Ethic. dicit. Ad hoc enim inventum eſt nummiſma, ut ſolvantur lites in commerciis, & ſit menſura in commutationibus. Et licet multa ſint genera commutationum, ut ex Philoſopho habemus 1. Politicorum, iſta tamen expeditior eſt inter omnes, propter quod inventum dicitur eſſe nummiſma. Unde & politia Licurgi, qui Parthis, & Lydis primo leges tradidit in quibus nummiſma prohibebat, & ſolam commutationem ex alterutrorum mercibus permittens, per Philoſophum reprobatur, ut ex jam dictis apparet. Unde & ipſe concludit in eodem lib. Ethic. nummiſma conſtitutum propter commutationis neceſſitatem, quia per ipſum ex-

peditius fit commercium, ac tollitur in commutando materia litis. Quam quidem habemus ab Abraham patre noſtro, qui per multa tempora fuit ante Licurgum, & omnes Philoſophos. Unde de ipſo ſcribitur in Geneſi, quod agrum emit pro ſepultura ſuorum pretio quadringentorum ſiclorum publicæ, ac probatæ monetæ. Sed quamvis ex ſe nummiſma ſit neceſſarium, proprium tamen in omni regimine, ſed præcipue Regis: cujus duæ ſunt cauſſæ. Unam accipimus ex parte Regis, aliam vero ex parte populi ſubjecti. Quantum ad primum, nummiſma, ſive moneta propria, ornamentum eſt Regis, & regni, & cujuslibet regiminis, quia in ea repræſentatur imago Regis, ut Cæſaris, ſicut dictum eſt ſupra: unde in nulla re tanta poteſt eſſe claritas memoriæ ejus, eo quod nihil ſic per manus hominum frequentatur quod ad Regem, vel quemcumque dominum pertineat, quantum nummiſma. Amplius autem in quantum moneta regula eſt, & menſura rerum venalium, in tantum monſtratur ſua excellentia, ut videlicet imago ipſius ſit in nummo regula hominum in ipſorum commerciis. Unde moneta dicitur, quia monet mentem, ne fraus inter homines, cum ſit menſura debita, committatur, ut imago Cæſaris ſit in homine quaſi imago divina, ſicut Auguſtinus exponit pertractans dictam materiam. Nummiſma vero dicitur, quia nominibus principum, effigieque deſignatur, ut tradit Iſidorus. Per quod manifeſte apparet, quod ex nummiſmate majeſtas dominorum relucet: & ideo civitates, ſive principes, ſive Prælati hoc pro ſua gloria ſingulariter ab Imperatoribus impetrant, ut habeant ſpeciale nummiſma. Rurſus, nummiſma proprium cedit in commodum principis, ut dictum eſt ſupra, quia per ipſum menſurantur tributa, & quæcumque exactiones quæ fiunt in populo, ut in lege man-

dabatur divina, circa oblationes videlicet, & redemptiones quaſcumque ſacrificii loco. Amplius autem ex ipſius factura propter auctoritatem principis cauſſatur commodum Regi: quia nulli alii licet ſub eadem figura, & ſuperſcriptione cudere, ut jura gentium mandant. In qua quidem etſi liceat ſuum jus exigere in cudendo nummiſma, moderatus tamen debet eſſe princeps quicumque, vel Rex ſive in mutando, ſive in diminuendo pondus, vel metallum, quia hoc cedit in detrimentum populi, cum ſit rerum menſura, ſicut ſupra dictum eſt: unde tantum eſt mutare monetam, ſive nummiſma, quantum ſtateram, ſive quodcumque pondus. Hoc autem quomodo Deo diſpliceat, in Proverb. 20. cap. ſcribitur. Pondus, inquit, & pondus, ſtatera & ſtatera, utrumque abominabile eſt apud Deum. De quo & graviter Rex Aragonum reprehenditur ab Innocentio Papa, quia nummiſma mutaverat diminuendo in populi detrimentum. Propter quod & filium obligantem ſe per juramentum dictam ſervare monetam, a dicto abſolvit juramento, eidem mandans ut ipſam ad priſtinum ſtatum reformaret. Jura etiam in nummiſmatibus favent mutuis, & pactionibus quibuſcumque. Mandat enim ſolvi mutua, & pacta ſervari juxta illius temporis nummiſma in omni menſura qualitatis, & quantitatis. Concluditur ergo qualiter unicuique Regi nummiſma proprium eſt neceſſarium. Sed etiam ex parte populi adhuc nummiſma Regis proprium eſt neceſſarium, ut etiam ex jam dictis apparet. Primo, quia expeditior eſt in commutationibus menſura: rurſus, quia certior inter populares eſt. Multi enim ſunt qui alias monetas ignorant, & ſic de facili poſſunt ſimplices præveniri fraude, quod eſt contra formam regalis regiminis, circa quod Romani principes providerunt. Unde tradunt hiſtoriæ, quod tempore Domini noſtri

Je-

Jesu Christi in signum subjectionis Romanorum unum erat nummisma in toto orbe terrarum, in quo erat Cæsaris imago, quam statim cognoverunt pharisæi scisciati a Domino Jesu Christo ad discooperiendum eorum fraudem : & istud nummisma decem usuales valebat denarios, quod solvebat quilibet telonearii prædictorum principum, sive eorum gerentibus vicem in provinciis, vel civitatibus, seu castris. Rursus proprium nummisma fructuosius est. Cum enim extraneæ monetæ communicantur in permutationibus, oportet recurrere ad artem campsoriam, cum talia nummismata non tantum valeant in regionibus extraneis, quantum in propriis : & hoc sine damno esse non potest. Et præcipue accidit in partibus Theutoniæ, & regionibus circumstantibus, propter quod coguntur cum de loco ad locum transeunt, massam auri, vel argenti secum deferre, & quantum in commutationibus rerum venialium indigent, tantum vendunt. Unde Philosophus in lib. 4. Politicorum, species pecuniarum distinguens, sive artis pecuniariæ, sive nummismaticam, sive campsoriam obolostaticam, & cathos, primam solam dicit esse naturalem, quia ad commutationem rerum naturalium ordinatur, quod facit proprium numinisma, & non aliud, ut ex jam dictis apparet. Propter hoc ipsam solam commendat aliis supradictis spretis, & de quibus infra dicetur. Concludendum est igitur in omni regimine pro conservatione dominii, & præcipue regalis, necessarium esse nummisma proprium sive ex parte populi, sive ex parte Regis, vel regiminis cujuscumque.

CAP. XIV.

Qualiter ad bonum regimen regni, & cujuscumque dominii sive politiæ, pondera, & mensuræ sunt necessariæ, exemplis & rationibus persuadetur.

POst hæc autem agendum est de ponderibus, & mensuris, quæ necessaria sunt ad dominii cujuscumque regimen conservandum, sicut & nummisma: quia cum eis solvuntur tributa, seu etiam quia per ipsa lites diminuuntur, & in emptionibus, & venditionibus fidelitas servatur: vel quia, sicut & nummismata, vitæ sunt humanæ instrumenta, immo plus imitantur naturalem actionem quam nummisma, quia scriptum est in libro Sapientiæ 11. cap. quod omnia disposuit Deus in numero, pondere, & mensura. Si ergo omnes creaturæ his tribus limitibus terminantur, magis videtur quod pondus, & mensura a natura trahant originem quam nummisma, & ideo magis necessaria in republica, sive in regno. Amplius autem pondus, & mensura in quantum talia, semper ordinantur ad mensurata, & ponderata, aliter per se nihil sunt: sed nummisma, quamvis sit mensura, & instrumentum in permutationibus, tamen per se aliquid esse potest, puta si confletur, erit aliquid, videlicet aurum, vel argentum; ergo semper non ordinabitur ad permutationes. Et hoc etiam habet veritatem in aliis speciebus pecuniarum, immo amplius, ut in campsoria, quæ non proprie ordinatur ut sit mensura rerum venialium, sed magis ad permutationem nummismatis. Item, in oboloſtatica, quæ consistit circa ponderis excessum in permutationibus, quibus inventis supra pondus, in metalla resolvuntur, ut sunt ponderatores in trabu-

che-

chetis, & aliis ponderibus. Item, nec cauchos, ideſt ars furnaria, quæ magis ordinatur ad nummiſma ſicut ad finem, aliis permutationibus excluſis: de quibus ſpeciebus in 4. Politicorum agit Philoſophus, & infra dicetur, & ſupra eſt tactum. Rurſus, illi actus ſunt maxime neceſſarii in republica, ſive in regno, qui ex jure naturæ procedunt, quia leges inſtitutæ per principes, idem habent initium, alias juſtæ leges non eſſent: ſed talia ſunt de jure naturæ, quia adæquant naturalem juſtitiam; ſic ergo ad naturam regni, ſive politiæ menſuræ, & pondera ſunt neceſſaria. Hinc eſt quod primus dux Iſraelitici populi, videlicet Moyſes, ut deſcribit Iſidorus, tradendo leges divinas quæ primæ fuerunt, ſimul cum illis pondera, & menſuras conſtituit ſive pro cibis, & potibus ut ephi, & gomor, & modius, & ſextarius, ſive in terris & pannis quæ cubitales habent menſuras, ſive in auro & argento, & nummiſmatibus, quæ ſunt ſtatera, & alia pondera. Unde cum dictus Moyſes in Levitico exhortaretur populum ad juſtitiam faciendam, ſtatim ſubjungit regulas naturalis juſtitiæ, ut Origenes ibidem exponit. Non facietis, inquit, iniquum aliquid in pondere, & menſura. Statera juſta, & æqua ſint pondera, juſtus modius, æquuſque ſextarius. Refert iterum Iſidorus, quod Sidon Argus Græcis menſuras dedit, ubi tunc florebat Argivorum regnum circa tempora præfati ducis Moyſi. Narrant etiam hiſtoriæ Cererem menſuras agriculturæ, & frumenti Græcis Sicione tradidiſſe. Unde & dea frumentaria, & demetra eſt vocata. Ex his ergo apparet, quod naturaliter oportet Regem, vel quemcumque dominum ad bonum ipſorum regimen menſuras, & pondera populo ſibi ſubjecto tradere, propter cauſſas jam dictas, & exemplo dictorum principum, de quibus nunc eſt actum.

CAP.

CAP. XIV.

Qualiter ad bonum regimen regni, & cujuſcumque dominii ſive politiæ, pondera, & menſuræ ſunt neceſſariæ, exemplis & rationibus perſuadetur.

POſt hæc autem agendum eſt de ponderibus, & menſuris, quæ neceſſaria ſunt ad dominii cujuſcumque regimen conſervandum, ſicut & nummiſma: quia cum eis ſolvuntur tributa, ſeu etiam quia per ipſa lites diminuuntur, & in emptionibus, & venditionibus fidelitas ſervatur: vel quia, ſicut & nummiſmata, vitæ ſunt humanæ inſtrumenta, immo plus imitantur naturalem actionem quam nummiſma, quia ſcriptum eſt in libro Sapientiæ 11. cap. quod omnia diſpoſuit Deus in numero, pondere, & menſura. Si ergo omnes creaturæ his tribus limitibus terminantur, magis videtur quod pondus, & menſura a natura trahant originem quam nummiſma, & ideo magis neceſſaria in republica, ſive in regno. Amplius autem pondus, & menſura in quantum talia, ſemper ordinantur ad menſurata, & ponderata, aliter per ſe nihil ſunt: ſed nummiſma, quamvis ſit menſura, & inſtrumentum in permutationibus, tamen per ſe aliquid eſſe poteſt, puta ſi conflatur, erit aliquid, videlicet aurum, vel argentum; ergo ſemper non ordinabitur ad permutationes. Et hoc etiam habet veritatem in aliis ſpeciebus pecuniarum, immo amplius, ut in campſoria, quæ non proprie ordinatur ut ſit menſura rerum venialium, ſed magis ad permutationem nummiſmatis. Item, in oboloſtatica, quæ conſiſtit circa ponderis exceſſum in permutationibus, quibus inventis ſupra pondus, in metalla reſolvuntur, ut ſunt ponderatores in trabu-

che-

chetis, & aliis ponderibus. Item, nec cauchos, ideſt ars furnaria, quæ magis ordinatur ad nummiſma ſicut ad finem, aliis permutationibus excluſis: de quibus ſpeciebus in 4. Politicorum agit Philoſophus, & infra dicetur, & ſupra eſt tactum. Rurſus, illi actus ſunt maxime neceſſarii in republica, ſive in regno, qui ex jure naturæ procedunt, quia leges inſtitutæ per principes, idem habent initium, alias juſtæ leges non eſſent: ſed talia ſunt de jure naturæ, quia adæquant naturalem juſtitiam; ſic ergo ad naturam regni, ſive politiæ menſuræ, & pondera ſunt neceſſaria. Hinc eſt quod primus dux Iſraelitici populi, videlicet Moyſes, ut deſcribit Iſidorus, tradendo leges divinas quæ primæ fuerunt, ſimul cum illis pondera, & menſuras conſtituit ſive pro cibis, & potibus ut ephi, & gomor, & modius, & ſextarius, ſive in terris & pannis quæ cubitales habent menſuras, ſive in auro & argento, & nummiſmatibus, quæ ſunt ſtatera, & alia pondera. Unde cum dictus Moyſes in Levitico exhortaretur populum ad juſtitiam faciendam, ſtatim ſubjungit regulas naturalis juſtitiæ, ut Origenes ibidem exponit. Non facietis, inquit, iniquum aliquid in pondere, & menſura. Statera juſta, & æqua ſint pondera, juſtus modius, æquuſque ſextarius. Refert iterum Iſidorus, quod Sidon Argus Græcis menſuras dedit, ubi tunc florebat Argivorum regnum circa tempora præfati ducis Moyſi. Narrant etiam hiſtoriæ Cererem menſuras agriculturæ, & frumenti Græcis Sicione tradidiſſe. Unde & dea frumentaria, & demetra eſt vocata. Ex his ergo apparet, quod naturaliter oportet Regem, vel quemcumque dominum ad bonum ipſorum regimen menſuras, & pondera populo ſibi ſubjecto tradere, propter cauſſas jam dictas, & exemplo dictorum principum, de quibus nunc eſt actum.

CAP.

CAP. XV.

Hic sanctus Doctor declarat, quod oportet Regem, & quemlibet dominum ad conservationem sui status adhibere sollicitudinem, ut de ærario publico provideatur pauperibus, & hoc exemplis, & rationibus probat.

EST autem & aliud quod est ad bonum regimen pertinens regni, sive Provinciæ, vel civitatis, vel cujuscumque principatus, ut videlicet de communi ærario provideatur per principem, qui præsit indigentiis pauperum, pupillorum, & viduarum, ac advenis, & peregrinis assistat. Si enim natura quæcumque non deficit in necessariis, ut Philosophus dicit in 3. de cœl. & mundo, multo minus & ars, quæ imitatur naturam. Inter omnes autem artes ars vivendi, & regendi superior, & amplior est, ut tradit Tullius de Tusculanis quæstionibus; ergo Reges, & principes in necessariis deficere non debent indigentibus, immo potius subvenire. Præterea, Reges, & principes vices Dei gerunt in terris, per quos Deus mundum gubernat sicut per causas secundas. Unde & Samuel Propheta spretus in dominio, cum querelam proponeret coram Deo, responsum habuit, quod non ipsum Israeliticus populus spreverat, sed Deum, cujus videlicet vices gerebat. Et in Proverb. c. 8. dicitur: Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt. Sed Deo specialiter est cura pauperum, ad naturæ ipsorum defectum supplendum. Propter quod sic agit divina providentia circa indigentem, sicut pater erga filios impotentes, de quibus amplior incumbit sollicitudo propter ampliorem necessitatem. Unde & ipse Dominus sibi reputat fieri specialiter quod fit pauperi, ipso at-

te-

teſtante, qui dicit: Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Ergo ad iſtum defectum pauperum ſupplendum, ſicut vices Dei gerentes in terris, & Princeps, & Prælati ſunt debitores, & ſicut patres quos cogit officium eſſe auxiliatores ſubditorum, ut Philoſophus dicit in 8. Ethicorum, ipſorum cum effectu beneficii ſpecialem debent curam habere. Talem autem ſollicitudinem habuit Philippus rex Macedo circa Phiſiam, quem, ut ſcribit Vegetius lib. 3. de re militari, cum prius haberet offenſum, audiens ipſum licet nobilem habere tres filias, & cum ipſis inopia premi, ab admonentibus de hoc, quærens utrum melius foret partem ægram corporis abſcindere, quam curare, familiariter accerſivit, & accepta de facultatum domeſticarum pecunia inſtruxit, & fideliorem habuit. Amplius autem quia Reges, & principes communes habent actiones, & univerſalem diligentiam ſubditorum, cum non ſufficiat homo ſolus ad proprias actiones, oportet quod in multis deficiant: quia talis actio, ſive actiones quæ ſunt populum gubernare, judicare, ac unicuique ſuorum ſubditorum ſecundum merita providere, tranſcendit virtutem naturæ: propter quod dicitur quod eſt ars artium regimen animarum. Et arduum eſt valde, ut qui neſcit tenere moderamina vitæ ſuæ, judex fiat vitæ alienæ. Secundum quam cauſſam Sauli aſſumpto, & inuncto in Regem per Samuelem Prophetam præcipitur, quod aſcenderet ad cuneum Prophetarum, ut ibidem per elevationem mentis prophetando cum eis, circa populum gubernandum ex divina influentia haberet notitiam agendorum: quod & factum fuit, ut patet 1. Regum 10. Unde impoſſibile eſt, Reges, & principes non errare propter dictam cauſſam, niſi ad illum qui omnia gubernat, & omnium eſt conditor, ſe convertant. Et propter hanc cauſſam dicitur in Eccleſiaſtico de

Re-

Regibus Iſraelitici populi, quod præter David, Ezechiam, & Joſiam, qui fuerunt viri ſpirituales, & a Deo illuminati, omnes peccaverunt Domino. Iſti autem defectui ſubvenitur per eleemoſynæ beneficium, unde pauperes ſuſtententur, ſicut per Danielem Prophetam dictum eſt illi Principi ethnico Regi Babylonis Nabuchodonoſor, qui in toto oriente generalis erat Monarcha: Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas in miſericordiis pauperum converte. Sunt ergo ipſæ eleemoſynæ, quas faciunt principes indigentibus, quaſi quidam fidejuſſor coram Deo pro ipſis ad ſolvendum debita peccatorum, ut Philoſophus dicit de nummiſmate reſpectu rerum venalium. Et ſicut nummiſma eſt menſura in permutationibus pro vita corporali, ita eleemoſyna in vita ſpirituali, propter quod in Eccleſiaſtico dicitur: Eleemoſyna viri quaſi facculus cum ipſo, & gratiam hominis quaſi pupillam oculi conſervabit. Ex his igitur ſatis eſt manifeſtum, qualiter opportunum eſt Regibus, & cuicumque Domino in ipſorum Dominio de communi ærario reipub., ſive regali, pauperibus providere. Hinc eſt quod in ſingulis provinciis, civitatibus, & caſtris, ad talia miniſteria exercenda ſunt hoſpitalia inſtituta ſive per Reges, ſive per principes, & cives ad pauperum inopiam ſublevandam, & non ſolum apud fideles, ſed etiam infideles. Domos enim inſtituebant hoſpitalitatis ad pauperum ſubventionem, quas Jovis hoſpitalia nominabant, ut patet in libro 2. Machab. propter effectum benevolentiæ, & pietatis, qui eidem attribuitur planetæ, ſecundum aſtrologos. De Ariſtotele etiam tradunt hiſtoriæ, quod Alexandro exhortatorias litteras deſtinavit, quod pauperum inopiæ memor eſſet ad proſperitatem ſui regiminis augmentandam.

CAP.

CAP. XVI.

Hic ſanctus Doctor declarat qualiter oportet Regem, & quemcumque dominantem, ad cultum divinum intendere, & quis fructus ex hoc ſequatur.

HIs habitis agendum eſt de cultu divino, ad quem Reges, & principes ſtudere debent toto conatu, & ſollicitudine, ſicut ad finem debitum. Et ideo hic in hoc ultimo capitulo traditur, de quo Rex ille magnificus Salomon in Eccleſiaſt. 12. capit. ſcribit: Finem loquendi omnes pariter audiamus. Deum time, & mandata ejus obſerva: hoc eſt enim omnis homo. Et quamvis iſte finis omnibus ſit neceſſarius, divinus videlicet cultus, & reverentia per obſervantiam mandatorum, ut jam dictum eſt; Regi tamen magis competit, & hujus rei eſt magis debitor propter tria quæ ſunt in ipſo, quia videlicet homo, & quia dominus, & quia Rex. Quia homo ſingulariter a Deo creatus: ceteras enim creaturas Deus dicendo fecit, cum vero hominem creavit, dixit: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Unde Apoſtolus in Act. Apoſtolorum 17. cap. refert verba Arati Poetæ dicentis: Ipſius enim genus Dei ſumus. Ex hac ergo parte debitores ſumus omnes Deo in generali ad divinam reverentiam, quod eſt primum præceptum primæ tabulæ: unde dicitur populo Iſraelitico in Deuteronom. cap. 6. per Moyſen, & per conſequens nobis: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus unus eſt. Quaſi ipſe ſolus ſit, cui debetur reverentia, & honor in quantum ab ipſo ſolo creati ſumus, & ſingulari quadam prærogativa producti. Et propter hoc habita conſideratione tanti beneficii ſubdit Moyſes in eodem

ſta-

ſtatim loco, dicens : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota fortitudine tua : in hoc volens oſtendere quod totum Deo debeamus quod ſumus. Et in recognitionem ejus præceptum de decimis fuit inſtitutum, ad quod quilibet obligatur non in quantitate numeri, ſed cujuſcumque rei ex dicta jam cauſſa. Sed quamvis quilibet ad hoc ſit obligatus, plus tamen Princeps etiam ſicut privata perſona, in quantum plus participat de nobilitate humanæ naturæ ratione ſui generis unde trahit originem, & inde nobilitatem, ut Philoſophus probat in ſua Rhetorica. Qua conſideratione motus Cæſar Auguſtus, qui & Octavianus, ut hiſtoriæ tradunt, divinos honores non ſuſtinens, qui eidem exhibebantur a Romano populo propter corporis ejus pulcritudinem, & animi probitatem, ſuum Creatorem, & factorem quæſivit a Sybilla Tyburtina, quem & invenit, & adoravit, prohibuitque edicto publico ne ipſum ulterius aliquis de dicto populo adoraret, vel Deum, aut Dominum vocaret. Amplius autem in quantum dominus, quia non eſt poteſtas niſi a Deo, ut Apoſtolus dicit ad Romanos 13: Unde & vices Dei gerit in terris, ut dictum eſt ſupra. Propter quod tota virtus domini ex Deo dependet, ſicut ejus miniſtri. Ubi autem eſt dependentia in dominio, neceſſaria eſt ſuperioris reverentia, quia per ſe nihil eſt, ut in miniſtris regalium curiarum contingit. Propter quod in Apocalypſi quotieſcumque agitur de cœleſtium ſpirituum miniſterio, qui per ſeniores tamquam maturiores in actionibus, & animalia quæ potius aguntur quam agant, ex vehementi irradiatione divina, & in miniſterio deſignantur, ſemper de iiſdem ſubjungitur, quod ceciderunt in facies ſuas, & adoraverunt Deum. Qui quidem duo actus ſunt latriæ, ſeu divini cultus. Unde & ille Nabuchodonoſor

Mo-

Monarcha in oriente, ut ſcribitur in Daniele, quia ſuum dominium non recognoſcebat a Deo, ſecundum ſuam imaginationem, in beſtiam eſt translatus, & dictum eſt ei: Septem tempora mutabantur ſuper te, donec ſcias quod dominetur Excelſus in regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud. Circa quod etiam monitus Alexander, ut hiſtoriæ tradunt, cum propoſito vadens in Judæam deſtruendi regionem, cum appropinquanti Hieruſalem ei irato in albis ſummus Pontifex occurriſſet cum miniſtris templi, manſuefactus, & de equo deſcendens, ipſe eum vice Dei reveritus eſt, & ingreſſus templum, maximis honoravit donis, & gentem totam pro divina reverentia libertate donavit. Non ſolum autem ſicut homo, & dominus ad divinum obligatur cultum, ſed etiam ſicut & Rex, quia inunguntur oleo conſecrato, ut patet de Regibus Iſraelitici populi, qui oleo ſancto inungebantur manibus Prophetarum: unde & Chriſti Domini vocabantur propter excellentiam virtutis, & gratiæ in conjunctione ad Deum, quibus præditi eſſe debebant: ſecundum quam unctionem conſequebantur quamdam reverentiam, & delationem honoris. Propter quod etiam David, quia præcidit clamidem Regis Saulis, percuſſit pectus ſuum in pœnitudinis ſignum, ut ſcribitur in 1. libr. Regum. Rex etiam David cum lamentabiliter deplorat mortem Saulis, & Jonathæ, ita querelam proponit de Allophylorum irreverentia, quod ſic occiderant Regem Saul, quaſi non eſſet unctus oleo, ut in fine ſcribitur ſecundi libri Regum. Cujus ſanctitatis etiam argumentum aſſumimus ex geſtis Francorum, & beati Remigii ſuper Clodoveum Regem primum Chriſtianum inter Reges Francorum, & delatione olei deſuper per columbam, quo Rex præfatus fuit inunctus, & inunguntur poſteri ſignis, & portentis,

ac variis curis apparentibus in eis ex unctione prædicta. Amplius autem & in dicta unctione, ut Auguſtinus ait de civitate Dei, figurabatur Rex verus, & Sacerdos, juxta Danielem Prophetam, nono capitulo. Cum venerit, inquit, Sanctus ſanctorum ceſſabit unctio veſtra. In quantum igitur figuram gerunt in hac unctione illius qui eſt Rex regum, & Dominus dominantium, ut dicitur in Apocalyp. 19. qui eſt Chriſtus Dominus noſter, debitores ſunt Reges ad ipſum imitandum, ut ſit debita proportio figuræ ad figuratum, umbræ ad corpus: in quo verus, ac perfectus cultus divinus includitur. Patet igitur quam neceſſarium ſit cuilibet domino, ut ſit Deo devotus, & reverens, ſed præcipue Regi ad conſervationem ſui regiminis: cujus exemplum trahimus quidem a primo Urbis Rege, videlicet Romulo, ut hiſtoriæ tradunt. In primordio enim ſui regimis in urbe Romana fabricavit aſylum, quod templum pacis nominabat, multis amplians gratiis, pro cujus nomine, & reverentia omnem ſceleratum qui ad ipſum confugeret, cujuſcumque ſtatus eſſet, reddebat immunem. Qualem autem habuerint exitum poſteri ejus, qui in divino cultu fuerunt negligentes, & qui fuerunt ferventes, ſcribit Valerius Maximus in principio libri ſui. Quid vero dicam de deicolis Regibus ſive veteris, ſive novi teſtamenti? Omnes enim qui ad divinam reverentiam fuerunt ſolliciti, feliciter ſuum conſummaverunt curſum: qui vero e contra, infelicem conſecuti ſunt exitum. Tradunt etiam hiſtoriæ quod in qualibet monarchia ab initio ſeculi tria ſe invicem per ordinem comitata ſunt, divinus cultus, ſapientia ſcholaſtica, & ſecularis potentia. Quæ quidem tria ſe invicem per ordinem conſequuntur, & in Rege Salomone ex ſuis meritis conſervata ſunt, quia per divinam reverentiam cum

de-

descendit in Ebron locum orationis, assumptus in Regem consecutus est sapientiam, & ex utroque ulterius in regalis virtute super Reges sui temporis excellentiam. Cum vero a vero cultu Dei recessit, infelicem exitum habuit, ut patet in 3. libro Regum. Hæc igitur de pertinentibus ad regimen cujuscumque dominii, sed præcipue regalis, in hoc libro in tantum sint dicta.

Explicit Liber Secundus.

DE REGIMINE PRINCIPUM

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

Consideratur, & probatur, omne dominium esse a Deo, considerata natura entis.

ET quia cor Regis in manu Dei, quocumque voluerit inclinabit illud, ut in Proverb. 21. scribitur, quod & ille magnus Monarcha in Oriente, Cyrus videlicet Rex Persarum, per publicum confitetur edictum. Post victoriam enim de Babylonia consecutam, quam usque ad solum destruxit, ac occiso Balthassar Rege ibidem, sicut historiæ tradunt, sic ait, ut in principio libri Esdræ patet: Hæc dicit Cyrus rex Persarum, Omnia regna mundi dedit mihi Dominus Deus cœli. Inde manifeste apparet a Deo omne provenire dominium sicut a primo dominante: quod quidem ostendi potest triplici via, quam Philosophus tangit, quia vel in quantum ens, vel in quantum motor, vel in quantum finis. Ratione quidem entis, quia oportet omne ens ad ens pri-

mum reducere ſicut ad principium omnis entis, & ut omne calidum ad calidum ignis, ut patet per Philoſophum in 2. Metaph. Qua ergo ratione omne ens ex ente primo dependet, eadem & dominium, quia ipſum ſuper ens fundatur: & tanto ſuper nobilius ens, quanto & ad dominandum ſuper homines in natura coæquales eiſdem præponitur. Unde & cauſſam habet non ſuperbiendi, ſed humane ſuum populum gubernandi, ut Seneca dicit in epiſtola ad Lucillum. Propter quod in Eccleſiaſtico dicitur 32: Rectorem te poſuerunt, noli extolli, ſed eſto in illis quaſi unus ex illis. Sicut ergo omne ens ab ente primo dependet, quod eſt prima cauſſa, ita & omne dominium creaturæ a Deo ſicut a primo dominante, & primo ente. Amplius autem omnis multitudo ab uno procedit, & per unum menſuratur, ut patet per Philoſophum in 10. primæ Philoſophiæ; ergo eodem modo & multitudo dominantium ab uno dominante trahit originem, quod eſt Deus. Sicut videmus in regalibus curiis, quod in diverſis officiis multi ſunt dominantes, ſed omnes ex uno dependent, videlicet Rege. Propter quod Philoſophus in 12. primæ Philoſophiæ dicit, quod ſic ſe habet Deus, ſive prima cauſſa ad totum univerſum, ſicut dux ad exercitum, a quo tota multitúdo caſtrorum dependet. Unde & ipſe Moyſes in Exod. 15. c. Deum ducem populi vocat. Dux, inquit, fuiſti in miſericordia tua populo quem redemiſti. A Deo igitur omne dominium habet initium. Rurſus ad idem. Virtus eſt proportionata enti cujus eſt virtus, & adæquatur ei, quia virtus fluit ab eſſentia rei, ut patet per Philoſophum in 1. & 2. lib. de cœlo. Sicut ergo ſe habet ens creatum ad increatum, quod eſt Deus, ita virtus cujuslibet entis creati ad virtutem increatam, quæ etiam eſt Deus, quia quidquid eſt in Deo, Deus eſt: ſed omne ens creatum ab ente

in-

increato trahit originem ; ergo virtus creata ab increata. Hoc autem in dominio præſupponitur, quia non eſt dominium, ubi non eſt potentia, ſive virtus. Ergo omne dominium erit ab increata virtute, & hæc eſt Deus, ut ſupra dictum eſt, & ſic idem quod prius. Unde Apoſtolus dicit ad Hebr. 1. quod Deus portat omnia verbo virtutis ſuæ. In Eccleſiaſtic. 1. c. etiam ſcribitur, quod unus eſt altiſſimus Creator omnium omnipotens, Rex potens, metuendus nimis, ſedens ſuper thronum, dominans Deus. In quibus verbis ſatis apparet, a quo omnis creatura habet eſſe, virtutem, & operationem, & per conſequens dominium, & multo amplius Rex, ut ſuperius eſt oſtenſum.

CAP. II.

Hoc idem probat ex conſideratione motus cujuslibet naturæ creatæ.

NOn ſolum autem ratione entis, ſed ratione etiam motus probatur a Deo provenire dominium. Et primo quidem aſſumenda eſt ratio Philoſophi in 8. Phyſicorum. Quia omne quod movetur, ab aliquo movetur, & in moventibus & motis non eſt abire in infinitum : ergo oportet venire ad aliquod primum movens immobile, quod eſt Deus, ſive cauſſa prima. Inter omnes autem homines qui plus habent de ratione motus, ſunt Reges, & principes, & omnes qui præſunt ſive in gubernando, ſive in judicando, ſive in defendendo, & ſic de aliis actibus, qui ad curam regiminis pertinent. Unde Seneca de conſolatione fratris ad Polibium ſic loquitur de Cæſare, exhortans eum ad contemptum mundi : Cum voles omnium rerum obliviſci, cogita Cæſarem. Vide quantam hujus vitæ indulgentiæ fidem, quantam induſtriam debeas, intelliges non magis

tibi incurvari licere, quam illi. Si quis modo eſt fabulis traditus, cujus humeris mundus innititur, Cæſari quoque ipſi, cui omnia licent, propter hoc ipſum multa non licent. Omnium domos illius vigilia defendit, omnium otium illius labor, omnium delitias illius vigilia defendit, omnium otium illius labor, omnium delitias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio. Ex quo ſe Cæſar orbi terrarum dedicavit, ſibi ſe eripuit, & ſiderum modo, quæ irrequieta ſemper curſus ſuos explicant, numquam illi licet nec ſubſiſtere, nec quicquam ſuum facere. Si ergo Reges, & alii domini tantum habent de ratione motus, ipſum non poſſunt perficere, niſi per influentiam, & virtutem moventis primi, quod eſt Deus, ut ſuperius eſt probatum. Propter quod in lib. Sapientiæ, ubi connumerantur effectus divinæ virtutis per ſuam ſapientiam, volens auctor oſtendere qualiter omnia influentiam divini motus participant, ſubdit ſtatim cap.7: Omnibus mobilibus mobilior eſt ſapientia: attingit autem ubique propter ſuam munditiam; munditiam vocans abſolutam, & ſupergredientem, ac immixtam divinam virtutem ad onia movendum ad ſimilitudinem corporalis lucis, quæ ex hac parte naturam imitatur divinam. Rurſus ad idem. Omnis cauſſa primaria plus eſt influens in ſuum cauſſatum, quam cauſſa ſecundaria: cauſſa autem prima Deus eſt, ergo ſi in virtute primæ cauſſæ omnia moventur, & influentiam primi motus omnia recipiunt, & motus dominorum erit ex virtute Dei, & ex Deo movente. Amplius autem, ſi eſt ordo in motibus corporalibus, multo magis & in ſpiritualibus erit. Sic autem videmus in corporibus, quod inferiora per ſuperiora moventur, & omnia reducuntur ad motum ſupremi, quod eſt nona ſphæra ſecundum Ptolomæum in prima diſtinctione Almageſti: ſed ſecundum Ariſtotelem in 2. de cœlo, eſt octava. Si

ergo

ergo omnes motus corporales regulantur per primum, & a primo habent influentiam, multo magis ſpirituales ſubſtantiæ propter majorem aſſimilationem quam habent in alterutrum. Unde aptiores ſunt ad recipiendam influentiam primi, & ſupremi moventis, ſive motoris, quod eſt Deus: quem quidem motum nobis tradit beatus Dionyſius in lib. de divin. nom. & de cœleſti hierarchia, diſtinguens in eis motum ſicut & in corporibus, videlicet circularem, rectum, & obliquum. Qui quidem motus ſunt quædam illuminationes quas recipiunt a ſuperioribus ad agendum, ut idem Doctor exponit: ad quas quidem illuminationes recipiendas neceſſaria eſt diſpoſitio mentis, in qua fit iſta influentia motus. Inter omnes autem homines qui paratiores eſſe debeant, ſunt Reges & principes, & alii dominatores orbis tum ex exercitio quod habent, tum ob univerſales actiones regiminis, unde & mens magis elevatur ad divina: tum etiam quia hoc eis incumbit ut ſe diſponant, ut cura eis impoſita in gubernando gregem, & alia quæ ſunt neceſſaria in actibus regiminis quæ ſupra ipſum ſunt, & naturam particularem excedunt, per talem motum divinæ influentiæ ſufficientius deducantur: ſic enim David Rex ſe diſpoſuit. Propter quam cauſſam ex motu illuminationis præfatæ ſupra omnes Reges & Prophetas meruit in ſuis Pſalmis ſpiritum propheticæ intelligentiæ, ut doctores ſcripturæ Sacræ tradunt. Ex cujus contrario actu Principes ethnici, de quibus Daniel Propheta mentionem facit, ut Nabuchodonoſor, & Balthaſſar pater, & filius meruerunt obumbrari, unde & influentia divinæ illuminationis movit eorum phantaſiam in imaginativis viſionibus, ut in Daniele eſt manifeſtum, ut ſcirent quid circa regale regimen eis eſſet agendum: ſed quia mens ipſorum non erat diſpoſita, ſed involuta tenebris peccatorum, ad ipſam noti-

tiam non potuerunt venire. Propter quod inſignito lumine prophetiæ Danieli dictum eſt: Tibi datus fuit ſpiritus intelligentiæ ad iſta interpretandum: ut verificetur quod per Salomonem dicitur in Proverbiis 8: Meum eſt conſilium & æquitas, mea eſt prudentia, & mea eſt fortitudo: per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt: per me principes imperant, & potentes decernunt juſtitiam. Et ſic manifeſtum eſt, qualiter omne dominium eſt a Deo in conſideratione motus.

CAP. III.

Hic ſanctus Doctor hoc idem probat per conſiderationem finis.

SEd & reſpectu finis adhuc hoc idem apparet. Si enim eſt hominis agere propter finem ratione ſui intellectus, qui finem in unaquaque ejus actione præſtituit, unaquæque natura quanto eſt magis intellectiva, tanto magis propter finem agit. Cum ergo Deus ſit ſumma intelligentia, & purus actus intelligendi, ſua actio magis finem includit. Ergo oportet dicere, quod in unoquoque fine uniuſcujuſque rei creatæ præexigatur actio intellectus divini, quam & nos divinam prudentiam vocamus; per quam Dominus cuncta diſponit, & in debitum finem deducit, ut Boetius de conſolatione Philoſophiæ ipſam nominat: ſecundum quam rationem dicitur in lib. Sapientiæ, quod divina ſapientia attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter. Concluditur ergo ex hoc, quod quælibet res quanto ordinatur ad excellentiorem finem, tanto plus participat de actione divina. Hujuſmodi autem eſt regnum cujuſcumque communitatis, ſeu collegii, ſive politiæ, ſive regalis, ſive cujuſcumque

que conditionis: quia cum intendat nobiliſſimum finem, ut Philoſophus tangit in Ethicis, & in 1. Politicorum, in ipſo divina præintelligitur actio, & ſuæ virtuti dominorum ſubjicitur regimen. Et hinc forte trahit originem veritatis, quod bonum commune dicitur potentia a Philoſopho in Ethic. Amplius, in regimine legislator ſemper debet intendere ut cives dirigantur ad vivendum ſecundum virtutem, immo hic eſt finis legislatoris, ut Philoſophus dicit in 2. Ethic. Propter quod & Apoſtolus dicit ad Timotheum, quod finis præcepti eſt charitas. Sed ad iſtum finem venire non poſſumus ſine motione divina, ſicut nec calor calefacere ſine virtute caloris ignis, nec lucidum lucere ſine virtute lucis. Et tanto altius, & excellentius motio primi moventis, quanto virtus divina ſupergreditur, & tranſcendit virtutem creatam, & omne genus operis; ſed & fortius influit in tantum, ut dicat illi Eſaias Propheta 26. cap: Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. Et vox evangelica: Sine me nihil poteſtis facere. Rurſus ad idem. Finis movet efficientem, & tanto efficacius, quanto finis nobilior, & melior reperitur, ut bonum gentis reſpectu boni civitatis, vel familiæ, ſicut Philoſophus dicit in 1. Polit. Finis autem ad quem principaliter Rex intendere debet in ſeipſo, & in ſubditis, eſt æterna beatitudo, quæ in viſione Dei conſiſtit. Et quia iſta viſio eſt perfectiſſimum bonum, maxime debet movere Regem, & quemcumque dominum, ut hunc finem ſubditi conſequantur: quia tunc optime regit, ſi talis in ipſo ſit finis intentus. Tali autem modo ſuos regebat, & gubernabat Rex ille, & Sacerdos Chriſtus Jeſus, qui dicebat in Joanne 10. c: Ego vitam æternam do eis: & iterum: Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant. Hoc autem maxime facit Rex, quando ſuper gregem ſuum ſicut

bonus paſtor invigilat : quia tunc ſuper eum divina lux irradiat ad bene regendum , ut paſtoribus in ortu Regis noſtri , & Salvatoris. Et irradiationis jam dictæ ad bonum regimen , & in principe , & in ſubditis motum circularem accipimus rectum , & obliquum , de quibus diſtinctum eſt ſupra , & beatus Dionyſius loquitur in 4. c. de divinis nominib. Hic enim motus ideo rectus dicitur , quia fit per divinam illuminationem ſuper principe ad bene regendum , & ſuper populum meritis principis , Sed obliquus vocatur , quando per divinam illuminationem ſic ſubditos regit , quod virtuoſe vivunt , & inſurgit in eis divina laus , & gratiarum actio , ut ſit quaſi quædam arcualis figura , ex chorda recta , & arcu obliquo . Sed circularis motus divinorum radiorum dicitur , quando divina illuminatio irradiat principem , vel ſubditum , ex qua quidem elevantur ad Deum contemplandum , & diligendum , qui ideo circularis motus vocatur , quia eſt ab eodem ad idem , & a puncto ad punctum , quod circularis motus eſt proprium . Quem quidem motum Philoſophus etiam ponit in 12. Metaphyſ. ubi dicitur , quod motor primus , ſive cauſſa prima quod eſt Deus , movet alia ſicut deſideratum , hoc eſt ratione finis , qui eſt ipſe , de quo & Propheta David loquitur in Pſal. 71. licet ſecundum ſacros doctores adaptetur ad Chriſtum Regem noſtrum . Deus , inquit , judicium tuum Regi da , & juſtitiam tuam filio Regis . Judicare populum tuum in juſtitia , & pauperes tuos in judicio . Suſcipiant montes pacem populo , & colles juſtitiam . Et quidem omnia deprecativa ſunt Regis , & cuilibet domini ad Deum pro bono regimine ſui , ad quod principaliter conari debent , ſicut eſt ſupra . Et quia mentem ſic diſpoſitam habent ad divinam influentiam recipiendam ſalute ſubditorum , ſtatim ſubditur : Deſce

ſicut pluvia in vellus , & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram. Orietur in diebus ejus juſtitia, & abundantia pacis . Per quæ omnia ſatis manifeſtum eſt , quod dominium eſt a Deo in relatione ad finem ſive remotum, qui eſt ipſe , ſive propinquum, qui eſt operari ſecundum veritatem.

CAP. IV.

Hic ſanctus Doctor declarat , qualiter dominium Romanum fuit a Deo proviſum propter zelum patriæ.

ET quia inter omnes Reges, & principes mundi, Romani ad prædicta magis fuerunt ſolliciti, Deus illis inſpiravit ad bene regendum, unde & digne meruerunt imperium, ut probat Auguſtinus in lib. de civit. Dei , diverſis cauſſis , & rationibus, quas ad præſens perſtringendo , ad tres reducere poſſumus, aliis ut tradatur compendioſius, reſecatis, quarum intuitu meruerunt dominium . Una ſumitur ex amore patriæ : alia vero ex zelo juſtitiæ: tertia autem ex zelo civilis benevolentiæ. Prima jam dicta virtus ſatis erat digna dominio, qua participabant quamdam naturam divinam, eo quod ad communitatem ſuus fertur effectus. Verſatur enim ad univerſales actiones populi , ſicut Deus eſt univerſalis cauſſa rerum. Unde & Philoſophus dicit in 1. Ethi. quod bonum gentis eſt bonum divinum. Et quia regale regimen , & quodcumque dominium communitatem importat , communitatem diligens dominii, communitatem meretur , ut ſic ipſum concomitetur præmium ſecundum meriti qualitatem : & hoc requirit conditio divinæ juſtitiæ unicuique mercedem rependere juxta virtutis opus , ut verbum ſcriptum in Apoc. impleatur in eis: Opera eorum ſequuntur illos . Et iterum in Matth. 25. c. ſcribitur ,

quod

quod Dominus dedit unicuique ſecundum propriam virtutem. Amplius autem amor patriæ in radice charitatis fundatur, quæ communia propriis, non propria communibus anteponit, ut beatus Auguſtinus dicit exponens verbum Apoſtoli de charitate. Virtus autem charitatis in merito antecedit omnem virtutem, quia meritum cujuſcumque virtutis ex virtute charitatis dependet. Ergo amor patriæ ſuper ceteras virtutes gradum meretur honoris. Hoc autem eſt dominium, ergo ex amore digne conſequitur quis principatum. De hoc autem amore patriæ dicit Tullius in lib. de officiis, quod omnium ſocietatum nulla eſt gratior, nulla charior, quam ea quæ cum republica perſeverat. Unicuique enim noſtrum chari ſunt parentes, chari ſunt liberi, chari ſunt propinqui, ac familiares; ſed omnes omnium propinquitates patria ſua charitate complexa eſt: pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi eidem ſit profuturus? Quantus vero fuerit amor patriæ in antiquis Romanis, Saluſtius refert in Catilinario ex ſententia Catonis, quaſdam de eis connumerando virtutes, in quibus dictus amor includitur. Nolite, inquit, exiſtimare majores noſtros armis rempublicam ex parva magnam feciſſe, quippe amplior nobis quam ipſis armorum eſt copia: ſed quia in eis fuit domi induſtria, foris juſtum imperium, in conſulendo animus liber neque delicto, neque libidini obnoxius: pro his nos habemus luxuriam, atque avaritiam, publice egeſtatem, privatim opulentiam, laudamus divitias, ſequimur inertiam, inter bonos & malos nullum diſcrimen, omnia virtutis præmia ambitio poſſidet. Rurſus, amor patriæ primum & maximum mandatum continere videtur, de quo Evangelium Lucæ mentionem facit, quia in zelando rem communem aſſimilat ſibi naturam divinam, in quantum vice Dei diligentem circa

mul-

multitudinem adhibet curam. Item, proximi dilectionem adimplet, dum totius populi sibi commissi ex affectu paterno sollicitudinem gerit, & sic adimplet mandatum præfatum, de quo dicitur in Deut. 6. cap: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua, & proximum tuum sicut teipsum. Et quia in isto præcepto divino non cadit dispensatio, inde est quod Tullius dicit de republica, quod nulla caussa intervenire debet, unde propria patria denegetur. De isto autem amore patriæ exemplum accipimus, ut historiæ tradunt, & beatus Augustinus in 5. de civit. Dei, de Marco Curtio nobili milite, qui armatum equo sedentem in abruptum terræ hiatum se præcipitem dedit, ut pestilentia cessaret ab urbe. Item, de M. Regulo, qui salutem reipublicæ suæ præferens, consultus a Romano populo, & inter prædictum populum, & Pœnorum gentem mediator pacis existens, in Africam rediens a Carthaginensibus est occisus. Quam mundas etiam habuerunt manus a muneribus principes eorum pro conservanda republica, patet de M. Curio, de quo scribit Maximus Valerius libro quarto quomodo Samnitum divitias contempsit. Cum enim post victoriam de ipsis habitam, legati eorum ad ipsum aditum habuissent, ipsumque reperissent in scamno sedentem, & catino ligneo cœnantem, magnumque auri pondus offerrrent, suis invitatus verbis ut eo uti vellet, vultum protinus risu solvens, Supervacue, inquit. Narrate Samnitibus, M. Curium malle locupletibus imperare, quam locupletem fieri. Et mementote me non acie vinci, nec pecunia posse corrumpi. Simile etiam refert idem auctor libro eodem de Fabritio, qui cum honore & auctoritate omnibus in ætate sua major, censu vero par esset unicuique pauperrimo, requisitus a Samnitibus, quos in alien-

BIBLIOTECA MONTEFUSCO (Av)

clientela detinebat, pecuniam, & ſervos ſibi miſſos contempſit, ac fruſtratos remiſit. Continentiæ ſuæ beneficio, & zelo patriæ ſine pecunia prædives, & ſine uſu familiæ abunde comitatus, quia locupletem illum faciebat non multa poſſidere, ſed pauca deſiderare. De talibus autem concludit dictus Doctor, quod eiſdem non datur dominandi poteſtas, niſi ſummi Dei providentia, quando res humanas judicat talibus donis eſſe dignas. Multa ſimilia ibidem dicit, per quæ diffinire videtur eorum dominium fuiſſe legitimum, & eis a Deo collatum. Sed & Mathatias, & filii quamvis fuerint de Sacerdotali genere, propter zelum legis, & patriæ in populo Iſraelitico meruerunt dominium, ut patet in 1. & 2. Machab. Cum enim morti eſſet vicinus, ſic filios ſuos alloquitur. Æmulatores, inquit, eſtote legis, & date animas veſtras pro teſtamento patrum: quod pro republica accipimus in populo prædicto: & poſtea ſubditur: Et accipietis gloriam magnam, & nomen æternum: quod ad filiorum referimus principatum, quorum unus alteri ſucceſſit, Judas videlicet, & Jonathas, & Simon, & quilibet eorum Sacerdos & dux in eodem floruit populo.

CAP. V.

Qualiter Romani meruerunt dominium propter leges ſanctiſſimas quas tradiderunt.

ESt autem & alia ratio, unde digne Romani dominium ſunt adepti, zelus videlicet juſtitiæ. Quo quidem modo acquiſierunt principatum quodam jure naturæ, a quo habet exordium omne juſtum dominium. Primo quidem, quia ut idem Doctor ſcribit, conſulebant patriæ conſilio libero, avaritiam relegantes a dominio, ſive turpis lucri gratiam, neque delicto, neque libidini ob-

obnoxii, pro quibus jam ſtans dominium diſſipatur. Trahebantur enim homines ad ipſorum amorem, ut propter ipſorum juſtiſſimas leges ſe ſponte eiſdem ſubjicerent. Unde & ipſe Apoſtolus Paullus cum a Judæis nimiis injuriis vexaretur, coram Feſto principe circa partes Cæſareæ Palæſtinæ, ut in Actibus Apoſtolorum traditur, ad Cæſarem appellavit, ac ſe ſubjecit legibus Romanis. Quales autem fuerint eorum leges, & quam ſanctæ, ſic in eiſdem Actibus Apoſtolorum ſcribitur de dicto Feſto, quia cum Hieroſolymis eſſet, adjerunt ipſum principes Sacerdotum, & Sacerdotes poſtulantes adverſus Paullum damnationem mortis: quibus dictus Feſtus reſpondit, prout dictis legibus Romanorum ſubjectus, quod non eſt conſuetudo Romanis damnare aliquem, ſive donare, niſi præſentes habeat acccuſatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Propter quod dicit idem Doctor Auguſtinus in 18. lib. præfato, quod Deo placuit orbem terrarum per Romanos debellare; ut in unam ſocietatem reipub. legumque perductum longe lateque pacaret. Amplius autem ad hoc, quia de jure naturæ eſt, ut quis gerens curam alterius mercedem reportet, eo quod ut ſcribitur in Proverb: Unicuique mandavit Deus de proximo ſuo. Ex qua quidem ratione jura concedunt, quod quis rem alienam contrectare poſſit, & expenſas deducere, ac præmium accipere juxta meritum actionis, cum dicta bona male tractantur a prædonibus, vel quibuſcumque raptoribus. Hoc ergo ſuppoſito, conſonum videtur naturæ ut dominium ſit conceſſum pro pace, ac juſtitia conſervanda, & jurgiis, ac diſcordiis reſecandis. Item, ad hoc videtur proviſum, ut mali puniantur, & boni promoveantur; & hoc eſt officium dominorum, in hoc quaſi officium gerentium proximorum, ut inde ſuam reportent mercedem, quia ex hoc ſua

reci-

recipiunt vectigalia, & tributa. Unde cum Apoſtolus ad Roma. oſtendiſſet a Deo provenire omne dominium; Non eſt, inquit, poteſtas niſi a Deo, &c. quæ ibi ponuntur ad dominium pertinentia: ultimo concludit: Ideo & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſervientes. In quantum igitur homines virtuoſi, ac ſua probitate præpollentes pro gubernanda populi multitudine, quæ Regi indiget, & rectorem non habet, curam aſſumunt, & ſub legibus populum dirigunt, non tantum inſtinctu Dei moveri videntur, ſed vicem Dei gerunt in terris, quia conſervant hominum multitudines in civili ſocietate, qua neceſſario homo indiget, cum ſit animal naturaliter ſociale, ut Philoſophus dicit in 1. Politic. unde & in iſto caſu dominium videtur eſſe legitimum. Quod quidem probat Auguſtinus in 4. de civit. Dei, dicit enim ſic: Remota juſtitia quid ſunt ipſa regna, niſi quædam latrocinia? Ergo ipſa ſuppoſita regnum, & quodlibet dominium eſſe videtur conceſſum. Introducit autem ad ſuum probandum intentum exemplum de quodam pyrata, qui vocabatur Dionides, qui cum fuiſſet captus ab Alexandro, quæſivit ab eo cur mare haberet infeſtum. Ipſe libera contumacia reſpondit: Quod tibi, ut orbem terrarum. Sed quia ego exiguo navigio id facio, latro vocor: tu vero quia magna claſſe, diceris Imperator. Iſta ergo ratione Romanis a Deo collatum fuit dominium. Unde & idem Doctor in 5. ejuſdem libri dicit, quia propter leges ipſorum ſanctiſſimas niſi ſunt tamquam recta via ad honores, imperium, & gloriam: nec habent unde conqueri debeant de ſummi & veri Dei juſtitia: perceperunt enim mercedem ſuam, juſte videlicet dominando, ac legitime gubernando. Quantus autem fuerit zelus juſtitiæ apud Romanos conſules antiquos contra malos, de multis eſt manifeſtum.

Unde

Unde ſcribit Auguſtinus in 5. ſæpe jam dicto libro, quod Brutus filios ſuos occidit, quia bella concitabant in populo: ex quo vigore juſtitiæ mortem merebantur. Vicit enim in eo, ut ait Poeta, amor patriæ, laudumque immenſa cupido. Narrat etiam de Torquato, quod idem fecit de filio, quia contra edictum patris invaſit hoſtes juvenili quodam provocatus ardore: & licet victorioſus extiterit, quia tamen caſtra ſuæ gentis diſcrimini expoſuit, ipſum morti adjudicavit juxta militares leges: ubi idem Doctor cauſam ſuæ mortis inſinuat, dicens. Ne plus mali eſſet in exemplo imperii contempti, quam boni in gloria hoſtis occiſi. Maximus autem Valerius dicit de ipſo, quod maluit proprio nato carere, quam diſciplinæ militaris tranſgreſſionibus indulgere. Sic ergo patet qualiter zelo legalis juſtitiæ Romani dominium meruerunt.

CAP. VI.

Quomodo conceſſum eſt eis dominium a Deo propter ipſorum civilem benevolentiam.

TErtia vero virtus, per quam ſubjugaverunt Romani mundum, & meruerunt dominium, fuit ſingularis pietas, ac civilis benevolentia: quia ut tradit Maximus Valerius libr. 5. humanitatis dulcedo Barbarorum ingenia penetrat: & hoc experimentum habet. Unde & in Eccleſ. 6. c. dicitur, quod verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos. Item in eodem: Reſponſio mollis frangit iram: ſermo durus ſuſcitat furorem. Cujus quidem ratio ſumitur ex generoſitate animi, ut dicit Seneca, qui magis ducitur, quam trahatur. Habet enim mens quoddam ſublime, & altum, ac impatiens ſuperioris, ſed delectatione cujuſdam ſubjicitur reverentiæ, ſeu lenitatis, per

quam

quam ſuſpicatur ad paria poſſe conſcendere, & a ſuo non reſilire gradu. Propter quod & Philoſophus dicit in 8. Ethicorum, quod benevolentia eſt principium amicitiæ. Quantum autem antiqui Romani in hac excelluerint virtute, unde exteras nationes ad ſuum traherent amorem, ſeque eiſdem ſponte ſubjicerent, exempla ipſorum deducantur in medium. Primo quidem de Scipione, qui ut refert Maximus Valerius libr. 4. cum eſſet in Hiſpania dux Romani exercitus contra gentem Annibalis, ac vigeſimumquartum agens annum, Carthaginem ibidem a Pœnis conditam in ſuam redegiſſet poteſtatem; in ipſa virginem cepit eximiæ venuſtatis, quam ut deſponſatam agnovit, & nobilem, ipſam inviolatam parentibus reddidit, & aurum quod in redemptione ejus traditum fuerat, doti ejus adjecit. Ex quo facto ad amorem Romanorum hoſtes adduxit, admirantes de caſta moderatione continentiæ dicti principis: quia cum idem auctor ipſum referat ſolutioris vitæ in juvenili ætate fuiſſe, ſeipſum in tanta libertate, & poteſtate conſiſtens ab omni delicto conſervavit immunem. Unde Titus Livius de bello Punico narrat, Scipionem ſponſum dictæ virginis allocutum fuiſſe, in quo ſermone ſuam oſtendit pudicitiam digne principibus imitabilem, & dominii meritoriam. Scribit & idem Titus de ipſo quædam benevolentiæ inductiva in prædicta victoria. Cum enim miſit obſides Romanis, primo quidem hortatus eſt univerſos bonum habere animum, veniſſe enim eos in Romanorum poteſtatem, qui beneficio quam metu obligare homines mallent, exteraſque gentes fide, ac ſocietate junctas habere, quam triſti ſubjectas ſervitio. De hoc etiam dicit Auguſtinus 1. de civit. Dei, quod proprium ipſorum fuit parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos, acceptaque injuria ignoſcere quam perſequi mallebant, Refert etiam idem Doctor

ctor in eodem libro de Marco Marcello, qui cum Syracuſam urbem cepiſſet, ante illius ruinam ſuas illi effudit lacrymas, tantæque fuit pudicitiæ & continentis animi, benignæque mentis, quod priuſquam oppidum juſſiſſet invadi, publico edicto conſtituit, ne quis corpus liberum violaret. Quid pluribus exemplis inſiſtimus? Cum etiam Machabæi, Judas videlicet, Jonathas, & Simon de genere Judæorum, quorum eſt proprium aliarum nationum aſpernari conſortium, tum quia Saturnini ſunt, ſicut Macrobius dicit ſuper ſomnium Scipionis; tum quia legibus prohibebatur eiſdem: conſiderata benevolentia Romanorum, cum ipſis ſtatuerunt amicitiam, ut in 1. Machabæorum ſcribitur, ubi inter alia commendabilia de ipſis, unde populos, genteſque diverſas ad ſuum trahebant amorem, & ſubjectionem politicam, ſeu deſpoticam, ſub compendio interſeritur, quod inter præſides Romanos nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, ut magnificaretur in ea. Et quia curiam fecerunt, & conſulebant quotidie trecentos viginti, conſilium agentes ſemper de multitudine, ut quæ digna ſunt gerant. Et committunt uni homini magiſtratum ſuum per ſingulos annos dominari univerſæ terræ ſuæ, & omnes obediunt uni, & non eſt invidia, neque zelus inter eos. Ubi attendendum quam ordinatum erat tunc temporis regimen politicum in Urbe, quod erat præcipuum motivum cujuſcumque nationis, & provinciæ, ipſorum appetere dominium, & eiſdem ſua colla ſubjicere. Aliud etiam erat in eis provocativum ſubjectionis, quia ex cupidine dominandi non ſe dominos vocabant, ſed ſocios, & amicos. Unde & de Julio Cæſare in Suetonio ſcribitur, quod milites ſuos non ſibi ſubjectos, ſed ſocios & commilitones vocabat. Sic & antiqui conſules de Judæis fecerunt, qui quidem etſi modicum haberent in oriente dominium, cum Ro-

manis tamen confœderati ſunt fœdere amicitiæ. Et cum amplam haberent Romani monarchiam in oriente, & occidente, & aliis mundi plagis, ut ex præd cto lib. Machab. eſt manifeſtum, non tamen dedignati ſunt cum Judæis ſocietatem inire, & ad paria ſe publico in alterutrum atteſtari edicto. Patet igitur ex jam dictis, quod meritum virtutis in Romanis antiquis meretur dominium: unde etiam aliæ nationes allectæ ſunt ad ipſorum dominium tum ex dilectione patriæ, pro qua omnia contemnebant: tum ex vigore juſtitiæ, propter quam contra omnem malefactorem, & perturbatorem pacis ſe opponebant; tum ex civili ipſorum benevolentia, in qua ceteras nationes ad ſui amorem trahebant. Pro quibus omnibus ex merito virtutum in ipſis divina bonitas conſenſiſſe videtur ad ipſorum principatum ex cauſſis, & rationibus aſſignatis. Sic enim quis meretur dominium, ut Philoſophus in 5. Ethic. tradit, ubi dicit, quod non ſinimus principari hominem in quo eſt natura humana tantum, ſed illum qui eſt perfectus ſecundum rationem, ſicut dictum eſt ſupra.

CAP. VII.

Hic ſanctus Doctor declarat qualiter Deus permittit aliquod dominium ad punitionem malorum, & quod tale dominium eſt quaſi inſtrumentum divinæ juſtitiæ contra peccatores.

FUit autem & alia cauſſa, unde dominium eſt a Deo permiſſum, quam a ſacra accipimus Scriptura, nec philoſophorum & ſapientum hujus ſeculi ſententiis contraria, videlicet propter merita populorum, quam beatus Auguſtinus aſſignat in 19. de civit. Dei. Probat enim ibi ſervitutem in-

introductam propter peccatum. Unde & sacra Scriptura dicit in Job. 34. videlicet quod facit regnare hominem hypocritam propter peccata populi. Quod quidem apparet, quia primo dominantes in mundo fuerunt homines iniqui, ut historiæ tradunt, sicut Cain, Nembroth, Belus, Ninus, & Semiramis uxor ejus, qui & dominium habuerunt in prima, & secunda ætate mundi. Causſa autem unde habuerunt istud dominium, assumi potest ex parte subditorum, vel dominantium: quia tyranni sunt instrumentum divinæ justitiæ ad puniendum delicta hominum, sicut Rex Assyriorum super Israeliticum populum, & Rex Gothorum flagellum Dei super Italiam, ut historiæ narrant. Item, Dionysius in Sicilia, sub quo captivatus est populus, & tandem ab ipso libertate donatus, ut scribit Maximus Valerius lib. 4. De Rege vero Assyriorum quomodo ad puniendum delicta sui populi est destinatus, sic ostenditur per Isaiam Prophetam cap. 10: Assur virga furoris mei, unde & baculus ipse est: in manu ejus indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi ut auferat spolia, & dividat prædam, & ponat illud in conculcationem quasi lutum platearum. Quæ omnia verificata sunt, quando Hierusalem obsessa est a Chaldæis per Nabuchodonosor regem Assyriorum capta & combusta, captis principibus ejus cum rege Sedecia, ejus confossis oculis, & occisis filiis, sicut in fine 4. lib. Reg. traditur: per quæ verba satis ostenditur, qualiter Deus punit peccatorem per manum tyranni. Unde concluditur ipsos esse instrumentum Dei sicut dæmones, quorum potestas justa a sacris doctoribus ponitur, voluntas tamen semper iniqua. Quod etiam ostendit nobis tyrannicum regimen, quia non ordinatur nisi ad onus, & molestiam subditorum. Tyranni enim proprietas est, propriam & solam sui utilitatem

& commodum quærere, ut dictum eſt ſupra, & Philoſophus tradit in 8. Ethicor. Ubi ponit quod ſic ſe habet tyrannus ad ſubditos, ſicut dominus ad ſervos, & ſicut artifex ad organum, & inſtrumentum. Hoc autem pœnale eſt ſubditis, & contra naturam dominii, ſicut ſuperius eſt probatum. Sed ex parte dominantium tale dominium videtur a Deo conceſſum primo in caſu ſuppoſito, vel Deo diſponente pro ſubditis, quod eſt ad exitum meliorem, quando videlicet princeps ad Dei placitum ſtudet quamvis peccator, ut de Cyro rege Perſarum ſcribitur in Iſai.45. Hæc, inquit, dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa Regum vertam. Aperiam ante faciem ejus januas, & portæ non claudentur. Quod quidem adimpletum fuit, ut hiſtoriæ tradunt, quando ſubito deſiccato alveo Euphratis, & Tygris, qui per mediam Babyloniam tranſibant, civitatem intravit, occiditque Balthaſſar ipſorum Regem cum gente ſua, ipſamque civitatem deſtruxit, ad Medos transferens monarchiam, ubi tunc regnabat Darius Cyri propinquus, ut Joſephus ſcribit. Hoc autem Deus ſic diſpoſuit, quia dictus Cyrus humanitatem oſtendit in ſuis fidelibus Judæis, qui captivi tenebantur in Aſſyria, quos poſtea remiſit liberos in Judæam cum vaſis templi, & ipſum templum reædificari mandavit: ex quibus bonis, & virtuoſis operibus quæ exercuit circa divinum cultum, & Dei populum, totius Orientis obtinuit monarchiam, ut ſuperius eſt oſtenſum. Prædictus vero Balthaſſar occiſus fuit, ut ex ſententia Danielis apparet, quia Deo ingratus, & quia vaſis templi Domini in uno convivio eſt abuſus: unde dictum eſt ei per Danielem cap. 5: Quia non humiliaſti cor tuum, ſed adverſus dominatorem cœli elevatum eſt, & vaſa domus ejus allata ſunt coram te, & tu, & opti-

ma-

mates tui, & uxores vinum bibiſtis in eis .... porro Deum cœli, qui habet flatum tuum in manibus ſuis, & omnes vias tuas, non glorificaſti: idcirco ab ipſo miſſus eſt articulus manus contra te. Quod pro ſententia divina accipimus contra ipſum, ut rei poſtea probavit eventus. Narrat enim hiſtoria Danielis, quod dum Balthaſſar rex Babyloniorum perſiſteret in Dei contumelia, ut ex dictis liquet, ex oppoſito menſæ ſui convivii videbat digitos manus in pariete ſcribentis, ex qua ſcriptura perterritus eſt, quaſi ipſa eſſet nuntius ſuæ mortis. Refert enim Scriptura Danielis, quod ex aſpectu ſcribentis, cujus imaginem non videbat, niſi digitorum manus, facies ejus perterrita eſt, & cogitationes ejus perturbabant eum, compages renum ejus diſſolvebantur, & genua ejus ad ſe invicem collidebantur: quæ omnia inſinuativa erant timoris immenſi, & futuri judicii ſuper eum. Sed hanc ſcripturam Rex non diſcernens, vocatus Daniel, interpretatuſque ſub tribus nominibus, ipſum denuntiavit moriturum, videlicet Mane, Tecel, Phares, quod expoſuit ſcriptura. Mane: Numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud, hoc eſt in termino poſuit, ſicut res numerata, quæ tollitur, & ſeparatur ab acervo pecuniæ. Tecel: Appenſus es in ſtatera, & inventus es minus habens: unde & dignus es morte. Phares: Diviſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis, ut ſuperius eſt oſtenſum. Ex quibus omnibus ſatis eſt manifeſtum, quod illæ clauſulæ non proprie ſunt ſignificativæ ſecundum aliquod idioma linguarum, ſed ſecundum diſpoſitionem divinam, ſicut & factum quoddam, in quo Propheta comprehendit divinam circa nos voluntatem. Sit ergo hoc concluſum, quod in illa ſcriptura ſuam inſinuavit ſententiam contra Principem Babyloniæ, quia propter peccata ſua dignus erat morte, & privatione regalis

principatus, juxta illud Eccl. 10: Regnum de gente ingentem tranſfertur propter injuſtitias ... & diverſos dolos.

CAP. VIII.

Hic ſanctus Doctor declarat, quod interdum tale dominium cedit in malum dominantium, quia propter ipſorum ingratitudinem in ſuperbiam elati graviter deprimuntur.

SEd adhuc inſiſtendum eſt circa divinam providentiam in dominio. Contingit enim interdum quod cum quis aſſumit principatum, erit homo virtuoſus, & aliquo tempore perſeverabit in eo. Sed aliquo tempore procedendo ex favore humano & proſperitate rerum regalium elevatur quis in ſuperbiam, & de beneficiis ſibi a Deo collatis ingratus eidem efficitur. Unde Philoſophus dicit 5. Ethic. quod principatus virum oſtendit; ſicut accidit de Saule, de quo ſcribitur, 1. Regum, quod in tota tribu Beniamin non erat vir melior illo. Sed poſt duos annos a ſuo regimine factus eſt Deo inobediens, unde dictum eſt Prophetæ Samueli de ipſo 1. Reg. 16: Uſquequo tu luges Saul, cum ego projecerim eum ne regnet ſuper Iſrael? quaſi ex divina ſententia irrefragabili ſit repulſus. Propter quod ultimo dictus princeps fuit occiſus cum filiis, totaque ejus progenies a dominio eſt avulſa: unde in Paralipomenon de ipſo concluditur, quod mortuus eſt Saul propter iniquitates ſuas. Hoc autem & de Salomone accidit, qui magnificatus eſt ſuper omnes Reges qui fuerant ante eum, ut ſcribitur in Eccleſiaſte; & univerſa terra deſiderabat audire ſapientiam Salomonis. Sed, ut dicit Auguſtinus 17. de civit. Dei, ſecundæ res prædicto Regi fuerunt noxiæ, quia lapſus in luxuriam, ruit in idolatriam, ex quo factus eſt abominabilis populo, in-

ntantum ut ſervi ejus rebellarent ei diripientes ſpolia ſuæ regionis, & vaſtantes terram abſque reſiſtentia aliqua, cum tamen prius omnes obedirent ad nutum, ſicut teſtatur Regina Saba, ut patet in 3. lib. Reg. Ad magna igitur promotus in principio ſui regiminis propter divinam reverentiam quam exhibuit, in fine ſui regiminis decidit in vitia propter delicta quæ commiſit: quia miſeros facit populos peccatum, Prov. 14. Tradunt tamen Hebræi, ut Hieronymus refert in commento ſuper Eccleſiaſte, quod in fine vitæ ſuæ ex multis vexatus ſuum recognovit errorem, ſeque diſpoſuit ad pœnitentiam in commiſſis, librumque præfatum compoſuit, in quo ſicut expertus cuncta diffinit vanitati ſubjacere, ſubjiciens ſe divino timori ad ſuorum obſervantiam mandatorum. Unde in fine prædicti libri concludit: Finem loquendi pariter audiamus, Deum time, & mandata ejus obſerva, hoc eſt enim omnis homo. Sed & præter Reges deicolas quid de principibus ethnicis dicam? qui quamdiu fuerunt Deo grati, virtutumque cultores, floruerunt in dominio; cum vero ex elatione dominii ad contrarium ſe converterunt, mala morte vitam finierunt, ſicut contigit de præfato Cyro Rege Perſarum Monarcha. Tradunt enim hiſtoriæ de ipſo, quod cum totam ſubjugaſſet Aſiam, Parthiam, Scythiamque ferro perdomuit, tandem longum certamen Scythis inferens, dominante tunc Tamari Regina dictæ gentis, quæ Maſſagetia vocabatur, primo quidem cum filio dictæ Reginæ adoleſcentulo dimicavit, ipſumque vicit, & occidit, nullique parcens ætati, ingentem multitudinem peremit. Quia ergo crudelitatem exercuit & in Babylonia, & in regno Lydiæ, quia in utroque Reges, & principes mala morte trucidavit, & in regno Maſſagetarum ſimiliter fecit, in hoc eodem judicio ſimiliter eum Deus punivit. Narrant enim

hiſtoriæ, quod dicta Regina congregavit exercitum contra ipſum, Scythas videlicet, Maſſagetas, & Parthos, & in quibuſdam montibus dicta Regina inſidiis compoſitis invaſit caſtra ejuſdem: & ſic impetu armatorum abſorbuit, quod ducenta millia fuerunt occiſa præfati Principis, & ipſe captus: cui amputato capite Regina ipſum in utre ſanguine pleno mandavit includi, & ſic invective acclamabatur eidem: Sanguinem ſitiſti, ſanguinem bibe: quaſi ipſa mors ignominioſa quam paſſus eſt, fuerit argumentum ſuæ atrocitatis. Omnes etiam Monarchæ ipſum ſequentes, ut in Græcia Magnus Alexander, quamdiu cum reverentia ſuos tractavit Macedones, vocans milites ſuos patres tamquam antiquiores, optime proceſſit in monarchia: ſed eiſdem exiſtens ingratus, a ſorore venenatus eſt: & præcipue, quia poſt victoriam Darii accepta filia in conjugem, militaria cœpit poſt ponere, luxui vitæ intendens, & ſui immemor factus, doloroſa morte vitam finivit: & ſic de multis aliis principibus ethnicis exemplum poteſt adduci, ut de Julio Cæſare, & Hannibale, qui propter abuſum dominii diro necati ſunt exitu, ut eis conveniat quod in Eccleſiaſte c. 8. ſcribitur: Interdum dominatur homo homini in malum ſuum. Necnon & illud Iſaiæ prophetæ, quod in omnibus tyrannis locum habet. Cum enim oſtendiſſet ipſos eſſe divinæ juſtitiæ exactores contra peccatores, ſicut carnifices dominorum, ut manifeſtum eſt ſupra cum dixit c.10. Aſſur virga furoris mei &c. ſtatim ſubdit: Ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor ejus non ſic æſtimabit; quaſi ſic agat ut Dei inſtrumentum: Ad conterendum erit cor ejus, & ad interfectionem gentium non paucarum, dixit enim, Numquid non principes noſtri ſimul reges ſunt? attribuens videlicet ſuæ virtuti, & non Dei qui movet ipſum ad puniendum tranſgreſſores divinorum mandatorum. Hanc autem ingratitudinem, ac

præ-

præsumptionem tyrannorum Dominus statim ibidem redarguit, & gravissime punit, ut in jam dictis principibus patet. Unde subdit Propheta in eodem loco: Numquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? An exaltabitur ferra contra eum qui se fecit? Quomodo si elevetur virga contra elevantem eam, & exaltetur baculus, qui utique lignum est? Ubi consideranda est similitudo, quia valde congrua est. Sic enim se habet virtus dominantis ad Deum, sicut virtus baculi ad percutientem, & sicut virtus ferræ ad artificem. Constat autem quod virtus ferræ, vel securis in artificio nulla est nisi per artificem moventem, & dirigentem: ita & de virtute dominantis contingit, quod nulla est sine Deo movente, & gubernante. Ergo stultum & præsumptuosum est gloriari de sua virtute. Ista autem ratio satis aperta esse videtur, & haberi potest ex verbis Philosophi supra inductis. Quia virtus cujuslibet mobilis a virtute dependet primi moventis, & ejus instrumentum erit: & hinc est quod talis gloria est displicibilis, quia tales derogant divinæ potentiæ. Propter quod scribitur in Judith, quod de sua virtute gloriantes Deus humiliat, & ideo subjungit dictus propheta Isaias: Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem, & subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis. In quo significatur pœna sensibilis, quæ talibus infertur tyrannis, & annihilatio principatus, ut in prædictis est manifestum. Relinquitur igitur a Deo omne esse dominium sive legitimum, sive tyrannicum, secundum varias vias suæ investigabilis providentiæ.

CAP.

C A P. IX.

Hic ſanctus Doctor declarat, quod homo naturaliter dominatur animalibus ſilveſtribus, & aliis rebus irrationabilibus, & quomodo: quod probatur multis rationibus.

NUnc igitur accedendum eſt ad diverſas ſpecies dominandi ſecundum diverſos modos & gradus in hominibus dominii, & principatus. Et primus quidem generalis eſt omnium, qui competit homini ſecundum naturam, ut tradit Auguſtinus 18. de civ. Dei: in quo caſu & Philoſophus concordat in 1. Politicorum. Hoc autem & Scriptura ſacra confirmat, quando in ſui creatione tamquam naturæ inditæ dixit: Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli, & univerſis animantibus quæ moventur ſuper terram: in quibus oſtenditur quod naturæ inſtitutæ humanæ talem indidit poteſtatem. Qui enim dixit, Germinet terra herbam virentem, & ex tali dicto data eſt poteſtas arboribus germinandi, dixit & nobis ſimiliter, Dominamini piſcibus maris &c. Et ſic ex jam dictis apparet quod dominium hominis ſuper ceteras creaturas eſt naturale. Unde & Philoſophus probat ſecundum eamdem rationem, quod venationes, & aucupia ſunt a natura. Et Auguſtinus in prædicto libr. hoc probat per dominium quod antiqui patres ſoliti erant habere, ut paſtores eſſent pecorum, quæ & divitiæ naturales diffinitæ ſunt ſupra. Et quamvis tale dominium diminutum ſit propter peccata, quia etiam vilia animalia dominantur in nobis, & facta ſunt nobis nociva, quod non contingit in homine niſi propter dictam cauſſam; tanto magis tamen participamus de dicto dominio, quanto magis ad ſtatum attingimus innocentiæ: quod etiam vox

evan-

evangelica nobis promittit, ſi ejus imitatores fuerimus in juſtitia, & ſanctitate. Cum enim Dominus exhortaretur diſcipulos ad animarum ſalutem, verbum Dei prædicando, ſic de eiſdem virtutem denuntiat dicens Mar. 16: In nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, ſerpentes tollent: & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Quod experimento didicimus in virtuoſis, & perfectiſſimis viris, ut in geſtis ſanctorum patrum ſcribitur. Et de beato Paulo traditur in Actibus Apoſtolorum, quia vipera ipſum non læſit, nec beatum Joannem Evang. venenum: & ſic de multis aliis ſanctiſſimis patribus, qui ſuper cocodrillos atrociſſimas beſtias, ſive venenoſa reptilia Nilum vadabant, ut impleretur in eis quod Dominus in Luca dixit diſcipulis 10: Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſupra omnem virtutem inimici. Iſtius autem dominii in prima hominis inſtitutione collati ex triplici via ratio congruentiæ aſſignari poteſt. Primo quidem ex ipſo naturæ proceſſu. Sicut enim in generatione rerum naturalium intelligitur quidam ordo quo de imperfecto ad perfectum proceditur, nam materia eſt propter formam, & forma imperfectior eſt propter perfectiorem; ita & in uſu rerum naturalium: nam imperfectiora cedunt in uſum perfectorum. Plantæ enim utuntur terra ad ſuum nutrimentum, animalia vero plantis, homo autem plantis, & animalibus. Unde concluditur, quod homo naturaliter dominatur animalibus: propter quod, ſicut ſuperius eſt tactum, Philoſophus probat in 1. Politicorum, quod venatio animalium ſilveſtrium eſt juſta naturaliter, quia per eam homo ſibi vendicat quod naturaliter eſt ſuum. Secundo apparet & hoc ex ordine divinæ providentiæ, quæ ſemper inferiora per ſuperiora gubernat: unde cum homo ſit ſupra cetera animalia, utpote

ad

ad imaginem Dei factus, convenienter hominis gubernationi alia animalia ſubduntur. Tertio apparet idem ex proprietate hominis, & aliorum animalium. In aliis enim animalibus invenitur ſecundum æſtimationem naturalem quædam participatio prudentiæ ad aliquos particulares actus: in homine vero reperitur quædam univerſalis prudentia, quæ eſt ratio naturalium agibilium. Omne autem quod eſt per participationem, ſubditur ei, quod eſt per eſſentiam univerſaliter: unde patet quod eſt naturalis ſubjectio aliorum animalium ad hominem. Sed utrum dominium hominis ſuper hominem ſit naturale, vel a Deo permiſſum, vel proviſum, ex jam dictis veritas haberi poteſt. Quia ſi loquamur de dominio per modum ſervilis ſubjectionis, introductum eſt propter peccatum, ut dictum eſt ſupra: ſed ſi loquamur de dominio prout importat officium conſulendi, & dirigendi, iſto modo quaſi naturale poteſt dici, quia etiam in ſtatu innocentiæ fuiſſet. Et hæc eſt ſententia Auguſtini 19. de civit. Dei. Unde iſtud dominium ei competebat inquantum homo eſt ſociale naturaliter, ſive politicum, ut dictum eſt ſupra. Talem autem ſocietatem oportet ad invicem ordinari. In his autem quæ ſunt ad invicem ordinata, oportet ſemper aliquid eſſe principale, & dirigens primum, ut tradit Philoſophus in 1. Politic. Hoc etiam oſtendit ipſa ratio ordinis, ſive natura, quia ut per Auguſtinum ſcribitur in prædicto lib. ordo eſt parium diſpariumque rerum ſua cuique tribuens diſpoſitio. Unde manifeſtum eſt, quod nomen ordinis inæqualitatem importat, & hoc eſt de ratione dominii: & ideo ſecundum hanc conſiderationem dominium hominis ſuper hominem eſt naturale, & eſt in Angelis, & fuiſſet in primo ſtatu, & eſt etiam modo, de quo nunc per ordinem eſt dicendum, ſecundum ipſius dignitatem, & gradum.

CAP.

CAP. X.

Hic ſanctus Doctor declarat de dominio hominis ſecundum gradum, & dignitatem, & primo de dominio Papæ qualiter præfertur omni dominio.

RÉcipit igitur diviſionem dominium quadrimembrem ex eadem cauſſa, & ratione. Quia quoddam eſt ſacerdotale, & regale ſimiliter: aliud autem eſt regale ſolum, ſub quo imperiale ſumitur, & ſic de aliis, ut infra patebit. Tertium vero Politicum. Quartum autem œconomicum. Primum autem ceteris antefertur multiplici via: ſed præcipua ſumitur ex inſtitutione divina, videlicet Chriſti. Cum enim eidem ſecundum ſuam humanitatem omnis ſit collata poteſtas, ut patet in Mat. 16. cap. dictam poteſtatem ſuo communicavit vicario cum dixit: Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Et tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcumque ligaveris ſuper terram erit ligatum in cœlis, & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Ubi quatuor ponuntur clauſulæ, omnes ſignificativæ dominii Petri, ſuorumque ſucceſſorum ſuper omnes fideles, & propter quas merito ſummus Pontifex Romanus Epiſcopus dici poteſt Rex, & Sacerdos. Si enim Dominus noſter Jeſus Chriſtus ſic appellatur, ut Auguſtinus probat 17. de civi. Dei, non videtur incongruum ſuum ſic vocare ſucceſſorem, circumſcriptis rationibus quæ poſſent adduci, quia ſatis eſt clarum. Sed redeundum eſt ad clauſulas jam dictas, quarum una ſumitur ex nominis impoſiti magnitudine, ſecunda vero ex dominii fortitudine, tertia autem ex dominii amplitudine, quarta ex dominii plenitu-

nitudine. Primam igitur partem præfatam accipimus, cum Dominus dicit: Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. In hoc enim nomine, ut ſacri exponunt Doctores, ſicut Hilarius, & Auguſtinus, Dominus potentiam Petri inſinuat; quia a petra quæ eſt Chriſtus, ut dicit Apoſtolus, cujus confeſſionem Petrus præmiſerat, Petrus eſt appellatus, ut ſecundum etiam quamdam participationem nomen acquirat, & poteſtatem, & audire mereatur: Et ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, quaſi totum dominium inter fideles ex Petro dependeat in ejus ſucceſſores. Secunda vero clauſula, dominii importat fortitudinem. Quod ſignificat verbum quod ſequitur: Et portæ inferi non prævalebunt adverſus eam: quæ ſunt curiæ tyrannorum; & perſecutorum Eccleſiæ, ut Doctores ſacri ibidem tradunt, ſic dictæ, quia ſunt cauſſa omnium peccatorum intra Eccleſiam militantem. Ad tales enim principes omnes ſceJerati recurrunt, ut accidit in curia Federici, & Coradini, & Manfredi. Sed tales non prævalerunt adverſus Eccleſiam Romanam; immo omnes mala morte extirpati ſunt, quia ut dicitur in lib. Sap. 3. c. nationis iniquæ diræ ſunt conſumationes. Dominii vero amplitudo oſtenditur cum ſubjungit Dominus: Et tibi dabo claves regni cœlorum. In hoc enim inſinuatur nobis poteſtas Petri, & ſucceſſorum ſuorum, quæ ſe extendit ad totam Eccleſiam, ſcilicet militantem, & triumphantem, quæ per regnum cœlorum deſignantur, & quæ clauduntur clavibus Petri. Sed dominii plenitudo oſtenditur cum ultimo dicitur: Et quodcumque ligaveris ſuper terram erit ligatum & in cœlis, & quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Cum enim ſummus Pontifex ſit caput in corpore myſtico omnium fidelium Chriſti, & a capite ſit omnis

mo-

motus, & ſenſus in corpore vero, ſic erit in propoſito. Propter quod oportet dicere, in ſummo Pontifice eſſe plenitudinem omnium gratiarum, quia ipſe ſolus confert plenam indulgentiam omnium peccatorum, ut competat ſibi quod de primo principe Domino dicimus, quia de plenitudine ejus nos omnes accepimus. Quod ſi dicatur ad ſolam referri ſpiritualem poteſtatem, hoc eſſe non poteſt, quia corporale, & temporale ex ſpirituali & perpetuo dependet, ſicut corporis operatio ex virtute animæ. Sicut ergo corpus per animam habet eſſe, virtutem, & operationem, ut ex verbis Philoſophi, & Auguſtini de immortalitate animæ patet, ita & temporalis juriſdictio principum per ſpiritualem Petri, & ſucceſſorum ejus. Cujus quidem argumentum aſſumi poteſt per ea quæ invenimus in actis, & geſtis ſummorum Pontificum, & Imperatorum, quia temporali jurisdictioni ceſſerunt. Primo quidem de Conſtantino apparet, qui Sylveſtro in imperio ceſſit. Item, dē Carolo magno, quem Papa Adrianus Imperatorem conſtituit. Idem de Ottone I. qui per Leonem creatus & Imperator eſt conſtitutus, ut hiſtoriæ referunt. Sed ex diſpoſitione principum auctoritate apoſtolica facta, ſatis apparet ipſorum poteſtas. Primo enim invenimus de Zacharia hanc poteſtatem exercuiſſe ſuper Regem Francorum, quia ipſum a regno depoſuit, & omnes Barones a juramento fidelitatis abſoluit. Item, de Innocentio III. qui Ottoni quarto Imperium abſtulit: ſed & Federico ſecundo hoc idem accidit per Honorium Innocentii immediatum ſucceſſorem. Quamvis in omnibus iſtis ſummi Pontifices non extenderunt manum, niſi ratione delicti, quia ad hoc ordinatur eorum poteſtas, & cujuslibet domini, ut proſint gregi: unde & merito paſtores vocantur, quibus vigilantia incumbit ad ſubditorum utilitatem. Alias

non

non ſunt legitime domini, ſed tyranni, ut probat Philoſophus, & dictum eſt ſupra: unde Dominus utitur in Joanne quadam importuna interrogatione, ter quærens a ſuo ſucceſſore beato Petro, quod ſi ipſum diligit, gregem paſcat. Petre, inquit, amas me? paſce oves meas. Jo. 21. Quaſi in hoc conſiſtat tota paſtoralis cura, profectus videlicet gregis. Hoc ergo ſuppoſito, quod pro utilitate gregis agatur ſicut Chriſtus intendit, omne ſupergreditur dominium ut ex dictis apparet: quod ex viſione prima Nabuchodonoſor ſatis eſt manifeſtum de ſtatua, videlicet quam vidit, cujus caput aureum, pectus & brachia de argento, venter & femur de ære, tibiæ vero ferreæ; pedum autem quædam pars ferrea, quædam fictilis. Sed dictam ſtatuam dum contemplatur, abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus & omnia prædicta contrivit. Hic autem lapis factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram, quam quidem viſionem Daniel propheta, ut Hieronymus & Auguſtinus exponunt ad quatuor monarchias adaptat, Aſſyriorum, videlicet pro aureo capite, Medorum & Perſarum, pro argenteo in brachiis & pectore; Græcorum vero monarchiam pro æreo ventre & femore: ſed Romanorum ultimo pro tibiis ferreis, & pedibus partim ferreis, partim vero fictilibus. Sed poſt hæc ſuſcitabit, ait Propheta, dominus Deus cœli, regnum quod in æternum non diſſipabitur & regnum ejus populo alteri non tradetur, comminuetque univerſa regna, & ipſum ſtabit in æternum; quod totum ad Chriſtum referimus: ſed vice ejus ad Romanam Eccleſiam, ſi ad paſcendum gregem ejus intendat. Attendendum etiam quod divina inſtitutio deſtitui non poteſt, quia ſolum diſpenſatores, & miniſtros aſſumpſit ſuos Vicarios Chriſtus, ſicut Apoſtolus dixit 1. ad Cor. Sic nos, inquit, exiſtimet homo, ut miniſtros Chriſti, &

di-

diſpenſatores myſteriorum Dei. Solus enim Chriſtus fundavit Eccleſiam, cujus miniſterium Petro, & paſtoribus commiſit. Fundamentum autem aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus. Unde ſacri Doctores quamdam poteſtatem Chriſto attribuunt, quam Petrus non habuit, nec ſui ſucceſſores, & ipſam poteſtatem excellentem nuncupant: & ſic poteſtas Petri, & ſucceſſorum ejus non adæquatur poteſtati Chriſti, immo omnino tranſcendit. Potuit enim Chriſtus ſine baptiſmo ſalvare, propter quod & Hieronymus dicit ſuper Matthæum, quod nullum ſanavit in corpore, quem non ſanavit in mente, & tamen ſine baptiſmo, quod tamen Petrus non potuit: unde & Cornelium Centurionem, ut in Actibus Apoſtolorum legitur, cum tota ſua familia baptizavit, etiam poſt adventum Spiritus Sancti. Potuit etiam mutare Chriſtus formam Sacramentorum, & materiam, quod Petrus non potuit, nec ſucceſſores ejus. Hæc ad præſens dicta ſufficiant, ſubtiliora ſapientibus relinquendo, & altiora quæ dici poſſent. In hoc tamen ſiſtat concluſio præſentis capituli, Vicarios Chriſti paſtores Eccleſiæ cunctis debere præferri, ex jam dictis cauſſis.

CAP. XI.

Hic ſanctus Doctor declarat de dominio regali, in quo conſiſtit, & in quo differt a politico, & quomodo diſtinguitur diverſimode ſecundum diverſas rationes.

NUnc autem ad regale dominium eſt procedendum, ubi eſt diſtinguendum de ipſo ſecundum diverſas regiones, & prout a diverſis varie invenitur traditum. Et primo quidem in ſa-

era Scriptura aliter leges regalis dominii traduntur in Deuteronomio per Moyſen, aliter in 1. Regum per Samuelem prophetam: uterque tamen in perſona Dei differenter ordinat Regem ad utilitatem ſubditorum, quod eſt proprium Regum, ut Philoſophus tradit in 8. Ethic. Cum, inquit Deut. 17. conſtitutus fuerit Rex, non multiplicabit ſibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero ſublevatus, non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animam ejus, neque argenti, aut auri immenſa pondera: (quod quidem qualiter habet intelligi, ſupra tradetur in hoc libr.) deſcribetque ſibi Deuteronomium legis hujus, & habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba ejus & cæremonias. Et ut videlicet poſſit populum dirigere ſecundum legem divinam: unde & Rex Salomon in principio ſui regiminis hanc ſapientiam a Deo petivit, ad directionem ſui regiminis pro utilitate ſubditorum, ſicut ſcribitur in 3. lib. Regum. Subdit vero dictus Moyſes in eodem lib: Nec elevetur cor ejus in ſuperfluum ſuper fratres ſuos, neque declinet in partem dexteram, vel ſiniſtram, ut longo tempore regnet ipſe, & filius ejus ſuper Iſrael. Sed in primo Regum traduntur leges regni, magis ad utilitatem Regis, ut ſupra patuit in lib. 2. hujus operis, ubi ponuntur verba omnino pertinentia ad conditionem ſervilem, & tamen Samuel leges quas tradit, cum ſint penitus deſpoticæ, dicit eſſe regales. Philoſophus autem in 8. Ethi. magis concordat cum primis legibus. Tria enim ponit de Rege in eod. lib. videlicet, quod ille legitimus eſt Rex qui principaliter bonum ſubditorum intendit. Item, qui per ſe ſufficiens reperitur, & qui omnibus bonis ſuperexcellit, ne videlicet ſubditos gravet. Item, ille Rex eſt, qui curam ſubditorum habet, ut bene

ope-

operentur quemadmodum pastor ovium. Ex quibus omnibus manifestum est, quod juxta istum modum, despoticum multum differat a regali, ut idem Philosophus videtur dicere in 1. polit. Item, quod regnum non est propter Regem, sed Rex propter regnum, quia ad hoc Deus providit de eis, ut regnum regant & gubernent, & unumquemque in suo jure conserveut, & hic est finis regiminis: quod si ad aliud faciunt, in seipsos commodum retorquendo, non sunt Reges, sed tyranni. Contra quos dicit Dominus in Ezec. 34: Væ pastoribus Israel, qui pascunt semetipsos. Nonne greges pascuntur a pastoribus? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum non alligastis, quod abjectum non reduxistis, & quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. In quibus verbis nobis sufficienter forma regiminis traditur redarguendo contrarium. Amplius autem regnum ex hominibus constituitur, sicut domus ex parietibus, & corpus humanum ex membris, ut Philosophus dicit in 3. Politic. Finis ergo Regis est, ut regimen prosperetur, quod homines conserventur per Regem. Et hinc habet commune bonum cujuslibet principatus participationem divinæ bonitatis: unde bonum commune dicitur a Philosopho in 1. Eth. esse quod omnia appetunt, & esse bonum divinum, ut sicut Deus qui est Rex regum, & Dominus dominantium, cujus virtute principes imperant, ut probatum est supra, nos regit & gubernat non propter seipsum, sed propter nostram salutem: ita & Reges faciant, & alii dominatores in orbe. Sed quia nemo militat stipendiis suis umquam, & quodam jure naturæ de suo labore unusquisque debet reportare mercedem, ut probat

Apoſtolus in 1. epiſtola ad Corin. hinc habemus quod licet principibus a ſuis tributa percipere, & annuos cenſus: unde cum Apoſtolus ad Romanos probaſſet omne dominium a Deo eſſe proviſum, ultimo perſuadet eiſdem retribuere pro labore. Ideo, inquit, & tributa præſtatis. Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſi ſervientes. Auguſtinus etiam eadem verba pertractans de verbis Domini, hoc idem probat. Concludendum eſt ergo legitimum Regem ſecundum formam in Deuteronomio traditam, ſic debere regere & gubernare. Ad hoc etiam exemplis monemur, quia omnibus agentibus contrarium male ceſſit. Primo quidem Regibus Romanis, quia propter eorum ſuperbiam, & violentiam quam exercebant ejecti ſunt a regno, ut Tarquinius ſuperbus cum filio, ſicut hiſtoriæ tradunt. Item, Acab, & Jezabel uxor ejus mala morte interierunt pro violentia quam fecerunt Naboth de vinea ſua, ut in 4. Regum ſcribitur. Traditur etiam ibi quod canes linguerunt ſanguinem ſuorum cadaverum in prædicta vinea in argumentum maleficii in Naboth commiſſi; ſed non ſic Rex David, ut ſcribitur in 3. libr. Regum. Cum enim vellet altare condere ad Deum placandum pro numeratione populi faſtuoſa nimis offenſum, aream emit ab Hareuma Jebuſæo. Ipſoque offerente gratis, recuſavit Rex, & ut ſcribitur in 1. Paralipomenon, pro præfata area dedit David ſexcentos ſiclos auri juſtiſſimi ponderis. Per quod habemus, quod principes ſuis debent eſſe contenti ſtipendiis, nec ſubditos ſuos gravare poſſunt in bonis eorum, & rebus, niſi in duobus caſibus, videlicet ratione delicti, & pro bono communi ſui regiminis. Primo enim modo propter ingratitudinem ſuos privat feudo fideles, alios autem titulo juſtitiæ, propter quam ſunt conceſſa dominia, ut dictum eſt ſupra. Et in Proverbiis dicitur, quod juſtitia firmatur thronus

nus regis . Unde & lex divina tranſgreſſores divinorum præceptorum mandat lapidari , & diverſis cruciari pœnis : quod quidem conſonum videtur , ſi attendamus ad quamcumque rem creatam, & præcipue ad corpus humanum , quia ut nobilior pars conſervetur , abjicimus viliorem . Amputamus enim manum , ut conſervetur cor , & cerebrum , in quibus principaliter hominis vita conſiſtit , quod lex Evangelica approbat . Si , inquit , oculus tuus ſcandalizat te , & ſive manus ſive pes, (quod pro gradu hominum accipit Auguſtinus) erue eum , & projice abs te : quia melius eſt ad vitam ingredi debilem , vel claudum , quam duos oculos , & duas manus habentem mitti in gehennam . Item , quod pro bono reipublicæ poſſit exigere , ſicut pro defenſione regni , vel pro quacumque alia cauſſa pertinente rationabiliter ad bonum commune ſui dominii , ratio eſt in promptu : quia ſuppoſito quod humana ſocietas ſit naturalis , ut probatum eſt ſupra , omnia neceſſaria ad communem conſervationem dictæ ſocietatis erunt de jure naturæ : hoc autem eſt in propoſito . Sic igitur ſuppoſito legitimo dominio regali, poteſt Rex exigere a ſubditis quod ad bonum ipſorum requiritur . Præterea , ars imitatur naturam inquantum poteſt , ut Philoſophus in 2. Phyſi. tradit : ſed natura non deficit in neceſſariis , ergo nec ars . Sed inter omnes artes ars vivendi eſt melior & amplior , ut tactum eſt ſupra , & probat Tullius in Tuſculanis quæſtionibus , eo quod ceteræ artes ordinantur ad ipſam ; ſic & in neceſſitatibus regni , quod pertinet ad conſervationem ſocialis humanæ vitæ , Rex qui eſt artifex architectus dictæ ſocietatis , non debet deficere , ſed omnem defectum ſupplere cum ipſa ſocietate : & ideo concludendum eſt , quod iſto caſu poſſunt legitime exactiones , & talliæ , ac cenſus , ſive tributa imponi , dummodo non tranſcendant ne-

ceſſitatis metas. Unde Auguſtinus de verbis Domini exponens illud Matthæi, Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari. Item, inquit, quod Cæſar præcipit, ferendum eſt, quod imperat tolerandum: ſed fit intolerabile, dum prædam exactores accumulant. Et poſtea exponens verbum Joannis Baptiſtæ, quod militibus dixit: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, ſed eſtote contenti ſtipendiis veſtris. Hoc, inquit, ſumi poteſt de militibus, prætoribus, cunctiſque rectoribus. Quicumque enim ſibi ſtipendia publice decreta conſequitur, ſi amplius quærit, tamquam calumniator, & concuſſor ſententia Joannis condemnatur. Ex hac ergo duplici parte principatus deſpoticus ad regale reducitur: ſed præcipue ratione delicti propter quod ſervitus eſt introducta, ut Auguſtinus dicit 18. de civit. Dei. Licet enim etiam in primo ſtatu fuiſſet dominium, non tamen niſi officio conſulendi, & dirigendi, non libidine dominandi, vel intentione ſubjicigendi ſerviliter, ut dictum eſt ſupra. Leges vero traditæ de regali dominio Iſraelitico populo per Samuelem prophetam hac conſideratione ſunt datæ: quia dictus populus propter ſuam ingratitudinem, & quia duræ cervicis erat, merebatur tales audire. Interdum enim dum populus non cognoſcit beneficium boni regiminis, expedit exercere tyrannides, quia etiam hæ ſunt inſtrumentum divinæ juſtitiæ: unde & quædam inſulæ, & provinciæ, ſecundum quod hiſtoriæ narrant, ſemper habent tyrannos propter malitiam populi, quia aliter niſi in virga ferrea regi non poſſunt. In talibus ergo regionibus ſic diſcolis neceſſarius eſt Regibus principatus deſpoticus non quidem juxta naturam regalis dominii, ſed ſecundum merita, & pertinacias ſubditorum. Et iſta eſt ratio Auguſtini in prædicto jam libr. Philoſophus etiam in 3. Politic. ubi diſtinguit genera regni, oſtendit apud quaſ-

dam

dam barbaras nationes regale dominium esse omnino despoticum, quia aliter regi non possent, quod quidem dominium præcipue viget in Græcia, & apud Persas, saltem quantum ad regimen populare. Hæc igitur de dominio in tantum sint dicta; & qualiter principatus despoticus ad ipsum reducitur, & unde dividitur contra politicum, quod in capitulo de dominio politico adhuc clarius ostendetur.

CAP. XII.

Hic sanctus Doctor declarat de dominio imperiali, unde istud nomen habuit originem, & de quibusdam aliis nominibus, ubi incidenter distinguuntur monarchiæ, & quantum duraverunt.

DE imperiali vero post prædicta dominia, congruum videtur esse dicendum, quia medium tenet inter politicum, & regale, quamvis universalius, & ideo quantum ad hæc præponi deberet regali: sed alia causa est quare postponitur, quam nunc prætermittimus. Circa hoc quidem tria pro nunc sunt attendenda. Unum de nomine, quia nomen istud a supremo dominio fastuose, & elate trahit originem, quasi omnium dominus: unde & ille superbus Nicanor, cum rogaretur a Judæis ut deferret honorem diei sanctificationis, hoc est sabbato, cum arrogantia ab eisdem quærens si erat potens in cœlo qui imperavit agi diem talem, responsoque accepto quod erat potens in cœlo Dominus Deus, Et ego, inquit cum fastu non modico, sum potens super terram, qui impero arma sumi 2. Mach. 15. Propter quam causam ipse postea divinitus turpiter a Juda Machabæo, ut scribitur in 2. Machab. captus in bello, amputatisque capite, & manu dextera,

quam contra templum erexerat, mala morte vitam finivit. Quædam autem alia nomina iſtius dominii aſſumpta ſunt a quibuſdam excellentibus viris dicti principatus propter aliquam prærogativam in eis repertam, ut Cæſar a Julio, ut hiſtoriæ tradunt, ſic dictus, quia ut ſcribit Iſidorus lib. etymologiarum nono, quia caſu mortuæ matris utero prolatus eſt, vel quia cum cæſarie natus: a quo imperatores ſequentes ſic vocati ſunt, quia comati eſſent: ſed Auguſtus ab augendo rempublicam, primus vocatus eſt Octavianus, ut idem Iſidorus ſcribit. Secundum autem quod hic attendumus, eſt de proceſſu iſtius imperii, quia ſupra eſt tactum de quadruplici monarchia: ſed nos quintam poſſumus addere, & de qua infra dicemus. Prima fuit Aſſyriorum, cujus caput Ninus fuit tempore Abrahæ Patriarchæ, quæ duravit 1240. annos, ut ſcribit Auguſt. lib. 4. de civ. Dei, uſque ad Sardanapalum, qui propter merita muliebria perdidit principatum: ſed Arbaces tranſtulit ad Medos, & Perſas. Quo tempore regnavit Procax dux Romanorum, ut idem Doctor in 18. dicit. Secunda vero monarchia, videlicet Medorum, & Perſarum, duravit uſque ad tempora Alexandri 233. annos, quando videlicet devincitur Darius a prædicto principe, ut ſcribit idem Doctor in eod. lib. 12. Sed monarchia Græcorum in Alexandro incepit, & in eodem finitur. De quo dicitur in 1. Mach. quod regnavit Alexander annis 12. & mortuus eſt: ſed quamvis Græci non habuerint univerſale dominium, viguit tamen regnum Macedonum uſque ad mortem Alexandri, de quo & prædictus liber mentionem facit, annis 485. ut Auguſtinus ſcribit in eodem 12. lib. In quo prædictus princeps ſuum inchoavit dominium, patri ſuo in eodem regno ſuccedens, ut hiſtoriæ tradunt. Poſt hanc autem monarchiam Romanus principatus vigere incepit. Tempore enim Judæ

Ma-

Machabæi, qui immediate quasi post mortem floruit Alexandri, cum Ptolomæo Lagi concurrente, in lib. 1. Machabæorum, multa de Romanis traduntur. In quibus ipsorum potentia ad omnes mundi plagas videbatur diffusa, sub consulibus tamen: quia superstitibus Regibus cum finitimis solicitabantur regionibus, & modicæ adhuc erant virtutis. Duravitque consulatus, immo monarchia, usque ad tempora Julii Cæsaris, qui primus usurpavit imperium: sed parum in ipso supervixit, a senatoribus quidem occisus propter abusum dominii. Post hunc Octavianus filius sororis suæ successit, qui vindicta exercita contra occisores Julii, interfectoque Antonio, qui monarchiam tenebat in oriente, solus ipsam obtinuit. Et propter suam modestiam longo tempore in eo principatum habuit, ac in quadragesimosecundo anno sui regiminis completa septuagesima hebdomada secundum Daniel sui dominii, cessante regno, & sacerdotio in Judæa, nascitur Christus, qui fuit verus Rex, & Sacerdos, & verus Monarcha: unde post resurrectionem suam apparens discipulis suis dixit: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra: quod quidem ad humanitatem oportet referre secundum Augustinum, & Hieronymum, quia de Divinitate nulli est dubium, quin semper habuerit.

CAP. XIII.

Hic sanctus Doctor declarat, de monarchia Christi, quomodo in tribus excellit, & de Octaviano Augusto, quomodo gessit vices Christi.

ET hæc quinta monarchia, quæ successit Romanis, secundum veritatem omnibus præcellit ex triplici parte. Primo quidem ex annorum

rum quantitate, quia plus duravit, & adhuc durat, & durabit uſque ad mundi renovationem, ut patet in viſione Danielis, ut dictum eſt ſupra, & adhuc nunc magis declarabitur. Secundo, apparet ejus excellentia ex dominii univerſitate, quia in omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Nullus enim angulus mundi eſt, nulla plaga, in qua nomen Chriſti non adoretur. Omnia enim ſubjecit ſub pedibus ejus, ut introducit Apoſtolus in fine 1. epiſtolæ ad Corinth. In principio etiam Malachiæ prophetæ oſtenditur iſtud dominium. Ab ortu, inquit, Solis uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. In quo verbo ſatis appareret, quod dominium Chriſti ordinatur ad ſalutem animæ, & ad ſpiritualia bona, ut jam videbitur, licet a temporalibus non excludatur, eo modo quo ad ſpiritualia ordinantur. Et inde eſt, quod quamvis Chriſtus adoraretur a Magis, glorificaretur ab Angelis in ſignum univerſalis ſui dominii, humili tamen loco jacuit, vilibus involutus pannis. Qua quidem via homines melius ad virtutem trahuntur, quam armorum virtute. Et hoc quidem intendebat, licet ſæpius ſua uteretur potentia, ut verus Dominus. In humilitate ergo vixit, & demum in Auguſto ſubſtituit, ut deſcriberetur univerſus Orbis in ortu Domini, ut Lucas Evangeliſta teſtatur. Et in hac deſcriptione ſolvebatur cenſus ſive tributum, ut hiſtoriæ tradunt, in recognitionem debitæ ſervitutis, non ſine myſterio, quia ille natus erat, qui verus erat mundi Dominus, & Monarcha, cujus vices gerebat Auguſtus, licet non intelligens, ſed nutu Dei, ſicut Caiphas prophetavit. Unde hoc inſtinctu dictus Cæſar mandavit tunc temporis, ut

nar-

narrant hiſtoriæ, ne quis de Romano populo dominum ipſum vocaret. Quas quidem vices monarchiæ poſt Chriſti veri Domini nativitatem geſſit Auguſtus, quatuordecim annos toto orbe terrarum ſubacto: quia, ut acta principum Romanorum deſcribunt, dictus Cæſar Auguſtus quinquaginta ſex annos, & menſes ſex tenuit principatum. Tyberius etiam, qui eidem Auguſto ſucceſſit, ut narrant hiſtoriæ, Chriſtum tamquam verum Dominum inter deos transferri voluit, licet impeditus fuerit a ſuperbo, & faſtuoſo ſenatu impatiente alicujus dominii. Tertio autem apparet excellentia monarchiæ Chriſti ſuper alias quatuor præcedentes, ex dominantis dignitate, quia Deus & homo. Secundum quam conſiderationem humana natura in Chriſto participat infinitam virtutem, ex qua majoris fortitudinis eſt, & virtutis ſupra humanam fortitudinem, & virtutem. Quam quidem deſcribit Iſaias c.9. quantum ad virtutem temporalem Chriſti, unde ipſum Monarcham appellamus. Parvulus, inquit, natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Et factus eſt principatus ſuper humerum ejus. Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis. In quibus verbis omnia tanguntur, quæ requiruntur ad verum Principem. Immo tranſcendit metas omnium dominorum, ut in ſequenti cap. declarabitur, & aſpicienti patet. Hic ergo principatus, ſive dominium omnes monarchias, ſive dominia tranſcendit, annihilat, & confringit, quia omnia regna ſubjiciuntur eidem: quod per eumdem prophetam prænuntiatum eſt. Vivo ego, dicit Dominus, quia mihi curvabitur omne genu. Et Apoſtolus Paulus ad Phil. 2: In nomine Jeſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. De hac monarchia concludit Daniel c.2.

ex-

expoſita Nabuchodonoſor ſui ſomnii viſione. In diebus illis (hoc eſt poſt illas quatuor monarchias Aſſyriorum, Perſarum, & Medorum, Græcorum, & Romanorum), ſuſcitabit Dominus regnum cœli quod in æternum non diſſipabitur, & regnum ejus alteri non tradetur, & comminuet univerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum. Cujus quidem ratio æternitatis ſatis eſt in promptu, quia iſte principatus æterno conjungitur, cum iſte Dominus, Deus, & homo ſit. Et ſic completus eſt circulus a puncto ad punctum, quia probatum eſt ſupra, a Deo omne dominium originem trahere. In iſto vero principatu percurſis hominum motibus, terminatur principatus ſicut in re immobili, ultra quam non eſt motus. Et ſic oportet ex dictis concludere, quod iſtud dominium non poteſt deficere.

CAP. XIV.

Movetur quæſtio de monarchia Chriſti, quo tempore incepit, & quomodo latuit, & quare, & duplex aſſignatur cauſſa ſuæ occultationis, & primo ponitur una.

SEd tunc oritur quæſtio de iſto Domini principatu, quando incepit, quia conſtat multos poſtea imperaſſe, ipſe vero abjectam vitam elegit. Unde in Matt. c. 8. dicitur: Vulpes foveas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput ſuum reclinet. Item, in Joan. ſcribitur, quod cum paviſſet multitudinem abſcondit ſe, quia volebant eum populi rapere, ac Regem facere. Item, in eodem ipſe dicit: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Ad hanc autem quæſtionem eſt reſponſio, quia principatus Chriſti incepit ſtatim in ipſa ſui nativitate temporali. Cujus argumenta ſunt in eodem die, An-

ge-

gelorum miniſtratio, & denuntiatio. Unde in Luca c. 2. ſcribitur, quod Angelus ad paſtores ait: Annuntio vobis gaudium magnum, quia natus eſt vobis Salvator mundi. Item, Magorum adoratio. Unde in Mat. 2. dicitur: Cum natus eſſet Jeſus in diebus Herodis Regis, ecce Magi venenerunt ab oriente Hieroſolymam dicentes: Ubi eſt qui natus eſt Rex Judæorum? Vidimus enim ſtellam ejus in oriente, & venimus adorare eum. In quibus actibus ſatis eſt notus principatus ejus, ac temporis exordium: prophetatus quidem, & prænuntiatus per Iſaiam in verbis ſupra præmiſſis. Et attendendum quod in ſua infantia plus apparuit virtutis, & potentiæ prætendentis excellentiam ſui dominii, quam in adulta ætate, ad inſinuandum ſuam infirmitatem eſſe voluntariam, non neceſſariam, quæ aſſumpta eſt ab ipſo, & non publice uſus, niſi in caſibus propter duplicem cauſſam quæ ad præſens ſufficiant. Una eſt ad docendum in principibus humilitatem, per quam quis redditur in regimine gratioſus. Quia humilitas meretur gratiam, juxta illud Prov. 29: Humilem ſpiritum ſuſcipit gloria. Et iterum Eccl. 3: In manſuetudine opera tua perfice, & ſuper hominum gloriam diligeris. Et in Canonica beati Jacobi 4: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Sed tanto amplius in Principe eſt neceſſaria, quanto per eminentiam ſui ſtatus, dentibus invidiæ ſuperiorem non patientis, laceratur. Quod conſiderans David Rex, faſtuoſæ Regis filiæ, videlicet Michol inſultanti, & dicenti quod coram ancillis ſuis ſe diſcooperuiſſet ad Dei laudem, & reverentiam divinæ arcæ, quæ tunc pro numine habebatur, reſponſum dedit, ut patet in 2. Regum c. 6: Ludam, inquit, ante Dominum, qui elegit me potius quam patrem tuum, & quam omnem domum ejus, & præcepit mihi, ut eſſem dux ſuper populum Domini in Iſrael. Et ludam,

& vilior fiam, pluſquam factus ſum, & ero humilis in oculis meis. Quam regulam Chriſtus ſervare voluit in ſeipſo ſecundum voluntatem Dei Patris, per prophetam Zachariam prænuntiatam, quam Evangeliſta Matthæus c. 21. in Chriſto adimpletam eſſe pronuntiat. Ecce, inquit, Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubjugalis. Quod ſi principes mundi de humilitate commendantur, & paupertate, per quæ gratioſi facti ſunt ſubditis, & ipſorum proſperatum eſt dominium, quare non magis commendabimus perfectam humilitatem Chriſti? Scribit enim Valerius Maximus libr. 2. de Codro Athenienſi Rege, & Auguſtinus de Civ. Dei; quod cum Peloponenſes pugnarent contra Athenienſes, ex conſultatione Apollinis certioratus eſt, quod ille exercitus prævaleret, cujus dux morti dicaretur. Unde Rex Codrus pro ſalute ſuæ gentis, in effigie pauperis ſe hoſtibus interficiendum obtulit: ipſoque mortuo in fugam verſi ſunt hoſtes. Propter quod Athenienſes ipſum inter Deos aſſerebant fuiſſe translatum. Tradit etiam idem Auguſtinus in præfato libro, & Valerius Maximus de quibuſdam conſulibus Romanis, & de Lucio Valerio quod in tanta mortuus eſt indigentia, ut cogerentur amici collectam facere nummorum pro ejus ſepultura. Fabritius etiam conſul de hoc ipſo ſumme commendatur. Unde ſcribit idem Valerius Maximus, & Vegetius de re militari lib. 4. & dictum eſt ſupra, quod cum eſſet par unicuique pauperi, & legati Epirotarum magnum auri pondus eidem offerrent, eo recuſante, Narrate, inquit, Epirotis me malle hæc habentibus imperare, quam ipſa poſſidere. Quid plus inſiſtimus? Omnes magni Principes, & Monarchæ cum humilitate ſubjugaverunt mundum, ſed cum faſtu elationis perdiderunt dominium, ut ſuperius eſt tactum. Propter quod in Eccleſiaſti-

ſtico c.3. ſcribitur: Quanto magnus es humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam. Amplius autem ſi virtus humilitatis, & benevolentiæ in quocumque Principe commendatur, multo magis laudari debet in Principe noſtro Chriſto, tamquam in ſupremo gradu virtutis conſtituto. Concluditur ergo, quod Chriſti humilitas, & paupertas fuit conſona rationi, quamvis legitimus eſſet Dominus propter cauſſam jam dictam.

CAP. XV.

Secunda cauſſa aſſignatur, quare Dominus aſſumpſit vitam abjectam, & occultam, licet eſſet verus Dominus mundi, & exponuntur verba Iſaiæ propheta de Chriſto.

EST & alia ratio quare Dominus noſter ſtatum humilem aſſumpſit, quamvis Dominus mundi, ad inſinuandam videlicet differentiam inter ſuum, & aliorum principum dominium. Quamvis enim temporaliter eſſet Dominus orbis, directe tamen ad ſpiritualem vitam ſuum ordinavit principatum, juxta illud Joannis 10: Ego veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant. Hinc etiam verificatur ſuum verbum ſuperius allegatum: Regnum meum non eſt de hoc mundo. Propter hoc igitur humiliter vixit, ut ſuos fideles exemplo ſui traheret ad operandum ſecundum virtutem, cujus via aptior eſt humilitas, ac mundi contemptus, ut Stoici, & Cynici poſuerunt, ut de ipſis Auguſtinus, & Valerius Maximus referunt. Ipſe etiam Seneca idem oſtendit, qui perfectus Stoicus fuit, in libello de Dei providentia, & de brevitate vitæ ad Paulinum: per quam quis efficitur dignus ad regnum æternum; ad quod conſequendum, ſui dominii fuit principalis intentio. Unde ipſe Dominus in Luca c.20. diſcipulis, ſuiſque ſequacibus dixit: Vos eſtis qui permanſtis

ſtis mecum in tentationibus meis. Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum, ut edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. Voluit igitur Dominus ſequaces ſuos humiliter vivere exemplo ſui, ex cauſſa jam dicta, juxta illud Matth. c. 11: Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde: ac ſuum temporale dominium ad hoc ordinare. Unde vita ſpiritualis fidelium regnum cœlorum vocatur, quia differt in vivendo a regno mundano, & quia ad verum regnum ordinatur æternum, non ad temporale dominium tantum. Ad tollendam igitur ſuſpicionem de cordibus hominum, quod quaſi principatum aſſumpſerit, ut in mundo dominaretur, & hoc eſſet finis ejus, ut aliorum dominorum, vitam abjectam elegit, & tamen verus erat Dominus, & Monarcha, quia factus eſt principatus ſuper humerum ejus, ut dictum eſt ſupra per Prophetam: quod optime fuit in præmiſſis verbis Iſaiæ prænuntiatum, quia primo præponitur humilis, & abjectus. Parvulus, inquit, natus eſt nobis. Poſtea ſubjungitur cum iſta parvitate virtus, & excellentia ſui dominii propter conjunctum. Et filius, inquit, datus eſt nobis. Quia enim humanitas in Chriſto conjuncta erat divinitati filii tamquam inſtrumentum ejus, omnipotentis erat virtutis: & ideo Propheta ibidem circumloquitur ineffabile ejus dominium multis clauſulis ſingularis potentiæ, quæ omnes diſtincte habent intelligi, ut Hieronymus exponit ibidem, ut per ordinem clauſularum eſt manifeſtum. Primo ſiquidem quantum ad dominii ſecuritatem, & ſoliditatem. Cujus, inquit, principatus ſuper humerum ejus. Ea enim quæ portantur in humeris, firmiora ſunt: ſic enim onera ſolidius vehuntur. Secundo quantum ad dominii novitatem, unde ſcribitur: Et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Admiratione enim dignum

gnum est, quia humilis, & pauper, & tamen Dominus mundi. Tertio quantum ad sapientiæ claritatem, quod est præcipue principibus necessarium, quia væ terræ cujus Rex puer est, ut dicitur in Eccl. c.10. Quod accidit quando princeps per se nihil potest, sed innixus aliorum agit consilio, sive agitur, ut melius dicatur, unde subjungitur Consiliarius. Quarto quantum ad dominii dignitatem, quia Deus. Cum enim in ipso sit unum suppositum, & una persona, in qua sunt unitæ divina, & humana natura, principatus Christi in virtute agit divini suppositi, & ideo sequitur, Fortis. Recipit enim influentiam Christi principatus ex divina virtute, quæ in ipso personaliter erat, qua potentia usus est Christus circa passionem, cum Judæi vellent eum occidere, & ipsum quærerent, quo dicente, Ego sum, statim ceciderunt in terram, ut in Joanne scribitur: quæ quidem fines sui successoris excedit, quia constat quod Vicarius Christi non est Deus, & in hoc transcendit sua potestas potentiam sui successoris, ex quo Christus multa potuit circa ordinationem suorum fidelium, & regimen, quæ beatus Petrus non potuit, nec sui successores, ut superius est ostensum. Et ex eadem parte, videlicet quod iste parvulus erat, subditur sexta conditio singularis sui principatus, quæ est regendi benignitas: quia pater futuri seculi, quod ad plenitudinem gratiæ referre possumus, qua quidem qui pleni sunt, omne jugum legis leviter portant. Qua ratione Apostolus dicit ad Gal. 5: Si spiritu ducimini, non estis sub lege. Unde talibus ad regendum virga ferrea non est necessaria, & hoc singulare est in principatu Christi. Septimum, & ultimum sumitur ex eadem caussa, quod est regendi tranquillitas, cum subditur, Princeps pacis, & si non corporis, tamen pectoris. Et hanc quidem suis fidelibus Christus Rex noster, & Princeps &

Constantinus curatus est a lepra, & conversus est ad fidem, baptizati sunt circa partes Romanas plusquam centum millia hominum ex virtutibus ostensis per dictum Christi Vicarium. Sed attendendum quod dicit Propheta: Et pacis non erit finis. Constat enim post mortem Constantini filium ejus hæresi Ariana fuisse infectum, & Ecclesiam perturbasse. Unde sub eo passi sunt exilium sollemnes Ecclesiæ Doctores Hilarius Pictaviensis, & Athanasius Alexandrinus Episcopi, ac Eusebius Vercellensis, & multi alii Ecclesiarum Doctores, & clerici, necnon & caput Ecclesiæ summus Pontifex Liberius in veritate fidei vacillavit ex multa persecutione Constantii, ut historiæ tradunt. Post ipsum fuit Julianus apostata, frater Galli, & consobrinus Constantii. Hic secundam intulit persecutionem fidelibus, sub quo passi sunt Joannes, & Paullus germani. Unde ergo verificatur verbum Domini per Prophetam jam dictum? Oportet autem prædicta ad pacem pectoris reducere, non corporis. Unde ipse Dominus quando pacem offert discipulis in Joanne c. 14. de tali pace loquitur: Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Manifestum est enim illa verba discipulis imminente passione dicta. Tunc autem constat ipsos persecutionem passos. Unde dictum est eis in eodem temporis momento: Si me persecuti sunt, & vos persequentur. Hanc ergo pacem electi Christi fideles perdere non possunt, nisi velint. Quod si licuit Stoicis dicere, bona hominis, quæ virtutes appellant, in homine semper manere, nec auferri posse virtuosis invitis, ut refert A. Gellius in libr. noctium Atticarum de Dibon Stoico, & Augustinus de civit. Dei. lib. 5. quare non magis dicemus de mentibus fidelium, quod pacis eorum non erit finis; cum inhæreant fini, qui sine fine vivit?

CAP.

CAP. XVII.

Qualiter Imperatores Constantinopolitani sequentes Constantino, fuerunt obedientes, & reverentes Ecclesiæ Romanæ, & hoc ostendit per quatuor Concilia, quibus dicti principes se subjecerunt.

His autem peractis, Juliano in bello Persarum interfecto, reddita est pax Ecclesiæ per Jovinianum fratrem ejus virum Catholicum: licet parum regnaverit. Istud autem notabile ab inde usque ad tempora Caroli magni, de Imperatoribus reperitur: omnes quasi obedientes, & reverentes fuisse Romanæ Ecclesiæ, tamquam ipsa principatum teneret, sive respectu spiritualis dominii, sicut sancta Synodus Nicæna diffinit, sive temporalis. Unde Gelasius Papa Anastasio Imperatori scripsit, Imperatorem ex judicio Papæ dependere, ut historiæ tradunt, & non e contrario. Valentinianus etiam qui immediate Joviniano successit, sic fertur dixisse, ut Ecclesiastica historia refert, cum Archiepiscopi Mediolanensis instaret electio. Talem, inquit, nobis in pontificali instituite sede, cui nos qui gubernamus Imperium, sincere nostra capita submittamus, & ejus monita, dum tamquam homines deliquerimus, necessario veluti curantis medicamina suscipiamus. Et quia ista materia est fructuosa ad ostendendam reverentiam principum circa Vicarium Christi, de Imperatoribus usque ad tempora Caroli est hic agendum. Ulterius autem a Carolo usque ad Ottonem primum, inter quæ tempora facta est diversitas in tribus. Primo quantum ad modum eligendi. Secundo, quantum ad modum succedendi. Tertio, quantum ad modum providendi. Et ut appareat, tradendum est hic aliud de processu

Imperatorum a tempore Conſtantini, qui ſubjecti fuerint Eccleſiæ præter jam dictos tyrannos. Sicut enim narrant hiſtoriæ, poſtquam Conſtantinus ceſſit Imperium Vicario Chriſti, tranſtulit ſe cum ſatrapis, & principibus ſuis in provinciam Thraciæ, ubi Aſia major incipit, & terminatur Europa, ibique unam civitatem aſſumpſit, quæ vocabatur Biſantium. Quam quidem, ut hiſtoriæ tradunt, quaſi adæquavit urbi, & ſuo nomine appellavit. In hac ergo fuit Imperialis Sedes uſque ad Carolum, in cujus perſona Adrianus Papa congregato Concilio in Urbe, Imperium a Græcis tranſtulit ad Germanos. In quo apparet, Imperatores Conſtantinopolis a Vicario Chriſti, ſummo videlicet Pontifice, dependere, ut Gelaſius Papa Anaſtaſio ſcribit Imperatori: unde ipſorum imperium ad exequendum regimen fidelium ſecudum mandatum ſummi Pontificis ordinatur, ut merito dici poſſit ipſorum executores eſſe, & cooperatores Dei ad gubernandum populum Chriſtianum. Quod quidem oſtenditur primo de quatuor Imperatoribus qui in iſto medio tempore regnaverunt, necnon & præſentes fuerunt quatuor Conciliis ſollemnioribus, & univerſalioribus, & approbantes ipſorum ſtatuta, & eiſdem ſe humiliter ſubjicientes. Primum fuit Nicænum trecentorum decem & octo Epiſcoporum tempore Conſtantini, ubi condemnatus eſt Arius presbyter Alexandrinus, ut hiſtoriæ tradunt, qui Filium Dei aſſerebat minorem Patre: ubi de dicto principe fertur, quod eidem Concilio omnes ſumptus fecit, quaſi in hoc recognoſcens ſuum dominum Vicarium Chriſti, cujus vices totum gerebat Concilium, quia beatus Silveſter abſens fuerat ab eodem ex ſpeciali cauſſa. Secundum autem Concilium fuit Conſtantinopoli, ſub Cyriaco Papa celebratum (quidam tamen dicunt ſub Damaſo) præſente Theodoſio ſeniore, ut hiſtoriæ tra-

tradunt, centumquinquaginta Episcoporum. In quo multæ fuerunt hæreses condemnatæ: sed præcipue Macedonii Episcopi Constantinopolis, qui Spiritum sanctum negabat esse Deum, Patri consubstantialem, & Filio. Hic autem Theodosius tantæ reverentiæ fuit ad Ecclesiam, quod, ut scribit Gelasius Anastasio Imperatori; beato Ambrosio prohibente eidem ingressum Ecclesiæ, non fuit ausus intrare, quin potius excommunicavit eum, quia consensit in necem multitudinis Thessalonicæ, eo quod suum judicem occidissent, ut narrat historia Tripartita. Quod totum Princeps Catholicus patienter tulit, & tandem durissime reprehensus ab ipso publicam prius egit pœnitentiam, quam publicum haberet Ecclesiæ ingressum. Tertium autem Concilium celebratum fuit sub Theodosio juniore Arcadii filio apud Ephesum, ducentorum Episcoporum tempore Cœlestini primi, licet præsens non fuerit, sed ejus vices gessit Cyrillus Alexandrinus Episcopus confidentia Theodosii, qui tantæ fuit honestatis, & maturi consilii, & reverentiæ ad divinum cultum, quod etiam in tenella ætate permissus est imperare, ut historiæ tradunt. Synodus autem prædicta contra Nestorium Constantinopolis Episcopum congregata fuit, qui duas personas ponebat in Christo, & duo suppositа, per quæ tollebatur vera unio utriusque naturæ. Quartum autem Concilium fuit celebratum in Chalcedonia sexcentorum triginta Episcoporum sub Leone primo, præsente principe Marciano, de quo pro reverentia Romanæ Ecclesiæ sic dixisse fertur in actione septima præfatæ Synodi. Nos, inquit, ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostendendam, exemplo religiosissimi viri Constantini, huic Concilio interesse volumus, ut inventa veritate, non ultra multitudo pravis doctrinis attracta discordet. Per quod habeo, quod tota intentio principum anti-

quitus erat ad favendum fidei, & Eccleſiæ Romanæ reverentiæ, & honori. In hoc autem Concilio damnatus eſt Eutyches cum Dioſcoro Epiſcopo Alexandrino: qui ſicut Neſtorius ponebat naturas, & perſonas diſtinctas; ſic iſti aſſerebant confuſas, & admixtas.

CAP. XVIII.

De duobus Conciliis ſequentibus poſt alia quatuor celebratis tempore Juſtiniani, & Conſtantini junioris. Et quæ fuit ratio quare imperium tranſlatum fuit a Græcis ad Germanos.

MUlta etiam, & alia fuerunt Concilia, licet iſta fuerint principaliora, a tempore Conſtantini uſque ad Carolum, in quibus principes ſe ſubjectos Eccleſiæ, ac fideles oſtendunt: ſed precipue Juſtinianus poſt curſum quintæ Synodi centum viginti Epiſcoporum præſidente Julio Papa. Hoc enim manifeſtum eſt ex ſuis legibus, quas in favorem condidit eccleſiaſtici ſtatus. Item, ex epiſtola quam celebrato Concilio in Conſtantinopoli per totum orbem terrarum direxit, in qua inſtitutis Eccleſiæ ſe ſubjecit, mandans populis eidem in omnibus obedire, replicans etiam ſuper quatuor Conciliorum memoratorum ſtatuta, & eadem confirmans, ſuas ſanctiones, ſive leges ſubjiciens eccleſiaſticis inſtitutis: ſed præcipue in uſuris, & matrimonio, in quibus tota vita civilis verſatur. Quæ quidem Synodus celebrata fuit contra Theodorum, & ejus ſectatores Conſtantinopoli, qui aliud dicebant eſſe Verbum Dei, & aliud Chriſtum, negantes etiam beatam Mariam. Sexta autem Synodus celebrata fuit in urbe regia præfata, Conſtantino juniore procurante, centumquinquaginta Epiſcoporum, rogatu Agathonis contra Macarium Antiochenum

Epi-

Epiſcopum, & ejus ſocios, qui unam operationem, & unam voluntatem in Chriſto aſſerunt juxta perfidiam Eutychetis. In qua quidem Synodo dictus Conſtantinus, qui fuit poſt Juſtinianum principem ad 150. annos, fidei multum favit, deſtruens Monothelitas hæreticos, quorum pater, & avus fuerunt fautores, reſtauravit Eccleſias per ipſos deſtructas. Hæc pro tanto ſint dicta ad oſtendendum quod Conſtantinopolis Imperatores fuerunt Romanæ Eccleſiæ protectores, ac propugnatores uſque ad tempora Caroli Magni. Tunc igitur gravata Eccleſia a Longobardis, & Conſtantinopolis Imperio auxilium non ferente, quia forte non poterat, ejus potentia diminuta, advocavit Romanus Pontifex ad ſui defenſionem contra prædictos Barbaros Regem Francorum. Primo quidem Pipinum Stephanus Papa, & ſucceſſor Zachariæ contra Aiſtulphum Regem Longobardorum: deinde Adrianus, & Leo Carolum Magnum contra Deſiderium Aiſtulphi filium, quo extirpato, & devicto cum ſua gente, propter tantum beneficium Adrianus Concilio celebrato Romæ centum quinquaginta quinque Epiſcoporum, & venerabilium Abbatum, Imperium in perſonam magnifici principis Caroli a Græcis tranſtulit in Germanos, in quo facto ſatis oſtenditur qualiter poteſtas Imperii ex judicio Papæ dependet. Quamdiu enim Conſtantinopolis principes Romanam Eccleſiam defenderunt, ut fecit Juſtinianus per Belliſarium contra Gothos, & Mauritius contra Longobardos, Eccleſia dictos Principes fovit. Poſtquam vero defecerunt, ut tempore Michaelis contemporanei Caroli, de alio principe ad ſui protectionem providit.

CAP.

CAP. XIX.

Qualiter diverſificatus eſt modus Imperii a Carolo magno uſque ad Ottonem tertium, & unde plenitudo poteſtatis ſummo Pontifici convenit.

ET tunc diverſificatus eſt modus imperii, quia uſque ad tempora Caroli in Conſtantinopoli in eligendo ſervabatur modus antiquus. Aliquando enim aſſumebantur de eodem genere, aliquando aliunde, & aliquando per principem fiebat electio, aliquando per exercitum. Sed inſtituto Carolo ceſſavit electio, & per ſucceſſionem aſſumebantur de eodem genere, ut ſemper primogenitus eſſet Imperator, & hoc duravit uſque ad ſeptimam generationem: qua etiam deficiente, tempore Ludovici a Carolo ſeparati, cum Eccleſia vexaretur ab iniquis Romanis, advocatus eſt Otto primus dux Saxonum in Eccleſiæ ſubſidium, liberataque Eccleſia a vexatione Longobardorum, & impiorum Romanorum, ac Berengarii tyranni, in Imperatorem coronatur a Leone ſeptimo genere Alamano, qui & Imperium tenuit uſque ad tertiam generationem, quorum quilibet vocatus eſt Otto. Et ex tunc, ut hiſtoriæ tradunt, per Gregorium quintum genere ſimiliter Theutonicum proviſa eſt electio, ut videlicet per ſeptem principes Alamaniæ fiat, quæ uſque ad iſta tempora perſeverat, quod eſt ſpatium ducentorum ſeptuaginta annorum, vel circa: & tantum durabit, quantum Romana Eccleſia, quæ ſupremum gradum in principatu tenet, Chriſtifidelibus expediens judicaverit, in quo caſu, ut ex verbis Domini ſupra inductis eſt manifeſtum, videlicet pro bono ſtatu univerſalis Eccleſiæ, videtur Vicarius Chriſti habere plenitudinem poteſtatis, cui competit dicta proviſio ex tri-

triplici genere. Primo quidem divino, quia ſic videtur voluiſſe Chriſtus ex verbis ſuperius introductis, & infra etiam oſtendetur. Secundo vero ex jure naturali, quia ſuppoſito ipſum primum locum tenere in principatu, oportet eum dici caput, a quo eſt omnis motus, & ſenſus in corpore myſtico, per quod habemus quod omnis influentia regiminis ab ipſo dependet. Amplius autem in communitate oportet attendere ad converſationem ipſius, quia hoc natura requirit humana, quæ ſine ſocietate vivere non poteſt. Conſervari autem nequit, niſi per dirigentem primum in quolibet gradu hominum: & hoc eſt in actibus hominum primus Hierarcha, qui eſt Chriſtus: unde eſt primum dirigens, & conſulens, & movens, cujus vices ſummus Pontifex gerit. Rurſus autem dictum eſt ſupra in primo libro, quod princeps eſt in regno ſicut Deus in mundo, & anima in corpore. Conſtat autem quod omnis operatio naturæ ex Deo dependet ſicut gubernante, movente, & conſervante, quia in ipſo movemur, & ſumus, ut dicitur in Actibus Apoſtolorum 17. & Propheta Iſa.26: Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. Similiter & de anima dici poteſt, quia omnis actio naturæ in corpore in triplici genere cauſſæ dependet ex anima. Hoc autem videmus in Deo quod gubernando, & dirigendo mundum permittit corruptionem particularis entis pro conſervatione totius; ſic & natura facit pro conſervatione humani corporis ex virtute animæ. Simile contingit in Principe totius regni, quia pro conſervatione regiminis ſuper ſubditos ampliatur ejus poteſtas imponendo talias, deſtruendo civitates, & caſtra pro conſervatione totius regni. Multo igitur magis hoc conveniet ſummo, & ſupremo Principi, ideſt Papæ, ad bonum totius Chriſtianitatis. Propter quod & prima Synodus Nicæna præſente

Con-

Conſtantino eidem primatum attribuit in primis canonibus quos inſtituit. Jura etiam ſequentia dictum Concilium in his ſingulariter dictum principatum attollunt, dicentia quod ſic debet reputari ejus ſententia, tamquam ab ore Dei prolata: & hoc idem Carolus Magnus confitetur ibidem. Item, non licet appellare ab ejus ſententia. Item, ipſe eſt qui ſuperiorem non habet. Item, ipſe eſt qui vices Dei gerit in terris. Et hæc eſt tertia via, ſive ratio per quam oſtenditur, & concluditur ſummum Pontificem in dicto caſu plenitudinem poteſtatis habere. In duobus igitur caſibus ampliatur ejus poteſtas, ut patet ſupra, vel ratione delicti, vel ad bonum totius fidei: quod eleganter nobis oſtendit propheta Hieremias c.1. cui in perſona Vicarii Chriſti dicitur: Ecce, inquit, conſtitui te ſuper gentes, & regna ut evellas, & deſtruas, & diſperdas, ac diſſipes: quod ad rationem delicti referimus: ubi in quatuor illis vocabulis diverſa genera pœnarum accipimus, quæ infligi poſſunt unicuique fideli, ſive ſubdito cum dicit, ſuper gentes: ſive domino, cum dicit, & ſuper regna. Secundum autem eſt, unde accipimus ampliatam ſummi Pontificis poteſtatem, cum poſtea dicitur: Et ædifices, & plantes; quod ad providentiam Vicarii Chriſti pertinet prò bono univerſalis Eccleſiæ.

CAP. XX.

Comparatio regalis dominii inter imperiale, & politicum, qualiter convenit cum utriſque.

HIs habitis videnda eſt comparatio imperialis dominii ad regale, & politicum: quia ut ex dictis apparet, convenit cum utroque, & cum politico quidem quantum ad tria. Primo enim conſiderata electione. Sicut enim conſules

Ro-

Romani, & dictatores, qui politice regebant populum, assumebantur per viam electionis, sive a senatoribus; ita & de Imperatoribus contingebat, quod assumebantur sive a Romano exercitu, ut Vespasianus in Palæstina, ut historiæ tradunt, & similiter Phocas ex militari seditione in Oriente assumptus est contra Mauritium Imperatorem, quem postea interfecit. Aliquando autem eligebantur Imperatores a senatoribus, ut Trajanus, & Diocletianus, quamvis unus de Hispania esset, alter vero de Dalmatia. Et similiter Helius Pertinax a senatoribus est assumptus. Item, non semper de genere nobili, sed de obscuro, ut in prænominatis liquet Cæsaribus, Vespasiano, & Diocletiano, sicut historiæ tradunt. Sic de consulibus, & dictatoribus Romanis contingit, sicut supra patuit de Lucio Valerio, & Fabritio. Et Augustinus refert in 5. de civit. Dei de Quinto Cincinnato, qualiter cum solum quatuor haberet jugera ad colendum, factus est dictator major. Item, alia est comparatio, sive similitudo, quod ipsorum dominium non transibat in posteros, unde statim ipso mortuo dominium expirabat. Quantum autem ad ista duo exemplum habemus etiam modernis temporibus, quod electi sunt Imperatores, videlicet Rodulphus simplex Comes de Ausburg, quo mortuo, assumptus est in Imperatorem Comes Adolphus de Anaxone, quo occiso ab Alberto Rodolphi filio, eodem modo assumptus est. Hoc ergo generale est, nisi forte vel ipsorum probitate contingeret ipsos assumi, vel ex gratia patris ipsorum, ut de Arcadio, & Honorio filiis antiquioris Theodosii contingit, & similiter de Theodosio juniore Honorii filio. Nam quia bene rexerunt rempublicam, & Imperialem aulam, meruerunt in suo genere aliquo tempore perseverare dominium. Similiter accidit de Romanis consulibus, quod licet singulis annis eli-

eligerent conſules, ſaltem quantum ad magiſtratum, ut patet in lib. 1. Machabæorum, ſæpius tamen contingebat quod propter probitatem perſonæ, vel generis, tranſibat in poſteros, ut de Fabio Maximo contingit, de quo ſcribit Maximus Valerius, quod cum a ſe quinquies, & a patre, avo, & proavo, majoribuſque ſuis ſæpe conſulatum geſtum conſpiceret, animadverſione quam conſtanter potuit cum populo id egit, ut aliquando vacationem Fabiæ genti darent, ne maximum Imperium in una tantum continuaretur familia. Accidit quoque quandoque per quamdam violentiam uſurpari Imperium, non ex merito virtutum, ſicut fertur de Cajo Calliculâ ſceleratiſſimo, qui fuit nepos Tyberii, ſub quo Chriſtus paſſus eſt. Et ſimilis de Nerone verificatur ſententia. Hoc idem accidit de conſulibus urbis, quod ex eorum impietate, ut hiſtoriæ narrant, uſurpaverunt dominium, ſicut Sylla, & Marius commotores urbis, & orbis. Ex quibus omnibus patet convenientia imperialis dominii cum politico. Sed & cum regali ex triplici parte convenientia oſtenditur. Primo quidem ex modo regendi, quia juriſdictionem habent ut Reges, & eiſdem quodam jure naturæ ſunt ut Regibus tributa, & vectigalia inſtituta, quæ tranſgredi non poſſunt ſine peccato, niſi ſicut in jure regali ſuperius diffinito: quod conſules nequeunt; nec etiam quicumque alii civitatum rectores in Italia, qui politico regunt regimine, ut jam dicetur. Tributa enim, & vectigalia ad ærarium publicum deducuntur: & de hoc Saluſtius refert, qualiter reprehendit Cato in ſua concione Romanos conſules ſui temporis. Cum enim commendaſſet eos, quod eis fuit domi induſtria, foris juſtum imperium, animus in conſulendo liber, neque libidini, neque delicto obnoxius; ſubjungit: Pro his nos habemus luxuriam, atque avaritiam, publice egeſtatem,

tem, privatim opulentiam. Secunda convenientia Imperatorum cum Regibus eſt corona, quia coronantur ut Reges. Duplicem enim habent coronam, & recipiunt electi in Imperatorem. Unam quidem prope Mediolanum, in villa quæ dicitur Modoetia, ubi ſepulti ſunt Reges Longobardorum: quæ quidem corona ferrea dicitur eſſe in ſignum quod primus Imperator Germanus Carolus Magnus colla Regum Longobardorum, ſuæque gentis perdomuit. Secundam coronam, quæ aurea eſt, a ſummo percipit Pontifice, & cum pede ſibi porrigitur, in ſignum ſuæ ſubjectionis, & fidelitatis ad Romanam Eccleſiam. Hujus autem faſtigii dignitatem nec conſules, nec dictatores habebant in urbe: quia ut ſcribitur in lib. 1. Machab. inter præſides Romanos nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, quorum utrumque faciunt Imperatores, & Reges. Tertia vero convenientia quam Imperatores habent cum Regibus, & differunt a conſulibus, ſive rectoribus politicis, eſt inſtitutio legum, & arbitraria poteſtas, quam habent ſuper ſubditos in dictis caſibus. Propter quod & eorum dominium majeſtas appellatur, Imperialis videlicet, & regalis: quod conſulibus, & rectoribus politicis non convenit, quia agere ipſis non licet, niſi ſecundum formam legum eis traditam, vel ex arbitrio populi, ultra quam judicare non poſſunt. Patet igitur de qualitatibus Imperialis regiminis ſecundum diverſitatem temporum, & comparationem ipſius ad regimen politicum, & regale.

CAP.

CAP. XXI.

De dominio principum, qui ſubſunt Imperatoribus, & Regibus, & de diverſis nominibus eorum quid importent.

DEterminatis his quæ ad regimen Regale, & Imperiale pertinent, nunc de dominiis eiſdem annexis eſt dicendum, ut ſunt principes, comites, duces, marchiones, barones, caſtellani, & quibuſdam aliis nominibus ad dignitatem pertinentibus ſecundum diverſas conſuetudines regionum. Sunt etiam alia nomina dignitatum ſub Regibus, de quibus Scriptura ſacra mentionem facit, ut ſatrapa: Unde in Daniele c.3. ſcribitur; Congregati ſunt ſatrapæ Regis Babyloniæ, magiſtratus, & judices. Et ibidem etiam fit mentio de optimatibus Regis. In 1. etiam Machab. quatuor ponuntur nomina dignitatum. Ubi dicitur quod contra Nichanorem Judas conſtituit populo duces, tribunos, & centuriones, & pentacontarchos, & decuriones. Geſta etiam Romanorum quibuſdam ſingularibus nominibus ſuos rectores appellant, poſt exactos Reges, videlicet conſules, dictatores, magiſtratus, tribunos, ſenatores, patricios, & præfectos. Item, Scipiones, cenſores, & cenſorinos. De quibus omnibus ſub duplici titulo eſt agendum. Primo quidem de nominibus propriis Imperatorum, & Regum, & annexis ſtatui, unde traxerunt originem, & quale fuit ipſorum regimen. Poſtea vero de propriis pertinentibus ad politicum Principatum. Propria autem nomina dignitatum deſervientium Imperatoribus, & Regibus, ſunt quidem principes, domini videlicet provinciarum, quaſi primum locum tenentes ſub Regali, vel Imperiali dominio. Unde & dominantur baronibus, & comitibus inter-

terdum ut in Theutonia, & regno Siciliæ patet. Quamvis etiam Scriptura iſtud nomen ſæpius extendat ad omne genus dominii, & præcipue nobilis, ad cujus ſimilitudinem quidam Angelorum ordo vocatur Principatus, quia dominantur totî provinciæ. Unde & in Daniel c. 10. ſcribitur: Princeps Perſarum reſtitit viginti uno diebus. Item, etiam Joſeph qui ſecundus erat a Rege in Ægypto, ſe principem vocat, ut in Geneſi ſcribitur. Secundum nomen eſt Comitum, quod quidem nomen fuit aſſumptum primo a populo Romano poſt exactos Reges. Eligebant enim ſingulis annis, ut tradit Iſidorus 11. etymologiarum, duos conſules, quorum unus rem militarem, alter vero rem adminiſtrabat civilem, & iſti duo conſules primo vocati ſunt comites, a commeando ſimul per veram concordiam. Unde aucta fuit Reſpubl. ut Saluſtius tradit de bello Jugurthino. Proceſſu vero temporum iſtud nomen abolitum eſt a Romano regimine, & translatum eſt ad ſtatum aliquem dignitatis, ſub Regibus, & Imperatoribus deputatum. Unde dicuntur Comites a comitando, quia ipſorum officium eſt præcipue Reges, & Imperatores ſequi in rebus bellicis, vel quacumque re militari, & in aliis quibuſcumque gerendis pro totius regni utilitate. Duces autem a ducatu populi dicti ſunt, ſed præcipue in caſtris. Eſt enim ipſorum officium, exercitum dirigere, & ipſum in pugna præire. Unde cum filii Iſrael impugnarentur a Chananæis, quæſiverunt a ſe invicem, ut ſcribitur in libro Judicum: Quis aſcendet ante nos contra Chananæum, & quis erit dux belli? Et hoc nomen tali rectori proprie convenit propter difficultatem regendi quando quis eſt in pugna. Unde ab excellentia regiminis, congruiſſime dux vocatur. Qua ratione Joſue, ſive Jeſus Nave, quia pugnavit bella Domini, ſic vocatus eſt, ſicut teſtificatur de ipſo

ille egregius princeps Matathias in 1. Machabæorum c. 2: Jeſus dum implet verbum, factus eſt Dux in Iſrael. Sic etiam dixerunt zelatores legis Judaicæ Jonathæ mortuo Juda Machabæo, ib. c.9: Eligimus te in principem & ducem ad bellandum belum noſtrum. Aliud autem nomen dignitatis deſerviens Imperatoribus, & Regibus eſt Marchio, qui comitatui æquipollet; ſed hoc nomen ſortitur a ſeveritate juſtitiæ. Dicitur enim Marchio, a marcha, quod eſt ſingulare divitum pondus, per quod ſignificatur recta, & rigida juſtitia. Hoc autem ſatis congrue apparet in dictis principibus, quia ut communiter reperitur in regionibus nobis notis, omnes tales principes qui iſto nomine nuncupantur, ſunt in provinciis aſperis. Propter quod & confinia regionum, quæ ſunt loca montuoſa, & rigida, apud aliquos appellantur marchiæ; vel in provinciis laſcivis; quorum utrumque genus rigore juſtitiæ conſervatur. Eſt & aliud nomen, quod baro dicitur, a labore dictum, ſive quia in laboribus fortes, ut Iſidorus tradit in commemorato lib. Βαρυς enim Græce, Latine gravis, ſive fortis vocatur. Hoc autem proprium eſt principum, ut in continuis ſint gymnaſiis, ſicut in partibus Galliæ, & Germaniæ eſt ſolitum, ſive in venationibus, vel aucupiis, ſive in tormentis, ut mos fuit ipſorum antiquitus, ut Ammonius hiſtoriarum ſcriptor egregius ſcribit. Cujus ratio ponitur a Vegetio de re militari, quia oportet ipſos eſſe primos ad bellandum pro ſubditis, & aſſuetudine efficiuntur audaces. Unde ipſe ſubdit ibidem, quod nullus attentare dubitat, quod ſe bene didiciſſe confidit. Et quia ad omnes principes laboris exercitium pertinet, ideo iſtud nomen omnibus eſt commune, ſive ad principes, ſive ad comites, & ſic de aliis ſub regali dominio exiſtentibus.

CAP.

CAP. XXII.

De quibuſdam nominibus dignitatum ſingularibus in quibuſdam regionibus, Et quale ſit omnium iſtorum regimen.

SUnt autem & alia nomina conſequentia regale, vel Imperiale dominium in quibuſdam regionibus, ſive provinciis, quæ aliquid important, ut nomen Satrapæ, & optimatis apud Perſas, & Philiſthæos. Quorum primum ſignificat promptitudinem ſerviendi, Unde Satrapæ dicuntur quaſi ſatis parati, quod eſt officium principis propter fidelitatem quam jurat ſuo ſuperiori, vel ſatis rapientes, quod videtur importare ipſum nomen, cum ſit faſtuoſum, ut ex ipſa ſacra Scriptura eſt manifeſtum. Optimatum autem nomen ſignificare videtur ſupremum gradum ſub principe, ab optimo dictum. Magiſtratus a præeminentia conſilii, & doctrinæ dicti ſunt in regimine, quomodo & majores curiæ Regis Franciæ ſic vocantur, quaſi majores ſtatu. Στῆσον Græce, Latine ſtatio dicitur. Judices vero quaſi jus dantes populo, qui proprie aſſeſſores dicuntur, qui etiam prætores quaſi præ aliis locum tenentes in curia. Sed præſes nomen eſt ſacræ Scripturæ, ſic dictus, ut tradit Iſidorus, quia alicujus loci tutelam præſidialiter tenet. Sunt & alia duo nomina ad dignitatem pertinentia in curia Regis, de quibus fit mentio inter officiales curiæ Salomonis in libro 3. Regum, ut a commentariis, & ſcriba, qui in officiis diſtinguebantur, quia unus præerat legionibus ſcribendis per principem inſtitutis, quod idem videtur quod magiſtratus; alius autem præpoſitus erat reſponſis Regum, quem & nos Cancellarium appellamus. Præter hæc autem ſunt & alia duo nomina uſitata quidem in partibus Galliæ, forte ex proprio idiomate alicujus gen-

tis, in quibus nos ab ipſis talem poſſumus etymologiam ſortiri, ut eſt Mariſcallus, & Seneſcallus, qui proprie rectiores expoſiti ſunt ad univerſalia negotia regionis, quod utrumque nomen importat, ut Mariſcallus, ideſt dominus laborum. Maris enim Syriace domina, vel dominus latine, callus autem laborem importat; Seneſcalius autem a ſenes, propter maturitatem regiminis, & callus calli. In tali enim officio non debent exponi, niſi homines magnæ experientiæ, & laboris aſſidui. Apud Hiſpanos autem omnes ſub Rege principes divites homines appellantur, & præcipue in Caſtellâ: cujus eſt ratio, quia Rex providet in pecuniis ſingulis baronibus ſecundum merita ſua, vel ſecundum complacentiam hos deprimit, hos exaltat. Ut in pluribus enim munitiones, & juriſdictiones non habent, niſi ex voluntate Regis, & inde vocantur divites homines, quia cui in majori ſumma providetur per Regem, ille major eſt princeps, quia pluribus poteſt militibus providere: quem modum adhuc obſervant Romanæ militiæ, eo quod ſub ſtipendiis vivunt. Sunt ibi & alii qui vocantur infantes, & alii infantiones quorum primi ſunt de genere regio, qui filii, vel nepotes ſic dicti ab innocentia populi, quia nullum debent lædere, ſed conſervare, ac in juſtitia fovere, & Regi ſicut infantes in omnibus obedire, quod hodie male obſervatur ibidem. Secundi vero ſic ſunt dicti, quia primos debent ſequi ſicut majores. Sunt enim nobiles qui plus virtutis habent, quam miles ſimplex, & aliquorum caſtrorum, & villarum domini, qui & alicubi caſtellani dicuntur. Dicti autem ſunt infantiones, quia minus poſſunt inter alios principes lædere propter impotentiam ſuam, ſicut pueri ab infantia recedentes. Si enim lædant ſubditos ſuos, rebellant, majoribus principibus adhærentes, & ſic perdunt dominium. Item, nec potentiam habent

ma-

majorum principum, ſicut nec puer reſpectu viri. Hæc igitur de principibus ſubjectis, & ſubalternatis Regibus dicta ſufficiant, & quid ſignificent, vel quid importent. De ceteris vero dignitatibus ſupra præmiſſis, quia ut in pluribus pertinent ad politiam, licet aliqua ſint communia, infra in ſequenti opere declarabitur. Nunc enim videndum eſt quale eſt dictorum principum regimen, circa quod eſt reſpondendum ſecundum ſententiam ſacræ Scripturæ. Dicitur enim in Eccleſiaſtico c. 10: Secundum judicem populi, ſic & ejus miniſtri ſunt, & qualis eſt rector civitatis, tales habitantes in ea. Tales enim principes modum habent communiter regendi, regaliter, vel imperialiter, niſi forte in aliquibus locis propter conſuetudinem uſurpatam, vel ex tyrannide, vel propter malitiam gentis, quia aliter domari non poſſunt, ut dictum eſt ſupra, niſi tyrannico regimine, ut accidit in inſula Sardiniæ, & Corſicæ: item in quibuſdam inſulis Græciæ, item in Cypro, in quibus dominantur nobiles principatu deſpotico, vel tyrannico: unde & de inſula Siciliæ tradunt hiſtoriæ, quod ſemper fuit nutrix tyrannorum. In partibus etiam Italiæ comites, & alii principes, niſi forte per violentiam tyrannizent, oportet ſubditos ſuos regere more politico, & civili. Inveniuntur etiam apud eos quædam nomina dignitatum ex jure imperii dependentium, & ſupra ſimplicem militiam tranſcendentium, ut ſunt Valvaſalli, & Cathani, qui & proceres appellantur, juriſdictionem ſuper ſubditos habentes; quamvis hodie per civitatum potentiam ſit diminuta, vel ſubtracta totaliter. Valvaſalli autem vocantur a valvis, quia deputati erant ad cuſtodiendum portas palatii regalis, ſive imperialis, quos nos oſtiarios appellamus. Cathani ab univerſalitate operum in curia principum, & ſtrenuitate ſuper alios ſimplices milites ſunt

dicti, qui & proceres quaſi ante alios procedentes dicuntur. Καθα enim univerſale Græco nomine ſignificamus. Multa etiam ſunt alia nomina ſecundum diverſas regiones, & linguas ad beneplacitum principum inſtituta. Sed hoc ad præſens ſufficiat, reliqua reſervando ad regimen politiæ, de quo ſpecialis debet eſſe tractatus propter diffuſionem materiæ: ubi de nominibus dignitatum agetur, prout patietur natura regiminis ſecundum diverſos provinciarum mores, ut philoſophi, & hiſtorici tradunt Scriptores.

Explicit Liber Tertius.

DE REGIMINE PRINCIPUM

LIBER QUARTUS.

CAP. I.

De differentia inter principatum regni, & principatum politicum, quem dividit in duos.

CONſtitues eos principes ſuper omnem terram, memores erunt nominis tui Domine Pſ. 44. Licet dominium omne, ſive principatus a Deo ſit inſtitutus, ut ſupra eſt declaratum in 3. libro, diverſus tamen in ipſo traditur modus a Philoſopho, & per ſacram Scripturam. Quia ergo ſupra in præfato jam libro actum eſt de monarchia unius, puta de dominio ſummi Pontificis, Regali, & Imperiali, ac ipſorum naturam concomitantibus; nunc hic congrue agitur de dominio plurium, quod communi nomine politicum appellamus, deſcriptum nobis in præſumptis verbis dupliciter, & quantum quidem ad modum aſſumen-

mendi, & quantum ad modum vivendi. Modus autem assumendi in hoc gradu electivus est in quocumque hominis genere, non per naturæ originem, ut de Regibus accidit, quod verbum institutionis importat. Constitues, inquit, eos principes: sed addit, super omnem terram; in hoc ostendens generalem regulam in principatu politico, ut generalis sit per viam electionis, ut statuatur princeps: sed quod sit virtuosus; unde subdit: Memores erunt nominis tui Domine, in consideratione scilicet divina, suorumque præceptorum, quæ sunt regentibus quædam recta ratio agendorum. Propter quod in Proverbiis dicitur cap. 6. quod mandatum Domini lucerna est, & lex lux. Maximus etiam Valerius de Cæsare dicit, quod cœlesti providentia virtutes per ipsum fovebantur, & vitia vindicabantur. De hoc autem principatu in præsenti libro est pertractandum: quem Philosophus sic distinguit in 3. Poli. & supra ostensum est in principio libri: quia si tale regimen gubernatur per paucos, & virtuosos, vocatur Aristocratia, ut per duos consules, vel etiam dictatorem in urbe Romana in principio expulsis Regibus. Si autem per multos, veluti per consules, dictatorem, & tribunos, sicut in processu temporis in eadem contigit urbe, postea vero senatores, ut historiæ narrant; tale regimen Politiam appellant, a πολις, quod est pluralitas, sive civitas, quia hoc regimen proprie ad civitates pertinet, ut in partibus Italiæ maxime videmus, & olim viguit apud Athenas post mortem Codri, ut Augustinus refert de Civ. Dei. Tunc enim a regali dominio destiterunt, magistratus Reipub. assumentes, sicut in urbe. Sed quocumque modo dividitur contra regnum, sive monarchiam, & ipsorum oppositum contra oppositum: quia si propositum in proposito, & oppositum in opposito. Et quoniam utrumque

pluralitatem includit, iſta duo ad politicum ſe extendunt, prout dividitur contra regale, ſeu deſpoticum, ut Philoſophus tangit in 1. & 3. Poli. De hoc ergo hic eſt agendum. Et primo quidem in quo differt a regali, ſive imperiali, ſive monarchico, quod ex ſupradictis in 1. & 3. lib. aliqualiter videri poteſt. Sed nunc etiam differentia eſt addenda, quia legibus adſtringuntur rectores politici, nec ultra poſſunt procedere in proſecutione juſtitiæ: quod de Regibus, & aliis monarchis principibus non convenit, quia in ipſorum pectore ſunt leges reconditæ, prout caſus occurrunt; & pro lege habetur, quod principi placet, ſicut jura gentium tradunt: ſed de rectoribus politicis non ſic reperitur, quia non audebant aliquam facere novitatem, præter legem conſcriptam. Unde in 1. Mach. c.8. ſcribitur quod Romani curiam fecerunt, & quod quotidie conſulebant trecentos viginti, conſilium agentes ſemper de multitudine, ut quæ digna ſunt gerant. Per quod habetur quod in regimine Romano a Regum expulſione dominium fuerit politicum, uſque ad uſurpationem Imperii, quod fuit quando Julius Cæſar proſtratis hoſtibus, videlicet Pompejo occiſo, & filiis, ſubjugatoque orbe, ſingulare ſibi aſſumpſit dominium, & monarchiam, convertitque politiam in deſpoticum principatum, ſive tyrannicum. Nam ſicut hiſtoriæ tradunt, poſt prædicta ad contemptum ſenatorum videbatur intendere. Ex quo provocati majores urbis, ipſum in Capitolio viginti quatuor pugionibus perforaverunt, auctoribus Bruto, & Caſſio, plurimoque Senatu. Advertendum etiam hic, quod quamvis unus dominaretur ſingulis annis, ut in dicto lib. Machab. ſcribitur, ſicut in civitatibus Italiæ etiam modo contingit, regimen tamen dependebat ex pluribus, & ideo non regale, ſed politicum appellabatur, ſicut & de judicibus Iſraelitici populi accidit,

cum

cum tamen non regaliter, ſed politice populum regerent, ſicut dictum eſt ſupra. Conſiderandum etiam, quod in omnibus regionibus, ſive in Germania, ſive in Scythia, ſive in Gallia, civitates politice vivunt, ſed circumſcripta potentia Regis, ſive Imperatoris, cui ſub certis legibus ſunt adſtricti. Eſt etiam alia differentia, quia rectores ſæpius exponuntur examini, ſi bene judicaverunt, aut rexerunt ſecundum leges eiſdem traditas, & ex contrario ſubjiciuntur pœnis: unde ipſe Samuel, ſicut in 1. Regum ſcribitur, quia populum Iſraeliticum judicaverat prædicto modo, tali ſe ſententiæ exponit, aſſumpto in Regem Saule. Ecce, inquit, præſto ſum, loquimini de me coram Domino, & Chriſto ejus (ſcilicet Saule) utrum bovem cujuſquam tulerim, ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu alicujus munus accepi. Sic etiam de conſulibus Romanis tradunt hiſtoriæ. Propter quam cauſſam accuſatus Scipio Africanus ab impiis æmulis, quod pecunia corruptus fuiſſet, urbem reliquit. Ex talibus falſis æmulationibus in proceſſu temporis exorta ſunt bella civilia: quod in Regibus, vel Imperatoribus locum non habet, niſi quod regiones interdum eis rebellant, ſi jura regni tranſcendant, ſicut in partibus Hiſpaniæ, & Hungariæ frequentius accidit, & inde etiam in oriente ſæpius machinantur mortem dominis, ut apud Ægyptum de Soldano contingit, & in Perſide, & Aſſyria, de principibus Tartarorum. Ex qua cauſſa quia principes ſæpe efficiuntur tyranni, quædam regiones indignum judicant, ut etiam Philoſophus narrat in ſua Politica, quod Reges in ipſorum provinciis perpetuentur in filiis, hoc eſt quod filii Regum ſuccedant in regno, ſed ipſo mortuo eligit populus quem magis ornatum moribus comprehendunt, ſicut fiebat de Imperatoribus, ut ſupra patuit in 3. libr. & in Ægypto

pto adhuc obſervatur modernis temporibus. Quæruntur enim pueri elegantes in diverſis regionibus, & præcipue in partibus Aquilonis, quia ſunt ſtaturæ procetæ, & ad militarem diſciplinam idonei. Hi de ærario publico nutriuntur, exercitantur in gymnaſiis, & diſciplinis ſcholaſticis, in civilibus actibus, & rebus bellicis aſſiſtunt Soldano in miniſterio, ſicut traditur, & poſt mortem ejus qui probati inveniuntur, ad principatum aſſumuntur. Interdum tamen impeditur ex violentia ſive ex tyrannide, aut faſtu ambitionis. Sunt & aliæ differentiæ circa regimen, quantum ad tempus regiminis, & alias circumſtantias, de quibus Philoſophus mentionem facit in lib. 4. Politicorum, ſed iſta ſufficiant, & quæ dicta ſunt ſupra in ſecundo, & tertio libro.

CAP. II.

Hic oſtendit neceſſitatem conſtituendi civitatem, propter communitatem neceſſariam humanæ vitæ, circa quam præcipue conſiſtit principatus politicus.

ET quia regimen politicum maxime conſiſtit in civitatibus, ut ex ſupradictis apparet (provinciæ enim magis ad regale pertinere videntur, ut in pluribus reperitur, excepta Roma, quæ per conſules, & tribunos, ac ſenatores gubernabat orbem, ut in dicto libro Machab. eſt manifeſtum, & quibuſdam aliis Italiæ civitatibus, quæ licet dominentur provinciis, reguntur tamen politice); ideo de ipſius conſtitutione nunc eſt agendum. Et primo quidem oſtendenda eſt ejus conſtituendæ neceſſitas, & quæ ejus communitas. Secundo vero quot ſunt partes ejus, ſive ex quibus hominum generibus componitur. Neceſſitudo autem apparet primo quidem conſiderata humana indi-

gen-

gentia, per quam cogitur homo in ſocietate vivere, quia ut in Job. 14. ſcribitur: Homo natus de muliere brevi vivens tempore, repletur multis miſeriis; ideſt neceſſitatibus vitæ, in quibus miſeria manifeſtatur: unde ſecundum naturam eſt animal ſociale, ſive politicum, ut Philoſophus probat in 1. Poli. & inde concluditur communitatem civitatis eſſe neceſſariam pro neceſſitatibus humanæ vitæ. Amplius autem natura providit ceteris animalibus ornamenta, & munimenta in ſui exordio. Unde ex virtute naturæ æſtimativa, vitat contraria, & convenientia diligit, nullo dirigente prævio, ut opus naturæ ſit in eis opus intelligentiæ, ſicut Philoſophus tradit in 2. Phyſ. Sed in homine non ſic, immo inſtructore indiget ad eligendum proportionata naturæ, propter quod nutricem habet ad iſta docenda. Rurſus ad idem veſtes, & tegumenta quibus ornantur animalia, & plantæ ſtatim ſicut naſcuntur, & homo caret, ſignificativa ſunt indigentiæ, pro quibus oportet recurrere ad hominum multitudinem, unde civitas conſtituitur. Propter quod Dominus oſtendit in hoc lilia agri, & volucres cœli, & ſic de ſimilibus, melioris eſſe conditionis, quam homo, referendo indigentiam ad illum magnificum Regem Salomonem, qui tam excellenter abundavit. Reſpicite, inquit Matt.6. volucres cœli, quia non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea. Conſiderate lilia agri, quoniam non laborant, neque nent. Poſtea ſubdit: Dico vobis, quod nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut unum ex iſtis; quaſi majoris fuerit indigentiæ quantum ad victum, & veſtimenta, ac tegumenta, quam plantæ, & animalia. Amplius autem ferocitas animalium, quæ facta ſunt homini nociva poſt lapſum Adæ, ad hoc ipſum inducit. Ad majorem enim ſecuritatem hominis, cujuſcumque rei timendæ, neceſſaria eſt communitas homi-

minum, ex quibus civitas conſtituitur, unde homo reddatur ſecurus. Et inde motus fuit Cain civitatem conſtruere, ut in Geneſi ſcribitur: unde & in Eccleſiaſtico c. 40. dicitur; quod ædificatio civitatis confirmabit nomen. Rurſus præter neceſſitatem in corpore ſano, ſunt & aliæ conditiones neceſſitatis pertinentes ad corpora ægra, quibus homo frequenter ſubjicitur. Ad ſui autem reparationem ſibi homo ſolus non ſufficit, quemadmodum animalia cum patiuntur, quibus natura providit, ut ſine hominum medicina curentur, cognoſcentia per æſtimativam eis inditam herbas ſanativas eorumdem, ſeu quæcumque alia ordinata ad ipſorum ſalutem. Homo autem horum ignarus, indiget medicis, medicina, & hominum miniſterio, quæ omnia multitudinem requirunt hominum, quæ civitatem facit, & ſic idem quod prius. Amplius autem quia caſus ſunt multi, in quos homines incidunt per inopinatum eventum, quibus relevantur in ſocietate: unde in Eccleſiaſt. 4. cap. ſcribitur: Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non habebit ſublevantem ſe. Si autem fuerint duo, fovebuntur mutuo. Ex quibus omnibus concluditur, civitatem eſſe neceſſariam homini conſtituendam propter communitatem multitudinis, ſine qua homo vivere decenter non poteſt: & tanto magis de civitate quam de caſtro, vel quacumque villa, quanto in ea plures ſunt artes, & artifices ad ſufficientiam humanæ vitæ, ex quibus civitas conſtituitur. Sic enim Auguſtinus diffinit eam in 1. de civ. Dei, quod eſt multitudo hominum in uno ſocietatis vinculo colligata. Advertendum autem quod ſuperius in principio primi libri probatum eſt, ſocietatem humanam eſſe neceſſariam, & hic ſimiliter; ſed aliter & aliter utrobique, quia ibi ſecundum quod ordinatur ad principem, hic autem ſecundum quod partes multitudinis ſibi invicem ſunt neceſſariæ, propter

quam

quam cauſſam neceſſario ſunt inſtitutæ civitates, & caſtra, prout ordinantur ad politicum regimen.

CAP. III.

Hic declarat hoc idem ex parte animæ, ſive ex parte intellectus, ſive voluntatis, ſcilicet conſtitutionem civitatis eſſe neceſſariam.

NOn ſolum autem ex parte corporis, hoc eſt quantum ad ſenſitivam virtutem, habet perſuaſionem, & veritatem continet, quod ſecundum naturam conſtructio civitatis eſt neceſſaria; ſed etiam ex parte animæ rationalis hoc eſt manifeſtum: & tanto amplius, quanto homo in quantum eſt rationalis, quod ex parte intellectus provenit, ſocietatem magis requirit. Circa partem autem rationalem duplex diſtinguitur potentia, & actus, videlicet intellectus, & voluntas. Quantum autem ad partem intellectivam duplices ſunt actus, juxta quos verſatur politicum regimen, videlicet ſpeculativus, & practicus. In practico quidem includuntur virtutes morales, quæ referuntur ad opus, & non ad ſcire tantum, ſicut Philoſophus dicit in ſecundo lib. Ethicor. ut ſunt temperantia, fortitudo, prudentia, & juſtitia: quæ quidem omnes ad alterum ordinantur, & ſic requirunt multitudinem hominum, ex quibus conſtituitur civitas, ut jam dictum eſt ſupra. Et quamvis dictæ virtutes non omnes habeant pro ſubjecto intellectum (fortitudo enim eſt in iraſcibili, temperantia in concupiſcibili, quæ ad partem ſenſitivam pertinent); participant tamen rationem, in quantum regulantur ab ipſa, unde prudentia eſt ipſarum directiva. Eſt enim prudentia recta ratio agibilium, ut Philoſophus dicit in ſexto libro Ethicor. Amplius autem & ipſa ſacra Scriptura dictas virtutes morales ad hoc idem

or-

ordinat. Sic enim de iſtis virtutibus dicit in lib. Sapient, c. 8. loquens de eo, quod ſobrietatem, & ſapientiam docet, juſtitiam, & virtutem, quibus utilius nihil eſt in vita hominibus. Deinde ſubdit de merito iſtarum virtutum. Habebo, inquit, per hanc (videlicet ſcientiam, ſive experientiam harum virtutum) claritatem ad turbas, & honorem apud ſeniores: & multa alia ibidem ſubduntur, quæ ad multitudinem hominum pertinent. Sed de ſpeculativo intellectu adhuc eſt manifeſtum, quia ut vult Ariſtoteles in 2. libr. Ethic. homo maxime ex doctrina augmentum accipit, & ſcientiæ generationem, & experimento indiget & tempore: quæ omnia reſpiciunt hominum multitudinem, ex quibus civitas conſtituitur. Rurſus, duo ſunt diſciplinabiles ſenſus, ut tradit Philoſophus de ſenſu, & ſenſato, viſus videlicet, & auditus: auditus autem multitudinem reſpicit; ergo idem quod prius. Præterea Philoſophus dicit in 1. Metaphyſic. quod ſapientis eſt ordinare: ordo autem multitudinem requirit. Eſt enim ordo, ut Auguſtinus dicit de Civ. Dei, parium, diſpariumque ſua cuique tribuens diſpoſitio: quod ſine multitudine eſſe non poteſt. Amplius autem & ipſa loquela quæ manifeſtativa eſt cordis, ad partem intellectivam pertinet, ut Philoſophus dicit, & ad alteram ordinatur: propter quod in Eccleſ. 10. cap. ſcribitur: Sapientia abſcondita, & theſaurus inviſus, quæ utilitas in utriſque? Hoc idem & de ſcriptura dici poteſt, quia reſpicit multitudinem, ſine qua nec fieri, nec explanari valeret, Sed ex parte voluntatis, quæ potentia rationalis ponitur a Philoſopho, hoc idem dici poteſt. Duæ enim ſunt virtutes in ipſa, quæ ad alteram ordinantur, ac multitudinem requirunt. Una quidem eſt juſtitia, quam reſpectu voluntatis jus gentium ſic diffinit: Juſtitia eſt conſtans, & perpetua voluntas, jus ſuum unicuique tribuens:

quæ

quæ quidem ſive legalis, quæ dominatum juſtum vocatur a Philoſopho, ſive diſtributiva, ſive commutativa, quæ partes juſtitiæ omnes ſunt, politiæ in civitatibus ſunt præcipue neceſſariæ, immo ſine eis exerceri non poſſunt, ut Philoſophus tradit in lib. 5. Ethicor. nec etiam ipſæ civitates conſervari. Per quod concluditur civitatis conſtructionem eſſe neceſſariam ſecundum naturam reſpectu talis virtutis. Secunda vero quæ in voluntate ponitur, & ad multitudinem refertur, eſt amicitia, quæ principaliter communitatem requirit multitudinis, & ſine ea non eſt iſta virtus, de qua Philoſophus dicit in lib. 8. Ethicor. quod maxime eſt neceſſaria ad vitam humanam, eo quod nullus eligeret vivere ſine amicis: unde idem Ariſtoteles connumerat utilitates iſtius virtutis, ad oſtendendam ipſius neceſſitatem, ſemper tamen reſpectu multitudinis. Prima quidem in infortuniis, quia in talibus recurritur ad amicos. Item, in fortuniis, quia per amicos conſervantur: unde præcipue opus habent amicis, qui divitias poſſident, & ſunt in principatibus, ut Philoſophus idem ait. Amicis autem indigent juvenes, ut religentur a concupiſcentiis, & ad non peccandum. Senes vero ad famulatum, & ſic de ſingulis generibus hominum. Per quæ colligitur communitatem multitudinis hominibus eſſe neceſſariam ſecundum naturam, & per conſequens conſtructio civitatis, in qua ſi amicitia vigeat, & nutriatur concordia, civitas quamdam cauſſat harmoniam, & animæ ſuavitatem, ut Auguſtinus de civitate Dei dicit libr. 2. ex ſummis videlicet, infimis, & mediis ordinibus quibus moderatur. Propter quod Propheta dicit Pſalm. 132: Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum. Idem etiam Auguſtinus duas conſtituit civitates in dicto libro ſecundum duos amores. Præter hæc vero eſt alia ratio ad oſtendendum

communitatem multitudinis hominum eſſe neceſſariam, appetitus videlicet humanus ad communicandum opera ſua multitudini, ut moleſtum ſit eidem aliquid virtutis agere abſque hominum ſocietate: unde Tullius dicit in lib. de amicitia, quod natura nihil ſolitarium amat. Verum eſt enim quod ab Archita Tarentino, ut opinor, dici ſolitum eſſe a ſenibus noſtris audivi: ſi quis in cœlum aſcendiſſet, naturamque mundi, ac ſiderum aſpexiſſet, pulchritudinem inſuavem illi ſine amico, vel ſocio admirationem fore. Ipſæ etiam divitiæ niſi effuſæ in multitudine non clareſcunt, ut Boetius dicit. Patet igitur hominem ſive ex parte corporis, ſive partis ſenſitivæ, ſive conſiderata ſua rationali natura, neceſſe habere vivere in multitudine. Ex qua parte neceſſaria eſt ſecundum naturam conſtructio civitatis: unde Philoſophus dicit in lib. primo Politicorum, quod natura quidem omnibus ineſt ad talem communitatem, qualis eſt civitatis communitas. Et quamvis primos inſtitutores civitatum malos homines Scriptura referat, ut Cain fratricidam, Nembroth oppreſſorem hominum, qui ædificavit Babylonem, Aſſur qui ædificavit Ninivem, ut in Geneſi ſcribitur, a Nembroth fugatus: moti tamen fuerunt ad conſtituendum civitates propter hominum commoditates jam dictas, retorquendo tamen in ſuum dominium, pro quo conſervando neceſſaria erat in unum multitudinis congregatio.

CAP. IV.

De communitate civitatis, in quo conſiſtat, ubi Ariſtoteles refert opinionem Socratis, & Platonis, quam hic auctor declarat.

HAbita igitur neceſſitate conſtituendæ civitatis propter communitatem hominum, nunc quæ-

quærendum videtur in quo consistat ista communitas, Circa quod diversi philosophi, & sapientes, diversas constituerunt politias respectu communitatis, ut Philosophus refert in sua Politic. ubi primo narrat opinionem Socratis, & Platonis in 2. Politic. quod communitatem ponerent in sua politia quantum ad omnia, ut videlicet omnia essent communia, tam divitiæ, quam uxores, & filii, moti quidem ex bono unionis in communitate, per quam respublica commendatur, & crescit. Amplius autem cum bonum sit diffusivum, & sui communicativum, quanto res communior est, tanto plus de bonitate habere videtur; ergo omnia communicare plus habet de ratione virtutis, & bonitatis. Præterea, amor est virtus unitiva, ut Dionysius tradit. Ubi est ergo unionis major ratio, ibi plus vigebit virtus amoris, qui civitatem constituit, & conservat, ut Augustinus dicit, & dictum est supra: ergo omnia habere communia tam divitias, quam uxores, & filios, habet rationem majoris bonitatis. Hæ autem rationes sunt, & multæ aliæ quas Philosophus refert juxta opinionem Socratis, & Platonis, licet non per eadem verba, sed a sententia non discordat. Et si attendimus ad qualitatem dictorum philosophorum, quia fuerunt homines virtutibus dediti super omnes philosophos, eo quod solas virtutes bonum hominis ponebant, non videtur credibile talem communitatem eos posuisse eo modo quo Aristoteles videtur eis imponere in prædicto libro; quia hoc videtur magis bestiale, quam humanum, feminas scilicet esse communes quantum ad mixtionem carnis; unde & sacra Scriptura matrem separat a filiis, & filiam a patre, & virum uxori conjungit, ac solum cum sola distinguit in conjugio in primo hominis præcepto. Propter quod in Genesi c. 2. dicitur: Quamobrem relinquet homo patrem, &

matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Non autem dicit plures. Sed & de filiis eſt impoſſibile, quia in actu generationis duo ſemina conveniunt, ſed unum ſolum ex parte viri. Propter quod ipſa etiam animalia ſuos natos cognoſcunt quanto tempore eſt neceſſarium ad nutrimentum filiorum, ut in pullis avium maxime contingit, antequam advolare poſſunt. Quod ergo dicamus dictos philoſophos minus compoſitos animalibus, videtur abſurdum, qui ad componendos mores, corrigendoſque totam ſuam ſtruxerunt philoſophiam, ut Auguſtinus tradit de Socrate libr. 8. de civit. Dei, cujus doctrinam Plato ejus diſcipulus fertiliſſime ſortitus eſt, ut Valerius Maximus ſcribit: qui cum ſapientiſſimus omnium eſſet ſui temporis, & a juvenibus ſtudioſis certatim quæreretur Athenis, in Ægyptum deſcendens a ſacerdotibus illius gentis geometriæ multiplices numeros cœleſtium rationum obſervare percepit, & in Italiam peragrans ab Archita, & Arione Pythagoræ præceptis inſtructus eſt. Talibus ergo, & tantis viris talem politiam attribuere, unde ordo deſtrueretur naturæ, non eſt ſine admiratione. Sed & ipſi commentatores Ariſtotelis hoc eidem attribuunt, quod non plene retulerit aliorum opiniones, & præcipue Socratis, & Platonis, ſicut Euſtatius dicit ſuper 1. Ethic. circa ideam bonitatis, & Simplicius in fine primi de cœlo de generatione mundi. Auguſtinus autem in lib. 9. de civitat. Dei hoc idem refert de opinione Stoicorum circa paſſiones animi, quod aliqui attribuebant Stoicis, quorum princeps Socrates fuit, quod in ſapientem non caderent, ut idem Ariſtoteles in lib. 2. Ethic. præfato imponit philoſopho. Et tamen Auguſtinus idem dicit eſſe falſum, ex ſententia A. Gellii in libr. noctium Atticarum. Sed hæc omnia referenda ſunt ad effectum amoris. Quia

er-

ergo dicti philoſophi virtutibus erant præditi, & ad hoc ſollicitabatur eorum conatus ; virtus autem amoris ad paria nobis cum proximo præcipitur (Diliges, inquit Salvator, proximum tuum ſicut teipſum), cum ipſi ſub quibuſdam metaphoris ſóliti eſſent loqui, volentes perſuadere ad concives amorem, per quem civitas proficit, communitatem poſuerunt in uxoribus, & filiis in dilectione mutua : ſed in poſſeſſionibus in communicatione neceſſaria. Quia ſiquis viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo amor Dei manet in eo? 1. Jo. 3. quod fuit præcipuum Stoicorum. Rerum enim exteriorum, ſive divitiarum contemptivi erant, ut de Socrate refert Hieronymus. Per hoc autem patet reſponſio ad objecta. Quia unio, & amor habet gradum in inferioribus entibus : quoniam perfectior eſt unio in corpore animato, ſi in diverſis organis virtus animæ diffundatur ad diverſas operationes unitas in una ſubſtantia animæ, ſicut apparet tam in animatis perfectis, quam in animatis quæ habent ſolum ſenſum tactus, ut ſunt vermes, & quædam animalia quæ Ariſtoteles vocat in 2. de anima, animalia imperfecta. Propter quod & Apoſtolus comparat corpus myſticum, ideſt Eccleſiam; vero corpori, & naturali, in quo ſunt membra diverſa ſub diverſis potentiis, & virtutibus, in uno principio animæ radicatis : unde & unionem allegatam reprobat Apoſtolus in 1. Epiſt. ad Cor. c. 12. dicens : Si totum corpus oculus, ubi auditus? Et ſi totum auditus, ubi odoratus? quaſi neceſſarium ſit in qualibet congregatione, quæ præcipue eſt civitas, eſſe diſtinctos gradus in civibus quantum ad domos, & familias, quantum ad artes, & officia : omnia tamen unita in vinculo ſocietatis, quod eſt amor ſuorum civium, ut dictum eſt ſupra, & de quo etiam Apoſtolus dicit ad Coloſ. Cum enim commu-

meraſſet quædam opera virtuoſa, ad quæ cives ad invicem obligantur, ſtatim ſubdit: Super hæc autem omnia charitatem habentes, quod eſt vinculum perfectionis, & pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in qua vocati eſtis in uno corpore; diſtincto videlicet per membra juxta civium ſtatum. Ex qua diverſitate artium, & officiorum, quanto in eis multiplicatur amplius, tanto civitas redditur magis famoſa, quia ſufficientia humanæ vitæ, propter quam neceſſaria eſt conſtructio civitatis, magis reperitur in ea. Quod ſi forte allegatur de diſcipulis Chriſti, quibus omnia fuerunt communia, non importat legem communem, quoniam ſtatus eorum omnem modum vivendi tranſcendit. Ipſorum enim politia non ordinabatur ad uxores, & filios, ſed ad civilitatem cœleſtem, in qua neque nubent, neque nubentur, ſed ſunt ſicut Angeli Dei: ſed quantum ad divitias bona erant communia. Quod ſolum perfectorum eſt, & Dominus dicit in Evangelio Mat. 19: Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me. Hoc & Socratici fecerunt, & Platonici, ſicut contemptivi rerum temporalium, ut de Plotino ſcribit Mercurius Triſmegiſtus, & Macrobius ſuper ſomnium Scipionis. In ceteris autem civibus communis ſtatus expedit poſſeſſiones habere diſtinctas ad vitanda litigia. Sicut etiam de Abraham, & Loth ſcribitur in Geneſi c. 13: Cùm enim contentio oriretur inter ipſorum paſtores pro paſtura gregum: Ne quæſo, dixit Abraham ad Loth, ſit jurgium inter me & te, & paſtores meos & tuos, fratres enim ſumus, ecce univerſa terra coram te eſt. Si ad ſiniſtram ieris, ego dextram tenebo, ſi dextram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam. Per quod habemus, quod inter cives expedit ad ſocietatem ſervandam, ipſorum divitias eſſe diſtinctas, & ſic patet reſponſio ad prædicta.

CAP.

CAP. V.

De opinione Socratis, & Platonis circa mulieres, quomodo sint exponendæ rebus bellicis.

SEd ad eamdem politiam redeundo prædictorum Philosophorum, quædam alia Aristoteles eisdem attribuit in præfato libro, quia volebant mulieres instruendas in rebus bellicis. Quorum argumentum inducit secundum ipsos, quia videmus in avibus rapacibus ferociores esse feminas, & efficacius pugnare : hoc idem & de bestiis liquet, sicut præcipue in ferocibus animalibus est manifestum. Amplius autem corporale exercitium confert feminis, quantum ad virtutem corporis, & fortitudinem, sicut in ancillis familiarum, & mulieribus rusticanis est manifestum, quia fortiores sunt, & saniores. Virtutis autem proprium est, quod bonum faciat habentem, & opus suum bonum reddat. Si ergo in gymnasiis, ac rebus bellicis magis confortatur feminea virtus, congrue opera bellica videntur eisdem competere. Amplius autem proportio qualitatum primarum ad hoc idem inducit, ut calidi, & humidi, frigidi, & sicci, ex quibus ad medium deductis, fortificatur mixtum in sua virtute. Sic enim videmus ligna virida, ex quo in eis humidum est consumptum, & ad medium deductum, quod fortius ardent. Sic etiam videmus in avibus rapacibus, quod feminæ ratione sui motus sunt fortioris naturæ, & majoris corpulentiæ. Cum igitur in mulieribus abundet humidum, sicut in pueris, per motum consumitur, & venit ad temperamentum, & vires recipit. Hujus autem argumentum assumitur de regno Amazonum, quod fortissimum fuit in oriente, & quasi totam Asiam, tertiam partem orbis, subjugaverunt sibi, ut historiæ nar-

meraſſet quædam opera virtuoſa, ad quæ cives ad invicem obligantur, ſtatim ſubdit: Super hæc autem omnia charitatem habentes, quod eſt vinculum perfectionis, & pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in qua vocati eſtis in uno corpore; diſtincto videlicet per membra juxta civium ſtatum. Ex qua diverſitate artium, & officiorum, quanto in eis multiplicatur amplius, tanto civitas redditur magis famoſa, quia ſufficientia humanæ vitæ, propter quam neceſſaria eſt conſtructio civitatis, magis reperitur in ea. Quod ſi forte allegatur de diſcipulis Chriſti, quibus omnia fuerunt communia, non importat legem communem, quoniam ſtatus eorum omnem modum vivendi tranſcendit. Ipſorum enim politia non ordinabatur ad uxores, & filios, ſed ad civilitatem cœleſtem, in qua neque nubent, neque nubentur, ſed ſunt ſicut Angeli Dei: ſed quantum ad divitias bona erant communia. Quod ſolum perfectorum eſt, & Dominus dicit in Evangelio Mat. 19: Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me. Hoc & Socratici fecerunt, & Platonici, ſicut contemptivi rerum temporalium, ut de Plotino ſcribit Mercurius Triſmegiſtus, & Macrobius ſuper ſomnium Scipionis. In ceteris autem civibus communis ſtatus expedit poſſeſſiones habere diſtinctas ad vitanda litigia. Sicut etiam de Abraham, & Loth ſcribitur in Geneſi c. 13: Cùm enim contentio oriretur inter ipſorum paſtores pro paſtura gregum: Ne quæſo, dixit Abraham ad Loth, ſit jurgium inter me & te, & paſtores meos & tuos, fratres enim ſumus, ecce univerſa terra coram te eſt. Si ad ſiniſtram ieris, ego dextram tenebo, ſi dextram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam. Per quod habemus, quod inter cives expedit ad ſocietatem ſervandam, ipſorum divitias eſſe diſtinctas, & ſic patet reſponſio ad prædicta.

CAP.

CAP. V.

De opinione Socratis, & Platonis circa mulieres, quomodo ſint exponendæ rebus bellicis.

SEd ad eamdem politiam redeundo prædictorum Philoſophorum, quædam alia Ariſtoteles eiſdem attribuit in præfato libro, quia volebant mulieres inſtruendas in rebus bellicis. Quorum argumentum inducit ſecundum ipſos, quia videmus in avibus rapacibus ferociores eſſe feminas, & efficacius pugnare : hoc idem & de beſtiis liquet, ſicut præcipue in ferocibus animalibus eſt manifeſtum. Amplius autem corporale exercitium confert feminis, quantum ad virtutem corporis, & fortitudinem, ſicut in ancillis familiarum, & mulieribus ruſticanis eſt manifeſtum, quia fortiores ſunt, & ſaniores. Virtutis autem proprium eſt, quod bonum faciat habentem, & opus ſuum bonum reddat. Si ergo in gymnaſiis, ac rebus bellicis magis confortatur feminea virtus, congrue opera bellica videntur eiſdem competere. Amplius autem proportio qualitatum primarum ad hoc idem inducit, ut calidi, & humidi, frigidi, & ſicci, ex quibus ad medium deductis, fortificatur mixtum in ſua virtute. Sic enim videmus ligna virida, ex quo in eis humidum eſt conſumptum, & ad medium deductum, quod fortius ardent. Sic etiam videmus in avibus rapacibus, quod feminæ ratione ſui motus ſunt fortioris naturæ, & majoris corpulentiæ. Cum igitur in mulieribus abundet humidum, ſicut in pueris, per motum conſumitur, & venit ad temperamentum, & vires recipit. Hujus autem argumentum aſſumitur de regno Amazonum, quod fortiſſimum fuit in oriente, & quaſi totam Aſiam, tertiam partem orbis, ſubjugaverunt ſibi, ut hiſtoriæ narrant,

rant, quæ de Scythis orientalibus traxerunt originem : unde & apud ipſos Scythas, de quibus deſcenderunt Tartari, mulieres in rebus bellicis exponuntur, & cum ſuis militant viris. Ex quibus omnibus moti forte fuerunt præfati philoſophi in conſtitutione politiæ, mulieres fore ad opera bellica exponendas. Sed contra hanc politiam rationes ſunt fortes, quibus difficile eſt reſpondere. Una quidem eſt Ariſtotelis in 2. Politicorum : quia non eſt eadem ratio de animalibus, & hominibus, eo quod animalia non ſubjiciuntur dominio œconomico. Solus autem homo gubernationi intendit familiæ. Quæ quidem fieri non poteſt, ubi mulieres exponerentur armis : quia ſicut in politia officia ſunt diſtincta, ita & in œconomia, ut paterfamilias ad exteriora negotia intendat, mulieres autem ad intrinſecos actus familiæ. Cujus quidem argumentum aſſumere poſſumus ex parte Romanæ reipublicæ, quæ ut tradunt hiſtoriæ, duos habebat conſules: unus intendebat bellicis rebus, alter rempublicam gubernabat. Hoc idem & de Amazonibus ſcribitur. In quorum regno, ſeu monarchia duæ erant Reginæ, ſive monarchæ, quæ ſic diſtinguebantur in officiis, ſicut de Romanis conſulibus eſt dictum. Secunda ratio ſumitur ex ipſa membrorum muliebrium ineptitudine ad pugnandum. Sic enim Philoſophus diſtinguit de geſtis animalium inter maſculum, & feminam, quia maſculus habet ſuperiora membra groſſiora, brachia, manus, nervos, & venas, ex quibus vox groſſior generatur, nates veto, & ventrem, & alia circumſtantia ſubtiliora, mulieres autem e converſo. Et hoc ut in actu generationis ſint aptiores. Amplius autem & mammillas ad nutriendam prolem, quæ omnia ſunt impeditiva pugnæ: unde & de Amazonibus ſcribitur, quod puellis mammillas amputabant dexteras, ſiniſtras autem comprimebant, ne impe-

pedirentur a ſagittando. Tertia ratio ſumitur ex diſpoſitione animæ. Tradit enim Philoſophus de geſtis animalium, quod mulier eſt maſculus occaſionatus: unde ſicut deficit in complexione, ita & in ratione. Et inde eſt, quod propter defectum caloris, & complexionis ſunt pavidæ, & mortis timidæ: quod in bellis maxime fugiendum eſt. Propter vero defectum rationis, carent aſtutiis bellicis, quibus pugnantes ut plurimum ſunt victores, ſicut Vegetius tradit de re militari: unde tradunt hiſtoriæ, quod Alexander quibuſdam aſtutiis, & blanditiis devicit Amazones, magis quam bellandi fortitudine. Quarum regnum temporibus ejus fortiſſimum, & potentiſſimum erat in Aſia. Quarta ratio ſumitur ex periculoſo commercio viri, & mulieris, quia actus venereus corrumpit æſtimationem prudentiæ, ut tradit Philoſophus in ſeptimo libro Ethicorum, & impoſſibile eſt in eo aliquid intelligere. Ex qua cauſſa virilis animus enervatur: unde ferunt hiſtoriæ Julium Cæſarem, cum bellum immineret, juſſiſſe ſuas omnes delicias ſeparari a caſtris, & præcipue mulieres. Cyrus etiam Rex Perſarum, cum Lydos ſuperare non poſſet quia fortiſſimi erant, & ad labores aſſueti, tandem per ludos, & uſum veneris ibidem conſtitutos, virtute & fortitudine enervatos perdomuit. De ipſis inſuper Romanis antiquis ſic ſcribit Vegetius in principio lib. 1: Ideo ipſos perfectos ad bellum ſemper, quia nullis voluptatibus, nulliſque deliciis frangebantur. Quid plura? quia etiam equi fortiſſimi, qui alias ſunt audaciſſimi ad pugnandum, & procul odorant bellum, ex præſentia equæ diſtrahuntur a pugna. Propter hanc ergo cauſſam ipſæ Amazones, ut hiſtoriæ narrant, nullum virum in ſua recipiebant acie. Patet igitur ex jam dictis mulieres a rebus bellicis excludi debere.

CAP. VI.

Aſſumit alteram partem, quod non eſt conveniens mulieres exponi debere bellicis rebus, & reſpondet ad argumenta in contrarium facta.

SEd quia motivum dictorum philoſophorum probabilitatem habuit, ſicut in argumentis apparet, ſolvendæ ſunt ipſorum rationes, & cum reverentia pertractandæ. Quod enim ponitur exemplum de avibus rapacibus, & quibuſdam beſtiis, quod audaciores, & fortiores ſunt feminæ ad pugnandum, & capiendum prædam: ergo ſimiliter erit in mulieribus. Ad hoc eſt reſponſio, quia non eſt ſimile de avibus, & beſtiis, & mulieribus. Ut enim dictum eſt ſupra, homo naturaliter eſt civilis, & œconomicus, & in gubernatione ſuæ familiæ proprius actus eſt mulieris ſive in nutritione filiorum, ſive in honeſtate ſervanda in domo, ſive in proviſione victualium: quæ omnia fieri non poſſent, ſi rebus bellicis intenderent: & propter hæc natura ipſam ſic diſpoſuit, ut ab ipſa pugnandi occaſio tolleretur, quia, ut Philoſophus vult in lib. de animalibus, mulieres debiliora habent corpora quam viri, & ſunt minoris caloris, & ſola illa membra groſſiora in eis videmus, quæ ad actum ordinantur generationis, & geſtum, ut venter, & nates, ac ad nutrimentum mamillæ. Omnia autem alia habent ſubtiliora, & debiliora quam viri, & minus nervoſa, in quibus fortitudo conſiſtit, ut ſunt pedes, & crura, manus, & lacerti, & ſic de ſingulis membris, ubi fortitudo fundatur, ut dictum eſt ſupra. Quod vero dicitur quod fortitudo augetur in eis per exercitium, hoc eſt verum; ergo pugnare expedit eis. Ad hoc reſponderi poteſt,

teſt, quod ſola fortitudo non ſufficit ad vincendum in pugna, ut probat Vegetius de re militari in principio, ſed aſtutia bellandi, qua mulieres carent. Rudis enim, & indoćta multitudo expoſita eſt ſemper ad necem. Sic autem brevitas corporum Romanorum adverſus Germanorum proceritatem prævaluit, ut ibidem dicitur. Et propterea mulieres non debent actibus exponi, ex quibus a virtutibus excludantur, quod contingit ſi rebus bellicis deputentur, propter incentivum libidinis, quod in eis eſt & reſpectu ſui, & ex conſortio viri: propter quod natura mulieri multa fræna providit, ut eſt verecundia, quæ eſt præcipuum vinculum ejus, ut Hieronymus ſcribit ad Cellantiam virginem talares veſtes, annulus in digito, ſervitus viri. Sic enim Scriptura Sacra teſtatur Gen. 3: Quoniam ſub viri poteſtate eris. Bellicis autem rebus intendere in republic. libertatem meretur, unde & militibus jura gentium ſpeciales apices privilegiorum concedunt. Quod autem tertio objicitur ſuper idem medium de fortitudine ad bellandum, locum haberet, ſi ſola fortitudo eſſet cauſſa victoriæ, & aptitudo membrorum eſſet in feminis ad pugnandum, ſicut in viris, cujus contrarium eſt probatum. Et præterea natura mulieris eſt a viro pati, & non agere: pugnare autem ſumma eſt actio, cum ſit actus fortitudinis, qui ſolus ſi laudabiliter exerceatur, meretur coronam. Dicendum eſt ergo ſimpliciter, mulierem non debere exponi bellicis rebus, ſed in domo quieſcere, curam gerere rei familiaris, ut dictum eſt ſupra: unde & in hoc Salomon in fine Proverb. fortitudinem mulieris commendat, ſpeciale de ipſa componens Canticum, ſub litteris Hebraici alphabeti, ac totum circa eam ad domeſticam referens actionem. Mulierem, inquit, fortem quis inveniet? Procul & de ultimis finibus pretium

tium ejus; quaſi multum ſit reverenda, ſi habeat quæ ſequuntur: unde primo ponit artem filandi. Quæſivit, inquit, lanam, & linum, & operata eſt conſilio manum ſuarum; per hoc volens oſtendere, quod iſtud ſit proprium earum officium: propter quod & in geſtis Caroli Magni ſcribitur, quod filiabus ſuis quas intime dilexit, colo, & fuſo mandavit inſiſtere, & operoſas eſſe. Ulterius Salomon ſubjungit alios actus mulieris, qui referuntur ad domeſticam domum, ut eſt filiorum curam habere, familiam diſpenſare, ſuæ domui providere, amicos viri ſui honorare, ac defectus ejus ſupplere, quæ ſunt propriæ operationes conjugis, & ad bona matrimonii pertinentes, ut de Abigail uxore Nabal Carmeli ſcribitur, ſicut patet in 1. Reg. Sed quia talis ſollicitudo multas habet perturbationes, ut de Martha dicitur in Luca cap. 10: Martha, Martha, ſollicita es, & turbaris erga plurima; cum talia ſunt objectum virtutis, & fortitudinis: ideo dictus Sapiens talem mulierem fortem vocat non quidem fortitudine ad opera belli, ſed ad patienter gubernandam familiam, ut ſuperius eſt oſtenſum.

CAP. VII.

Refert aliam opinionem dictorum Philoſophorum quantum ad Principatum, quem volebant eſſe perpetuum, circa quam diſputat ad utramque partem.

EST autem & alia conditio, quam Philoſophus in 2. Poli. attribuit politiæ dictorum Philoſophorum, videlicet magiſtratus ad regimen juxta mortem Atticæ regionis, cujus caput ſunt Athenæ, poſt mortem vid licet Codri Regis: quos quidem magiſtratus Romana reſpublica Se-

natores vocabat. Hos præfati Philoſophi voluerunt eſſe perpetuos, & quoſcumque officiales in ſua politia conſtitutos; quorum motivum fuit imitatio naturæ, ut Ariſtoteles eis imponit. Videmus enim in terra, quod partes ejus eodem modo ſemper ſe habent, ut in mineris contingit, quia minera auri in eadem parte terræ ſemper generat aurum, & minera argenti argentum. Unde in Job. 28. dicitur: Habet argentum venarum ſuarum principia, & auro locus eſt, in quo conflatur. Ex hoc ergo principio ſic concludunt, quod ſi locus auri numquam mutatur, & argenti, ut fiat locus plumbi, vel ferri; nec locus plumbi, vel ferri, ut fiat locus auri, vel argenti: ſic & in principatibus contingere debet, quia nec principes, nec ſui officiales mutari debent, ut fiant aliquando ſubditi, vel quod ſubditi fiant officiales, vel principes, quia ars imitatur naturam in quantum poteſt. Amplius autem ad hoc idem probandum ſic argumentum aſſumi poteſt: quia, ut Philoſophus dicit in principio ſuæ Metaph. experientia facit artem, & inexperientia caſum, & Vegetius de arte militari, Scientia, inquit, rei militaris nutrit audaciam. Nemo enim facere metuit, quod ſe bene didiciſſe confidit. Ex his autem arguitur, quod ſi fiat mutatio rectorum, vel principum, ſeu magiſtratus, interdum aſſumitur inexpertus, ex quo multi contingunt errores in politia. Rurſus ad idem. Talis viciſſitudo regimini derogat, ut dictum eſt ſupra in 2. libro: quia datur occaſio ſubditis non obedientiæ ex ſpe evadendi manum principis, vel veniendi ad dictum principatum: & ſic motivum dictorum Philoſophorum, Socratis videlicet, & Platonis, videtur conſonum rationi. Sed e converſo fuit motivum ſapientum urbis, ſive Romanæ reipublicæ, quia poſt expulſionem Regum ſtatuerunt conſules; unde in 1. Machab.

ſcri-

ſcribitur inter alia commendabilia de Romanis, quod committunt uni homini magiſtratum ſuum per ſingulos annos dominari univerſæ terræ ſuæ, & omnes obediunt uni. Cauſſam autem aſſignant hiſtoriæ, ut nec inſolens diu maneret, & moderatior cito ſuccurreret. Quam quidem cauſſam Philoſophus etiam tangit in 2. Poli. quia mutare aliquando principatum, ac dignitatem, magiſtratus perſonis idoneis diſtribuere, cauſſa eſt majoris pacis in civitate, & in politia quacumque. Alia autem cauſſa aſſumitur ex uno principio Philoſophi 5. Ethic. ubi dicitur, quod principatus virum oſtendit. Contingit enim interdum perſonam aſſumptam ad dignitatem eſſe hominem virtuoſum in gradu, ſed poſtquam ſtatum principatus accepit, elevatur in ſuperbiam, & tyrannus efficitur. Sicut accidit de Saule, de quo dicitur in 1. Regum quod quando aſſumptus eſt in Regem, inter filios Iſrael non erat melior vir illo, & ſolis duobus annis in ſua permanſit innocentia. Poſtquam autem factus tyrannus, & Deo inobediens, dictum eſt ei per Samuelem: Quia abjeciſti ſermonem Domini, & non obediſti voci ejus, abjecit te Dominus ne ſis Rex. Amplius autem gradus quidam eſt in natura hominis quantum ad virtutes, & gratias. Quidam enim ſunt ad ſubjectionem diſpoſiti, ſed ad regimen minus valent: quidam autem e converſo. Ex tali ergo opinione, quia bonus eſt ſubditus aſſumptus, & male regens, ſi perpetuetur cum principatu, eſt cauſſa ſciſſuræ in civitatem, conveniens eſt mutare rectores. Rurſus, appetitus honoris ineſt homini: unde Valerius Maximus dicit, quod nulla eſt tanta humilitas, quæ hac dulcedine non tangatur: & hinc ſequitur aliud, ſcilicet quod eſt ſuperioris impatiens. Dare ergo principatum uni ſoli eſt cauſſa ſeditionis in multitudine: & iſta eſt etiam ratio Ariſtotelis in 2.

Poli.

Poli. ubi dicit, quod Socrates ſemper facit eoſdem principes, quod ſeditionis eſt cauſſa apud nullam dignitatem poſſidentes. Videntes enim ſe omnino ſtatu carere, ſi contingat eos eſſe viriles, & animoſos, ad diſcordias nituntur civium. Propter quod Valerius Maximus refert de Fabio Duce Romano libr. 10. & de quo dictum eſt ſupra, quod cum ſæpius conſulatum habuiſſet, & in ſua progenie talis dignitas a longo tempore per ſucceſſionem continuata eſſet, id egit cum populo, ut aliquando vacationem ejus honoris Fabiæ genti darent. Laudabilis igitur politia eſt, in qua ſecundum merita unicuique civi viciſſim diſtribuuntur honores, ut antiqui fecerunt Romani, quam etiam Philoſophus magis commendat.

CAP. VIII.

Hic declarat melius eſſe in politia non perpetuare rectores, & reſpondet ad partem oppoſitam, ubi etiam dicit, nullum in Lombardia habere dominium, niſi per viam tyrannicam, Duce Venetiarum excepto.

SEd quod pro ſe inducunt de mineris præfati philoſophi, non habet ſimilitudinem, ſive neceſſitatem in arguendo, eo quod mineræ, ſive auri, ſive argenti, ſive cujuſcumque metalli recipiunt impreſſionem a corpore cœleſti, quæ eſt ad unum determinata: unde ſicut ficulnea ſemper ficus producit, & non alium fructum propter eadem principia quæ ſunt in ipſa, & mediante influentia cœleſti: ita & eadem pars terræ ſic diſpoſita, ut ſit minera auri, ſemper faciet aurum. Sed non ſic eſt de voluntate humana, quæ ſideribus non ſubjicitur, ut Ptolomæus

pro-

probat in Centilogio, quia volubilis eſt : unde actus humani ponuntur a Philoſopho in Ethicis de contingenti materia, & inde variantur de bono in malum, & e converſo ; & ideo perpetuatio eſt periculoſa. Sed quod poſtea dicitur de experientia, hoc ſupponi debet, ut eligatur expertus qui poſſit ; & ſciat regere, & cives dirigere ad virtutem : alias ſi eligitur unus inſufficiens pretio, vel amore, jam politia eſt corrupta. Formam enim eligendi tradit ille Jethro Moyſi cognato ſuo, ut in Exodo c. 18. ſcribitur loquens de principibus, & aſſeſſoribus populi. Provide, inquit, viros potentes de omni populo, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam, & conſtitue ex eis tribunos, & centuriones, quinquagenarios, & decanos, qui judicent populum. Philoſophus etiam in 5. Ethic. dicit, quod non ſinimus hominem principari, in quo eſt natura humana tantum, ſed illum qui eſt perfectus ſecundum rationem : quia ſi aliter fiat, aſſumptus ad principatum dat ſibi plus de bonis, & tyrannus efficitur. Quod autem inducitur ultimo de derogatione regiminis, ſi principatus immutetur, hic attendendum eſt ſicut tactum eſt ſupra in 2. lib. quod regiones diverſificantur quantum ad homines & in complexione, & in modo vivendi, ſicut cetera viventia ſecundum aſpectum cœli, ut Ptolomæus tradit in Quadripartito. Si enim plantæ transferuntur ad aliam regionem, ad ejus naturam convertuntur : ſimile eſt de piſcibus, & animalibus. Sicut ergo de viventibus, ita & de hominibus. Gallici enim qui ſe transferunt in Siciliam, ad naturam applicantur Siculorum : quod quidem apparet, quia ut narrant hiſtoriæ, jam ter eſt populata dicta inſula de præfata gente. Primo enim tempore Caroli Magni, ſecundo ad trecentos annos tempore Roberti Guiſcardi, & temporibus noſtris per Regem Carolum, qui jam imbuerunt ipſorum

na-

naturam . Hoc ergo ſuppoſito dicendum eſt, quod regimen , & dominium ordinari debet ſecundum diſpoſitionem gentis , ſicut ipſe Philoſophus in Politicis tradit . Quædam autem provinciæ ſunt ſervilis naturæ , & tales gubernari debent principatu deſpotico , includendo in deſpotico etiam regale . Qui autem virilis animi , & in audacia cordis , & in confidentia ſuæ intelligentiæ ſunt , tales regi non poſſunt niſi principatu politico , communi nomine extendendo ipſum ad ariſtocraticum . Tale autem dominium maxime in Italia viget : unde minus ſubjicibiles fuerunt ſemper propter dictam cauſſam . Quod ſi velis trahere ad deſpoticum principatum , hoc eſſe non poteſt niſi domini tyrannizent : unde partes inſulares ejuſdem quæ ſemper habuerunt Reges , & principes, ut Sicilia , Sardinia , & Corſica , ſemper habuerunt tyrannos . In partibus autem Liguriæ , Æmiliæ , & Flaminiæ , quæ hodie Lombardia vocatur , nullus principatum habere poteſt perpetuum , niſi per viam tyrannicam , Duce Venetiarum excepto, qui tamen temperatum habet regimen : unde principatus ad tempus melius ſuſtinetur in regionibus ſupradictis . Quod enim dicitur derogare politiæ, non eſt verum ſi eligantur idonei , alias , ut dictum eſt, corrumpitur politia . Idoneos autem Ariſtoteles tradit in Politicis lib. 4. mediocres civitatis , hoc eſt nec nimis potentes , quia de facili tyrannizant , nec nimis inferioris conditionis , quia ſtatim democratizant . Cum enim ſe in alto conſiderant , ſui immemores , & ſicut ignari reiminis , in erroris barathrum ſubmerguntur , vel de improvida cura ad ſubditos , vel de præſumptuoſa audacia ad aliorum gravamina , unde & politia corrumpitur , & inquietatur . Aſſumendi igitur ſunt rectores viciſſim in politia ſive conſules , ſive magiſtratus vocentur, ſive quocumque alio nomine , dummodo idonei reperiantur . Amplius

plius autem nec periculum imminet, quia judicant ſecundum leges eis traditas, quibus ſunt per juramentum adſtricti: unde non eſt materia ſcandali puniendo, quia tales leges ab ipſa multitudine ſunt inſtitutæ. Rurſus nec dominio derogat, ſi leviter puniat ſecundum naturam gentis ſubjectæ, quia aliquando in talibus regionibus melius politia ſervatur diſſimulando culpam, vel dimittendo pœnam. In quo facto virtus epicietis, de qua Philoſophus loquitur in 5. Ethic. videtur locum habere, quæ juſtum legale diminuit. In quo etiam regimine regulæ illius ſummi paſtoris ſunt attendendæ, videlicet beati Gregorii in Regiſtro, & Paſtorali, in quibus modum correctionis tradit ſecundum perſonarum ſtatum, & qualitatem.

CAP. IX.

Hic diſputat de communitate bonorum quantum ad poſſeſſiones, quam quidam Philoſophus nomine Pheleas dicit debere adæquari in omnibus, & quod eſt falſum, quod Licurgus Philoſophus ſenſit.

ET quia opiniones dictorum Philoſophorum verſabantur circa communitatem poſſeſſionum, congruum videtur de aliis dicere, qui circa ipſas ſuam conſtituerunt politiam. Duo enim fuerunt Philoſophi, qui conſiderantes litigia generari in civitatibus ex eo quod unus abundat, & alter caret, voluerunt in ſua politia adæquare in civitatibus ſuis poſſeſſiones. Unus fuit Pheleas Chalcedonius, de quo Philoſophus loquitur in 2. Politi. Alter fuit Licurgus Spartanorum Regis filius, qui Lacedemoniis jura conſtituit, ut tradit Juſtinus, ut æquata poſſeſſio neminem potenciorem altero redderet. Modus autem quem teneri voluit Pheleas in adæquando, narratur a Phi-

Philoſopho, ut fieret videlicet in ipſa conſtitutione civitatis, habita conſideratione multitudinis civium, & camporum, alias difficile judicabat: & ut hoc perſeveraret, ordinabat matrimonia contrahi inter majores, & minores, & ſic per hoc tollebantur jurgia, amovebantur injuriæ, auferebantur arrogantiæ, vel ſuperbiendi materia. Ad hoc etiam movebat exemplum in aliis politiis: quia ubi eſt bonorum temporalium inæqualitas, contingit ſæpius perturbatio. Ibi enim eſt invidendi occaſio: inde cupiditas oritur, quæ juxta Apoſtolum, radix omnium malorum eſt. Ipſe etiam Licurgus propter hanc cauſſam in legibus quas Lacedemonius tradidit, pro ipſorum conſervanda politia, artificiales ſubtraxit divitias, ſive nummiſmata in commutationibus rerum venalium, in ſolis naturalibus divitiis tales permutationes relinquens. Sed hanc poſitionem Philoſophus reprobat in 2. Politic. oſtendens hanc adæquationem omnino impoſſibilem, & per conſequens contra rationem. Et primo ex parte humanæ naturæ, quæ non ſemper in familiis multiplicatur æqualiter, quia contingit unum patremfamilias habere multos filios, alium autem nullum. Quod ergo iſti duo haberent æquales poſſeſſiones, eſſet impoſſibile, quia una familia deficeret in victualibus, altera ſuperabundaret, & hoc eſſet contra proviſionem naturæ: quia quæ familia plus multiplicatur in prolem, amplius cedit ad firmamentum politiæ propter ipſius augmentum, quam quæ in generatione prolis deficit, & quodam jure naturæ magis meretur a republica, ſive politia provideri. Amplius autem, natura non deficit in neceſſariis, ut dictum eſt ſupra, ergo nec ars quæ civilis eſt regiminis: ſed hoc contingit, ſi in familiis adæquantur poſſeſſiones, quia videlicet cives moriuntur penuria, unde politia corrumpitur. Non tantum autem ex parte naturæ huma-

næ sequitur inconveniens adæquare possessiones, sed etiam ex gradu personæ. Est enim differentia inter cives, quemadmodum inter membra corporea, cui politia est superius comparata. In diversis autem membris virtus diversificatur, & operatio. Constat enim quod majores expensas cogitur facere nobilis, quam ignobilis: unde & virtus liberalitatis in principe magnificentia vocatur propter magnos sumptus. Hoc autem fieri non posset, ubi possessiones essent æquales: unde & ipsa vox evangelica testatur de illo patrefamilias, sive Rege qui peregre profectus est, qualiter servis suis bona distribuit, sed non æqualiter, immo uni dedit quinque talenta, alteri duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem. Amplius autem nec ipse ordo naturæ hoc patitur, in quo divina providentia res creatas in quadam inæqualitate constituit sive quantum ad naturam, sive quantum ad meritum: unde ponere æqualitatem in bonis temporalibus, ut sunt possessiones, est ordinem in rebus destruere, quem Augustinus respectu inæqualitatis diffinit de civi. Dei. Est enim ordo parium, & disparium rerum sua cuique tribuens dispositio. Et ex hoc Origenes in Periarchon reprehenditur, quia omnia dixit æqualia ex sui natura, sed facta sunt inæqualia propter defectum sui, hoc est propter peccatum. Non ergo ex adæquatione possessionum vitantur litigia, quin potius augmentantur, dum in hoc destruitur, sive tollitur jus naturæ, quando subtrahitur indigenti qui plus meretur. Item, quia contra rationem est esse omnia æqualia in politia, cum omnia Deus instituerit in numero, pondere, & mensura, ut in lib. Sapient. dicitur, quæ gradum inæqualitatis ponunt in entibus, & per consequens in civilibus, sive politiis.

CAP.

CAP. X.

Agitur rursus de politia Platonis, & Socratis quantum ad genera hominum qui requiruntur in ea, quæ sunt quinque, ubi multum disputatur de numero bellatorum.

SEd redeundum est ad politiam Socratis, & Platonis, quia quædam alia constituerunt in ipsa præter ea quæ dicta sunt supra. Suam enim civilitatem distinxerunt in quinque genera hominum, videlicet in principes, consiliarios, bellatores, artifices, & agricolas. Quæ quidem divisio satis videtur sufficiens ad perfectionem civitatis, quia omnia genera hominum comprehendit, quæ ad regimen politicum pertinent. Sed Aristoteles in hoc prædictos Philosophos videtur reprehendere. Tum quia numerum ponebant bellatorum excedentem proportionem civitatis: ponebant enim mille bellatores ad minus, vel ad plus quinque millia. Secundum quod Philosophus reprehendit, est quia sic distinguebant bellatores ab aliis, quod nullo modo se exponerent bellicis rebus alii cives a bellatoribus. Sed quantum ad primum non videtur determinatus numerus posse poni, eo quod omnes civitates non sunt æqualis potentiæ, & virtutis: unde considerandæ est multitudo populi in civitate, & secundum numerum constituere bellatores. Item latitudo regionis, ut sit sufficientia pascuorum, & victualium: unde Aristoteles dicit in 2. Polit. quod si tanta debeat esse multitudo bellatorum in civitate, oportet ipsam adæquari civitati Babyloniæ, quæ videlicet excedit in gentis multitudine, & in latitudine camporum. Sed si attendimus ad ipsum numerum bellatorum, qui est mille, ut historiæ tradunt, secundum unam expositionem, politia

Platonis, & Socratis cum civilitate concordat Romuli primi conſtructoris urbis, a quo & iſtud nomen miles originem habuit, unde & miles dicitur electus ad bellandum ex numero mille, quia mille erant tunc expediti bellatores ab ipſo electi ad pugnandum contra adverſarios urbis, ut contra Sabinos primo, ulterius vero contra Samnites, & ſic in hoc concordabat Romulus cum Socrate, & Platone, licet primus conditor urbis per longum tempus Philoſophos anteceſſerit ſæpe dictos. Alio modo dicitur miles quaſi unus ex mille, juxta quod Scriptura volens commendare ſanctum David de conſtantia, & fortitudine, Dilectus, inquit, meus candidus, & rubicundus, electus ex millibus; ut ſic importet quamdam excellentiam in pugnando, quos Scriptura ſacra expeditos vernaculos appellat in Geneſi. Sic enim ſcribitur de Abraham, quod contra quatuor Reges proceſſit cum trecentis decem & octo expeditis vernaculis, qui quinque Reges devicerant capto Loth nepote ejuſdem Abrahæ cum tota familia: unde ſatis credibile videtur, quod majorem habuit multitudinem ad pugnandum, ſed iſti nominantur propter ipſorum probitatem ad invadendum. Sic & Gedeon trecentos elegit de populo Iſraelitico ad pugnandum contra caſtra Madianitarum, ut in libro Judicum traditur, quos probavit divino mandato eſſe aptiores ad pugnam, ex eo quod tranſiens populus quaſdam aquas, omnibus ex populo bibentibus ex aquis prædictis, & genua flectentibus, illi ſoli lambuerunt ut canes, non poplite flexo. Tales igitur ſic electos non videtur poſſibile mille in civitate reperiri, & multo minus quinque millia, & ſic vera eſt ſententia Ariſtotelis contra Socratem, & Platonem, ſi ſic intendant. Secundum vero quod Ariſtoteles improbat, eſt de diſtinctione bellatorum, quaſi alii cives ſint immunes a bello, ut

consiliarii, & artifices: quod non est verum ubi sit aggressus multitudinis hostium contra cives. Quamvis autem bellatores sint aptiores ad pugnam, quia experientiam habent, & pugnandi artem, & ut ait Vegetius, Nemo facere metuit, quod se bene didicisse confidit; impetum tamen multitudinis sustinere non possent, nisi cum multitudine. Sic enim Judas Machabæus defecit, quia cum paucis pugnavit contra multitudinem Bacchidis principis Demetrii Regis, recedente ab ipso multitudjne suæ gentis, sicut patet in 1. lib. Machabæorum. Hinc est etiam quod quamvis Saul elegerit tria millia virorum ad defensionem sui regni (duo enim millia erant cum ipso, ubi ipse curiam tenebat, ut in Magmas, & in Bethel, mille vero cum Jonatha in domo propria, ut in Gabaa Beniamin); nihilominus contra multitudinem hostium multitudine usus est: unde cum Naas Ammonites Rex ejusdem regionis obsideret cum multitudine Jabes Galaad, trecenta millia de filiis Israel congregavit in castris, & triginta millia de tribu Juda ad expugnandum Ammonitas præfatos, ut scribitur 1. Reg. Sed advertendum quod militaris disciplina Vegetii in 3. lib. secundum sententiam Lacedemoniorum, sive Athenienſium, restringit numerum in exercitu armorum, videlicet ad decem millia peditum, & duo millia equitum, vel ad plus viginti millia peditum, & quatuor millia equitum, ostendens magnam multitudinem esse damnosam, tum quia difficilius regitur, tum quia laborioſius in victualibus providetur. Ibidem etiam cum exercitu computat non solum tyrones, sed etiam auxiliatores, quod ad alios cives referimus, qui non erant militiæ deputati: & præterea idem Vegetius in 1. lib. ubi docet eligi tyronem, ad agricolas, & artifices magis remittit, eo quod assueti sunt ad labores. Assumendi sunt igitur cives ad pugnam

non ſolum bellatores diſtincti in quocumque genere ſint, ſive conſiliarii, ſive artifices, ſive agricultores, dummodo diſpoſitionem corporis habeant, unde non impediantur a pugna, ut ſunt homines corpulenti, & ponderoſi ad ambulandum; cives nimiis delicis dediti, homines etiam provectæ ætatis, quos emeritos habebant antiqui Romani, homines etiam quos divina lex prohibet ad pugnam. Hos excludere a pugna dignum videtur, ut patet in Deutero. quos lex prædicta prohibet, inſtante exercitu, & acclamante prætore. Ubi quatuor genera hominum ponuntur, qui a pugna excipiuntur ibidem, videlicet qui ædificaſſet novam domum, & non ea faſſet uſus, vel qui plantaſſet novam vineam, & qui in proximo uxorem duxiſſet. Quæ quidem tria intentionem diſtrahunt a pugnante, & ex hoc efficitur minus audax. Quartum genus eſt nimis timentium mortem, qui a ſacra Scriptura formidoloſi vocantur. Vegetius etiam in principio primi libri, inter artifices quinque genera hominum dicit excludenda a caſtris, videlicet piſcatores, aucupes, dulciarios, id eſt qui deliciis intendunt, lenciones, id eſt qui molles ſunt, & flexibiles. Item, qui videntur intendere ad gineſia, id eſt ad opera muliebria, ut ſunt opera textrina, ſive venerea. Ceterum de ordine caſtrorum, ſive exercitus, & ipſius rectoribus, ſeu motoribus, non eſt præſentis negotii: quia noſtrum non videtur congruum docere pugnare, vel de ejuſdem pugnæ gymnaſiis agere, ſed ſolam veram tradere politiam, per quam ſi ad veram pertingamus, diſponimur ad vivendum ſecundum virtutem, & quaſi participamus cœleſtem, quæ eſt civitas Dei, de qua glorioſa dicuntur.

CAP.

CAP. XI.

Hic declarat de politia Hyppodomi Philosophi, qui reprehenditur quantum ad genera hominum, quia ponit solum tria, & quantum ad numerum populi.

PRæter has autem quamvis Philosophus in 2. Politic. multas pertractet politias, inter alios tamen a supradictis, qui multum de politia tractaverunt, fuit Hyppodomus Philosophus Euriphontis filius, sed Milesius patria, unde Thales unus ex septem sapientibus originem traxit. Hic enim suam politiam ex multis, & ad plura ordinavit; & primo quidem in ea numerum multitudinis determinatum tradidit civitatis circa decem millia virorum: quem numerum sufficienter putabat in omni civitate, cujus forte fuit motivum, quod superius traditum est de castris, quia melius gubernantur, & in victualibus potest per rectores congruentius provideri. Dictam autem multitudinem ad tria genera hominum reducebat, ad bellatores videlicet, artifices, & agricolas. In qua quidem divisione sic ponebat eos esse distinctos, quod nec bellator ad cultum terræ, nec ad negotiationes, nec agricola ad arma transiret. Horum autem generum hominum sufficientiam dicebat esse, quia ordinantur ad conservationem humanæ vitæ. Agricolæ quidem quantum ad victum, artifices autem quantum ad tegumentum, sed bellatores ad bonorum suorum firmamentum, sive custodiam. Sed si ad ea quæ dicta sunt supra, & infra est dicendum (*a*), faciliter errorem dicti Philosophi percipere possumus ex jam dictis: quia in politia determinatum numerum dare non possumus, sed multiplicatur in ea populus vel propter amœnitatem loci, vel propter famam re-

(a) *Forte* attendamus, *vel quid simile*.

gionis, vel propter fecunditatem gentis. Rurſus, videmus civitates, quod quanto magis abundant in gente, tanto majoris potentiæ, & famoſiores judicantur, nec propter hoc impediuntur in regimine, ſi per officiales bene diſponantur, & rectores; quia pœnæ in legibus inſtitutæ hominum arcent malitiam, & ſunt in politia medicinæ quædam, ut tradit Philoſophus in 2. Ethic. Nec iterum diſtingui ſic debet, quin cum opportunitas hoc requirit, illa tria genera ſint admixta: quia artifices, & agricolæ aliquando ſunt bellatores, cum de iſtis duobus generibus hominum præcipue eligantur tyrones, ut dictum eſt ſupra ex verbis Vegetii, & e converſo dicimus de bellatoribus ad artifices, & agricolas, cum de eis ſæpius aſſumantur. Sed & ſua diviſio de ſolum tribus generibus hominum non eſt ſufficiens, quia relinquit conſiliarios, & ſapientes, qui ſunt principalis pars politiæ, ſine quibus convenienter politia ipſa non regitur: ut enim hiſtoriæ tradunt, Demoſthenes Athenienſis præfatos viros peritos, vel quoſcumque ſenes expertos ſic ſe habere ad politiam diffinit, ut canes ad gregem, quorum cuſtodia arcentur lupi: ſic & ſe habent ſapientes, & advocati in civitatibus, quia canes ſunt populi; unde Tullius ſcribit in libro de officiis, quod Solon plus profuit reipublicæ civitatis Athenienſis, quæ legibus, & inſtitutis ejus erudita fuit, quam victoria Themiſtoclis: quod bellum geſtum fuerat conſilio magiſtratus, ſive ſenatus inſtituti ab eodem ſapiente, qui fuit unus de ſeptem: unde & in Eccl. 9. c. ſcribitur: Melior eſt ſapientia, quam arma bellica. Vegetius etiam de arte militari, & Valerius Maximus de Ariſtotele referunt, quod cum eſſet vitæ ſupremæ, reliquias ſenilibus, atque rugoſis membris in ſummo litterarum otio vix cuſtodiens, adeo valenter pro ſalute patriæ incubuit, ut eam hoſtilibus armis quaſi ſolo æ-

qua-

quatam, in lectulo Athenis jacens eriperet: & quantum ad hoc ſimile in eodem lib. Eccleſiaſtes 9. c. ſcribitur de ſapiente: Civitas parva, & pauci in ea viri, venit contra eam Rex magnus, & vallavit eam, extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta eſt obſidio: ſicut accidit de Atheuis per Philippum Regem Macedonum, ut hiſtoriæ tradunt. Inventus eſt in ea vir pauper, & ſapiens; ut dicti Philoſophi, quorum fuit proprium mundum ſpernere, & quaſi vitam religioſam eligere, ſicut Hieronymus ſcribit; & poſtea ſubditur in eodem lib. quod liberavit urbem per ſapientiam ſuam. Concluditur ergo ex præmiſſis, conſiliarios non debere excludi a politia. Eodem etiam modo nec rectores, cum ſint caput univerſitatis civilis, ex quo totum corpus dependet.

CAP. XII.

Refert etiam opinionem ejuſdem quantum ad poſſeſſiones, quas in tres partes dividit, & in quo ſalvatur ſua poſitio.

SUnt autem & alia, quæ dictus Hyppodomus poſuit in ſua politica, ut eſt de diſtinctione poſſeſſionum: quia in tres partes diſtinguebat poſſeſſiones totius regionis civitatis. Quaſdam enim deputabat ad rem ſacram, quæ ſcilicet divino cultui dedicabantur, ut ſunt hodie bona eccleſiaſtica; quaſdam autem aſſignabat communes, quæ bellatoribus diſpenſabantur; quaſdam vero proprias, quæ agricolis debebantur. Artificibus vero nihil aſſignabatur, eo quod ex arte ſufficienter vivere poſſent. Sed hæc diviſio, etſi inſufficiens videbatur in multis, in quantum tamen ad aliquid laudabilis erat, in eo videlicet quod divinæ reverentiæ deferebat. Quam quidem &

ju-

jure naturæ, & jure divino debemus, ſic enim mos fuit apud antiquos Romanos, ubi viguit diſciplina. Unde Geneſ. 47. ſcribitur, quod tota terra Ægypti imminente fame tempore Joſeph, in ſervitutem redacta eſt Regis, præter terram Sacerdotum, quæ videlicet ſic erat dedicata Deo, quod alienari non poterat, ſicut nec hodie poſſeſſiones Eccleſiæ, niſi multum legitimis caſibus. Philoſophus etiam refert in ſua Metaphyſica, quod Ægyptii fuerunt de primis Philoſophiæ vacantibus, & præcipue in mathematicis artibus: cujus rationem aſſignat, quia gens illa Sacerdotalis plus vacare permiſſa eſt, ex abundantia videlicet eorum quam habebant ex poſſeſſionibus eis conceſſis, per quæ tollitur ſollicitudo in quærendo victum. Et quamvis lex Moſaica prohibeat Sacerdotibus inter fratres ſuos poſſeſſiones habere, plus tamen eiſdem conceſſit, dum omnium civium poſſeſſiones in partem fructuum percipiunt, videlicet decimarum. Unde Malach. 3. Afferte, inquit, omnem decimationem ut ſit cibus in domo mea. Et de hoc quaſi de opere perfectæ juſtitiæ ſe ille Phariſæus extollit in Luca cap. 18. Decimas, inquit, do (videlicet Sacerdotibus, & Levitis) omnium quæ poſſideo. Rationabile etiam erat, quod Hyppodomus de bellatoribus, ſeu militibus ordinaverat, ut ſtipendia perciperent de bonis communitatis, ſicut communitati deſerviunt. Sic etiam Romana Reſpub. ſtatuit, ut de publico ærario viverent. Quo quidem titulo dicit Joannes Baptiſta militibus, ut in Luca ſcribitur cap. 3. Eſtote, inquit, contenti ſtipendiis veſtris. Et Apoſtolus in prima Epiſtola ad Cor. 9: Quis, inquit, militat ſtipendiis ſuis umquam? Sed in hoc ſua deficiebat politia, in quantum ſolis agricolis proprias aſſignabat poſſeſſiones, niſi forte hoc dicatur ratione agriculturæ, quia hic eſt proprius eorum actus: unde agricolæ proprias dicuntur poſ-

ſeſ-

ſeſſiones habere quantum ad culturam, ceteri vero cives quantum ad uſum. Alias eſſet imperfecta politia, & defectiva. Conſtat enim poſſeſſiones, ut dictum eſt ſupra in 2. lib. inter naturales divitias computari, quæ ſic vocantur, quia homo ipſis naturaliter indiget ut neceſſariis humanæ vitæ, & propter ipſarum amœnitatem, ad refocillationem animæ: unde primus homo primo uſus eſt eis divino mandato, quia collocatus eſt in paradiſo, quem Dominus plantaverat diverſis arborum generibus ut operaretur, & cuſtodiret illum operatione quidem delectabili ſine fatigatione, ut Auguſtinus exponit 8. libr. ſuper Geneſ. ad litteram. De primis etiam filiis Adæ, videlicet Cain, & Abel hiſtoria Geneſis narrat, quod prima ars quam didicerunt, fuit gubernare divitias naturales, quia Cain factus eſt homo agricola, Abel autem cuſtos ovium: in hoc volens oſtendere, ipſas eſſe inſtitutas ad indigentiam vitæ. Ergo non ſolis agricolis erant aſſignandæ poſſeſſiones, ut Hyppodomus dicit. Ad perfectionem igitur politiæ requiritur, ut non ſolum agricolæ proprias habeant poſſeſſiones, ſed etiam alii, niſi eo modo quo ſupra eſt declaratum, & tanto amplius abundent, quanto in altiori culmine ſunt conſtituti, ut ſupra de Regibus eſt dictum, ut jam patuit; ne forte ex nimia cura rerum temporalium diſtrahantur a rebus bellicis, vel ipſorum nimia amœnitate molleſcant, quod cedit in politiæ non modicum detrimentum. Unde & ipſe Hyppodomus proprias eis auferebat poſſeſſiones, ut ſolis armis intenderent.

CAP.

CAP. XIII.

Ponit opinionem ejusdem circa judices, & assessores politiæ, ubi divisionem facit multiplicem, & notabilem circa ea quæ sunt agenda per judices.

ET quia Philosophus de dicto Hyppodomo longum adhuc sermonem fecit circa suam politiam, & de ipsa multum est dictum, sub compendio accipienda est sua traditio, quæ restat. Omnium enim referre politias, cum quælibet civitas suam habeat, & diversam, laborioſum esset scribere, & fastidioſum audire. Illud autem in quo multum institit dictus Hyppodomus, fuit de judiciis, ut refert Aristoteles in 2. Pol. Primo quidem de judiciis respectu sui, quia omnia judicia ad tria reduxit, in quibus homines litigant, videlicet vel de damno rerum, vel de injuria in personam: & hoc dupliciter, vel de offensa in verbo, vel de gestu quod dehonorationem Aristoteles appellat, secundum dictum Philosophum, vel est de læsione sive percutiendo, sive vulnerando, quam Philosophus mortem vocat, quia ad mortem ordinatur, de quibus longus est sermo in jure civili, & hæc injustificationem vocat ibidem, quia contra justitiam exercentur. Distinguebat etiam de judiciis ex parte judicantium, quia ad duo genera referebat, videlicet ad patronum ordinarium; secundum vero erat provocatorium, quod ipse principale vocat, in quo erat appellationis refugium, & istud, ut Philosophus narrat in 2. Polit. volebat constitui ex senioribus electis civitatis, qui male judicata revocarent, quos Thusci antianos, vel priores vocant, & ad hoc sunt inventi. Interdum autem est sindicus constitutus ad idem, sic nominatus

quasi

quasi curam gerens politiæ, ne lædatur per injustitiam, ut faciunt collegiorum œconomi. Item, statuit dictus Hyppodomus in sua politia, in utroque prætorio tam ordinario, quam principali, ut judicia fierent sine collectione sapientum, sed quilibet scriberet sigillatim in pugillaribus de sententia ferenda suum consilium, quam ordinario, vel judici appellationis secreto porrigeret: cujus caussam Aristoteles assignat, ne forte timore civium dejeraret, & declinaret a vero: quem modum hodie politiæ Thuscorum observant ponendo fabam, sive denarium in pyxidibus deputatis ad affirmativam, vel negativam super rebus agendis pro republica, sive pro condemnando, sive pro absolvendo civem. Item, statuit idem Hyppodomus in sua politia quasdam leges pietate plenas, & juri naturæ consentaneas circa quædam genera hominum. Primo quidem quantum ad sapientes, ut si ex eis aliquis ordinaret expediens civitati, vel castro, honorem consequeretur juxta meritum operis, sicut factum est Joseph per Pharaonem, ut in Genesi scribitur, & sic accidit Mardochæo per Assuerum, & hoc propter beneficia quæ uterque contulerat, unus quidem regioni, alter vero principi. Hoc idem etiam de bellatoribus præcipit, ut si aliqui eorum morerentur in bello ob defensionem patriæ, & bonum civitatis, ipsorum nati acciperent cibum de ærario publico. In quo quidem Romana respublica maxime conatum adhibuit victoriosos milites honorare sive in morte, sive in vita, ut historiæ tradunt: sed præcipue in filiis, quia in eis cum sint ipsorum similitudo, satis perpetuatur memoria, ut verum sit quod in Ecclesiastico scribitur c. 30: Mortuus est enim, & quasi non est mortuus; similem enim reliquit post se; videlicet in beneficio adepto caussa patris. Item, statuit quod totus populus, videlicet tam bellatores, quam artifices, quam etiam agricolæ,

prin-

principem eligerent : nolebat enim principem per ſucceſſionem, quemadmodum pro majori parte obſervant civitates Italiæ. Item, ſtatuit, quod princeps de tribus haberet curam præcipue, videlicet de rebus communibus, de peregrinis, & orphanis: orphanos vocans omnes impotentes, qui non poſſunt ſua jura conſequi. Quod & lex divina ſpecialiter præcipit, eo quod eoſdem alii de facili lædunt propter impotentiam reſiſtendi. Iſta ſunt igitur quæ de politia tradit idem Philoſophus. Et quamvis idem Philoſophus in 2. Polit. ipſam reprehendat in multis quæ diſputabilia ſunt in utramque partem, ſicut actus humani cum ſint de materia contingenti ; multa tamen laudabilia ſcribit, & quæ cum politia Romana concordant, ſicut infra videbitur. Et hæc de ipſo intantum ad præſens ſint dicta.

CAP. XIV.

De politia Lacedemoniorum, quam reprehendit circa regimen ſervorum, & mulierum, & circa bellatores.

NUnc igitur ad alias politias procedendum, quas Philoſophus refert in prædicto lib. 2. ut Cretenſium, & Lacedemoniorum, quæ claræ videbantur, & ex fama regionis, & ipſarum antiquitate, & earum auctore. Et licet in multis Ariſtoteles commendet politiam prædictam, multa tamen ibidem reprehendit. Primo quidem de remiſſione quantum ad ſervos, quia non ut ſubditos, ſed ut amicos eos habebant, & inde laſciviebant, & efficiebantur elati, & concitabant rixas in confinibus Lacedemoniorum contra tyrannos, ut de eis illud competeret, quod in Prov. 29. c. dicitur : Qui delicate a pueritia nutrit ſervum ſuum, poſtea ilium ſentiet contumacem.

Item

Item ibidem dicitur : Servus verbis non potest emendari , quia quod dicis intelligit , & respondere contemnit . Sed forte hoc non sine ratione contingit interdum , quando imminent pugnæ cum hostibus , quia tunc servi manumittuntur , eo quod audaciores sunt ad aggrediendum . Unde in 3. lib. Regum scribitur , quod Rex Achab per pedissequos civitatis ex mandato Dei Syriam percussit , & fugavit . Propter quod historiæ Romanæ tradunt , quod post conflictum ipsorum apud Cannas tanta fuit ipsorum strages , quod coacti sunt relegatos , & proscriptos revocare , ac servos libertate donare , ex quibus aciem fecerunt ad defensionem urbis . Quia ergo Lacedemonii infestos habebant confines , ideo servos levius tolerabant . Lacedemonii enim confines erant , ut ipse Aristoteles dicit , duabus regionibus , Arcadiæ videlicet , & Mesenæ , item Thessalonicæ : ab alia autem parte Achajæ , & Thebæis , qui antiquitus multum viriles fuerunt . Reprehenduntur ergo Lacedemonii si populares , quos servos vocant , sustinent non refrænando eorum stultitias ex jam dicta caussa . Sed tolerari possunt , si confines sunt nimis infesti , ut dictum est supra , quia prædictis servis datur audacia ad invadendum , & refrænandum malitiam hostium , & ex eadem caussa dabatur libertas mulieribus , unde efficiebantur lascivæ . De hoc enim a Philosopho reprehenduntur , quod suas mulieres non restringebant a discursibus , quod mulieri est laqueus libidinis , ut de Dina accidit filia Jacob , sicut in Genesi cap. 34. scribitur , quæ oppressa fuit a Sichem filio Regis Emor , quia sine custodia discurrebat per regiones . Unde in Ecclesiast. 26. cap. dicitur : In filia non avertente se firma custodiam , ne inventa occasione , abutatur se . Ita & de Lacedemoniis contingebat , quod vivebant voluptuose propter nimiam libertatem . Sed eos excusat Aristoteles pro-

BIBLIOTECA M. CAS. MONTEFUSCO (Av)

Propter ipſorum nimia bellorum exercitia, quæ habebant Lacedemonii; unde uxores eorum cogebantur diſcurrere ad gubernationem familiæ: ſed ſi alias ſuſtinuiſſent ipſorum viri, mala erat politia. Tertium autem quod Ariſtoteles diſputat de Lacedemoniorum politia, eſt circa milites, utrum deberent uxores habere, vel mulieribus conjungi: quia ſi hoc eſt, diſtrahuntur a pugna. Ex actu enim carnalis delectationis molleſcit animus, & minus virilis redditur, ut dictum eſt ſupra: & ſententia eſt Platonis, ut Theophraſtus refert, quod militaribus rebus intentis non expedit nubere. Sed Ariſtoteles iſtud reprobat dicto 2. lib. quia bellatores naturaliter ſunt proni ad luxuriam. Cauſſa autem aſſignatur in quodam libello de problematibus, translato de græco in latinum Frederico Imperatori. Sed Philoſophus ibidem introduxit Heſiodi Poetæ fabulam, quæ Martem cum Venere junxit: unde ſi abſtineant a mulieribus, prolabuntur in maſculos. Et ideo Ariſtoteles in hoc reprobat Platonis ſententiam: quia minus malum eſt mulieribus carnaliter commiſceri, quam in vilia declinare flagitia. Unde Auguſtinus dicit, quod hoc facit meretrix in mundo, quod ſentina in mari, vel cloaca in palatio. Tolle cloacam, & replebis fœtore palatium: & ſimiliter de ſentina. Tolle meretrices de mundo, & replebis ipſum ſodomia. Propter quam cauſſam idem Auguſtinus ait in 13. de Civ. Dei, quod terrena civitas uſum ſcortorum licitam turpitudinem fecit. Hoc etiam vitium ſodomiticum ipſe Philoſophus in 7. Ethic. dicit accidere propter vitioſam naturam, & perverſam conſuetudinem: & horum etiam non eſt convenientiam, vel inconvenientiam aſſignare, cum non ſint per ſe delectabilia humanæ naturæ, unde medium virtutis ibi eſſe non poteſt: & hoc concordat cum Apoſtolo ad Rom. 1. qui tales actus ignominiæ

paſ-

passiones appellat. Quartum autem quod Aristoteles reprehendit in Lacedemoniorum politia, est de inæquali divisione possessionum: quia unus civis quasi totam occupabat regionem, ex re videlicet pecuniaria, sicut sæpius accidit de fœneratoribus; alii vero cives expoliati fugiunt, & sic remanet politia nuda. Item circa uxores, quia in bonis defuncti uxor ratione dotis duas occupabat partes, sicut accidit in Francia de medietate bonorum: residuum vero distinguebatur, seu distribuebatur hæredibus, & pro suis legatis. Sed quantumcumque toleretur apud Lacedemonios de aliis civibus diminutio possessionum, quantum tamen ad bellatores sustineri non debet, quia per eos civitas conservatur in sua virtute. Hoc autem Aristoteles accidisse Spartiatis, hoc est Lacedemoniis, dicit, quia ad nihilum sunt redacti propter dictam causam, cum tamen soliti essent habere decem millia bellatorum, quod non erat modicum apud veteres. Isti autem sunt illi Spartiatæ, de quibus agitur in 2. Machab. qui propter virilitatem animi cum Judæis, & Romanis specialem habebant amicitiam.

CAP. XV.

Reprehendit etiam dictam politiam quantum ad leges filiorum, & judicum, movens quæstionem, utrum pauperes sunt eligendi ad regimen politicum.

EST & aliud quod reprehendit Aristoteles in dicta politia, de generatione videlicet filiorum. Statuerant enim in sua politia ad provocandum cives, quod zelarent multiplicationem prolis, quod qui tres haberet filios, assumeretur ad dignitatem publicorum negotiorum; & qui quatuor, esset sine vectigali. Hoc autem erat

cauſſa depauperandi cives: unde fiebant impotentes ad invadendum hoſtes, & hoc fuit in eis cauſſa diſſenſionis, unde regio diminuta eſt in virtute. Iſtud autem reprehenſibile eſſe, in ratione fundatur: quia quod quis generat plures, non eſt virtutis, ex qua quis meretur præeminentiam, puta ut in bellando pro Rep. quod eſt virtutis fortitudinis, vel in conſulendo civitati, quod pertinet ad prudentiam, vel in regendo cives, quod pertinet ad juſtitiam, vel in converſando honeſte cum eis, quod pertinet ad temperantiam. Sed quod in generando quis mereatur præmium in Repub. hoc non eſt virtutis, quia etiam vilis homo poteſt habere virtutem generativam meliorem: unde quod in hoc honoretur, non eſt dignum, quia honor non debetur niſi propter virtutem, ut Philoſophus dicit in 1. Ethic. In omnibus igitur actibus politiæ inter cives æqua debet eſſe ponderatio oneris, & honoris, præter quam in prædictis, ut verum ſit quod dixit David, ſicut in 1. Reg. ſcribitur, recuperatis ſpoliis de Sicelech contra Amalechiatas. Æqua, inquit, erit portio euntis ad bellum, & remanentis ad ſarcinas. Et quamvis lex Moſaica ſterili maledictionem imprecetur, ut in Exod. & Deuter. eſt manifeſtum, & ad multiplicandam generationem plurium uxorum ſit facta conceſſio, hoc non fuit ibi conceſſum niſi ad virtutem, referendo ad cultum divinum, ſicut Auguſtinus dicit de Civ. Dei. Aliud autem quod reprehendit Philoſophus in Lacedemoniis, unde ipſorum corrupta fuit politia, circa electionem judicum eſt; quia eligebantur pauperes, qui egeſtate compulſi, corrumpebantur pecuniis a majoribus, & inde opprimebatur juſtitia, & exercebantur tyrannides. Comparatione ergo iſtius politiæ, democratiam Philoſophus magis commendat: quia deficientibus in civitate hominibus virtuoſis ad regimen, ex quibus conſtituitur principa-

tus,

sus, qui aristocratia vocatur, melius regitur per divites malos, ex quibus constituitur principatus, qui appellatur democratia. Non ergo expedit politiæ pauperes assumi, & cupidos ad judicandum. Unde narrant historiæ, quod duo viri per consules Romanos fuerant electi ad gubernandum Hispaniam, quorum unus nimis pauper, alter nimis erat avarus. Cumque delatio facta fuisset in Capitolio de ipsis, quia de hoc litigabant, Scipio Africanus de neutro consuluit, utrumque corruptorem diffiniens politiæ, sive cujuscumque regiminis, quia se habent ad civitatem velut sanguisugæ ad corpus humanum. Unde in Prover. 30. dicitur: Sanguisugæ duæ sunt filiæ dicentes, Affer, affer: quasi ad hoc sit principalis eorum intentio extorquere pecunias. Sed quid dicemus de Fabritio consule, qui pauperrimus fuit, ut scribit Valerius Maximus? Item de Lucio Valerio, de quo dictum est supra, qualiter in summa paupertate mortuus est? Ad hoc autem distingui oportet de duplici indigentia, voluntaria scilicet, & necessaria. Voluntariam habuit Christus, & sui discipuli, & hanc habuit Fabritius, & alius consul Romanus, qui ut fideliter gubernarent Remp. divitias contempserunt. Maluit enim Fabritius divitibus imperare, quam locupletem fieri, ut dictum est supra de ipso. Hæc ergo non repellitur à regimine, sed secunda necessaria: quia talis raro, vel numquam bene regit, vel consulit, nisi suo appetitui vacuo satis detur. Cujus ratio, & differentia de utraque paupertate haberi potest ex diversitate finis. Finis autem paupertatis voluntariæ est bonum honestum, sive bonum virtutis. Finis vero necessariæ inopiæ est bonum utile, ad quod appetitus ejus est pronus; hoc autem est cujus gratia aliquid agitur, ut Philosophus dicit. Quidquid ergo agunt qui talem habent indigentiam, ad hunc finem deducunt ut

ſuum impleant ventrem, & burſam. Sed qui voluntariam, ſicut contemptivi divitiarum, ordinant omnia ad virtutem: & ideo cum gubernant, vel regunt cives, ſemper in eis bonum virtutis intendunt, quod eſt bonum humanum, ut idem Ariſtoteles dicit in 1. Ethi. Amplius autem natura nihil fruſtra operatur, ut dicit Philoſophus in 1. de cœlo. Appetitus vero ejus qui non habet divitias ex neceſſitate, & non voluntate, ſemper tendit ad habendum divitias. Si ergo non conſequitur, erit fruſtra: & ideo natura appetitus ad hoc impellit, ſicut refugiens vacuum, quod ſuſtinere non poteſt; ergo difficile eſt vitare, ut non inſequatur quocumque modo ad habendum divitias. Periculoſum eſt igitur politiæ, ſive Reipub. pauperem aſſumi ad conſulatum, ſive ad judicatum, ut Philoſophus dicit, niſi quando paupertas eſt placida: quia tunc eſt reſecata cupiditas, quæ omnium malorum eſt radix, ut ſcribit Apoſtolus. Talis enim indigens ad regimen politiæ eſt optimus, de quo in Eccleſiaſt. cap. 9. ſcribitur, quod Inventus eſt vir pauper, & ſapiens, qui liberavit urbem per ſapientiam ſuam, nulla videlicet cupiditate impeditam.

CAP. XVI.

Redit adhuc ſuper politiam Lacedemoniorum quantum ad ipſorum Regem, reprobans modum quem tenebant circa ipſum, oſtendens inconvenientia quæ ſequebantur ex hoc.

POſt hoc autem & ſuper Lacedemoniorum regimen eſt agendum. Volunt enim hiſtorici, ut Juſtinus Hiſpanus magnus geſtorum ſcriptor, dictam civitatem habuiſſe Regem, & ipſe Ariſtoteles in 2. Polit. hoc affirmat, quod Rex eſſet reſpectu regionis, & provinciæ, ſicut in Urbe con-

contingit. Hoc etiam videmus in multis partibus Europæ occidentalis ; & borealis , quod Regem habent ; & quælibet civitas ſuas leges , & politiam , puta Francia , Hiſpania , Gallia , & Germania . Lacedemonii igitur , qui Spartiatæ , ſive Spartani , Regem habuerunt , in quibus Catellus regnavit , cujus Licurgus , ut tradit idem Juſtinus , in pupillari ætate curam ſuſcepit , ut in Cretenſi politia patebit . Circa quod quidem regimen Regis Spartiatarum , ſeu Lacedemoniorum procedit Philoſophus in Politi. reprehendens ipſum de multis. Primo de proviſione Regis , quia non ſuſtinebant occaſione inventa , quod regimen eſſet perpetuum . Sed nec etiam ad vitam modum rectorum politicorum ſervare volentes , quod in præjudicium non modicum videbatur eſſe regiminis : quia in hoc enervabatur ipſorum poteſtas ; & ſubditis dabatur occaſio reſiliendi a legibus obſervandis ; & ſic non poterant ipſorum Reges facere viros perfectos , & virtuoſos . Propter quam cauſſam , licet dictus Philoſophus non faciat mentionem , hiſtoriæ tamen tradunt Lacedemonios fuiſſe gentem indomabilem , niſi quod per dictum Licurgum fuit morum maturitate , ac præclaris legibus regulata , de quibus infra dicetur . Sequebatur etiam iſtud inconveniens , quod ſi quando civitas legatos mitteret , ut ipſe Philoſophus dicit , ad aliquam civitatem , vel provinciam , ſive regionem , cum quidam ex eis pugnarent pro Rege , quidam autem hoſtes forent , cognoſcebatur ipſorum diſſenſio : unde minus erant cari , & de ſua legatione raro reportabant intentum . Et advertendum , quod quamvis conſules in urbe annuales eſſent , ut dictum eſt ſupra , & aſſignata cauſſa eſt , ſicut & magiſtratus Athenis , tamen non ſic erat faciendum de Rege , immo ſi non ſit perpetuus , valde periculoſum eſt civibus . Dictum eſt enim ſupra , quod hæc eſt differentia inter

Regem, & rectorem politicum, quod alter, videlicet politicus, ſolis legibus ſuæ civitatis populum judicat: regalis vero princeps ultra leges quas invenit, vel ante ſtatuit, opportunis temporibus legibus, quas in pectore defert, utitur pro meliori exitu ſui regiminis, ac ſuæ gentis ſalute. Si ergo tales principes ad tempora regnent, contingit ipſos ad judicandum eſſe præcipites ſive contra cives, qui de ipſo amovendo fuerunt ſolliciti, ſive alicujus rei adipiſcendæ cupidine, vel ut amicis præſtent gratiam, quam ſi regnaſſent, non fuiſſent facturi. Quantum autem ad primum, habemus exemplum illius qui dixit in Luca c. 19. exponendo ut littera ſonat: Verumtamen inimicos illos qui noluerunt me regnare ſuper ſe, adducite huc, & interficite ante me. Hoc eodem modo, ut hiſtoriæ tradunt, Herodes occidit multos ex nobilibus Judæorum, qui conabantur ſibi regnum auferre. Quantum autem ad ſecundum, exemplum aſſumi poſſet de villico iniquitatis in eodem Evangelio: quod extendi poteſt ad omnem gradum regiminis, quia gerunt vicem dominorum in terra, quod & principes orbis faciunt in reſpectu Dei. Cum enim timent amoveri ab officio, de ærario publico dominii ſui jugiter ſibi amicos copulant. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, quod maximum eſt periculum alicui temporali rectori conferre regendi arbitrium in faciendo juſtitiam. Sed ſi dominium eſt perpetuum, rector curabit de ſubditis ſicut de re propria, ad quam quotidie, & continuo ſollicitatur quaſi ad ſuas divitias naturales, & ad indeficientem theſaurum. Propter quod ſic ipſe eos gubernat ſicut paſtor gregem, & ſicut hortulanus plantam, quorum qualiſcumque læſio eis efficitur ſcandaloſa.

CAP.

CAP. XVII.

Ex eadem cauſſa ponit quædam in dicta politia Lacedemoniæ reprehenſibilia, quæ erant materia diſſenſionis in populo.

INerat etiam quædam conſuetudo talibus dominis in politia Lacedemoniorum ex eadem cauſſa trahens forte originem, quia tales principes de Rep. non curabant ut in eorum ſollemnitatibus, & oſtentationibus primum fierent exactiones in populum, unde gravati pauperes ſeditionem concitabant, & ſic enervabatur politia. Propter quod ut de publico fieret ærario, Philoſophus in 2. lib. Polit. magis commendat: quam quidem conſuetudinem dicit in Creta fuiſſe, ſive legem conſtitutam. Exactiones enim, ſive vectigalia multiplicata in populo, niſi pro urgenti cauſſa, ut puta pro conſervatione civitatis, vel religionis, ipſam conturbant, & ſunt in ea cauſſa diſſenſionis, & litis. Ex hac etiam eadem ratione ſequebatur aliud inconveniens, quod navalis princeps diſtinguebatur ab ipſa, ex qua ſequebatur diviſio animorum, & per conſequens diſſenſio politiæ, quod non accidiſſet, ſi fuiſſet princeps perpetuus, quia quicumque fuiſſet dux civitatis, fuiſſet ei ſubjectus. Facit autem mentionem de navali bello, quia Lacedemonii multum dominabantur mari. Concluditur etiam ex eodem forte malam eſſe politiam prædictorum, quia viri militares non aſſumebantur qui eſſent fortes virtute, videlicet fortitudinis quæ eſt una de principalibus inter quatuor, qua cives exponunt ſe morti pro Republica, ſicut Regulus apud Pœnos; ſed habebant dicti milites, ſive principes partem virtutis, quam Philoſophus increpat in ſua Politica. Diſtinguit enim Ariſtoteles in 3. Ethic.

duplicem fortitudinem, quarum alteram hic tangit, quæ militaris dicitur, quæ solis viribus innititur corporis, & hanc Philosophus vocat partem virtutis, sive fortitudinis, quia requiritur interdum in vera fortitudine. Alia est quæ gratia Reipublicæ se exponit, & non cedit, neque fugit periculis excrescentibus, de qua Seneca dicit in lib. de Dei providentia. Fortissimos, inquit, sibi pares fortuna quærit. Ignem experitur in Mutio, paupertatem in Fabritio; exilium in Rutilio; tormenta in Regulo; venenum in Socrate, mortem in Catone: & de qua etiam dicitur in 1. Machab. per Mathathiam de filio. Judas, inquit, fortis viribus a juventute sua sit vobis princeps; & ipse aget bella populi. Pro qua hostibus gratia reipublicæ non cedens; sed pro ea dissolutus corde in cæde oppressus occubuit. Prima autem fortitudo est imperfecta, secunda autem perfectissima virtus. Assumere igitur ad bellandum sive principem, sive quemcumque militem qui non sit fortis secunda fortitudine; non est bonæ politiæ; quia sæpius tales convertuntur in tyrannos; vel periculis cedunt, ut dictum est supra. Item ex eadem causa, quia videlicet princeps non perpetuus erat, nec ad vitam contingebat; non erant in politia Lacedemoniorum expensæ communes pro bellatoribus, & inde sequebatur quod experti milites non gerebant bella populi propter defectum stipendiorum, quibus respublica providere non poterat; sed exponebantur idiotæ, id est inexperti, plebei videlicet, & amatores pecuniarum: & hoc Aristoteles reprobat in dicto libro, quia sæpius erant causa ruinæ populi. Hæc igitur de politia Lacedemonica in tantum dicta sufficiant.

CAP.

CAP. XVIII.

Hic declarat de politia Cretensi, & differentia ejus ad Lacedemonicam, de auctoribus dictæ politiæ, & de legibus Licurgi.

PErtractat etiam dictus Aristoteles in dicto libro de politia Cretensium, quam dicit traditam a Licurgo fratre Regis Lacedemoniorum; cui nomen Polibita, patre Catilli; ut Justinus refert. Item a Minoe Rege ejusdem insulæ, qui fuerunt primi legum inventores in Græcia, ad quas discendas profectus est Pythagoras, ipsasque Cretenses perdocuit; sicut idem tradit Justinus, de quibus etiam duobus Philosophus in præfato libro mentionem facit. Et licet diversæ historiæ de Licurgo diversimode loquantur, nos tamen relationi ejusdem Justini magis insistimus, quia præclarissimus fuit historiarum scriptor antiquus: & hinc forte contigit Lacedemonicos cum Cretensibus eamdem habuisse politiam: unde Philosophus dicit Lacedemonios in hoc imitari Cretenses, quasi ab ipsis leges habuerint. Licet igitur in multis conveniant, differunt tamen quantum ad convivia, & festivitates, quia fiebant de communi ærario apud Cretenses, quod dabatur ab incolis de fructibus, & pecoribus quæ offerebantur in sacrificiis in his quæ ad Deos pertinent, quo modo inventæ sunt decimæ. Alia differentia erat de mulieribus, quia Lacedemonii zelabant multiplicationem prolis, Cretenses non tantum. Tertia differentia erat de agricultura, quia terras Lacedemoniorum colebant servi: terras vero Cretensium colebant incolæ, per quos oblationes fiebant jam dictæ. Quarta differentia erat, quia apud Cretenses eligebantur consules, sive sapientes, quos Bosmoym, id est ornatos senes vocabant

bant, non de omnibus, ſed de majoribus, & erant plures numero: ſed Lacedemonii de omnibus quos Ephoros dicebant, id eſt procuratores Reipublicæ, ſed pauciores: & hoc quidem Ariſtoteles magis commendat, quod minor erat occaſio concitandi turbam. Ratio autem diſſenſionis apud Cretenſes, quia olim habuerunt Regem, de quo dictum eſt ſupra; ſed tempore Ariſtotelis non habebant niſi ducem quem dicti ſapientes eligebant: unde quia populus numquam habebat electionem, fomentum erat invidiæ, & per conſequens odii. Sed Lacedemonii etſi haberent Regem ſecundum beneplaciti tempus, eligebatur tamen a ſapientibus aſſumptis de omnibus gradibus civium: & hoc videbatur conſonum rationi, ut conſenſu totius conſilii aſſumpti ad regimen populi fieret Rex, ut hodie communiter faciunt civitates Italiæ. Sic enim civitatis nomen importat, quæ eſt ſecundum Auguſtinum 1. de civit. Dei, hominum multitudo, aliquo ſocietatis vinculo colligata: unde civitas, quaſi civium unitas. Cum ergo nomen civitatis omnes cives includat, rationabile quidem videtur ad regimen ejus de ſingulis generibus civium debere requiri, prout exigunt merita ſingulorum, ac civilis regiminis ſtatus. Politia ergo Lacedemoniorum quam Cretenſium in hoc melior videbatur. In multis igitur convenientes dictæ regiones, ut Philoſophus tradit, in aliquibus tamen differebant eo modo quo dictum eſt ſupra. Et hæc de politia Cretenſium ſufficiant quantum ad ſententiam Ariſtotelis. Sed quia de Licurgo mentionem facit, quid hiſtoria de ſuis legibus narrat, congruum videtur hic interſerere. Tradit enim idem Juſtinus hunc Lacedemoniis, & Cretenſibus ſcripſiſſe canones, ad quos obſervandos ſub juramento Lacedemonios obligavit uſque ad reditum ſuæ peregrinationis, quam ad templum Apollinis ſimulabat,

ibi-

ibidem consulturus de ipsorum salute. Dictus ergo legislator in Cretam se transtulit, ibique moriens, suasque leges eisdem tradens, ossa sua in mari jactari præcepit, ut suis juribus daret æternitatem, quibus ipse primum documentum operis dedit. Leges igitur quas tradidit, sub compendio idem Justinus refert. Primo quidem auri, argentique materiam sustulit populo. Legendi senatum, vel creandi quos vellet magistratus potestatem permisit. Fundos omnium æqualiter inter eos divisit, ut æquata patrimonia neminem potentiorem altero redderent. Convivari omnes publice jussit, ne cujusquam divitiæ, vel luxuria in occulto essent. Juvenibus vero non amplius una veste toto anno vestiri permisit, nec aliquem cultius quam alterum progredi, nec epulari opulentius. Emi singula non pecunia, sed compensatione mercium jussit. Pueros puberes non in forum, sed in agrum duci mandavit, ut primos annos non in luxuria, sed in opere agerent, & labore, nihil eos caussa somni sustinere, vitam sine pulmento degere: neque prius in urbem redire, quam viri facti forent, jussit. Virgines sine dote nubere voluit, ut uxores non pecuniæ caussa eligerentur, strictiusque viri sua matrimonia coercerent, cum nullis frænis dotis tenerentur. Maximum honorem non divitum, & potentum, sed senum esse statuit: nec usquam terrarum locum honoratiorem, quam senectuti statuit. Hæ igitur sunt leges politiæ Licurgi, de quibus Philosophus mentionem non facit, & de quibus disputare quales sint, longus esset sermo, & ideo omittitur ad præsens, non tamen contradicunt his quæ a Philosopho dicta sunt de ipso.

CAP.

CAP. XIX.

Hic declarat de politia Chalcedoniorum, qualiter famosa fuerit : & in quo conveniebant Lacedemonii, & Cretenses cum ipsis ; & in quo differebant :

SEd & de politia Chalcedonensi nunc est agendum, quam Aristoteles multum commendat, dicens istas tres politias Lacedemoniorum, Cretensium, & Chalcedoniorum apud Græcos magis fuisse famosas, quia magis ordinatæ fuerunt secundum virtutem. Est autem Chalcedonia civitas in Thracia sita, ubi celebratum fuit Concilium IV. sexcentorum triginta Episcoporum sub Leone I. præsente Marciano Principe, quod non fuit sine magna copia regionis facultatem habere ad provisionem tantæ multitudinis Prælatorum : Hujus ergo politiam Aristoteles in 2. Polit. præfert ceteris, quamvis præcedentes duæ eidem plurimum sunt propinquæ, cujus quidem perfectionis, & bonitatis Aristoteles tria signa subjungit : Unum, quia officiales ejusdem vivebant ordinate, & sua tranquille exequebantur officia cum quadam stabilitate morum. Secundum vero, quod inter eos in ministerio reipublicæ satis videbatur esse concordia ; nec umquam est ibi concitata seditio talis, unde dignum esset in scripturis, vel quocumque modo de ipsa facere mentionem. Tertium autem argumentum suæ bonitatis sumit Philosophus ex quieto dominio. Numquam enim inter eos surrexit sive dominus, sive nobilis, sive cujuscumque potentiæ, qui ibidem tyrannidem exerceret. Subjungit autem Aristoteles communitatem quam habebant Lacedemonii cum Chalcedoniis, sed Chalcedonii excellentiori mo-

modo. Primo quidem in conviviis, & festis, quæ fiebant in demonstrationibus honorabilium personarum, quæ faciebant utrique per contributionem: sed Chalcedonii honestiori modo, quia sine oppressione pauperum. Secundum autem in quo conveniebant, erat electio seniorum, & Regis: sed in hoc differebant, quia Lacedemonii assumebant quoscumque de populo, quos Ephoros vocabant, & erant pauci ad quos pertinebat electio Regis: sed Chalcedonii plures eligebant, & ex melioribus, quos & Aristoteles principes appellabat, & erant in Chalcedonia centumquatuor: quos ideo principes nominat propter virtutem sui regiminis, in quo nemo melius principatur. Istos eosdem Philosophus Genisios, id est honoratos, nuncupat, quorum officium erat & assistere Regi, & ipsum eligere. Item, in hoc differebant a Lacedemoniis, quia non eligebant de quocumque genere, nec ex indifferentibus, sed ex eligibilioribus secundum virtutem: cujus rei caussam assignat Aristoteles quia de vili loco assumpti ad principatum, ut pluries lædunt politiam, & læserunt aliquando Chalcedoniam, juxta illud Poetæ: Asperius nihil est humili cum surgit in altum. Unde & in Ecclesiaste scribitur 10. c. quasi hoc sit in magnum detrimentum regiminis. Est, inquit, malum quod vidi sub sole, & quasi per errorem egrediens a facie principis, positum stultum in dignitate sublimi, & divites sedere deorsum. Vidi servos in equis, & principes ambulare quasi servos super terram. Item non semper eligebant de eodem genere, quia natura deficit sæpius in successu suæ prolis: sed assumebant Chalcedonii ubicumque reperirent meliorem, sive principem, sive genisios, id est honoratos senes, & in hoc imitabantur politiam aristocraticam, quæ est principatus ex paucioribus, & virtuosis: quod quidem verum erat

apud

apud Chalcedonios, quia Rex cum aliquibus hominibus honoratis, & virtuoſis tractabat, quæ agenda erant in civitate, non requiſito populi conſenſu, ut de Romanis ſcribitur in 1. Machab. quod conſilium agebant trecentum viginti de multitudine, ut quæ digna ſunt gerant. Quamvis autem iſtud Rex poſſet cum prædictis honoratis, interdum tamen requirebat populum de quibuſdam agendis, & licitum erat populo conſentire, vel non, ita ut locum non haberet, niſi fuiſſet acceptatum, poſtquam fuiſſet propoſitum populo, & tunc reducebatur ſtatus politiæ ad principatum democraticum, quia hæc fiebant in favorem gentis plebeæ. Aliquando vero committebatur aliquid paucis, & tunc principatus oligarchicus vocabatur. Eligebantur enim quinque ex divitibus, quos Ariſtoteles Pentacontarchos appellat, ad quos pertinebat illos centum quatuor aſſumere honoratos, ſive geniſios, & fuit proprium politiæ Chalcedoniorum: quem modum hodie obſervant civitates Italiæ, & præcipue Thuſciæ. Hic etiam ritus ſervatus fuit in Urbe toto tempore quo conſulatus duravit. Primo enim creati ſunt conſules, qui erant duo, poſtea dictator, & magiſter equitum, ut hiſtoriæ tradunt, ad quos pertinebat totum civile regimen, & ſic principatu ariſtocratico regebatur. Ulterius inventi ſunt tribuni in favorem plebis, & populi, ſine quibus conſules, & alii prædicti regimen exercere non poterant, & ſic adjunctus eſt democraticus principatus. Proceſſu vero temporis ſenatores acceperunt regendi poteſtatem, licet ſenatores primo a Romulo ſint inventi. Diviſit enim totam civitatem in tres partes, in ſenatores, milites, & plebem: & tunc exiſtentibus Regibus, in Urbe tenebant locum ſenum, qui erant in Lacedemonia, qui Ephori dicebantur, ſive in Creta quos boſmoym appellabant, ſive in Chalcedonia, quos no-

nominabant genitos, ut supra dictum est: & quia senatores cum primis erant in maiitudine, ideo tunc principatus Romanorum politicus dicebatur. Quando vero corrumpebatur politia per potentiam aliquorum, puta tempore quo exorta sunt bella civilia, tunc regebatur oligarchico principatu. Hæc pro tanto sunt dicta ad ostendendum regimen Græcorum multum concordare cum nostro etiam tempore Aristotelis.

CAP. XX.

Quomodo Aristoteles tradit in politia Chalcedoniorum documentum de electione principis, utrum dives, vel pauper sit eligendus, & qualiter pauper virtuosus juvetur debeat, & utrum uni principi competant plura dominia.

TRadit etiam documentum idem Philosophus in dicta politia Chalcedoniorum quantum ad electionem, ut non arte, vel sortialiter eligant, sed virtuosos: quia contingit aliquando talem sortem super pauperem cadere, cujus principatus est periculosus: quia, ut ipse dicit, & supra est ostensum, impossibile est egentem bene principari, ac legitime negotiis publicis posse vacare. Propter necessitatem enim inhiat lucris, & resilit a virtute, nec sibi ipsi vacare potest ut quiescat animus, seu, ut dicit Salustius de antiquis Romanis, sit animus in consulendo liber. Tradit etiam documentum Philosophus quod & Chalcedoniæ dicit contigisse in sua politia, ut si quando reperiretur pauper qui foret virtuosus, ad tollendam occasionem ne se lucris immergat illicitis, ut Respublica ei provideat in necessariis: unde & in omni regimine sunt instituta stipendia, sive de ærario publico, ut Augustinus dicit de verbis Domini, ne forte dum sumptus quæ-

ri-

ritur, prædo graſſetur : ſive de bonis cujuslibet ſub regimine conſtituti, ut ſunt tributa, & vectigalia, quæ dominis debentur quodam jure naturæ, ſicut probat Apoſtolus ad Rom. 13. Ideo, inquit, & tributa præſtatis : miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſervientes. Item, in prima epiſtola ad Corinthios. Quis, inquit, militat ſtipendiis ſuis umquam, Quis paſcit gregem, & de lacte ejus non manducat? Sed tunc movetur quæſtio, quam Ariſtoteles tangit in dicta politia : Utrum ad principatum ſemper dives eligi debeat, quia in hoc datur materia ut homines ſint amativi pecuniarum quocumque modo, eo quod natura humana ſemper eſt appetitiva honoris, ut ſcribit Maximus Valerius. Ad quod ipſe Philoſophus multa dicit comparans oligarchiam ad ariſtocratiam, quia ſecundum primum principatum eligitur dives, ſed juxta ſecundum ſemper aſſumitur virtuoſus. Sive ergo pauper, ſive dives, dummodo vivat ſecundum virtutem, aſſumendus eſt in vera politia. Sed minus periculum eſt de divite, quia inſtrumenta ſibi adſunt humanæ vitæ, per quæ honeſte ſuum poteſt officium exequi, ſalva tamen juſtitia ſubditorum. Multa alia ſcribit Philoſophus de politia Chalcedonenſi, comparans ad invicem principatus : duo tamen concludit reprehenſibilia de ipſis Chalcedonenſibus. Unum, quod ſuſtinebant principem plures principatus habere, quod Ariſtoteles reprobat, oſtendens multo melius eſſe, vel dignius plures eſſe, vel convenire ad unum principatum, quam quod unus habeat plures. Ratio autem hujus ex verbis Philoſophi haberi poteſt ibidem, quia in diverſis principatibus actus unius per alium impeditur : unde dat iſtud principium, ex quo argumentum aſſumitur quod ab uno unum opus optime perficitur, cujus rei gratia duo ponit exempla. Unum de ſiſtulizantibus, ſive cytharizantibus,

bus, & chorearíis, quia in opere ſibi contrariantur, & in inſtrumentis. Fiſtula enim, ſive cythara requirit hominem intelligentem in melodiis, & manus agiles, & ſubtiles. Sed chorearius nihil horum requirit, quia ſufficit homo etiam ruſticanus cum manibus crabroſis. Ita & de diverſis contingit dominis quod contrariantur ſibi invicem, ſicut fiſtulans choreario. Aliud exemplum introducit de nautico bello, & campali, quia non eſt conveniens ut utrobique ſit unus rector, cum non habeant ſimiles actiones. Alius eſt enim modus pugnandi in campo, & alius in aquis, & alia inſtrumenta requirit campale bellum, & alia navale, & per conſequens alias actiones. Unde concluditur inconveniens eſſe unum dominum habere plura dominia, & ea bene poſſe gubernare propter contrarias actiones, & inſtrumenta. Amplius autem & virtus eſt debilis in agente, quia vix homo ſufficit ad ſui regimen. Durum eſt enim ut qui neſcit tenere moderamina vitæ ſuæ, judex fiat alienæ, ut Gregorius ait. Multo ergo difficilius eſt habere multa regimina propter cauſſas jam dictas.

CAP. XXI.

De politia Pythagoræ, quam didicit a prædictis Philoſophis Minoe, & Licurgo, & quomodo totus ſuus conatus ad hoc fuit, aſſuefacere ſcilicet homines ad virtutes.

PRæter dictas autem politias, quas Philoſophus tangit in ſua Politica, invenitur una philoſophica, de qua Ariſtoteles mentionem non facit, videlicet Pythagoræ, qui ipſum præceſſit per duas hominum ætates, a quo nomen Philoſophi exordium habuit, ut ſcribit Maximus Valerius. Non eſt enim auſus ſe nominare ſapien-

tem, neque ſe in numero ſeptem ſapientum computare, qui ipſum præceſſerant ; ſed ſe Philoſophum appellavit, id eſt ſapientiæ amatorem. Hic, ut tradit Juſtinus Hiſpanus, cum peragraſſet Ægyptum ad perdiſcendos ſiderum motus, originemque mundi, inde regreſſus Cretam, & Lacedemoniam profectus eſt ad cognoſcendum leges Minois, & Licurgi, de quibus dictum eſt ſupra, & in quibus ſuam fundavit politiam. Sed præter leges jam dictas, idem Juſtinus hoc de ipſo ſcribit, quod Crotonam veniens, populum in luxuriam lapſum ſua actoritate ad uſum frugalitatis revocavit. Laudabat quotidie virtutem, & vitia reprimebat, caſumque civitatum hac peſte perditarum enumerabat. Tantum quoque ſtudium ad frugalitatem perdiſcendam multitudini perſuaſit, ut aliquos ex eis luxuriatos fuiſſe incredibile videretur. Tradit etiam Tullius de ipſo, quod quibuſdam harmoniis vitia in hominibus extinguebat luxuriæ. Unde dicit, quod Tauromitanum juvenem quemdam libidine flagrantem, cum audiviſſet Pythagoras ad oſtium amicæ meretricis inſanire, juſſit pſalterium ſpondæum canere, & ſic eum ad ſanam mentem revocavit. Matronarum quoque ſeparatarum a viris doctrinam, & puerorum a parentibus frequenter habuit, ut de ingreſſu religionis frequenter contingit ex ignito ſermone prædicationis, vel ex virtuoſa operatione, & excellenti vita doctoris. Docebat autem nunc hos pudicitiam, nunc illos modeſtiam, litterarumque ſtudium. Ut matronæ aureatas veſtes, ceteraque dignitatis ſuæ ornamenta deponerent, velut quædam luxuriæ inſtrumenta, omniaque in Junonis ædem deferrent, eidemque conſecrarent ſuadebat, aſſerens matronarnm vera ornamenta pudicitiam fore. Hic autem cum annos viginti eſſe Crotonæ, Metapontum ſe tranſtulit, ibidemque deceſſit, cujus tanta fuit admiratio, ut de ejus domo

tem-

templum facerent, ipſumque pro Deo colerent. Scribit etiam Hieronymus de ipſo contra Jovinianum, quod filiam habuit tantæ pudicitiæ, ut virginitatem ſervans, choro ſimul virginum jam præeſſet, eaſque caſtitatis inſtruxit doctrina. Per quod apparet quod in ſua politia ad hoc tota ſua ferebatur intentio, ſuuſque conatus, ut homines traheret ad vivendum ſecundum virtutem, quod & Ariſtoteles in Politica docet: quin etiam omnis vera politia corrumpitur, ſi ab hoc fine declinetur.

CAP. XXII.

De documentis Pythagoricis ſub figuris, & ænigmatibus traditis, & de duobus Pythagoricis fideliſſimis amicis.

TRadit etiam Hieronymus ubi ſupra quaſdam leges Pythagoricas ob conſervationem ſuæ politiæ ſub quibuſdam paradigmis, & parabolis more antiquorum traditas. Fugienda, inquit, ſunt modis omnibus, & abſcindenda, languor quidem a corpore, imperitia ab animo, luxuria a ventre, a civitate ſeditio, a domo diſcordia, & in commune a cunctis rebus intemperantia. Pythagoricorum etiam ſunt iſta, Amicorum omnia eſſe communia, & amicum ſe alterum eſſe: in quo maxime fuit eorum conatus. Unde narrat Maximus Valerius de duobus Pythagoricis, ſeu Pythagoræ diſcipulis, Damone, & Pythia, quod tam fidelem inter ſe junxerunt amicitiam, quod cum alterum eorum Dionyſius tyrannus morti adjudicaſſet, & is tempus ab eo impetraſſet, ut prius quam periret profectus domum res domeſticas ordinaret, alter vadem pro altero ſe tyranno dare non dubitavir. Appropinquante autem diffinita die, nec illo redeunte, cum unuſ-

quisque tam temerarium sponsorem stultitiæ damnasset, is nihil se amici constantiam metuere prædicabat. Eodem itaque momento, eademque hora per Dionysium constituta, qui eam acceperat, supervenit. Admiratus tyrannus amborum animum, supplicium remisit, eorumque fidei se conjungi desiderans, eos, ut ipsum in societatem suæ amicitiæ reciperent, rogavit. Scribit etiam Hieronymus alia documenta, seu leges, quas Pythagoras in sua tradidit politia, duorum videlicet temporum maxime curam habere, mane videlicet, & vespere, id est eorum quæ acturi sumus, & eorum quæ gessimus. Post Deum veritatem colendam, quæ sola homines proximos Deo facit. Refert etiam Hieronymus super Ecclesiasten, Pythagoricam fuisse doctrinam, ut homines scholastici usque post quinquennium taceant: postea vero eruditi loquantur. Item, alia documenta, & leges de ipso reperiuntur sub ænigmatibus tradita, quæ Hieronymus narrat contra Jovinianum. Stateram, inquit, ne transilies; id est ne prætergrediaris justitiam. Ignem gladio ne ferias; idest est iratum, & tumidum animum verbis maledicis ne lacessas. Coronam minime carpendam; id est leges urbium observandas. Cor non comedendum; id est mœrorem de animo expellendum. Per viam publicam ne ambules; id est ne multorum sequaris errores. Hirundinem in domo non habeas; id est garrulos, & verbosos in tua societate non suscipias: & multa alia documenta, vel his similia leges, quæ in sua politia prædictus Philosophus tradidit magis ordinata ad regimen animæ, quam corporis, qua regulata, corporalia facilius disponuntur. Et hæc ad præsens de diversorum politiis dicta sufficiant. Nunc vero de vera vita politica, sive per Philosophum tradita, sive per alios sapientes, in sequentibus est agendum.

CAP.

CAP. XXIII.

In quo constat perfecta politia, ex qua accipitur felicitas politica, scilicet quando partes politiæ sunt bene dispositæ, & sibi adinvicem correspondent.

QUia vero cum de politia agitur, ad civitatem refertur, modus agendi de ipsa ex qualitate civitatis dependet, Civitas autem, ut Augustinus dicit in 1. de Civit. Dei, est hominum multitudo aliquo societatis vinculo colligata, quæ vera virtute beata redditur. Hæc autem diffinitio a sententia Philosophi non discordat, qui in perfecto politiæ regimine felicitatem ponit politicam, ut ex 1. Etymologiarum patet. Virtus enim qua rector politicus civitatem gubernat, architecta est respectu cujuslibet aliarum virtutum, quæ sunt in civibus, quia ceteræ virtutes civiles ordinantur ad istam, sicut ad militarem equestris, & sagittaria. Et ideo in operatione ejus, cum sit virtus suprema, consistit felicitas politica, ut Philosophus videtur velle in commemorato jam libro. Sic enim de vera, & perfecta politia contingit, quemadmodum de corpore bene dispositio, in quo vires organicæ sunt in perfecto vigore. Et si virtus suprema, quæ est ratio, ceteras dirigat inferiores potentias, & ad suum moveantur imperium, tunc insurgit quædam suavitas, & perfecta delectatio virium in alterutrum, quam harmoniam vocamus: unde Augustinus dicit in 3. de Civit. Dei, quod Respub. sive civitas bene dispositia melodiæ vocibus comparatur, in qua diversis sonis proportionatis ad invicem, fit cantus suavis, & delectabilis auribus; quæ proprie fuit in statu innocentiæ regulata ex virtute originalis justitiæ præter actum divinæ cognitionis: unde

cauſſabatur contemplativa felicitas, & etiam modo ſecundum quamdam participatam virtutem in viris perfectis, ut nihil velint niſi quod regula mandat rationis, & quod Deo placet. Et ex hac quidem ratione motus fuit Philoſophus aſſimilare Rempublicam, ſeu politiam naturali, & organicò corpori, in quo ſunt motus dependentes ex uno movente, ſive ex duobus, ut ſunt cor, & cerebrum; & tamen in qualibet parte corporis eſt operatio propria primis motibus correſpondens, & in alterutrum ſubminiſtrans: unde hoc corpus divini muneris beneficio animari aſſerit, & quod ſummæ æquitatis, nutu Dei agitur moderamine rationis: quod & Apoſtolus confirmat in 1. Epiſt. ad Cor. oſtendens totam Eccleſiam eſſe unum corpus diſtinctum in partibus, ſed unitum vinculo charitatis. Ad veram igitur civilitatem, ſive politiam requiritur, ut membra ſint conformia capiti, & ad invicem non diſcordent, & ſint omnia ſic diſpoſita in civitate, ut jam eſt dictum. Amplius autem in cauſſis, & cauſſatis, & moventibus, & motis, ita videmus, quod eſt debita proportio ipſorum ad invicem quantum ad influentiam, quia inferiora moventur ſecundum ſuperiorem motum, & ſuperiora movent quantum eſt inferiori conveniens, cum natura non deficiat in neceſſariis. Si igitur talis eſt ordo ſuperiorum ad inferiora, & e converſo in qualibet natura creata, multo magis eſſe debet in natura intellectuali, quanto perfectior eſt inter entia: Si ergo talis diſpoſitio ſuavitatem facit contemplando, multo magis operando. Et hinc Pythagorici moti fuerunt in cœleſtibus corporibus ponere melodiam, ut Philoſophus dicit in 2. de cœlo, propter ordinatos motus quos habent, & indeficibiles, unde inſurgit ſumma ſuavitas: & quia ipſa fore dicebant animata, ex hac parte eiſdem dabant felicitatem. Ergo ſic politice vivere perfectam, &

fe-

felicem vitam facit. Præterea ordo est parium, dispariumque rerum, sua cuique tribuens dispositio, ut Augustinus dicit 18. de Civ. Dei. Per quam diffinitionem habemus diversum gradum in politia; tam in executione officiorum, quam in subjectione, sive obedientia subditorum: unde tunc est perfecta socialis congregatio, quando quilibet in suo statu debitam habet dispositionem, & operationem. Sicut enim ædificium est stabile, quando partes ejus sunt bene sitæ, sic de politia contingit, quod firmitatem habet, & perpetuitatem quando quilibet in suo gradu, sive rector, sive officialis, sive subditus, debite operatur, ut suæ conditionis requirit actio. Et quia ibi nulla est repugnantia, consequenter ibi erit summa suavitas, & perpetua firmitas status: & hoc est proprium felicitatis politicæ, ut Philosophus tradit. Hos autem tales rectores civitatis, sive politiæ pro conservando in pace populo, describit nobis in Exod. cap. 18. Jetro cognatus Moysi. Provide, inquit, de plebe viros potentes, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, & constitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui judicent populum omni tempore. Et postea subditur: Si hoc feceris, implebis imperium Domini, & præcepta ejus poteris sustinere, & omnis hic populus revertetur in pace ad loca sua. Quasi omnia subsistant in quadam suavitate mentis, & pace temporis, ex quibus insurgit felicitas hominis, si tales sint gubernatores Reipub. quales hic ordinantur. Tales & Salustius dicit fuisse rectores Romanos: unde Respub. ex parva facta est magna, quia in eis fuit domi industria, foris justum imperium, animus in consulendo liber, neque libidini, neque delicto obnoxius. In quibus tales actus virtuosi regiminis nobis traduntur, unde perfecta, & felix ostenditur politia.

CAP. XXIV.

Dividit politiam tripliciter, & unamquamque partem prosequitur, & primo qualiter in partes distinguitur integrales secundum opinionem Socratis, & Platonis.

NUnc igitur de his in specie est agendum, in quæ, sive in quas partes civilitas, sive politia dividitur. Quas quidem oportet accipere vel respectu totius civilitatis, cui partes integrales respondent; vel respectu sui regiminis, aut ut ad negotia ordinatur bellica: quia secundum hanc divisionem diversa sortiuntur vocabula a diversis historiarum scriptoribus, & auctoribus legum. Quantum autem ad primum modum tradendi divisionem, accipere possumus superius tactam, quæ est Socratis, & Platonis, qui totam politiam in quinque colligebant partes; in rectores scilicet, consiliarios, bellatores, artifices, & agricolas. Aliam autem, quæ est Romuli primi principis urbis Romæ, qui ut historiæ referunt, divisit multitudinem sui populi in tres partes, videlicet senatores, milites, & plebem. Politia vero Hyppodomi per tria genera hominum dicebatur & ipsa constitui, per bellatores, artifices, & agricolas, ut supra est traditum. Harum autem quælibet sustineri potest, & rationem habet. Prima enim, quæ quinque hominum genera comprehendit, satis videtur conveniens. Si enim vires animæ consideremus, quarum respectu nostra attenditur indigentia, unde accipitur constituendi civitatem necessitas, manifestum est dictam divisionem esse sufficientem. Patitur enim homo indigentiam respectu partis intellectivæ, ut possit vivere secundum virtutem, propter quod est sibi provisa directio in agendis, ad quod ordinatur con-

conſiliativa, quæ ponitur a Philoſopho inter intellectuales virtutes: unde in Eccleſiaſtic. 32. c. ſcribitur. Fili, inquit, ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis. Et ideo in repub. ſive in politia conſiliarii ſunt optima pars ejus: propter quod a Plutarcho comparantur oculo, qui inter partes corporis eſt nobilior. Indiget etiam refrænativa concupiſcentiæ, ſive affectivæ, quæ inordinata eſt, ut ipſe Philoſophus tradit: unde ipſas ægritudines in 7. Ethicorum appellat. Et inde neceſſarii ſunt rectores ad corrigendum hominum malitiam: propter quod & Apoſtolus dicit Rom. 13. quod non ſine cauſſa gladium portat, vindex in iram ei qui male fecit. Ex qua ratione inſtitutæ ſunt leges per principes, & rectores, ut per Philoſophum patet, & ipſe Apoſtolus in epiſtola ad Galat. 3. cap. Lex, inquit, propter tranſgreſſores poſita eſt: & iterum 1. Tim. 1: Juſto non eſt lex poſita. Sunt etiam & aliæ indigentiæ humanæ vitæ, quæ reſpondent aliis potentiis animæ, ut eſt tegumentum, ornamentum, & nutrimentum. Duo quidem prima indigentiam ſupplent partis ſenſitivæ hominis, quod artificium eſt officium ſive in ædificiis, ſive in veſtimentis, ſive calceamentis, ſive quibuſcumque aliis artificialibus rebus, quæ aſpectum, vel auditum, vel odoratum, ſive tactum delectant, vel eiſdem conferunt ſupplementum. Sed ad indigentiam ſupplendam humanæ vitæ quantum ad nutrimentum, quod reſpondet parti vegetativæ, ordinantur agricolæ ſive in pane, ſive in vino, ſive in fructibus, ſive in gregibus, ſive in armentis, ſive in volatilibus, quæ omnia de jure ad civitatem per agricolas deferuntur, & tranſportantur. Bellatores autem congrua ſunt pars politiæ, ordinata quidem contra impulſores aliarum partium, & ad ipſarum munimen. Ad hoc enim conſtituitur miles in civitate, ut ſe pro ſua patria contra hoſtes opponat:

nat: unde ad hoc juramento adſtringuntur cùm ad gradum militarem aſcendunt, pro republica non recuſantes mortem, ut in Policrato traditur, ubi de ſacramento militis agitur. Eſt ergo bellator in republica neceſſarius, & pars præcipua politiæ: quia ejus officium eſt aſſiſtere principi pro exequenda juſtitia, ut dicitur in commemorato libro, & fideliter, & conſtanter contra hoſtes pugnare pro conſervanda patria; & ſic non ſolum parti politiæ, ſed toti militaris gradus in republica ſingulariter eſt fructuoſus. Ex quibus omnibus manifeſte patet ſufficientia politiæ Socratis, & Platonis quantum ad partes ejus.

CAP. XXV.

Hic oſtendit ſufficientiam partium integralium politiæ, quas Hyppodomus tradidit, & Romulus.

SEd & de duobus aliis modis jam dictis adhuc diviſio tolerari poteſt, quia comprehenduntur cum prima, cujus ſufficientia eſt jam oſtenſa. Et quidem in diviſione Romuli cùm de ſenatoribus agitur, rectores accipimus politicos, & ſapientes eis adjunctos, ſive aſſeſſores, ſive quoſcumque alios juriſperitos. Plus enim principes politici ſunt conſiliativi, quam regales, vèl Imperiales. Sicut & de Romanis ſcribitur 1. Machabæorum 8. quod conſulebant quotidie trecentos viginti de multitudine, ut quæ digna ſunt gerant. Cujus ratio eſſe poteſt, quia regimen politicum ſolis roboratur legibus, ut dictum eſt ſupra. Regale vero, ſive imperiale, etſi legibus gubernetur, in caſibus tamen opportunis, ac gerendis quibuſcumque negotiis regimen conſiſtit in arbitrio principis, quia pro lege habetur quod principi placuerit, ut jura diffiniunt. Concludendum eſt igitur, in dominio politico conſiliarios maxime fore neceſſarios,

quos

quos in nomine ſenatorum includimus: unde Iſidorus dicit in 2. Etymologiarum quod ſenator a conſulendo, & tractando eſt dictus, qui ſic ſe habet ut conſulat, & nulli noceat: unde & Auguſtinus de civitate Dei, ſenes inter ſenatores connumerat. Comprehendimus etiam in nomine ſenatoris rectores, ſicut idem Iſidorus tradit in prænominato jam lib. ex verbis Saluſtii dicentis, quod Senatores patres vocati ſunt propter diligentem curam regiminis. Nam ſicut patres filios, ita illi rempublicam gubernabant. Patet igitur quod in nomine ſenatorum, quos Romulus diſtinxit a militibus, & plebeis, etiam rectores, & conſiliarios comprehendit, quos Socrates, & Plato in ſua politia poſuerunt diſtinctos: ſed in nomine plebis artifices, & agricolas accipere poſſumus, quia utrumque genus de gente plebea accipitur. Et apparet quod diviſio multitudinis in civitate per præfatos philoſophos a diviſione quam fecit Romulus, non diſcordat. De diſtinctione tamen Hyppodomi jam prætacti videtur eſſe dubium, quia nulla fit ibidem mentio de conſiliariis, & rectoribus, nec ad partes reduci valent per dictum Philoſophum aſſignatas, cum actus, & naturæ ipſarum penitus ſint diverſa. Sed ſi attendimus ad ea quæ de civilitate ejus ſunt tradita, quæſtio facilius ſolvitur. Pertractat enim de judicibus, & aſſeſſoribus, ubi circa ipſos ſuam ponit diſtinctionem, & nos ex ea poſſemus accipere conſiliarios, & rectores: de quibus pro tanto mentionem non facit cum de partibus agit politiæ, eo quod illas partes ſolum aſſumit, quæ ad indigentiam referuntur corporalis vitæ: unde & ſua poſitio quantum ad ſubſtantiam a prima, videlicet Socratis, & Platonis, non videtur differre. Hæc igitur de partibus politiæ ex quibus conſtituitur, dicta ſufficiant. Unum tamen de eis adhuc conſiderandum videtur, de bellatoribus vi-

de-

delicet, quia omnes politiæ de iſta parte faciunt mentionem: cujus quidem rationem habere poſſumus a Vegetio de arte militari in fine 1. lib. quia omnes regiones, & civitates per bellatores in ſuo ſunt conſervatæ vigore, & quod reſpublica diminuta eſt per diſſuetudinem bellandi in urbe, poſt primum bellum Punicum per annos viginti in pace vitam deducens: unde Romanos ubique victores ſic enervavit, ut in ſecundo bello Punico Hannibali pares eſſe non poſſent. Tot itaque conſulibus, tot exercitibus amiſſis, tunc demum ad victoriam pervenerunt, cum exercitium militare condiſcere potuerunt. Et poſtea concludit: Semper ergo legendi, exercitandique ſunt juniores. Utilius enim conſtat ſuos erudire armis, quam alienos mercede conducere. Neceſſarii igitur ſunt bellatores omni tempore in republica tum pro pace civium conſervanda, tum pro incurſu hoſtium evitando: quorum conſiderato fructu in republica amplior eis inter cives confertur honor, tamquam magis neceſſariis ad conſervationem politiæ, & propter periculum cui ſe pro ipſa debent exponere. Propter quod eiſdem ſolis dabatur victorioſis corona. Hinc eſt quod in Policrato aſſimilantur manui, quæ ſecundum Ariſtoteſem in 2. de anima, eſt organum organorum. Jura etiam ipſos milites ampliori decorant privilegio inter omnes civiles ſive in teſtamentis, ſive in donationibus, ſeu in quibuſcumque negotiis, ſed præcipue dum ſunt in caſtris, ac ſuum exercent officium.

CAP.

CAP. XXVI.

Agit ulterius de aliis partibus politiæ reſpectu regiminis, ubi verba exponuntur diverſorum officialium:

DE partibus autem politiæ reſpectu regiminis, quia Romana reſpublica magis ordinem præcipuum tenuit, & poſt Tarquinium expulſum a regno gradus officialium ponitur ab hiſtoriarum ſcriptoribus, de ipſis ſpecialiter tamquam aliorum exemplaribus eſt agendum. Narrant enim primo, conſules inſtitutos, Brutum videlicet, qui maxime egerat ut expelleretur Tarquinius, & Tarquinium Collatinum maritum Lucretiæ: ſic dicti vel a conſulendo civibus, vel a regendo cuncta conſilio: quos mutandos ideo elegerunt per ſingulos annos, ut dictum eſt ſupra, ut nec inſoleſcens diu maneret, & moderatior cito ſuccurreret. Propter hoc autem duo pares erant, quia unus rem civilem, alter vero rei militaris curam gerebat: Proceſſu autem temporis, ideſt quinto ab exactis Regibus anno, inventa eſt dictatura, occaſione habita alicujus novitatis in Urbe. Dum enim gener Tarquinii ad vindicandum Regis injuriam magnum congregaſſet exercitum contra civitatem, ad confortationem gentis nova inſtituta eſt dignitas, quam dictaturam appellarunt, major poteſtate, ac imperio conſulatu. Item tempore excellentior; quia de quinto in quintum annum ipſorum expirabat officium, conſulatus autem per annum. Hi dictatores magiſtri a populo vocabantur, quam dignitatem ferunt hiſtoriæ habuiſſe Julium. Eodem etiam anno tradunt magiſtrum equitum inſtitutum, qui dictatori obſequebatur. Dictator autem primus, ut ſcribit Eutropius, fuit Lamius, ſed magiſter equitum

Spu-

Spurius Caſſius. Sexto autem anno, quia conſules nimis gravabant plebem, a populo inſtituti fuerunt tribuni, ſic dicti, ut tradit Iſidorus lib. 9. Etymologiarum, eo quod jura populo tribuant: quem locum in civitatibus Italiæ tenent antiani, ordinati ad defenſionem gentis plebeæ. Sed advertendum hic, quod ſenatores ſemper fuerunt ex quo ſunt a Romulo inſtituti: unde tradunt hiſtoriæ, quod quia conſules cum ſenatoribus populo erant infeſti, inventi fuerunt tribuni in favorem plebis. Sunt autem & alia nomina officialium urbis, de quibus hiſtoriæ faciunt mentionem, ſed præcipue Iſidorus lib. 9. Etymologiarum, videlicet cenſores, patritii, præfecti, prætores, patres conſcripti, proconſules, exconſules, cenſorini, decuriones, magiſtratus, & tabelliones, de quibus omnibus ſub compendio eſt dicendum. Cenſoria autem dignitas apud veteres Romanos erat, quæ apud modernos eſt dignitas judicialis, cenſere enim judicis eſt. Dicuntur etiam cenſores patrimoniorum, ut tradit idem Iſidorus, a cenſu æris appellati, quod eſt officium ſpecialis curæ in civitate, ſive in tutoribus dandis, ſive actoribus, ſive curatoribus, vel quibuſcumque cauſſis, & negotiis pupillorum, & viduarum, vel etiam rebus patrimonialibus dividendis: ſed patritii ideo dicuntur, quia ſicut patres filiis, ſic illi cives Romanæ reipub. curam gerant, qualis fuit domus Fabia, de qua dictum eſt ſupra. Patritiatus igitur non erat officium in republica, ſed quædam paterna reverentia populi ad aliquam progeniem civitatis pro zelo politiæ Romanæ quem gerebant: unde & jura gentium patritiatum omni eminentiæ, ſive principatui præferunt, ſicut pater omni curæ tutoriæ. Præfecti autem dicti ſunt, eo quod prætoria poteſtate præſint, unde & prætores idem quod præfecti dicuntur. Importat enim tale officium omnimodam

dam factionem, quasi præcipuus sit operator, & executor justitiæ. Scriptura tamen sacra ad exteriores refert actiones, ut in principio Exodi c. 5. scribitur, quod præcepit Pharao præfectis operum, & exactoribus populi, dicens: Nequaquam ultra dabitis populo paleas ad conficiendos lateres. Hi autem & prætores vocabantur ex prosecutione justitiæ. Patres autem conscripti appellabantur senatores ratione officii. Ut enim refert Isidorus, cum Romulus ipsos instituit in decem curias, ipsos eosdem elegit, & nomina eorum præsenti populo in tabulas aureas contulit, atque inde nominati sunt patres conscripti, quos etiam in tres ordines distinxit. Primi vocabantur illustres, secundi spectabiles, tertii autem clarissimi: quorum verba exponere longum esset. Proconsules autem dicti sunt coadjutores consulum quasi projecti, sive adjecti consulibus, nec consulatu fungebantur simpliciter, sicut nec procurator curatoris, sive actoris: vel proconsul dicebatur assessor, qui vice consulum judicabat. Exconsul vero dicebatur consul amotus ab officio peracto vicis suæ anno, unde exconsul quasi extra consulatum existens. Habebat tamen aliqua fastigia sui consulatus, sive alicujus immunitatis, sive alicujuscumque signi eminentiæ, per quod cognoscebatur fuisse consul. Censorini autem minores judices dicebantur, ad actus censoriæ curiæ, vel regiminis deputati, de qua dictum est supra, quasi inferiores censores. Sed decuriones ad omnem actum curialis officii: sic dicti, ut dicit Isidorus, quia sunt de ordine curiæ, & quia officium curiæ administrant: sic vocatus est Joseph ab Arimathæa, nobilis videlicet decurio, ac vir justus, & bonus, qui pro Domino nostro Jesu Christo mercatus sindonem, officiosissimam, & reverendissimam contulit sepulturam. De magistratu autem in fine superioris lib. satis est declaratum. Nunc au-

autem agendum eſt de altero officio, & infimo cujuſcumque regiminis, quod eſt tabellio, ſic dictus, ut tradit Iſidorus, quoniam portitor ſit tabellarum, & ſuſceptor, in quibus acta geruntur ſive reipubl. ſive perſonæ privatæ. Idem etiam & ſcriba publicus vocatur, quia ea ſolus ſcribit geſta quæ publica vocantur, quem & jura gentium ſervum publicum appellant. Reſtat autem de uno ſolo nomine dignitatis diffinire quantum ad regimen policiæ, quod ſcipio appellatur, quod quidem ſecundum proprietatem vocabuli baculus dicitur, cui quaſi ad ſui ducatum innititur, & ſuſtentatur, quo pater Cornelii Scipionis indiguit. Hunc autem patrem tradunt hiſtoriæ fuiſſe cæcum, unde cum baculo, ſive ſcipione veniebat in forum. Ad hujus igitur ſimilitudinem filius ejus Publius Cornelius, quia ſuſtentavit rempublicam contra Hannibalem, & Carthaginem, vocatus eſt Scipio: & quia totam Africam ſubjugavit Romanis, dictus eſt Scipio Africanus ad differentiam alterius Scipionis nepotis ejus qui Hiſpaniam devicit, & vocatus eſt Lucius Cornelius Numantinus, a Numantia quam ſubjecit, ac proſtravit. Scribit etiam Auguſtinus 1. de civit. Dei tertium fuiſſe Scipionem, qui & Naſica eſt vocatus, frater majoris Scipionis, qui ne Carthago deſtrueretur prohibuit, aſſerens ipſam eſſe medicinam Romanis. Ex his igitur propter probitatem tantorum virorum conſiderato principio, unde nomen Scipionis ortum habuit, ſcipionem legislatores vocarunt virgam, quam princeps portat in manu cum ſceptro quaſi ſemper victorioſus, ut ille magnus Scipio fuit. Unde narrat Iſidorus in 17. etymologiar. quod triumphantes purpuram palliatam, & togatam habebant veſtem, & ſcipionem cum ſceptro gerebant in manu ad imitationem victoriæ Scipionis. Hæc igitur de nominibus dignitatum reſpectu regiminis

nis intantum ſint dicta.

CAP. XXVII.

Hic declarat de partibus politiæ quantum ad bellatores, quos diſtinguit ſecundum triplicem conſiderationem.

SEd & de partibus ordinatis ad bellum, quæ ſunt partes politiæ, & eidem neceſſariæ, ut ſuperius eſt probatum, congruum videtur tradere: quæ quidem bene diſpoſitæ pulchritudinem, & decorem cauſſant, & delectationem generant. Ex quo etiam ingens cordis augmentum, audaceſque reddunt animos ad arduorum aggreſſum. Unde Salomon in Canticis exercitum diſpoſitum ad bellandum pulchritudini ſponſæ aſſimilat, & decori. Pulchra, inquit, es, & decora filia Hieruſalem, terribilis ut caſtrorum acies ordinata. Sic enim pulchritudo allicit, ut extaſim faciens nihil aggredi timeat, vel formidet, quod in exceſſivis amantibus maxime eſt manifeſtum. Ita etiam de acie bene ordinata contingit, & ideo ipſam terribilem vocat, ſive ad pulchritudinem ſponſæ, ſive ad aciem referens ex cauſſa jam dicta. Propter quod non immerito de dictis partibus eſt agendum, quia ad ornatum faciunt politiæ. Et quia homo in bello præcipue regimine indiget propter difficilem, & terribilem actum quem exercet, inde opportunum videtur in caſtris exercitum dividere in numerum certum, cuilibet aſſignando ducatum, per quem regatur, & dirigatur ad pugnandum cum hoſtibus. Quem quidem accipere poſſumus a Vegetio in 1. lib. de re militari, ubi exercitus dividitur in legiones, in quo dicit duas ſufficere cuilibet duci, vel conſuli. Legionem dividit in decem cohortes, ſed cohors prima numero, & merito antecedit.

Nam genere quidem , & litterarum inſtructione viros electiſſimos quærit , ut idem tradit Vegetius : quod pro tanto dicit , ut caſtra magis confidant , ſi tanti viri in prima exponantur acie , & quia maxime requiritur ſapientia , ubi periculum totius dependet exercitus . Hæc autem cohors aquilam ſuſcipit ſignum præcipuum Romanorum caſtrorum , & totius legionis inſigne : quod & Imperatoribus poſterioribus eſt relictum . Cujus quidem ratio aſſignari poteſt , quia ut idem dicit Vegetius , militaris Romana diſciplina primas acies faciebat alares . Inter omnes autem avium alas aquilinæ ſunt fortiores . Vel aliter dici poteſt , quod ideo ſignum aquilæ eis traditur ex præeminentia , videlicet in mundo , quantum ad dominium propter cœleſtem , & divinum effectum , quem implorare debent continue , ut faciebat ille princeps Judas Machabæus , qui in pugnando auxilium de cœlo petebat : quod præcipue eis competit propter periculum cui ſe committunt , vel quia merentur apud Deum ut ſint victorioſi , eo quod morti ſe exponunt pro populo . De qua aquila dicitur in Ezechiele cap. 17. loquente de Nabuchodonoſor orientis Monarcha : Aquila grandis , magnarum alarum , longo membrorum ductu , plena plumis , & varietate , venit ad Libanum , & tulit medullam cedri . Poſt hoc ſubdit Vegetius numerum primæ cohortis , quam millenariam vocat , eo quod mille centum pedites in eo ſunt , equeſtres autem centum triginta ſex . Ceteras autem vocat quinquagenarias , quia in qualibet ponit quingentos quinquagintaquinque pedites , equeſtres autem ſexaginta ſex , ut quilibet eques certum numerum peditum habeat. Diſponit etiam in quinta cohorte milites fortiores , quia ſicut prima dextrum tenet cornu , ita & quinta ſiniſtrum . Multa alia dicit ibi Ve-

ge-

getius quæ enumerare nimis esset longum, & verba ejus tamquam inusitata modernis temporibus majori indigerent expositione. Hæc autem tantum ad præsens sufficiant. Quod si multitudo populi in politia sub certis limitibus in gradu, & numero disponitur quantum ad sui directionem, multo magis in castris, in quibus maxima, & periculosissima est difficultas regiminis, tum ex parte operis quod eis incumbit, quia ad finem terribilium ordinatur, quod est mors: tum ex parte hostium qui infestant. Unde sicut in Exodo consulitur Moysi a cognato suo Jethro, ut onera divideret per officia diversa in judicando populum, ubi ait: Provide viros potentes, & qui oderint avaritiam, & constitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos qui judicent populum. Ita & Judas Machabæus cum infestaretur ab hostibus, sua castra divisit, in eodem numero constituendo duces, per tribunos videlicet, centuriones, pentacontarchos, & decuriones, qui quidem numerus satis proportionatus est in militibus ad distinctionem exercitus: unde unus in altero continetur, ut facilior sit ad conjunctionem unius cum altero, cum bellandi necessitas hoc requirit. Distinctio vero quam facit Vegetius ex dispositione acierum, attenditur cum campale bellum ordinatur, licet etiam ipse cohortes ad centurias reducat, & decurias ex certis causis, & rationibus,

CAP. XXVIII.

Hic declarat de nominibus ducum, & de numero cohortum, & quid significat unumquodque,

SEd quia de nominibus agitur ducum, videndum est de ipsis prout Scriptura Sacra denomi-

minat , & Romana reſpubl. ac moderni deſcribunt. Et primo quidem de tribuno , quod quidem nomen dicit Vegetius ex tribu originem habere , quia præerat militibus quos Romulus elegerat , qui ex tribu originem traxerunt . Iſidorus autem in 9. Etymologiarum dicit , quod tribuni dicti ſunt , quod plebeis jura præbent : unde in favorem eorum ſunt inſtituti proconſules. Alibi vero dicitur , quod tribuni dicebantur qui mille militibus præerant , quos Græci chyliarchos appellant , ſicut centuriones a centum militibus ſunt nominati . De quinquagenariis, ſive pentacontarchis , quod idem eſt , Vegetius mentionem non facit, ſed Scriptura Sacra in præfatis jam lib. & in 4. lib. Regum , quos ad imprecationem Heliæ juxta eorum meritum flamma combuſſit . Sed decanos , ſive decuriones ſic dictos , quod decem militum curam habent in caſtris , Vegetius ſub uno conturbernio , & uno papilione diſponit. Nomina vero generalia multitudinis armatorum ad pugnandum diſpoſitæ hæc ſunt, videlicet exercitus ab exercitio, ſive ab exercitando dictus , utrumque enim in prædicta requiritur multitudine : vocantur & caſtra a caſtitate dicta , ut tradit Iſidorus , eo quod ibi debet caſtrari libido . Subtrahebantur enim deliciæ a caſtris cum incumberet hoſtium pugna , ut Vegetius ſcribit : unde caſtra filiorum Iſrael devicta fuerunt a Madianitis , quia fornicati ſunt cum filiabus eorum , ut ſcribitur in Numeris. Propter quod in Deuteronomio ſcribitur, quod Dominus ambulabat in medio caſtrorum Iſraelitici populi, ut ſint caſtra eorum ſancta , nihilque in eis appareat fœditatis . Vel caſtra dicebantur propter munitionem exercitus in aggeribus , & vallibus, ac aliis clauſuris fortiſſimis, quibus Romani principes utebantur cum invadebant hoſtes . Propter quod foſſores, fabri , ac latomi aſſumebantur ad

mi-

militarem disciplinam, ut haberent in promptu artifices necessarios ad tuitionem exercitus. Fit & aliud nomen, per quod & multitudo pugnatorum exprimitur, videlicet legio ab electione dicta, ut tradit Isidorus, eo quod milites in ea contenti eligebantur ab aliis tanquam magis experti. Quædam autem alia nomina sunt partium legionum, sive exercitus, quæ a Vegetio traduntur in 2. libr. & ab Isidoro libr. 9. ut manipulus, qui est numerus ducentorum militum, sic dictus quod mane hostes impeteret, sive quod pro signo manipulos stipulæ, sive alicujus herbæ ferret secum, de quibus Lucanus: Convocat armatos extemplo ad signa maniplos. Alii vocantur velites, a volitando dicti propter suam agilitatem. Romana enim Respublica quosdam juvenes agiles habebat in militia legionum, qui cum invaderunt hostes, confidebant post equitum terga, tunc subito desilientes de equis turbabant hostes. Tales autem milites Hannibali, ut scribit Isidorus, multum fuerunt infesti, per quos elephanti ejus in majori parte sunt interempti: qualis fuit ille Eleazarus, de quo traditur in 1. Machab. quod exiliens in medium legionis contra castra Regis Antiochi bestiam invasit elephantinam loricatam loricis Regis, ipsamque bestiam occidit. Est & aliud genus armatorum, quod acies nuncupatur ab acuitate dicta, ut Isidorus dicit, quod audaciam importat in aggrediendo hostes, de qua Scriptura Sacra sæpius mentionem facit: unde & de una tribu Israelitici populi scribitur in Paralipomenon, quod egrediebantur ad pugnam in acie provocantes contra hostes. Aliud etiam nomen est, quod cuneus appellatur quasi coiteus, quod est in unum collecta multitudo ad pugnandum, & maxime necessarius in bellando, de quo in Deuteron. dicitur, quod unusquisque suos cuneos præparabit ad bellum: a quo forte Conostabulus vocabulum trahit

hit apud modernos uſitatum, quaſi caput cunei ſtabilis, hoc eſt conſtantis, & fortis. Eſt & aliud nomen tuum apud Thuſcos de prima cohorte, & quaſi ejuſdem Romanæ cohortis ſimilitudinem gerens, qua cenſu, genere, litteris, forma, virtute pollentes milites innitebantur, ut dicit Vegetius, cui tribunus præerat armorum ſcientia, virtute corporis, ac morum honeſtate præcipuus, quam trapellum dicunt, ad perorandum acies hoſtium appellata: hoc enim verbum trapellationis importat. Sed & de officialibus caſtrorum multa tradit Vegetius in 2. lib. ſed hæc quæ dicta ſunt ſub compendio, ad præſens ſufficiant quantum pertinet ad politiæ tractatum in hoc 4. libr. Reſtat ulterius de principatu œconomo, hoc eſt de regimine domus, quod eſt patrisfamilias; qui quidem materiam habet omnino diſtinctam ab aliis principatibus. Et ideo congruum videtur hoc per ſe opus componere, diſtinguendo per libros, ſive tractatus, & ſua capitula, prout natura facti requirit, qua in re Philoſophus eumdem modum tenet. Eſt ultimum de virtutibus quæ requiruntur ad partes regiminis in quocumque genere, ſive ſint ſubditi, ſive rectores, ſive principes, ſive ſubjecti fideles: quia ſic requirit ordo doctrinæ in arte vivendi, & non ſimul, ac mixtim tractare de ipſis, ut quidam fecerunt, quia hoc eſt impedire intellectum diſcentis, & eſt contra normam dicentis.

Explicit Opuſculum vigeſimum, videlicet de regimine Principum beati Thomæ Aquinatis Ordinis Prædicatorum ad Regem Cypri.

EJUS-

EJUSDEM DOCTORIS OPUSCULUM VIGESIMUM QUINTUM,

De ſortibus ad dominum Jacobum de Burgo.

Poſtulavit a me veſtra dilectio, ut quid de ſortibus ſentiendum ſit, vobis conſcriberem. Non eſt autem fas, ut preces quas fiducialiter charitas porrigit, apud amicum repulſam patiantur. Unde petitioni veſtræ ſatisfacere cupiens, intermiſſis pauliſper occupationum mearum ſtudiis, ſollemnium vacationum temporibus, quid mihi de ſortibus videatur, ſcribendum curavi. De quibus conſiderare oportet, in quibus locum ſors habeat, quis ſit ſortium finis, quis modus, quæ earum virtus, & utrum eis liceat uti ſecundum Chriſtianæ religionis doctrinam.

CAP. I.

In quibus rebus fiat inquiſitio per ſortes.

PRimo igitur conſiderandum eſt, quod rerum quædam ſunt ex neceſſitate, & ſemper, ſicut eſſe Deum, duo & tria eſſe quinque, Solem oriri, & alia hujuſmodi, quæ vel ſemper ſunt, vel ſemper eodem modo eveniunt: in his autem ſors locum non habet. Deriſibilis enim videtur, ſi quis ſortibus explorandum aliquid eſſe æſtima-

quæ per propriam prudentiam non possunt cognoscere, nec ad effectum perducere.

CAP. II.

Ostenditur ad quem finem sortes ordinantur.

QUia igitur in his aliquid sorte requiritur quæ pertinent ad usum vitæ humanæ, necesse est quod ad hoc inquisitio sortis tendat, secundum quod res aliquo accommodantur usui vitæ humanæ. Circa ea vero quæ veniunt in usum humanum, primo quidem sollicitantur homines, ut ea qualitercumque habeant; secundo vero, ut habitis utantur; tertio vero, ut futurum eventum usus cognoscant. Et quia res vitæ nostræ deservientes in nostros usus assumere non possumus, nisi eas aliqualiter habeamus; res autem secundum sui naturam communes sunt omnibus: necesse fuit ad hoc quod eis distincte homines uti possent, ut per aliquem modum inter homines dividerentur. Quandoque autem communium rerum divisio ex humana industria, & voluntatum concordia potest ad effectum perduci, & tunc sortibus non indigetur. Sed quando humanus sensus non sufficit ad concorditer dividendum, tunc consueverunt sorte dividere, secundum illud Prover. 18: Contradictiones comprimit sors. Sicut autem est distinctio facultatum, ita etiam & honorum, sive dignitatum. Unde quandoque contingit, quod aliqui non valentes concorditer eligere aliquem, cui dignitas aliqua conferatur, sorte hoc requirendum existimant. Quod etiam in veteri lege observatum fuit, ut sorte quadam ad officium summi Sacerdotis accederent: unde dicitur Luc. 1. quod Zacharias sorte exiit ut incensum poneret. Saul etiam sorte fuit electus in Regem, ut legitur 1. Regum 10.

Si-

Sicut autem contingit dubitari circa diſtributionem honorum, ita & circa diſtributionem pœnarum. Et ideo ſi credatur aliquis puniendus, ignoretur autem quem puniri oportet, ſorte hoc aliquibus inquirendum videtur. Sic enim legimus Jonam fuiſſe in mare projectum, ſicut & Joſue Achan de anathemate ſurripientem ſorte punivit, ut legitur Joſue 7. Sic igitur uno modo ſors ordinatur ad inquirendum quis ſit habiturus vel poſſeſſionem, vel dignitatem, vel pœnam; & hæc vocari poteſt ſors diviſoria, quia per eam dividitur id quod ignoratur qualiter ſit diſtribuendum: unde & verbum ſortiendi a ſortibus ſumptum eſſe videtur. Sicut autem dubitare contingit quis rem aliquam ſit habiturus, ita dubitare contingit, utrum re aliqua ſit utendum, & univerſaliter utrum expediat aliquid agere. Nam omnis actio uſus aliquis eſt vel ſui ipſius, vel rei alterius. Cum igitur talis occurrit dubitatio circa agenda, ſi quidem per humanam prudentiam huic dubitationi ſatisfieri poſſit, ad humanum conſilium recurrendum opinamur. Sed quia ut dicitur Sapien. 9: Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ providentiæ noſtræ; ubi humano conſilio dubitationi plenarie occurri non poteſt, ad ſortium inquiſitionem recurrerunt. Hujus exemplum legimus in Heſter c. 3. ubi dicitur quod miſſa eſt ſors in urnam quo die, & quo menſe gens Judæorum deberet interfici: & quia hujuſmodi ſors ſuccedit loco conſilii, poteſt dici ſors conſultoria, quaſi ad conſultandum ordinata. Sollicitantur etiam plerumque homines de futuris eventibus, ex quorum cognitione homo in pluribus agendis, vel vitandis poteſt dirigi: & tamen futurorum cognitio excedit humanam induſtriam, ſecundum illud Eccleſiaſtes 8: Multa hominis afflictio qui ignorat præterita, & futura nullo ſcire poteſt nuntio. Unde homines ad aliquid de

fu-

futuris eventibus cognoſcendum, interdum putant eſſe recurrendum ad ſortes: & hujuſmodi ſortem divinatoriam vocare poſſumus. Divini enim dicuntur, qui aliqua de futuris prænoſcunt, quaſi ſibi attribuentes quod eſt proprium Dei, ſecundum illud Iſa. 41: Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia dii eſtis vos.

CAP. III.

Quis ſit modus inquirendi per ſortes.

SCire autem oportet, quod multipliciter aliqui cognitionem exquirunt eorum quæ humanam excedunt induſtriam. Quidam enim manifeſta reſponſa depoſcunt vel a Deo, vel a dæmonibus, quorum primum pertinet ad prophèticos viros, qui quadam privilegiata familiaritate Deo conjuncti, ab eo merentur inſtrui de futuris eventibus, aut de quibuſcumque ſupernaturalibus rebus, ſecundum illud Amos 3: Non faciet Dominus Deus verbum, niſi revelaverit ſecretum ſuum ad ſervos ſuos prophetas. Revelat autem interdum vigilantibus per manifeſtam viſionem, interdum autem per ſomnium, ſecundum illud Num. 12: Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. Hujus autem gratiæ particularis plerique homines perfecti admonentur in ſomnis de his quæ pertinent ad eorum ſalutem. Unde dicitur Job 33: Per ſomnium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos inſtruit diſciplinam, ut avertat hominem ab his quæ fecit, & liberet eum de ſuperbia. Secundum vero pertinet ad Nigromanticos, qui quibuſdam incantationibus, & ſacrificiis a dæmonibus aliqua reſponſa exquirunt vel ſermone prolata, vel aliqui-

quibus ſignis demonſtrata, & hoc vel in vigilia, vel in ſomno. Quandoque vero aliquorum occultorum homines exquirunt notitiam, quaſi ſignum eorum accipientes ex quibuſdam quæ in aliis rebus conſiderant: cujus quidem inquiſitionis diverſæ ſunt ſpecies. Exquirunt enim quidam occultorum notitiam ſive circa futuros eventus, ſive circa ea quæ expedit agere, per conſiderationem cœleſtium motuum, inſpiciendo ſcilicet motus, & ſitus eorum, ex quibus futura, & occulta ſe poſſe cognoſcere putant: quod pertinet ad Mathematicos, ſive Aſtronomos, qui etiam Genethliaci appellantur propter natalium dierum conſiderationes. Quidam vero occultorum notitiam exquirendam putant conſiderando motus, & voces aliquorum animalium, & etiam hominum ſternutationes: quod totum pertinet ad auguria, ſive ad aruſpicia, quæ exinde dicuntur, quia præcipue aves inſpiciunt, & earum garritus attendunt. Alii vero ſunt qui occultorum notitiam quærunt ex aliquibus, quæ ab hominibus dicuntur, vel fiunt ſub aliqua atteſtatione: quod quidem inquiſitionis genus proprie omen vocatur: cujus exemplum ex Valerio Maximo accipere poſſumus, qui narrat quod cum Lucius Paullus Conſul bellum cum Rege Perſarum eſſet facturus, a curia regreſſus filiam ſuam triſtem inveniens, triſtitiæ cauſſam quæſivit, quæ reſpondit, Perſam periiſſe: deceſſerat enim catulus quidam nomine Perſa. Arripuit igitur omen Paullus, & ſpem clariſſimi triumphi animo concepit. Quidam vero quærunt occulta attendendo quaſdam figuras in quibuſdam corporibus apparentes, ut puta ſecundum lineas manus humanæ, quod dicitur chiromantia, vel etiam in oſſe ſpatulæ cujuſdam animalis, quod dicitur ſpatulantia. Tertio vero modo aliqui notitiam occultorum requiruntur ex his quæ per eos geruntur, eorum conſide-

ſiderantes eventum: quod etiam multipliciter fit. Ad hoc enim genus pertinet geomantiæ uſus, per quem quibuſdam punctis deſcriptis, eos diverſimode ſecundum quaſdam figuras diſponendo, aliquorum occultorum putant per hoc ſe notitiam poſſe acquirere. Pertinet etiam ad hoc genus, quod quibuſdam cedulis reconditis in occulto, dum in quibuſdam earum diverſa ſcribuntur, in aliis vero nihil, diſcernitur quid accipientibus cedulas contingere debeat, vel de eis quid oporteat fieri: cui etiam ſimile eſt, quod quibuſdam feſtucis inæqualibus abſconditis, diverſa circa aliquos judicantur ex eo quod majorem, vel minorem accipiunt. Ad quod etiam aliqualiter pertinere videtur taxillorum projectio, vel ſi quid aliud fiat, per quod dijudicetur qualiter ſit aliquid dividendum, vel quid oporteat agere ad cognoſcendum aliquod præteritum occultum, vel futurum. Unde etiam duella videntur ad hoc pertinere, niſi in quantum per artem, vel virtutem plerumque unus alium ſuperat. Videntur etiam ad hoc pertinere judicia ferri candentis, vel aquæ, vel alia hujuſmodi, niſi quod in his non eſt eventus indifferens: unde in his requiritur expreſſius divinæ virtutis judicium, quam in aliis ſupradictis. Nomen autem ſortis ad hoc tertium inquiſitionis genus videtur pertinere, cum ſcilicet aliquid fit, ut ejus eventu conſiderato, aliquod occultum innoteſcat: unde ſortes dicuntur projici, vel in ſinum mitti, vel aliquid aliud additur in commemoratione ſortium, quod pertinet ad actum humanum, ſecundum illud Proverb. 16: Sortes mittuntur in ſinum. Patet igitur ex ſupradictis, quod ſors eſt inquiſitio occulti excedentis humanam induſtriam per aliquid a nobis factum, ſcilicet rebus humanis ad nos pertinentibus, vel habendis, vel utendis, vel cognoſcendis. Scire autem oportet, quod quandoque hoc tertium inqui-

quiſitionis genus, quod ad ſortes dictum eſt pertinere, poteſt alicui prædictorum generum permiſceri. Quandoque quidem propheticæ conſultationi, ſicut patet in facto Gedeonis, qui vellus expandens in aera inquiſivit ſignum roris a Domino, ut legitur Judicum *6*. Quandoque vero permiſcetur nigromanticæ inſpectioni, ſicut in aruſpicio, ſecundum quod inſpiciuntur viſcera animalium dæmonibus immolatorum. Quandoque vero aſtronomicæ conſiderationi, etiam augurum obſervantioni, puta ſi hoc, aut illud facienti, aſpectus talis ſtellæ, vel talis avis occurrat. Quandoque vero divinationi, quæ fit per obſervationem verborum propter aliud dictorum: ad quod pertinere videtur, quod aliqui in apertione librorum obſervant quid eis occurrat. Et ſimiliter aliæ ſortium diverſitates facile colligi poſſunt ſecundum commixtionem tertii generis ad alia duo. Hæc igitur de modo ſortium dicta ſint.

CAP. IV.

Unde ſit ſortium virtus.

OPortet autem conſiderare, an ſit efficax prædicta inquiſitio ſortium. Ad cujus conſiderationem aſſumere oportet diverſas opiniones circa rerum humanarum eventus. Quidam enim fuerunt, qui res humanas nullo ſuperiori regimine gubernari exiſtimaverunt, ſed ſolum ratione humana, ita quod quæcumque præter humanam providentiam fiunt in rebus humanis, crederent eſſe omnino fortuita. Secundum igitur horum ſententiam nulla poteſt eſſe præcognitio futurorum. Ea enim quæ fortuito fiunt, incognita ſunt, unde totaliter ſors divinatoria tollitur. Similiter etiam nec ſors conſultoria locum haberet: quid enim utile ſit conſultanti, penſatur ex futuris e-

ven-

ventibus, unde si futuri eventus ignorantur, consultatio frustra fiet. Secundum hos tamen sors divisoria locum potest habere, non quod per eam decernatur quid in divisione rerum magis expediat, sed ut quod ratione diffiniri non potest, saltem relinquatur fortunæ. Sed hæc opinio divinam providentiam, quæ infinita est, certo fine concludit. Dum enim subtrahit a divina providentia res humanas, in quibus tamen plerumque manifesta indicia divinæ gubernationis apparent, ipsis etiam rebus humanis facit injuriam, quas absque regimine fluctuare affirmat. Subtrahit etiam cujuscumque religionis cultum, & Dei timorem hominibus aufert: unde penitus est repudianda. Alii vero fuerunt, qui dixerunt omnes actus humanos, & eventus eorum, & omnes res humanas necessitati siderum subdi: unde cum sit certus ordo quo moventur cælestia corpora, ex eorum consideratione æstimabant posse per certitudinem futuros hominum eventus prænosci, nisi quatenus ad hoc hominibus experientia deficit. Et quia secundum horum sententiam omnes actus humani ex siderum necessitate proveniunt, consequens est ut etiam ipsi humani actus, qui requiruntur ad sortes, secundum siderum dispositionem procedant, ut hoc, vel illud proveniat, puta si geomanticus puncta describat in pulvere, manus ejus moveri asserunt secundum cœli virtutem ad hoc quod talis numerus punctorum proveniat, qui sit conveniens dispositioni cœlesti, idemque in ceteris similibus dicunt. Et sic secundum ea quæ proveniunt ex hujusmodi actibus, dicunt futura posse prænosci, secundum quod procedunt ex virtute cœlestium corporum, ex quibus humanos eventus disponi existimabant: & sic secundum hanc opinionem sors divinatoria locum habet, per quam considerantur futuri eventus, & per consequens consultoria, quæ de-

pen-

pendet ex conſideratione futurorum eventuum. Diviſoria etiam ſors locum habet non ſolum quantum ad hoc, ut rerum diviſio ſortis judicio relinquatur, ſed etiam quantum ad hoc, ut ſic poſſideantur res, ſicut diſpoſitio cœleſtis requirit. Et quia non ſolum actus humanos, ſed etiam ceterorum animalium motus, atque omnium naturalium corporum ſideribus dicunt eſſe ſubjectos, ſecundum præd.ctam etiam rationem dicunt, per auguria, & alios prædictos inquiſitionis modos ad idem genus pertinentes, poſſe futura prænoſci, in quantum hos motus, vel diſpoſitiones ex virtute ſiderum dicunt procedere: unde hujuſmodi nominant ſtellas ſecundas, quia in his impreſſio quædam apparet cœleſtium corporum. Et quia homo dormiens non habet perfectum rationis uſum, ſed ſecundum imaginem communem movetur, ex prædicta etiam cauſſa dicunt ſomnia vim divinationis habere, in quantum ſcilicet motus phantaſmatum quæ apparent in ſomnis, ex corporum cœleſtium diſpoſitione procedunt. Sed & hæc opinio expreſſam continet falſitatem. Non enim eſt poſſibile quod cœleſtia corpora in aliquid incorporeum imprimant, quia quodlibet incorporeum eſt virtuoſius, & nobilius quolibet corpore. Intellectus autem humanus neque eſt corpus, neque virtus corporei organi, ut Ariſtoteles probat: alioquin non poſſet omnium corporum naturas cognoſcere; ſicut oculus non poſſet videre omnes colores, ſi pupilla eſſet aliquo colore infecta. Impoſſibile eſt ergo quod corpus cœleſte imprimat in intellectum humanum. Voluntas autem in intellectiva parte eſt, & movetur a bono per intellectum apprehenſo, unde pari ratione corpora cœleſtia in eam imprimere non poſſunt. Omnes autem actus humani principaliter ex intellectu, & voluntate proce-

cedunt. Non possunt igitur per certitudinem futuri hominum actus prænosci per inspectionem cœlestium corporum, & multo minus per inspectionem quorumcunque aliorum quæ ab eis moventur, puta per garritum avium, per descriptionem punctorum, & alia supradicta. Manifestum est autem quod humanarum rerum eventus plurimi ab actibus humanis dependent, unde nec eventus humanarum rerum per prædicta possunt prænosci. In quantum tamen humanarum rerum eventus dependet ex aliquibus corporeis causis, sicut abundantia frugum ex siccitate aeris, vel pluviarum descensu, nihil prohibet eos ex inspectione stellarum posse prænosci, & per consequens ex consideratione aliorum corporum, quæ dispositionem stellarum sequuntur: quia sicut Augustinus dicit in 5. de Civ. Dei: Non usquequaque absurde dici potest, ad solas corporum differentias afflatus quosdam valere sidereos, sicut solaribus accessibus, & recessibus. Videmus etiam ipsius anni tempora variari, & lunaribus incrementis atque decrementis augeri, aut minui quædam rerum genera: unde & nautæ ex consideratione stellarum, & statu animalium prænoscunt ventos, & tempestates futuras. Nec tamen erit de sortibus similis ratio, quia per sortes non solum de actibus humanis inquiritur, sed etiam per humanos actus inquisitio ipsa procedit: unde non potest dici quod ipsa projectio sortium corporum cœlestium dispositionem ex necessitate sequatur. Quia tamen ad actus humanos non solum concurrunt voluntas, & intellectus, qui impressioni siderum non subduntur, sed etiam sensitiva pars animæ, quæ in eo quod corporali utitur organo necesse est quod corporibus cœlestibus subjiciatur, potest dici quod ex dispositione cœlestium corporum aliqua inclinatio sit in nobis ad hæc, vel illa facienda, in quantum scilicet ad hoc induci-

mur per imaginariam apprehenſionem, & per appetitus ſenſitivi paſſiones, ſcilicet iram, timorem, & alia hujuſmodi, ad quæ homo eſt magis, vel minus diſpoſitus ſecundum corporalem complexionem, quæ ſubditur diſpoſitioni ſtellarum. Quia tamen homo per intellectum, & voluntatem imaginationis phantaſmata, & ſenſibilis appetitus paſſiones reprimere poteſt, ex ſtellarum diſpoſitione nulla neceſſitas inducitur homini ad agendum, ſed quædam inclinatio ſola, quam ſapientes moderando refrænant. Propter quod Ptolomæus dicit in centiloquio, quod ſapiens homo dominatur aſtris, ideſt inclinationi quæ ex aſtrorum diſpoſitione relinquitur. Stulti vero omnino ſecundum eam aguntur, quaſi ratione non utentes, in quo parum diſcordant a beſtiis, ſecundum illud Pſal. 48: Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Et quia ſtultorum, ſecundum Salomonem, infinitus eſt numerus, in paucis autem perfecte ratio dominatur, in pluribus hominum inclinationes cœleſtium corporum ſortiuntur effectum. Et propter hoc quandoque Aſtrologi ex inſpectione ſtellarum vera prænuntiant, præcipue circa communes eventus, quamvis in particularibus frequenter deficiant propter rationem quæ corporibus cœleſtibus non eſt ſubjecta: unde in protractione punctorum geomantiæ, actores hoc obſervandum putant, ut & ille qui protrahit puncta, abſque præmeditatione rationis procedat, & ille qui conſultat, quaſi interiori ſollicitudine inſtigatus, interroget, non quaſi ex deliberatione rationis; quod etiam in omnibus talibus conſultationibus dicunt eſſe ſervandum. Quamvis autem ſecundum prædictum inclinationis modum, corpora cœleſtia diſponant ad aliquos actus humanos neceſſitatem non imponendo, non tamen ad omnes eventus humanos talis in-

clinatio se potest extendere: corpora enim cœlestia naturaliter agunt. Est autem hoc naturæ proprium, ut ad unum aliquid tendat, sicut etiam actio rei naturalis ab uno procedit principio, scilicet a propria forma rei, quæ est naturalis actionis principium. Intellectus vero agit per formas mente conceptas, quæ in eodem possunt multiplicari: & ideo potestates rationales non determinantur ad unum, sed se habent ad multa. Ea vero quæ in humanis eventibus casualiter accidunt, per accidens sunt, puta quod homo fodiens sepulcrum, inveniat thesaurum. Quod vero per accidens est, non est unum: unde nullum agens naturale inclinare potest ad id quod per accidens evenit. Posset igitur esse in homine aliqua inclinatio naturalis ut sepulcrum foderet, quia hic hoc aliquid unum est, & similiter ad hoc quod thesaurum quæreret; sed hoc quod fodienti sepulcrum thesaurus occurrat, non potest causam naturalem habere. Non igitur per modum inclinationis ad omnes eventus humanos secundum prædictam opinionem fortium inquisitio efficax esse potest. Sed intellectus potest accipere ut unum quod evenit per accidens, ex multis unam compositionem formando: & ideo nihil prohibet aliqua quæ per accidens evenire videntur, ab aliquo intellectu esse præordinata; puta si aliquis lapidem in via ponat, ad quem qui ab eo mittitur, impingens cadat, casus quidem eius est per accidens, non eveniens secundum ejus propositum, est autem dispositum per intellectum alterius eum mittentis. Et secundum hunc modum alii dicunt, quod ea quæ in humanis eventibus secundum nos videntur esse fortuita, ab aliquo superiori intellectu ordinantur. Supremus autem intellectus Deus est, qui sicut sua sapientia universa in esse produxit, ita etiam eadem sapientia conservat, & movet, omnia dirigens in debi-

tum finem, ſecundum illud Sapien. 8: Attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter. Divina autem diſpoſitione non ſolum moventur corpora, ſed etiam hominum mentes ad proprias actiones. A Deo enim illuminatur intellectus humanus ad veritatem cognoſcendam: unde Pſalmiſta petebat Pſalm. 12: Illumina oculos meos, ne umquam obdormiam in morte. Ejus etiam virtute moventur hominum voluntates ad deſiderandum, & agendum, ſecundum illud Apoſtoli ad Philip. 2: Deus eſt qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate. Et quia intellectus, & voluntas ſunt propria principia actuum humanorum, conſequens eſt quod humani actus ſubdantur diſpoſitioni divinæ, ſecundum illud Iſa. 26: Omnia opera noſtra operatus es nobis. Quia igitur & exteriorum rerum motus providentiæ divinæ ſubduntur, quid unicuique accidere debeat, ex divina diſpoſitione procedit, per quam quidam ſui propoſiti debitum finem aſſequuntur: unde Pſalmiſta petebat Pſal. 24: Dirige me in veritate tua. Et interdum etiam homines in aliquod bonum diſpoſitione divina inducuntur præter eorum propoſitum: unde & Apoſtolus dicebat ad Epheſ. 3: Deus potens eſt facere omnia ſuperabundanter quam petimus, aut intelligimus. Similiter etiam ex divina diſpoſitione procedit, quod homines deficiunt a ſuo propoſito, ſecundum illud Job. 5: Qui diſſipat cogitationes malignorum ne poſſint implere manus eorum quod cæperant. Interdum etiam ex divina diſpoſitione dejiciuntur aliqui in adverſa, quæ nec cavere potuerunt, ſecundum illud Iſa. 23: Ducent eam pedes ſui longe ad peregrinandum: quis cogitavit hæc ſuper Tyrum quondam coronatam? Et poſtea ſubditur: Dominus exercituum cogitavit hoc. Et inde eſt quod dicitur Hier. 10: Scio, Domine, quia non eſt homi-

mi-

minis via eius, nec viri est ut ambulet, & dirigat gressus suos. Ex his igitur patet, quod humanarum rerum eventus non subduntur totaliter dispositioni humanæ, sed dispositioni divinæ, ex qua contingit quod aliqui ad ampliora bona proveniunt, quam excogitare potuissent, qui dicuntur bene fortunati: eundem vero ab his quæ prudenter disponunt, deficere, & ad inordinata mala deveniunt, qui infortunati dicuntur. Hoc autem non solum auctoritate divina firmatur, sed ex sententiis philosophorum patet. Aristoteles enim in lib. de bona fortuna sic dicit: Hominis principium non ratio, sed aliquid melius. Quid igitur erit melius scientia, & intellectu, nisi Deus? Et propter hoc bene fortunati vocantur, qui si impetum faciant, diriguntur sine ratione existente: habent enim principium tale, quod est melius intellectu, & consilio. Sic igitur secundum prædeterminata ex divina dispositione inquisitio fortium efficaciam potest habere, in quantum & eventus exteriorum rerum divinæ providentiæ subjiciuntur, & per ipsam humani actus diriguntur. Et sic potest contingere Deo faciente, ut humani actus talem sortiantur effectum, sive processum qui competat exteriorum rerum eventibus: unde dicitur Proverb. 16: Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur. Et Dionysius dicit 5. c. Eccles. hierar. de divina sorte, quæ super Matthiam divinitus cecidit: Alii quidem aliter dixerant non religiose traditantes, sicut arbitror, meam autem & ipse intentionem dicam. Videntur mihi sacra eloquia sortem nominare thearchicum, idest divinum, quoddam donum demonstrans illi a creatore datum, idest apostolico, divina electione susceptum. Per quod datur intelligi, ad sortem pertinere cum ex dono Dei per certum effectum humanorum actuum declaratur hominibus, quid divina dispositio habeat

vel in rebus dividendis, quod pertinet ad diviſoriam ſortem: vel in rebus agendis, quod pertinet ad conſultoriam: vel in futuris prænoſcendis, quod pertinet ad divinatoriam. Conſiderandum tamen quod divina diſpoſitio quorumdam ſpirituum miniſterio operatur, ſecundum illud Pſal. 102: Benedicite Domino omnes Angeli ejus: & poſtea ſubditur: Miniſtri ejus qui facitis voluntatem ejus: unde eorum operatio in omnibus divinæ diſpoſitioni concordat, & ſic de his quæ per eos aguntur, idem eſt judicium, & de his quæ aguntur diſpoſitione divina. Sunt tamen quidam deceptores ſpiritus, quos dæmones nominamus, qui quamvis quantum in ipſis eſt, diſpoſitioni divinæ renitantur, utitur tamen Deus eis ad ſuæ diſpoſitionis impletionem, ſicut & malis hominibus utitur ad implendum ſuæ propoſitum voluntatis, ut patet in tyrannis, quorum nequitia uſus eſt ad coronas martyribus fabricandas. Hujuſmodi autem immundi, & fallaces ſpiritus ambiunt honorem divinitatis ſibi ab hominibus deferendum: & ideo illis rebus ſe ingerunt, quæ ad Deum pertinere videntur, ut divinitatis eis honor ab hominibus deceptis exhibeatur. Et inde eſt quod imaginibus quas a principio fecerant homines ex inordinato affectu ad mortuos, dæmones ſe incluſerunt, in quibus reſponſa dabant, ut ex hoc divinum honorem ſibi conquirerent. Similiter autem cum per ſortes, vel quolibet alio modo homines præter debitum ordinem occulta exquirunt, ingerunt ſe dæmones, ut divinitatis prætextu homines in errorem inducant: unde Auguſtinus in 2. ſuper Gene. ad litteram de Mathematicis loquens, qui per aſtra futuros eventus prænuntiant, Fatendum eſt, inquit, quando ab iſtis vera dicuntur, inſtinctu quodam occultiſſimo dici, quem neſcientes humanæ mentes patiuntur, quod cum ad decipiendos homines fit,

ſpi-

ſpiritnum immundorum, & ſeductorum operatio eſt. Et in 2. de doctrina Chriſtiana dicit, omnia hujuſmodi divinationum genera ad pacta quædam cum dæmonibus inita pertinere. Et ab hoc non diſcordat ſententia Valerii Maximi, qui dicit, quod hominum obſervatio aliquo contractu religionis innixa eſt, quoniam non fortuito motu, ſed divina providentia conſtare creditur. Patet ex præmiſſis, unde ſortes efficaciam habent.

CAP. V.

Utrum ſortibus liceat uti.

His igitur viſis de facili patet, utrum ſortibus liceat uti. Et primo manifeſtum eſt, quod nulli Chriſtiano licet aliquod pactum ſocietatis cum dæmonibus habere. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Cor. 10: Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum: ad quam ſocietatem pertinent non ſolum manifeſtæ dæmonum invocationes, quibus nigromatici utuntur, ſed etiam quæcumque occulta pacta cum dæmonibus inita. Et ideo Auguſtinus 2. de doctrina Chriſtiana, præmiſſis diverſis ſuperſtitioſis hominum obſervationibus, ſubdit: Omnes artes hujus vel nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis ex quadam peſtifera ſocietate hominum, & dæmonum, quaſi pacta infidelis, & doloſæ amicitiæ conſtituta penitus ſunt repudianda, & fugienda Chriſtiano. Unde & Deut. 10. dicitur: Non inveniatur in te qui luſtret filium ſuum, aut filiam ducens per ignem, aut qui Ariolos ſciſcitetur, & obſervet ſomnia, atque auguria, nec ſit maleficus, aut incantator, nec qui pythones conſulat, nec divinos, & quærat a mortuis veritatem. Sed adhuc dubitatio reſtat, quæ ſint dicendæ ſuperſtitioſæ inquiſitiones ſortium, vel quarumcumque divinationum, per quas pacta cum

dæmonibus contrahuntur : cujus quidem dubitationis ſolutio haberi poteſt ex præmiſſis Auguſtinus verbis, ſi ſubtiliter diſcutiantur . Dixit enim per artes nugatoriæ , vel noxiæ ſuperſtitionis pacta cum dæmonibus fieri . Noxia autem ſuperſtitio dicitur , quæ aliquid manifeſte illicitum continet , ſicut invocationes , & ſacrificia dæmonum , vel quodcumque hujuſmodi . Nugatorium autem dicitur , quando aliquis utitur re aliqua , ad quod virtus ejus extendi non poteſt : hoc enim in vanum fieri videtur . Vana ergo nugatoria dicimus, puta ſi æger medicinam aſſumat contra morbum quem poteſt ſanare , non eſt ſuperſtitioſa nugatio : ſed ſi quis collo alliget quædam quæ omnino ad ſanitatem non pertinent, etiam ſecundum ſententiam medicorum , hoc ad nugatoriam ſuperſtitionem pertinere videtur. Et ſimile eſt , cum veſtis a ſoricibus roditur , plus timere ſuſpicionem mali futuri , quam præſens damnum dolere , & multa hujuſmodi exempla Auguſtinus ponit ibidem . Ad quæ virtus ſortium ſe poſſit extendere , haberi poteſt ex præmiſſis . Oſtenſum eſt enim quod cœleſtium corporum virtus extendit ſe ad corporales effectus , non autem ad immutandum liberum arbitrium hominis : unde ſi quis Aſtrologum conſulat , utrum ſit æſtas futura pluvioſa , vel ſicca , non eſt nugatoria conſultatio : ſicut ſi quis conſuleret , utrum ſibi fodiendi ſepulcrum theſaurus occurrat , vel quid ſibi interroganti alius ſit reſponſurus : unde talis conſultatio ad ſocietatem dæmonum pertinet , qui inordinatis hominum motibus ſe immiſcent : idem quoque eſt in augurio obſervandum . Si quis enim cornicula frequenter crocitante mox futuram prænuntiet pluviam , non eſt nugatoriæ ſuperſtitionis . Moventur enim animalia quodam naturali inſtinctu ex impreſſione corporum cæleſtium , ſecundum diſpoſitionem aeris ad tempo-

ris

ris cognitionem, ſecundum quod eſt neceſſarium naturæ ipſorum, ſecundum illud Hiere. 8: Milvus in cœlo cognovit tempus ſuum, turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus adventus ſui. Similiter etiam ſi quis ex ſubito volatu avium denuntiet ibi latere inſidias, unde aves volando receſſerunt, non eſt ſuperſtitio, ſed humana induſtria. Si vero per motum, vel garritum avium de humanis actibus pronuntietur aliquid, ſuperſtitioſum eſt. Simile etiam eſt in ſortibus, & omnibus ſimilibus obſervandum, quod quicquid aliquam certam cauſſam poteſt habere vel naturalem, vel humanam, vel divinam, ſuperſtitioſum non eſt: ſed ſolum id nugatorium dicitur, & ſuperſtitioſum, quod certam habere non poteſt cauſſam. Et hoc ad ſocietatem dæmonum pertinet, qui talibus rebus efficaciam aliquando præſtant, ut vanitatibus animos hominum implicent: unde in Pſal. 39. dicitur: Beatus vir cujus eſt nomen Domini ſpes ejus, & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas. Has igitur ſortes ſacri canones damnant, quæ dum noxia, vel nugatoria ſuperſtitione ſunt, ad ſocietatem dæmonum pertinent. Si autem ea quæ naturalem, vel humanam cauſſam habent, culpa carent, multo magis ea quæ divino auxilio innituntur. Nam ad beatitudinem hominis pertinet ſecundum Pſalmum eumdem ut nomen Domini ſit ſpes ejus; & ideo ſi per ſortium projectionem aliqui divinum requirant judicium, non eſt ſecundum ſe peccatum. Dicit enim Auguſtinus ſuper illud Pſal. 30: In manibus tuis ſortes meæ: Sors non eſt aliquid mali, ſed res in humana dubietate divinam indicans voluntatem. Sciendum tamen quatuor modis in hujuſmodi ſortibus peccatum poſſe contingere. Uno modo, ſi abſque ulla neceſſitate putet aliquis ad ſortes eſſe recurrendum: hoc enim videtur eſſe tentare Deum, ſi quis ha-

bens

bens quod faciat ex humana induſtria, eo prætermiſſo putet eſſe requirendum divinum judicium. Dicitur enim 2. Paralip. 20: Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, ut oculos noſtros dirigamus ad te. Secundo, ſi abſque debita reverentia, & devotione, etiam in neceſſitate, ſortibus requirat divinum judicium: unde Beda dixit ſuper Actus Apoſtol: Si qui neceſſitate aliqua compulſi Deum putant ſortibus exemplo Apoſtolorum eſſe conſulendum, videant hoc ipſos Apoſtolos collecto fratrum cætu, & precibus ad Deum fuſis egiſſe. Tertio, ſi divina oracula ad humana, & terrena negotia convertantur: unde Auguſtinus dicit ad inquiſitiones Januarii: Hi qui de paginis evangelicis ſortes legunt, etſi optandum ſit ut id potius faciant, quam ad dæmonia conſulenda concurrant, tamen iſta mihi diſplicet conſuetudo, ad negotia ſecularia, & ad vitæ hujus vanitatem divina oracula velle convertere. Quarto, ſi illud quod eſt per divinam inſpirationem faciendum, aliquis forte velit committere ſorti: ſicut ad eccleſiaſticas dignitates ſunt homines promovendi concordia electionis, quam Spiritus Sanctus facit, & ideo illicitum eſt in hujuſmodi electionibus ſorte uti. Faceret enim injuriam Spiritui Sancto, qui humanum ſenſum inſtruit ad recte judicandum, ſecundum illud 1. ad Corin. 2: Spiritualis judicat omnia. Qui autem ſorte eligitur, humano judicio non comprehenditur, ut dicit Ambroſius ſuper Lucam: unde ſicut Beda dicit ſuper Actus Apoſtolorum: Mathias ante Pentecoſten ordinatus, ſorte quæritur, quaſi nondum Spiritus Sancti plenitudine in Eccleſia effuſa: ſeptem autem Diaconi poſtea non ſorte, ſed diſcipulorum electione, Apoſtolorum vero oratione, & manus impoſitione ſunt ordinati. Prædicta autem neceſſitas, in qua licitum eſt per ſortes divinum judicium implo-

plorare, maxime videtur locum habere quantum ad conſultoriam ſortem, quia & apud antiquos juſtos frequenter invenimus aliquos Deum in dubiis negotiis conſultaſſe, ſicut legitur 1. Reg. 30. quod conſuluit David Dominum dicens: Perſequar latrunculos hos, & comprehendendam eos, an non? Poteſt etiam hujuſmodi neceſſitas ad ſortem pertinere diviſoriam, quando ſcilicet contradictiones hominum ſuper rerum diviſione aliter ſopiri non poſſunt, niſi per ſortes divino judicio committatur, ſecundum illud Prover. 18: Contradictiones comprimit ſors, & inter potentes quoque dijudicat. Nec ſolum in rerum diviſione neceſſitas diviſoriæ ſortis poteſt provenire, ſed etiam in diviſione eorum quæ ſunt a diverſis agenda: unde Auguſtinus dicit in epiſtola ad Honoratum: Si inter Dei miniſtros ſit diſceptatio, qui eorum perſecutionis tempore maneant, ne fuga omnium: & qui eorum fugiant, ne morte omnium deſeratur Eccleſia: ſi hæc diſceptatio aliter non poterit terminari, quantum mihi videtur, qui maneant & qui fugiant, ſorte eligendi ſunt. Similiter etiam ſortis neceſſitas imminet, ſi aliquid dandum occurrat pluribus, quod non niſi uni eorum dari poſſit: unde Auguſtinus dicit in 1. de doctrina Chriſtiana: Si tibi abundaret aliquid quod oporteret dari ei qui non haberet, nec duobus dari potuiſſet, ſi tibi duo occurrerent, quorum neuter alium vel indigentia, vel egeſtate aliqua, vel neceſſitate ſuperaret, nihil juſtius faceres quam ut ſorte legeres cui dandum eſſet, quod dari utrique non poſſet. Et quia terrenæ dignitatis officium ad temporalia diſpenſanda ordinatur, poteſt etiam licite ad hujuſmodi ſortes haberi recurſus, ſi aliter electio concors eſſe non poteſt: quamvis enim rector quærendus ſit non ſorte, ſed induſtria prudens, tolerabilius tamen eſt ſorte ſecularem rectorem quærere,

quam

quam populum diſſenſionibus laborare. De rectore vero ſpirituali eſt alia ratio, ut ſupra jam diximus. Sed in divinatoria ſorte prædicta neceſſitas non videtur occurrere: unde & Dominus dicit diſcipulis Act. 1: Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate. Si qua tamen futura neceſſarium eſt prænoſcere ſive ad cautelam Eccleſiæ, ſive alicujus ſingularis perſonæ, hæc per Spiritum Sanctum fidelibus innoteſcunt, de quo Dominus dicit Joan. 16: Quæ ventura ſunt annuntiabit vobis. Unde & de hujuſmodi futuris licet per modum conſultoriæ ſortis judicium divinum requirere, ſicut legitur Judicum 6. quod Gedeon quæſivit a Domino, ſi per manus ejus populus Iſrael eſſet ſalvandus, petens ſignum in vellere. Sed quia diviſoria ſors locum poſſet habere etiam ſi res humanæ fortuito agerentur, ut ſupra dictum eſt, contingit aliquem diviſoria ſorte uti, non quaſi requirat divinum judicium, ſed quaſi committens fortunæ: quod maxime videtur in taxillatorio ludo: hoc autem vitio vanitatis non caret. In tantum igitur nunc de ſortibus dictum eſt.

Explicit Opuſculum vigeſimumquintum, videlicet de ſortibus, ſecundum beatum Thomam Aquinatem ad dominum Jacobum de Burgo.

EJUS

EJUSDEM DOCTORIS OPUSCULUM VIGESIMUMSEXTUM

DE JUDICIIS ASTRORUM

Ad fratrem Reginaldum Ordinis Prædicatorum, Socium suum charissimum.

QUia petisti ut tibi scriberem, an liceret judiciis astrorum uti, petitioni tuæ satisfacere volens, ea quæ a sacris Doctoribus super hoc traduntur, scribere curavi. In primis ergo oportet te scire quod virtus cœlestium corporum ad immutanda corpora inferiora se extendit. Dicit enim Augustinus 5. de Civ. Dei: Non usquequaque absurde dici potest, ad solas corporum differentias afflatus quosdam sidereos pervenire. Et ideo si aliquis judiciis astrorum utatur ad prænoscendum corporales effectus, puta tempestatem, & serenitatem aeris, & sanitatem, vel infirmitatem corporis, vel ubertatem, & sterilitatem frugum, & similia quæ ex corporalibus, & naturalibus caussis dependent, nullum videtur esse peccatum. Nam omnes homines circa tales effectus aliqua observatione utuntur corporum cœlestium, sicut agricolæ seminant, & metunt certo tempore, quod observatur secundum motum Solis. Nautæ navigationem vitant in plenilunio, vel etiam in Lunæ defectu. Medici circa ægritudines criticos dies ob-

ser-

ſervant, qui determinantur ſecundum curſum Solis, & Lunæ. Unde non eſt inconveniens ſecundum aliquas alias occultiores ſtellarum obſervationes circa corporales effectus uti aſtrorum judicio. Hoc autem omnino tenere oportet, quod voluntas hominis non eſt ſubjecta neceſſitati aſtrorum: alioquin periret liberum arbitrium, quo ſublato non deputarentur homini neque bona opera ad meritum, neque mala ad culpam. Et ideo certiſſime tenendum eſt cuilibet Chriſtiano, quod ea quæ ex voluntate hominis dependent, qualia ſunt omnia humana opera, non ex neceſſitate aſtris ſubduntur. Et ideo dicitur Hierem. 10: A ſignis cœli nolite metuere, quæ gentes timent. Sed diabolus ut omnes pertrahat in errorem, immiſcet ſe operationibus eorum, qui judiciis aſtrorum intendunt. Ideo Auguſtinus dicit 2. ſuper Geneſ. ad litteram; Fatendum, quando ab Aſtrologis vera dicuntur, inſtinctu quodam occultiſſimo dici, quem neſcientes humanæ mentes patiuntur: quod cum ad decipiendos homines fit, ſpiritum immundorum, & ſeductorum operatio eſt, quibus quædam vera de temporalibus rebus noſſe permittitur. Et ideo Auguſtinus dicit 2. de doctr. Chriſt. quod tales aſtrorum obſervationes referendæ ſunt ad quædam pacta cum dæmonibus habita. Eſt autem omnino Chriſtiano vitandum pactum, vel ſocietatem cum dæmonibus habere, ſecundum illud Apoſtoli 1. ad Cor. 10: Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum. Et ideo pro certo tenendum eſt grave peccatum eſſe circa ea quæ a voluntate hominis dependent, judiciis aſtrorum uti,

Explicit Opuſculum vigeſimumſextum videlicet de judiciis aſtrorum, ſecundum Sanctum Thomam Aquinatem; ad fratrem Reginaldum ſocium ſuum chariſſimum.

EJUS-

EJUSDEM DOCTORIS
OPUSCULUM
VIGESIMUM SEPTIMUM,

De æternitate Mundi,

Contra murmurantes.

Uppoſito ſecundum fidem Catholicam mundum ab æterno non fuiſſe, ſicut quidam Philoſophi errantes poſuerunt, ſed quod mundus durationis initium habuerit, ſicut Scriptura Sacra, quæ falli non poteſt, teſtatur, dubitatio mota eſt, utrum potuerit ſemper fuiſſe. Cujus dubitationis ut veritas explicetur, primo diſtinguendum eſt quid eſt in quo cum dicentibus contrarium convenimus, & quid eſt illud in quo ab eis differimus. Si enim intelligatur quod aliquid præter Deum potuerit ſemper fuiſſe, quaſi poſſit eſſe aliquid æternum præter eum, ab eo non factum, error abominabilis eſt non ſolum in fide, ſed etiam apud Philoſophos, qui confitentur, & probant quod omne quod eſt quoquo modo, eſſe non poſſit, niſi cauſatum ab eo qui maxime, & veriſſime habet eſſe. Si autem intelligatur aliquid ſemper fuiſſe, & tamen cauſſatum a Deo ſecundum totum quod in eo eſt, videndum eſt utrum hoc poſſit ſtare. Si autem dicatur hoc impoſſibile, vel hoc dicetur quia Deus non potuit facere aliquid quod ſemper fuerit, aut quia non potuit

fuit,

fieri, etiam ſi Deus poſſet facere. In prima autem parte omnes conſentiunt, ſcilicet in hoc quod Deus potuit facere aliquid quod ſemper fuerit, conſiderando potentiam ipſius infinitam. Reſtat igitur videre, utrum poſſibile ſit aliquid fieri quod ſemper fuerit. Si autem dicatur, quod hoc non poteſt fieri, hoc non poteſt intelligi niſi duobus modis, vel duas cauſſas veritatis habere, ſcilicet vel propter remotionem potentiæ paſſivæ, vel propter repugnantiam intellectuum. Primo modo poſſet dici, quod antequam Angelus ſit factus, non poterat Angelus fieri, quia non præceſſit ad ejus eſſe aliqua potentia paſſiva, cum non ſit factus ex materia præjacenti; tamen Deus poterat facere Angelum, & poterat facere ut Angelus fieret, quia fecit, & factus eſt. Sic ergo intelligendo, ſimpliciter concedendum eſt ſecundum fidem, quod non poteſt cauſſatum a Deo ſemper eſſe, quia hoc ponere eſſet ponere potentiam paſſivam ſemper fuiſſe, quod hæreticum eſt. Tamen ex hoc non ſequitur quod Deus non poſſit facere, ut fiat ſemper aliquod ens. Secundo modo dicitur per repugnantiam intellectuum aliquid non poſſe fieri, ſicut non poteſt fieri ut affirmatio, & negatio ſint ſimul vera, quamvis Deus hoc poſſit facere, ut quidam dicunt. Quidam vero dicunt, quod nec Deus poteſt hujuſmodi facere, quia hoc nihil eſt. Tamen manifeſtum eſt quod non poteſt facere ut hoc fiat, quia poſitio qua ponitur eſſe, deſtruit ſeipſam. Si tamen ponatur quod Deus hujuſmodi poteſt facere ut fiat, poſitio non eſt hæretica, quamvis ut credo ſit falſa, ſicut quod præteritum non fuerit, includit in ſe contradictionem: unde Auguſtinus in lib. contra Fauſtum: Quiſquis ita dicit: Si omnipotens eſt Deus, faciat ut quæ facta ſunt, facta non fuerint, non videt hoc ſe dicere: Si omnipotens eſt, faciat ut ea quæ ve-

ra

ra ſunt, falſa ſint. Et tamen quidam magni pie dixerunt, Deum poſſe facere de præterito, quod non fuerit præteritum, nec fuit reputatum hæreticum. Videndum eſt ergo, utrum in his duobus ſit repugnantia intellectuum, quod aliquid ſit cauſſatum a Deo, & tamen ſemper fuerit. Et quicquid de hoc verum ſit, non erit hæreticum dicere, quia hoc poteſt fieri a Deo, ut aliquid cauſſatum a Deo ſemper fuerit. Tamen credo quod ſi eſſet repugnantia intellectuum, eſſet falſum. Si autem non eſt repugnantia intellectuum, non ſolum eſt falſum, ſed etiam eſt impoſſibile aliter eſſe, & erroneum ſi aliter dicatur. Cum enim ad omnipotentiam Dei pertineat ut omnem intellectum, & virtutem excedat, expreſſe omnipotentiæ derogat, qui dicit aliquid poſſe intelligi in creaturis, quod a Deo fieri non poſſit: nec eſt inſtantia de peccatis, quæ in quantum hujuſmodi, nihil ſunt. In hoc ergo tota conſiſtit quæſtio, utrum eſſe creatum a Deo ſecundum totam ſubſtantiam, & non habere durationis principium, repugnent ad invicem, vel non: quod autem non repugnent, ſic oſtenditur. Si enim repugnant, hoc non eſt niſi propter alterum duorum, vel propter utrumque: aut quia oportet ut cauſſa agens præcedat duratione: aut quia oportet quod non eſſe præcedat eſſe duratione, propter hoc dicitur creatum a Deo ex nihilo fieri. Primo ergo oſtendendum quod non eſt neceſſe, ut cauſſa agens, ſcilicet Deus, præcedat duratione ſuum cauſſatum, ſi ipſe voluiſſet. Primo ſic, Nulla cauſſa producens effectum ſuum ſubito, neceſſario præcedit effectum ſuum duratione: ſed Deus eſt cauſſa producens effectum ſuum non per motum, ſed ſubito; ergo non eſt neceſſarium quod duratione præcedat effectum ſuum. Primum patet per inductionem in omnibus mutationibus ſubitis, ſicut eſt illuminatio, & hujuſmodi. Ni-

hilominus poteſt probari per rationem ſic. In quocumque inſtanti ponitur res eſſe, poteſt poni principium actionis ejus, ut patet in omnibus generabilibus, quia in illo inſtanti in quo incipit ignis eſſe ignis, incipit eſſe caleſactio: ſed in operatione ſubita ſimul, immo idem eſt principium, & finis ejus, ſicut in omnibus indiviſibilibus; ergo in quocumque inſtanti ponitur agens producens effectum ſuum ſubito, poteſt poni terminus actionis ſuæ. Sed terminus actionis eſt ſimul cum ipſo facto: ergo non repugnat intellectui, ſi ponatur cauſſa producens effectum ſuum ſubito non præcedere duratione cauſſatum ſuum. Repugnaret autem in cauſſis producentibus effectus ſuos per motum, quia oportet quod principium motus præcedat finem ejus. Et quia homines conſueti ſunt conſiderare hujuſmodi factiones quæ ſunt per motum, ideo non facile capiunt quod cauſſa agens duratione effectum ſuum non præcedat. Et inde eſt quod multorum inexperti ad pauca reſpicientes enuntiant facile. Nec poteſt huic rationi obviari, quia Deus eſt cauſſa agens per voluntatem, quia non eſt neceſſarium quod voluntas præcedat duratione effectum ſuum, nec agens per voluntatem, niſi per hoc quod agit ex deliberatione, quod abſit ut in Deo ponamus. Præterea, cauſſa producens totam rei ſubſtantiam, non minus poteſt in producendo totam ſubſtantiam, quam cauſſa producens formam in productione formæ; immo multo magis, quia non producit educendo de potentia materiæ, ſicut eſt in eo qui producit formam; ſed aliquod agens quod producit ſolum formam, poteſt in hoc, ut forma ab eo producta ſit quandocumque ipſum eſt; ut patet in Sole illuminante; ergo multo fortius Deus qui producit totam rei ſubſtantiam, poteſt facere ut cauſſatum ſuum ſit quandocumque ipſe eſt. Præterea, ſi aliqua ſit cauſſa, qua poſita in aliquo inſtanti,

ti, non poſſit poni effectus ejus ab ea procedens in eodem inſtanti, hoc non eſt niſi quia illi cauſſæ deeſt aliquid de complemento; cauſſa enim completa, & cauſſatum ſunt ſimul: ſed Deo numquam defuit aliquid de complemento; ergo cauſſatum ejus ſemper poteſt poni eo poſito, & ita non eſt neceſſarium, quod duratione præcedat. Præterea, voluntas volentis nihil minuit de virtute ejus, & præcipue in Deo: ſed omnes ſolventes ad rationes Ariſtotelis, quibus probatur res ſemper fuiſſe a Deo per hoc, quod idem ſemper facit idem, dicunt quod hoc ſequeretur, ſi non eſſet agens per voluntatem; ergo etſi ponatur agens per voluntatem, nihilominus ſequitur quod poteſt facere ut cauſſatum ab eo numquam non ſit. Et ita patet quod non repugnat intellectui, quod dicitur cauſſa agens non præcedere effectum ſuum duratione, quia in illis quæ repugnant intellectui, Deus non poteſt facere ut illud ſit. Nunc reſtat videre, an repugnet intellectui aliquid factum numquam non fuiſſe propter hoc, quod neceſſarium ſit non eſſe ejus eſſe duratione præcedere, propter hoc, quod dicitur ex nihilo factum eſſe. Sed quod hoc in nullo repugnet, oſtenditur per dictum Anſelmi in Monologio cap. 8. exponentis quomodo creatura dicatur facta ex nihilo. Tertia, inquit, interpretatio, qua dicitur aliquid eſſe factum ex nihilo, eſt cum intelligimus eſſe quidem factum, ſed non eſſe aliquid unde ſit factum. Per ſimilem ſignificationem dici videtur, cum triſtatur ſine cauſſa, dicitur contriſtatus de nihilo. Secundum igitur hunc ſenſum, ſi intelligatur quod ſupra concluſum eſt, quia præter ſummam eſſentiam cuncta quæ ſunt ab eodem, ex nihilo facta ſunt, ideſt non ex aliquo, nihil inconveniens ſequeretur: unde patet quod ſecundum hanc expoſitionem non ponitur aliquis ordo ejus quod factum eſt

ad nihil ; quaſi oportuerit prius quod factum eſt nihil fuiſſe, & poſtmodum aliquid eſſe. Præterea ſupponatur quod ordo ad nihil in propoſitione importatus remaneat affirmatus, ut ſit ſenſus, creatura facta eſt ex nihilo, ideſt facta eſt poſt nihil, hæc dictio, poſt, ordinem importat abſolute: ſed ordo multiplex eſt, ſcilicet durationis, & naturæ. Si igitur ex communi, & univerſali non ſequitur proprium, & particulare, non erit neceſſarium ut propter hoc quod creatura eſſe poſt nihil dicitur, prius duratione fuerit nihil, & poſtea fuerit aliquid, ſed ſufficit ſi prius natura ſit nihil quam ens. Prius enim ineſt unicuique naturaliter quod convenit ſibi in ſe, quam quod ſolum ex alio habet. Eſſe autem non habet creatura niſi ab alio, ſibi autem relicta in ſe conſiderata nihil eſt : unde prius naturaliter ineſt ſibi nihil quam eſſe. Nec oportet quod propter hoc ſit ſimul nihil, & ens, quia duratione non præceſſit. Non enim ponitur, ſi creatura ſemper fuit, ut in aliquo tempore nihil ſit, ſed ponitur quod natura ejus eſt talis, quod eſſet nihil, ſi ſibi relinqueretur : ut ſi dicamus aerem ſemper fuiſſe illuminatum a Sole, oportebit dicere, quod aer eſt factus lucidus a Sole. Et quia omne quod fit, ex incontingenti fit, ideſt ex eo quod non contingit ſimul eſſe cum eo quod dicitur fieri, oportebit dicere, quod ſit factus lucidus ex non lucido, vel tenebroſo, non ita quod numquam fuerit non lucidus, vel tenebroſus, ſed quia eſſet talis, ſi ſibi ſoli relinqueretur. Et hoc expreſſius patet in ſtellis, & orbibus, qui ſemper illuminantur a Sole. Sic ergo patet, quod in hoc quod dicitur aliquid factum eſſe a Deo, & numquam non fuiſſe, non eſt intellectus aliqua repugnantia. Si enim eſſet aliqua repugnantia, mirum eſt quomodo Auguſtinus eam non vidit, quia hæc efficaciſſima via eſſet ad improbandum

æter-

æternitatem mundi, cum tamen ipse multis rationibus impugnet æternitatem mundi in 11. & 12. de civitate Dei. Hanc autem unde omnino prætermittit? Quinimmo innuere videtur, quod non sit ibi repugnantia intellectuum: unde dicit 10. de civit. Dei 31. cap. de Platonicis loquens: Id quomodo intelligant, viderint, non esse hoc videlicet temporis, sed substitutionis initium. Sicut enim, inquiunt, si pes semper ex æternitate fuisset in pulvere, semper ei subesset vestigium, quod tamen vestigium ex calcante factum nemo dubitaret, nec alterum altero prius esset, quamvis alterum ab altero factum esset: sic, inquiunt, & mundus, & dii in illo creati semper fuerunt, semper existente eo qui fecit, & tamen facti sunt. Nec umquam dicit hoc non posse intelligi, sed alio modo procedit contra eos. Item, dicit 11. lib. 4. cap: Qui autem a Deo quidem factum mundum fatentur, non tamen eum temporis voluunt habere, sed suæ creationis initium, ut motu quodam vix intelligibili semper sit factus, dicunt quidem aliquid, unde sibi Deum videntur velut a fortuita temeritate defendere. Causa autem quare vix est intelligibilis, tacta est prima ratione. Mirum est etiam quomodo nobilissimi philosophorum hanc repugnantiam non viderunt. Dicit enim Augustinus in eod. lib. c. 5. contra illos loquens, de quibus in præcedenti auctoritate facta est mentio: Cum his enim agimus, qui etiam Deum corporum, & omnium naturarum quæ non sunt quod ipse Creator est, nobiscum sentiunt: de quibus postea subdit: Isti philosophi ceteros nobilitate, atque auctoritate vicerunt. Et hoc etiam patet diligenter consideranti dictum eorum, qui posuerunt mundum semper fuisse, quia nihilominus ponunt eum a Deo factum, nihil de hac repugnantia intellectuum sentientes; ergo illi qui tam subtiliter eam percipiunt, soli

ſunt homines, & cum eis oritur ſapientia. Sed quia quædam auctoritates videntur pro eis facere, ideo oſtendendum eſt quod præſtant eis debile fundamentum. Dicit enim Damaſcenus in lib. 1. c. 8: Non aptum natum eſt quod ex non ente ad eſſe deducitur, coæternum eſſe ei quod ſine principio eſt, & ſemper eſt. Item, Hugo de ſancto Victore in principio lib. ſui de Sacramentis dicit: Ineffabilis omnipotentiæ virtus non potuit aliquod præter ſe habere coæternum, quo in faciendo juvaretur. Sed harum auctoritatum, & ſimilium intellectus per hoc patet, quod Boetius dicit ultimo de conſolatione: Non recte quidam cum audiunt viſum Platoni mundum hunc nec habuiſſe initium temporis, nec habiturum eſſe defectum, hoc modo Conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud enim eſt per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit, aliud interminabilis vitæ totam pariter complexum eſſe præſentiam, quod divinæ mentis proprium eſſe manifeſtum eſt. Unde patet quod etiam non ſequitur quod quidam objiciunt, ſcilicet quod creatura æquaretur Deo in duratione; & quod per hunc modum dicatur, quod nullo modo poteſt eſſe aliquid coæternum Deo, quia nihil ſcilicet poteſt eſſe immutabile, niſi ſolus Deus: quod patet per hoc quod dicit Auguſtinus 12. de civitate Dei cap. 15: Tempus quoniam mutabiliter tranſcurrit, æternitati immutabili non poteſt eſſe coæternum. Ac per hoc etiam ſi immortalitas Angelorum non tranſit in tempore, nec præterita eſt quaſi jam non ſit, nec futura quaſi nondum ſit, tamen eorum motus quibus tempora peraguntur in futuro, in præteritum tranſeunt. Et ideo Creatori, in cujus motu dicendum non eſt vel fuiſſe quod jam non ſit, vel futurum eſſe quod nondum ſit, coæterni eſſe non poſſunt. Similiter etiam dicit 8. ſuper Geneſ: Quia omnino

nino immutabilis est illa natura Trinitatis, ob hoc ita æterna est, ut ei aliquid coæternum esse non possit: & similia verba dicit in 11. libr. Confessionum. Adducunt etiam pro se rationes quas etiam Philosophi tetigerunt, & eas solverunt, inter quas illa est difficilior, quæ est de infinitate animarum: quia si mundus semper fuit, necesse est modo infinitas animas esse. Sed hæc ratio non est ad propositum, quia Deus mundum facere potuit sine hominibus, & animabus, vel tunc etiam potuit hominem facere, quando fecit, si etiam totum alium mundum feciſſet ab æterno, & sic non remanerent post corpora animæ infinitæ: & præterea adhuc non est demonstratum, quod Deus non possit facere, ut sint infinita actu. Aliæ etiam rationes sunt, a quarum responsione supersedeo ad præsens, tum quia eis alibi responsum est, tum quia quædam earum sunt ita debiles, quod sua debilitate contrariæ parti videntur probabilitatem afferre.

Explicit Opusculum vigesimumseptimum, videlicet tractatus de æternitate mundi clarissimi Doctoris S. Thomæ de Aquino Ordinis Prædicatorum.

EJUSDEM DOCTORIS OPUSCULUM VIGESIMUMOCTAVUM, DE FATO.

ARTICULUS PRIMUS.

An fatum aliquid ſit.

QUæritur de fato, an ſit, & quid ſit, utrùm neceſſitatem imponat rebus, an ſcibile ſit, & in quo genere cauſſæ incidat. Ad primum objicitur ſic. Nihil diffinitur, niſi quod habet eſſe: fatum a Boetio diffinitur in quinto libro de conſolatione philoſophiæ; ergo habet eſſe. Item in ſecundo lib. de generatione dicit Ariſtoteles quod unumquodque menſuratur periodo. Menſuratur enim per aliquid minimum, quod quantitatem menſurati certificat, & numerat. Si ergo vita quæ eſt eſſe inferiorum, menſura circuli, quæ vocatur periodus, menſuratur, eſt accipere menſuram circuli perfectionem aliquam, quæ æquale ſibi eſſe, & vitam inferiorum numerando manifeſtet. Per gradus ergo circuli diſtinctos ſecundum domos duodecim certificatur eſſe, & vita inferiorum. Non autem accipitur periodus ſine contentis in periodo planetis, & ſtellis, & his quæ accidunt eis ex ſitu, & radicatione. Ergo ex ſtellis circuli cœleſtis, & radiatione, & ſitu earum, ſcitur, & nu-

numeratur omne esse, & vita inferiorum. Hoc autem fatum vocatur; ergo fatum habet esse. Item, Aristoteles in 4. Phys. dicit, quod esse in tempore, est a quadam parte temporis mensurari: tempus autem cum sit unum numero, & non multiplicetur per temporalium multitudinem, oportet quod per unum aliquid ad durationem omnium temporalium referatur; hoc autem non est nisi motus cœlestis: ergo per motum circuli cœlestis causatur, & numeratur esse, & vita omnium inferiorum: & hoc fatum vocatur; ergo fatum est. Nam motus circuli, ut dicit Aristoteles, est tamquam vita existentibus omnibus. Sed forte dices, quod ex motu circuli cœlestis inhæret dispositio quædam inferioribus, sed homo vincit quamlibet dispositionem, & vincitur a qualitatibus materiæ, & sic fatum excluditur. Contra. Inferiores causæ, quæ sunt in materia, ordinatæ sunt ad superiores, sicut materialia ad sua formalia, & sicut locata ad sua loca, & sicut mota ad sua moventia; ergo superiora informant, continent, & movent inferiora: informantia autem, continentia, & moventia semper vincunt; ergo omne esse, & vita inferioris vincitur, & trahitur ad dispositionem superioris. Sed dices, quod hoc verum est quantum ad corpora, sicut videtur Augustinus dicere 5. de civitate Dei, quod afflatus sidereos possumus dicere valere usque ad corporum transmutationes, non autem animæ. Contra. Vires animæ vegetabilis, & sensibilis non operantur extra sui organi harmoniam. Si ergo harmonia regatur afflatibus cœlestibus sidereis, per consequens & operationes animæ vegetabilis, & sensibilis afflatibus sidereis regulabuntur. Ulterius, etiam de anima rationali videtur, quia dicit Philosophus, quod intellectus noster est cum continuo, & tempore; temporalia autem, & continua sensu, & imaginatione per-

ci-

cipiuntur : habitum autem eſt jam , quod talia ſubjacent afflatibus ſidereis ; ergo & operationes intellectus , ſive animæ rationalis . Item , dicit Philoſophus , quod anima eſt inſtrumentum intelligentiæ , & quod intelligentia imprimit in eam , & illuminat eam ; ergo intelligentia movendo cauſſat formas illuminationis in anima intellectiva : ſed inter movens, & motum non eſt medium, ut dicit Philoſophus 7. Phyſ: ergo intelligentia ſic movens erit immediata animæ . Aut ergo per ſeipſam, aut per aliquod medium deferens cauſalitatem ſuam ad animam . Non per ſeipſam , quia phyſicè loquendo , intelligentia eſt motor orbis . Oportet ergo quod ſit medium deferens illuminationes ejus ad animam : medium autem hic non poteſt accipi, niſi motus cœli influens per motum inferioribus formas motoris; ergo intelligentia per motum cœli regulat , & cauſſat operationes intellectuales animæ , & hoc per ſimile videre poſſumus . Cor enim quod ſecundum Ariſtotelem eſt principium vitæ, & vegetationis , & ſenſus , membris a ſe diſtantibus virtutes has non influit niſi per vehiculum ſpiritus , & ſic eſt in omnibus moventibus , & motis, quæ diſtant ab invicem . Similiter eſt de intelligentia, & anima, quoniam intelligentia diſtat, & imprimit in animam rationalem ſecundum locum diſtans ab ea . Non enim phyſice dici poteſt quod intelligentia veniat inferius, quia, ſecundum Philoſophum, intelligentia in orbe eſt , & numeratur ad numerum orbium , & ad numerum motuum orbis, & ipſe orbis motus, ſecundum Ariſtotelem, componitur ex intelligentia movente, & circulo cœleſti . Item, ſomnia ex quibus prognoſticantur futura, ut dicit Macrobius, ſive ſint oracula, ſive intelligentiæ, ſive Prophetiæ , fiunt in nobis, & cauſſantur, ut dicit Philoſophus in 1. de ſomno, & vigilia, per ſignum, vel per cauſ-

ſam,

ſam, vel per accidens: quod, inquam, accidens eſt per ſe, & non communiter: eſt autem ſomnium paſſio ſenſus communis; ergo per aliquid dormitionis accidit ſomnium dormienti: accidens autem dormitionis quod eſt prognoſticum futuri, non poteſt cauſſari calido, humido, frigido, & ſicco, quæ ſunt in materia, ergo oportet quod cauſſetur a forma aliqua quæ eſt forma ordinis, & regula vitæ interioris: & hæc forma non poteſt eſſe niſi a circulo cœleſti; ergo per circulum cœleſtem aliquid inhæret inferioribus, per quod regulatur tota vitæ diſpoſitio, & hoc fatum vocatur; ergo fatum eſt. Item, Ptolemæus dicit, quod conjector menſium prognoſticatur per ſigna futurorum accepta a ſtellis ſecundis, ſtellas ſecundas vocans effectus ſtellarum, quæ apparent in inferioribus elementis, ſicut in nubibus, vel in aliquo hujuſmodi: & ex hoc habetur, quod effectus ſtellarum in inferioribus ſunt ex quibus futura vitæ diſpoſitio & cauſſatur, & noſcitur: hoc autem fatum vocant Mathematici; ergo fatum eſt. Item, Boetius 5. de conſo. philoſophiæ loquitur de caſu, & fortuna, quæ cauſſantur ex duabus cauſſis per ſe concurrentibus; ſicut quando aliquis intendit fodere theſaurum, & alius in eodem loco intendens fodere ſepulchrum, conſequitur quaſi a fortuna inventionem theſauri, & ſic cauſſatur ex duabus cauſſis per ſe concurrentibus, ut dicit Boetius: has autem cauſſas occurrere fecit ordo iſte inevitabili connexione cauſſarum, qui de fonte ſcientiæ Dei procedit. Connexio autem hujuſmodi cauſſarum a Boetio fatum vocatur; ergo fatum eſt. Item. Boetius ibid: Qui ſumma providit providentia, ſimpliciter fatum, dirigit ſingula in motum, locis, formis, temporibus diſtributa; ergo fatum eſt. Si dicatur quod fatum eſt ordo præſcientiæ divinæ, hoc non repugnat his quæ dicta ſunt: quoniam præ-

ſcien-

ſcientia divina ea quæ ordinavit, exequitur, & adminiſtrat miniſterio cauſſarum naturalium, ut explicitus ordo eſſe, & vitæ ab hujuſmodi cauſſis fatum vocetur. Contra. Dicit Gregorius in homil. de Epiph. Domini: Abſit a fidelium cordibus, ut fatum aliquid eſſe credatur. Et tradit rationem, quoniam ſtellæ factæ ſunt propter hominem, non homo propter ſtellas: ſi ergo ſtellarum motus non eſſet in hominis miniſterium, ſtella quæ Magis apparuit, non moveretur ad nutum Domini: quod eſt inconveniens. Item, Auguſtinus in lib. de doctr. Chriſtiana fatum dicit nihil eſſe: & ſi Mathematici aliquando vera de futuris prænuntiare videntur, dicit hoc fieri arte dæmonum ad deceptionem fidelium. Item, ſi eſt fatum, aut eſt cauſſa, aut cauſſatum: non cauſſatum, quia hoc regulatur fato, ut dicunt Mathematici. Si cauſſa, aut inferior, aut ſuperior: non inferior, quia illa ſunt calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, quorum nullum eſt fatum. Non ſuperior, quia cauſſa ſuperior eſt cœleſtis circulus cum ſuo motu, quod Mathematici non dicunt eſſe fatum, ſed eſſe fati factivum: fatum ergo nihil eſt. Item, res non habent niſi duplex eſſe, ut dicit Auguſtinus, ſcilicet in cauſſa prima, in qua ſunt vita, & lux, quorum neutrum eſt fatum; & in ſeipſis: ſed eſſe rei in ſeipſa non eſt fatum, ut dicunt Mathematici, ſed potius regulatur a fato; ergo fatum nihil eſt. Item, Auguſtinus dicit, quod inferiorum cauſſam ſufficit dicere voluntatem Dei, quia omnia fiunt Dei voluntate, vel permittuntur: voluntas autem Dei non eſt fatum; ergo fatum nihil eſt. Item, ſi fatum habet eſſe, tenet ordinem; cum ergo fatum non teneat ordinem, quia videmus indignos exaltari, & dignos dejici, quod inordinatum eſt, & fatum circa talia ſit, fatum nihil eſſe videtur. Item, ſi fatum eſt effectus circuli cœleſtis,

ea quæ ſunt unius circuli, videntur eſſe unius fa-ti: ſed Jacob, & Eſau ex uno concubitu Iſaac concepti ſunt, & ſic videntur eſſe unius circuli, & tamen non fuerunt unius fati, ſicut conſequens probavit eventus; ergo fatum nihil videtur eſſe.

ARTICULUS II.

Quid ſit fatum.

SEcundo quæritur quid ſit fatum. Boetius enim 5. de conſo. dicit, quod fatum eſt diſpoſitio inhærens mobilibus, per quam providentia ſuis quæcumque tribuit ordinibus. Hermes autem Triſmegiſtus dicit, quod fatum quod Græci εἱμαρμένη dicunt, eſt complexio cauſſarum ſingulis temporaliter diſtribuens, quæ ſacramento deorum cœleſtium ſunt præordinata. Reſpondeo, quod fatum multipliciter dicitur. Uno modo dicitur fatum mors diſpoſitione periodorum inducta: ſic dicitur in Claudiano: Livor poſt fata quieſcit. Et hoc modo decurſum vitæ tribus deabus fatalibus Platonici tribuebant, inceptionem ſcilicet Clotho, Lacheſi progreſſum, & concluſionem termini Atrope; ſicut dicitur: Clotho colum portat, Lachelis trahit, Atropos occat. Et hoc modo non quæritur hic de fato. Secundo modo dicitur fatum diſpoſitio providentiæ divinæ de futuro progreſſu eſſe, & vitæ inferioris, quæ diſpoſitio cum ſit æterna, conſtat quod nihil ponit in rebus: & cum explicatur in effectu, tunc effectus iſte per res completur temporibus, & locis opportunis, ſicut præordinatio, & prædeſtinatio alicujus in mente de agendis negotiis ſuis per nuntium nihil ponit in nuntio, ſed tamen per nuntium, expletur quando nuntium dirigit, & ſibi injungit negotium; & hoc modo loquitur Boetius de fato: & hoc modo iterum non quæritur

hic

hic de fato. Sed natura tamen hujus præordinationis, & prædeſtinationis in mente divina exiſtens, ſimplex eſt, & æterna, divina, immaterialis, incommutabilis: & cum per res temporales explicatur, temporalis fit, & materialis, & multiplicata, mobilis, & contingens. Tertio modo dicitur fatum forma ordinis eſſe, & vitæ inferiorum, cauſſata in ipſis ex periodo cœleſtis circuli, quod ſuis radiationibus ambit nativitates eorum: & hoc modo Hermes loquitur de fato, vocans ſtellas, & ſacramenta deorum immobilem diſpoſitionem eſſe, & vitæ inferioris. Eſt autem hæc forma non forma dans eſſe, ſed potius forma cujuſdam univerſalis ordinis eſſe, & vitæ, ſimplex, & æterna, multiplex in virtute. Simplex eſt a ſimplicitate circulationis: multiplicitatem autem virtutis habet a multiplicatione eorum, quæ continentur a circulo. Fiunt enim a multis ſtellis, & ſitibus, & ſpatiis, & imaginibus, & radiationibus, & multiplicibus angulis, qui ſcribuntur in interſecationibus radiorum cœleſtium corporum, & radiorum productorum ſuper rem. Per aſpectum enim Solis, ſicut dicit Proclus, omnes virtutes eorum, quæ ſunt in cœleſti circulo, congregantur, & adunantur. Hæc autem talis forma medium eſt inter neceſſarium, & poſſibile. Neceſſarium enim eſt quicquid eſt in motu cœleſtis circuli: poſſibile autem, & mutabile quicquid eſt in materia generabilium, & corruptibilium. Forma autem iſta cauſſata ex cœleſti circulo, & inhærens generabili, & corruptibili, media eſt inter utrumque. Omne enim quod procedit a cauſſa nobili in cauſſatum ignobile, in aliquo tenet proprietatem ſuæ cauſſæ; tamen eſſe ſuum non eſt, niſi quantum permittit poſſibilitas ejus in quo eſt: quia omne quod recipitur in aliquo, ut dicit Boetius, & Ariſtoteles 5. Phyſic. eſt in eo in quo recipitur, ſecundum poteſtatem re-

recipientis, & non ſecundum poteſtatem cauſſæ a qua eſt. Hoc poſſumus videre in his quæ a Dionyſio dicuntur. Proceſſiones enim divinæ, ſicut eſt vita, ratio, ſapientia, & hujuſmodi, ſecundum quod procedunt longius a Deo ſecundum gradus entium, efficiuntur magis temporalia, & mutabilia, & commixta, & potentiæ materiali, & privationi admixta, cum tamen in Deo ſint ſimplicia, & æterna, & immutabilia, & immaterialia. Et ſimiliter eſt de forma ordinis eſſe, & vitæ, quæ in cœleſti circulo eſt neceſſaria, & inevitabilis, & inalterabilis. In rebus autem generatis propter mutabilitatem ipſarum eſſe, eſt recepta mutabiliter, & contingenter: unde Boetius in 5. de Conſol. figurat multos circulos, in quorum centro ordo, & cauſſa eſt fati, & fatalium, & in circulo diſtante, in quo continentur generabilia, & corruptibilia ejuſdem fati, eſt contingentia, & mutabilitas per eſſe generatorum, & corruptorum; & ſic eſt diſpoſitio eſſe vitæ in mente motoris primi, quam explet circulus juxta cauſſatum propinquior, & eodem ordine forma diſpoſitionis, prout eſt in periodo cœleſti, explet diſpoſitionem quæ eſt in mente primi motoris, & circulus a centro diſtans deſignat eamdem formam diſpoſitionis, prout mutabiliter adhæret generatis, & corruptis. Forma autem cum ſit imago periodi, potentialiter, & virtualiter præhabet totum eſſe, & compoſitionem, & durationem generatorum, & corruptorum; & ſic licet ſit neceſſaria, eſt tamen mutabilis, & contingens. Hujus autem cauſſam optime aſſignat Ptolemæus in quadripartito dicens, quod ſecundum virtutem ſtellarum per aliud, & per accidens fiunt inferioribus. Per aliud quidem, quia per ſphæram activorum, & paſſivorum, per quorum qualitates activas, & paſſivas inhæret inferioribus. Per accidens autem, quia hæc forma

etſi

etſi effluat a cauſſa neceſſaria, & immutabili, accipit tamen eſſe in rebus contingentibus, & mutabilibus accidentaliter. Ex duobus autem habet mutabilitatem, ſcilicet ex qualitatibus elementorum, per quæ defertur ad generata, & ex eſſe generatorum, in quibus eſt ſicut in ſubjecto. Hoc ergo eſt fatum. Et ſic primæ rationi conſentimus. Concedimus enim quod hoc modo habet eſſe. Secundam etiam hoc modo concedimus, quod quæ ſunt, menſurantur periodo. Ad tertiam, & quartam dicendum, quod inferiora quidem nata ſunt obedire ſuperioribus, ſed inferius, & ſuperius dupliciter referuntur ad invicem. Si enim relatio fiat per unam ſimplicem formam, quam dat ſuperior motor, verum eſt quod ſuperiori movente, de neceſſitate movetur inferius, & talis forte relatio eſt inter motores ſuperiores orbium cœleſtium. Si autem inferior motor ſit forma una quam non accipit a ſuperiori, ſed refertur ad ipſum ſicut directus ab ipſo, & inſtrumentum ejus, nihil prohibet quin per contrarium ſuæ formæ, vel aliam diſpoſitionem impediatur, ita quod a ſuperiore motum non ſuſcipiat: & ſic de calido, & frigido relatis ad virtutes cœleſtium. Calidum enim per propriam formam, non per cœleſtem virtutem eſt congregativum homogeneorum, & diſgregativum heterogeneorum, & diſgregativum heterogĕneorum, & frigidum e contrario: & ideo illæ qualitates per contrarietatem inventam in materia, & diverſitatem diſpoſitionum materiæ, ſæpe excludunt diſpoſitionem, & effectum motus cœleſtis. Propterea Ptolemæus dicit, quod ſapiens homo dominatur aſtris. Unde dicit Commentator, quod ſi effectus circuli cœleſtis in curando humores corpus diſponat ad quartanam, ſapiens medicus hoc prævidens, per calida, & humida corpora diſponit ad ſanitatem, & tunc excluſo effectu cœleſti

quar-

quartana non inducitur. Ad id quod ulterius objicitur, dicendum eſt quod hoc modo ad cœlum referuntur virtutes operationum vegetabilium, ut ſint etiam impedibiles ab oppoſitis diſpoſitionibus inventis in anima ſenſibili. Hoc enim faciunt apprehenſa in virtutibus animæ ſenſibilis, quod faciunt diſpoſitiones activarum qualitatum in corporibus: unde imaginatione mulieris concepta corpus totum tranſmutatur ad venerea. Propter quod etiam Avicenna dicit, quod quidam ex imaginatione lepræ, leproſus factus eſt; & patientibus fluxum ſanguinis prohibet Galenus aſpectum rubicundorum. Si ergo hujuſmodi apprehenſa ſint contraria motui cœleſti, excludunt effectum cœli, ſicut per contrarias diſpoſitiones, & apprehenſiones animales juvatur cœleſtis effectus. Et hoc eſt quod dicit Meſalon, quod cœleſtis effectus, qui vocatur *alatre*, juvatur a ſapiente Aſtronomo, ſicut in producendis terræ naſcentibus juvatur per ſeminationem, & artem. Ad hoc quod objicitur de cauſſa ſomniorum, de plano videtur mihi eſſe concedendum, maxime de ſomniis quæ fiunt per imaginarias viſiones. Ad hoc quod objicitur de illuminatione intellectus animæ rationalis, ſecundum philoſophiam reſpondendum eſt dupliciter. Uno modo ſecundum Stoicos, qui ponunt quod cum ſubſtantia nobilior per imperium habeat movere inferiorem, & inferior obedit ei: ſic in phantaſmatibus anima unius videndo alterum impedit, & ligat operationes ejus. Dicunt enim quod virtute alicujus naturæ ſuperioris, ſive intelligentiæ, ſive ſtellæ, anima unius ponitur in gradu ſuperiori, & alterius in inferiori, & tunc inferior nata eſt moveri ab apprehenſione ſuperioris, & ſic fieri faſcinationem. Et cum dicit Ariſtoteles, quod inter movens, & motum non ſit medium, non intelligit ſemper de immediatione loci, ſive ſpatii,

ſed de immediatione gradus ſuperioris, & inferioris, ponens exemplum quod poſt inductum eſt: quia organum imaginationis non eſt immediatum vaſis ſeminariis, & tamen ad imaginem mulieris extenduntur vaſa ſeminaria, & effluit ſemen propter immediationem ſuperioritatis, & inferioritatis, quæ eſt inter præcipiens, & id cui præcipitur. Hoc autem ſecundum ſententiam Peripateticorum non bene congruit: quia ſine dubio inter agens, & actum, inter movens, & motum, immediatio debet eſſe, & conjunctio ſecundum contactum. Propterea dicimus, quod ſicut calor digeſtivus duplicis eſt virtutis, & unam virtutem habet in quantum eſt calor ignis ſecundum ſe conſideratus, quæ eſt alterare, & ſeparare ea quæ ſunt diverſi generis, & decoquere; alteram habet in quantum eſt inſtrumentum animæ quæ eſt principium vitæ, ſecundum quam terminat digerendo ad formam vitæ: ita etiam cœleſtis motus duplicis eſt virtutis. Uno modo, prout eſt motus corporis orbicularis, & ſic movet corpora. Alio modo, prout eſt inſtrumentum intelligentiæ moventis, & hoc modo effectus ejus efficitur in anima ſenſibili per formas corporum, & in anima intellectuali per formas illuminationis: quia ſicut prædiximus, formæ quæ fiunt in aliquo, fiunt ſecundum poteſtatem recipientis, & non ſecundum poteſtatem agentis. Quæcumque alia ad hanc partem objecta ſunt, plana ſunt. Ad dictum Gregorii dicendum eſt, quod ipſe loquitur de fato ſecundum quod a quibuſdam philoſophis, & hæreticis neceſſitatem rebus imponere dicebatur, ſecundum quod dicit Poeta: Te tua fata trahunt, ne incœpta relinquere poſſis. Ad hoc quod quæritur, utrum fatum ſit cauſſa, vel cauſſatum, dicendum quod eſt ſimilitudo cauſſæ univerſi ordinis eſſe, & vitæ, & ſic eſt aliquid cauſſæ, licet non vera cauſſa, & ſecundum

quod

quod adhæret rebus generatis est dispositio causfati, licet similitudinem causfæ exprimat : est enim forma continens concursum esse, & vitæ mobiliter, & contingenter. Ad hoc quod objicitur de gemellis dicendum, quod licet possemus dicere quod in uno conceptu semen per vices projicitur, & per vices a matrice glutiatur, & sic non est una hora conceptorum geminorum; tamen etiam si diceremus esse unam horam conceptorum, centrum tamen cordis eorum, a quo incipit conceptus formatio, non est unum, & mutato centro necesse est mutari totum circulum: & sic horizon eorum non est unus, nec anguli, ideo nec eadem domorum dispositio, & sic tota periodus efficitur diversa, & per consequens adhærens rebus natis dispositio fatalis necessario variatur. Et per hoc patet solutio de his quæ quæsita sunt de hoc articulo.

ARTICULUS III.

Utrum fatum necessitatem rebus imponat.

TErtio quæritur, utrum fatum rebus necessitatem imponat: & videtur quod sic. Cujus enim causfa est necessaria, ipsum est necessarium: causfa fati est cœlestis circulus qui est necessarius; ergo fatum est necessarium, & necessitatem rebus imponit. Item, fatum est regula, & mensura totius vitæ, & esse, regulatum autem necessario refertur ad regulam: sed regula est necessaria; ergo &c. Item, fortiora sunt superiora quam inferiora, ergo superiora trahunt inferiora ad sui dispositionem necessariam: cum autem fatum sit vinculum per quod inferiora trahuntur ad superiora, videtur fatum necessitatem rebus imponere. Item, Aristoteles dicit, quod inter moventia superiora, & inferiora concors est harmo-

nia, ſicut in chordis citharæ : ſed harmonia neceſſaria eſt quod inferiora per omnia conſequantur diſpoſitionem ſuperioris ; ergo diſpoſitio ſuperioris adhærens inferioribus neceſſitatem imponit eis. Contra. Fatum eſt adhærens rebus mobilibus: ſed motis mobilibus moventur ea quæ ſunt in ipſis, ergo fatum eſt diſpoſitio diverſa, mutabilis, & contingens; ergo contingenter ſe habet ad res, & non imponit neceſſitatem. Reſpondeo dicendum, quod fatum multipliciter dicitur eſſe cauſſa, ut ſupra diximus, ideo nullam neceſſitatem imponit rebus, ſed inclinat ad effectus cœleſtium, ſi non ſit diſpoſitio fortior in materia ad contrarium movens: & ideo hujuſmodi moventia aſſimilat Philoſophus in lib. de ſommo, & vigilia, duplicibus conſiliariis. Sapientes enim conſiliarii ex rationibus certis perſuadent aliquid utiliter eſſe faciendum, quod tamen inferiores propter adverſos caſus obviantes diſſuadent. Tunc ſolvitur lex conſilii ſapienter, & eſt verbum ſuum tale, quod ſupervenientibus conſiliis aliis, conſilia mutantur ſapienter. Regula enim, ut dicit Ariſtoteles, Lesbiæ ædificationis mutatur ad ædificatum. Eſt enim Lesbia inſula, in qua lapides non ad rectam lineam ſunt dolabiles, & ideo oportet, quod regula ſecundum quam dolantur, aliquantulum curvetur ad ipſas ædificationes. Et ita eſt de diſpoſitione eſſe, & vitæ inferioris, in qua propter cauſſas quæ ſunt in materia, ſæpe mutatur diſpoſitio ſapiens circuli cœleſtis, & diſpoſitio adhærens mobilibus, quæ fatum vocatur, extra rectitudinem cœleſtium declinans exorbitat propter multas oppoſitas inferiorum tranſmutationes. Ad primum ergo dicendum, quod fati cauſſa neceſſaria eſt, ſed ex hoc non ſequitur aliud, niſi quod ſit neceſſarium ipſum eſſe, ſed non ſequitur quod neceſſitatem rebus imponat : quia non inhæret eis ſecundum poteſta-

tem

tem inferiorum, quæ omnino mutabilia, & contingentia sunt. Ad secundum dicendum, quod relatio quæ est inter regulans, & regulatum, necessaria est, sicut relatio quæ est inter patrem, & filium: sed quia mutatio causat relationem, & causat relationis destructionem, ideo mutatio quæ est in rebus mobilibus, causa est quod regulatum non sequitur regulam, & non sequitur ad ipsam, & quo ad hoc etiam non regulatur. Ad tertium dicendum, quod licet fortiora sint superiora quam inferiora, tamen ex impotentia inferioris contingit, quod non omnino possunt in superiorum effectus, & quo ad hoc ex parte ipsorum solvitur vinculum. Ad quartum dicendum, quod solutio temperantiæ chordarum dissonantiam inducit in cithara, & similiter mutatio, & alteratio inferioris dissonantiam facit ad effectum superioris: unde dicit Damascenus quod superiora inferiorum quædam sunt signa nostrorum actuum, & nullo modo causa.

ARTICULUS IV.

An fatum sit scibile.

Quarto quæritur, an fatum sit scibile, & videtur quod non: quia cum sit effectus cœlestis circuli, & similitudo quædam ipsius, sicut forma alicujus similis, est ipsi causæ ejusdem ordinis. Sed in cœlesti circulo quo ad nos, sunt infinita consideranda, sicut stellæ numero, & specie, & virtutibus, & situs earum in circulo declivi, & extra ipsum; & distantiæ; & conjunctiones, & quantitas anguli sub quo incidit radius; & pars formæ, & gradus lucidi, & umbrosi in puteis; & in turribus existentes, & hujusmodi infinita quo ad nos. Ergo videtur quod

effectus ejus a nullo ſciri poſſit. Item, circulus continet datorem formæ, & datorem ſenſus, & intellectus, qui *yles*, & *alchato* dicitur a Mathematicis, aliter enim non eſſet menſura totius vitæ, quia principium vitæ non includeret: Hora autem principii omnium eſt hora caſus ſeminis in matrice: ſed hanc quo ad nos non contingit ſciri; ergo ignorabitur forma diſpoſitionis totius vitæ, & ſic ignorata eſt diſpoſitio rerum: Nec etiam videtur ex effectibus. Sunt enim quædam, quorum videtur eſſe una periodus, & tamen accidentia eorum per ſe, ſicut eſt ſexus maſculinus, & femininus, non ſunt eadem: & cauſſam hujus non contingit ſciri ex cœleſtis circuli effectu. Similiter etiam natus octavo menſe moritur ut frequentius, & in ſeptimo vivit. Similiter in geminis, quorum unus eſt maſculus, alter femina, rariſſime contingit maſculum vivere, femina vero aliquando ſupervivit, & cauſſam impoſſibile, aut difficile eſt aſſignare ex circulo cœleſti. Item, luminaribus exiſtentibus in capite *algon*, id eſt Gorgonis ſi ea Mars reſpectu inimicitiæ radiaverit, natus, ut dicit Ptolomæus, truncabitur manibus, & pedibus, & truncus ſuſpendetur in cruce. Item, dicit quod Luna exiſtente in Leone, veſtimenta nova induere malum eſt. Manifeſtum eſt autem quod hæc omnia ſi eſſent ſcibilia, eſſet deductio ſyllogiſtica ad ea: ſed hoc non eſt, non enim ſequitur, Luna eſt in Leone, ergo malum eſt induere veſtes novas; aut Luminaria ſunt in capite Gorgonis, ergo reſpicit ea inimicitia; & radiatio Martis a quadrato, vel ab oppoſito diametro; ergo natus tunc ſuſpendetur in cruce. Reſpondeo dicendum, quod duæ partes ſunt Aſtronomiæ, ſicut dicit Ptolomæus. Una eſt de ſitibus, & motibus ſuperiorum, & quantitatibus eorum, & paſſionibus propriis, & ad hanc per demonſtrationem per-

ve-

venitur. Alia eſt de effectibus aſtrorum in inferioribus, quæ in rebus mutabiliter recipiuntur, & ideo ad hanc non pervenitur niſi per conjecturam, & oportet Aſtronomum in iſta parte ſecundum aliquem phyſicum habitum inferioris certitudinis eſſe, & ex ſignis phyſicis conjecturari. Conjecturatio autem cum ſit ex ſignis mobilibus, generat habitum minoris certitudinis quam ſit ſcientia, vel opinio. Cum enim hæc communia ſigna ſint, & mutabilia, non poteſt ex ipſis haberi via ſyllogiſtica, eo quod ut in pluribus includunt ſigna tantum, & fiunt judicia quædam multis de cauſſis mutabilia, ſicut patet per ante dicta. Et ideo ſæpe Aſtronomus dicit verum, quia dictum ſuum eſt quod ad diſpoſitionem cœleſtium veriſſimum, ſi hæc diſpoſitio ſit a mutabilitate rerum excluſa. Ad primum dicendum, quod multa taliter quo ad nos infinita conſideranda eſſent, ſed conſiderantur pauciſſima, ex quibus alia prænoſcuntur, de quibus habetur conjecturatio: propter quod dicitur per Ptolomæum, quod per cœlorum motus non niſi communiter judicare debemus, & poteſtates rerum conſequentes, quas proprie rerum cauſſæ frequenter excludunt. Ad ſecundum, quod hora talis difficulter cognoſcitur, & ideo inventum eſt remedium ut accipiatur gradus aſcendens circuli, hoc eſt horæ conjunctionum luminarium, cui adæquatur circulus, quia ille habet influentiam ad communem neceſſitatem, quæ proximo ſequitur; vel accipiatur aſcendens ad nativitatem ex utero. Ad aliud dicendum, quod via ſyllogiſtica ſciri non poteſt concluſio conjecturalis: ſed tamen imperfectio ſcientiæ, ut dicit Ptolomæus, quin hoc ſciatur non impedit: unde ſciri poteſt, ſicut eſt in prognoſticatione ſomniorum. Non enim habitudo ſyllogiſtica eſt inter ſomnium, & prognoſticationem ſomnii, & ſic eſt in omnibus æſtima-

tionibus conjecturalibus. Ad aliud quod objicitur de diſparitate ſexus in geminis, dicendum quod ſexus femineus ſit ſemper propter occaſionem defectus alicujus principiorum. Cum enim ſemen maſculinum factivum ſit, & formativum, & incorporetur per virtutem formativam quam habet in ſemine ipſo, ſemper inducit formam maſculini de intentione propria, niſi qualitate materiæ impediatur: & ideo ſexus femineus accidit ex defectu naturæ particularis, quæ numquam intendit facere feminam; ſed cum melius fieri non poſſit ex natura univerſali, fit adjutorium generationis, & non generatorum proprie, & hæc eſt femina: & hoc eſt quod Dominus intendit dicere: Non eſt bonum eſſe hominem ſolum, faciamus ei adjutorium ſibi ſimile. Unde diſpar ſexus in geminis provenit ex defectu principiorum naturalium in altera parte feminis, & non ex periodo cœleſti. Quod autem in talibus mas frequentius moritur, provenit ex hoc, quod cum tales gemini ex uno ſemine diviſo generantur, fit materia male terminabilis a virtute formativa, quia ſi fuiſſet bene terminabilis, utrumque formaſſet in marem. Materia autem maſculi majori, & multiplici indiget terminatione quam materia feminæ, & ideo mas remanet ægrotus, & debilis in terminatione materiæ, cauſſam habens mortis: feminæ autem parva ſufficit terminatio, & propter mollitiem corporis ſupervivit; frequentiſſime tamen ambo moriuntur. Ad id quod dicitur de octavo menſe, dicendum non eſt quod quidam dixerunt, quod ut frequentius octavo menſe moritur, quia octavus menſis Saturno attribuitur, cujus frigiditas, & ſiccitas natum interficiunt. Hoc enim falſum probatur; quia multi in Aſtronomia filii Saturni eſſe dicuntur, qui diu ſupervivunt. Cauſſa ergo non eſt in circulo, ſed in principiis materiæ. Luna enim

eſt menſis dominativa, ad cujus converſionem commenſurantur conceptus, & impræginationes, ut dicit Ariſtoteles. Luna enim eſt alter Sol, eo quod recipit lumen a Sole, & quod Sol facit in anno, Luna facit in menſe. A prima enim intenſione uſque ad hoc quod eſt dimidia, eſt calida, & humida, ſicut tempus veris. A mediatione uſque ad plenilunium eſt calida, & ſicca, ſicut eſt æſtas. A plenilunio uſque ad ſecundam mediationem eſt frigida, & ſicca, ſicut eſt autumnus. A ſecunda mediatione uſque ad conjunctionem eſt frigida, & humida, ſicut hyemis. Quod autem nata ſit movere humorem, patet prout eſt in acceſſu, & receſſu maris, qui acceſſus, & receſſus maris in media lunatione, quæ eſt novem dierum, recedit ad circulum in aſcendendo, & deſcendendo. Si enim minimus ſit fluxus maris, ad idem punctum parvitatis reverteretur decimoquarto die. Licet enim Luna in media lunatione non tranſeat niſi medietatem circuli ſui, tamen motus augis ex oppoſito occurrens ſibi complet aliam circulationem mediam. Luna enim in quolibet menſe bis eſt in auge, ſcilicet in præventione, & conjunctione. Luna enim cum in conjunctione vivificum lumen a Sole accipit, & cum Venus numquam a Sole diſtet longe, & Venus habeat movere humorem ſeminalem, Luna quando Soli conjungitur, acquirit Veneris virtutem, & ſic ex virtute propria movet humores, & ex virtute Solis influit vitam humori moto, & ex virtute Veneris movet ſeminis genituram ad formas genituræ convenientes. Et quia Mercurius habet commiſcibilem virtutem ex multis girationibus ejus quas habet ſuper omnes alios planetas, Luna hanc virtutem lucratur ex conjunctione ad ipſum, & ex illa ſemen viri, & feminæ movet ad commixtionem. Sic ergo Luna converſionibus ſuis comminixtiones, conceptus,

&

& imprægnationes cauſſat, & regulat. Sunt autem in genitura ſeptem mutationes neceſſariæ, quarum prima eſt ſeminis converſio, & præcipue ad formas cordis. Secunda eſt materiæ diſtinctio ad formam membrorum principalium, quæ & cauſſativas habent virtutes, ſicut hepar cauſſat virtutes naturales, & vaſa ſeminaria virtutes formativas conceptuum : & ideo in ſecunda mutatione ſeminis adhærent puncto cordis tres veſiculæ, quas facit ſpiritus ad locum cerebri, hepatis, & vaſorum ſeminalium. Tertia mutatio eſt diſtinctio materiæ, quando veſicula cerebri aſcendit ſurſum, & veſicula hepatis aliquando ad dextrum, & ad ultimum deſcendit ad veſiculam vaſorum ſeminalium : & hunc aſcenſum, & deſcenſum facit ſpiritus exufflatione qui eſt in corde. Quarta mutatio eſt totius materiæ diſtinctio, ut diſtribuatur locis membrorum ſecundariorum, qui cauſſatrices virtutes non habent : & hanc diſtinctionem iterum facit ſpiritus exufflatione cordis, quæ exufflatio perforat, & diſtendit materiam, & perforando facit viam venarum pulſatilium, & quietarum, & nervorum, extendendo autem diſtribuit materiam uniuſcujuſque membrorum in locum proprium. Quinta mutatio eſt tranſmutatio materiæ in figuram membrorum, quam figuram non reciperet, niſi humidum eſſet in ea : & hanc mutationem facit, cum vis formativa cordis in locum membrorum per ſpiritum exufflatur. Membra autem figurata non ſunt apta recipere virtutem operativam, & motivam, niſi per confæderationem, & colligationem. Sexta mutatio eſt quæ completur per calorem cordis cum ſpiritu diffuſo in membris, qui exſiccans ſuperfluum humidum, conſolidat, & confortat juncturas, & connexiones. Septima mutatio eſt motus, ſcilicet per virtutes motivas quæ

omni-

omnibus membris a corde influit: & cum omnis motus genituræ fit a Luna, ſicut jam dictum eſt, oportet quod ſeptem converſionibus Lunæ in homine, quod eſt perfectiſſimum ſeminis, compleatur. Et licet iſtæ mutationes ſeminis non ſint ſucceſſivæ ſecundum numerum menſium, tamen perfectio earum non completur niſi completo numero converſionum ſecundum ſeptem menſes: & in animalibus aliis ab homine non hæc ita regulariter obſervantur propter ignobilitatem ſuarum complexionum, ſed aliqua diutius, ut elephas, alia breviori tempore imprægnantur. Perfectis etiam converſionibus habet embrio ea quæ exiguntur ad neceſſitatem, & ſicut dicit Galenus, virtus formativa tripliciter ſe habet ad ſemen, ſeu ad materiam: Aliquando enim materia eſt diminuta, & virtus abundans; aliquando virtus eſt deficiens, & materia ſuperabundans; aliquando ſunt ſecundum qualitatem proportionata. Et quandoquidem virtus eſt abundans, & materia diminuta, terminata eſt complexio ſeptimo menſe, & tunc virtus abundans fortem facit motum ad exitum, & naſcitur puer, & convaleſcit, & efficitur parvus corpore, & agilis valde in operationibus. Quando autem adæquata ſunt virtus, & materia, & quando eſt ſuperabundans materia, tunc non eſt completa complexio ſeptimo menſe, ſed quieſcit per unam Lunæ converſionem in octavo menſe, & facit motum ad exitum, & naſcitur nono menſe, & convaleſcit: & hoc eſt ut in pluribus fere omnium nativitas. Sed quando virtus eſt deficiens, & inobediens materiæ, ex anguſtia facit motum in ſeptimo menſe, quando virtus motiva data eſt, & ex diſpoſitione non comprobat ipſum niſi octavo menſe, & tunc naſcitur, & moritur ut in pluribus: & hoc non convenit ex periodo, ſed ex diſpoſitione, & corruptione principiorum naturalium. Hæc autem

quæ

quæ dicta sunt, ut in pluribus sunt vera : Multum enim variationis faciunt complexiones seminarum, & complexiones climatum : propter quod ergo vidi unam quæ peperit in undecimo mense puerum maxime quantitatis, & Aristoteles dicit se vidisse unam quæ peperit in duodecimo mense similiter. Ad illud quod objicitur de capite Gorgonis, dicendum quod illæ stellæ funereæ sunt, & monstruosam indicant vitæ terminationem, propter quod ipse etiam Perseus caput averso vultu abscissum tenet. Sed hoc, sicut diximus, non imponit rebus necessitatem : sed facilem, & mutabilem inclinationem habet. Ad illud quod objicitur de nova veste induta, Luna existente in Leone, eodem modo dicendum est. Sicut enim radiatio periodi dispositionem ordinis esse, & durationis imprimit rebus naturalibus, ita etiam imprimit artificiatis : propter quod figuræ imaginum magicarum ad aspectum stellarum imprimuntur, & fieri percipiuntur.

ARTIC. V.

In quo genere caussæ fatum incidat.

QUinto quæritur in quo genere caussæ incidat, & hoc solutum est per accidentia, quia in veritate caussa non est, sed est aliquid caussæ. Est enim forma ordinis, & vitæ imaginem habens, & virtutem cœlestis circuli ; sicut dicimus aliquando, quod aliqua non sunt vere entia, sed sunt aliquid entis, sicut ea quæ sunt in anima, & secundum aliquos motus, & tempus, ut dicit Avicenna. Quidam tamen nituntur probare, quod sit caussa, eo quod Plato ponit compares stellas his quæ nascuntur, in quibus sunt formæ, quæ sunt caussæ rerum generatarum, & regula esse, & vitæ earum. Inducit enim Deum deorum di-

dicentem ad Deos corporales, quæ ſunt ſtellæ, & dicit: Horum generatorum in inferioribus ſementem ego faciam, ut vobis contradam: veſtrum erit parare ea. Et præcipit eis, quos ſimiles ſibi videt, juſtitiam, & pietatem colere, & hæc vivent poſt terreni diſſolutionem intellectus. Hoc de hominibus dictum eſt, quorum immortalis eſt intellectus, & poſt mortem ſidereas ſedes accipient, ſicut a ſemente ſiderum in generationem deſcendit. Proprerea dicit, quod deſcendens per circulos planetarum vires animæ accipit, memoriam, intelligentiam, & voluntatem, ſicut exponit Macrobius ſuper ſomnium Scipionis. Hoc etiam videtur tangere Ovidius loquens de lacteo circulo, & dicens: Hac iter eſt ſuperis ad magni tecta Tonantis. Hoc etiam videtur per rationem, quia quorum unus eſt eſſentialis actus, illorum videtur eſſe una natura: intelligentiæ autem cœleſtis, & intelligentiæ hominis ex conceptione viri, videtur eſſe unus eſſentialis actus, ergo una natura. Inde ulterius, quarumcumque formarum una natura eſt, illarum una relatio eſt ad corpus unius naturæ, ſi in aliquo corpore eſſe dicuntur: ſed intelligentiæ cœleſtis relatio eſt ad ſtellam, vel ad orbem ſecundum comparem ſtellam; ergo & intellectualis naturæ in homine erit relatio ad ſtellam comparem. Hoc etiam videtur per dictum Commentatoris ſuper 11. Metaph. ubi dicit, quod finis proſperitatis intellectus hominis eſt, ſi poſt mortem continuetur motori cœleſti. Solutio. Dicendum quod falſum, & hæreticum eſt dicere, quod animæ intellectuales deſcendant a compare ſtella. Ægyptiorum enim Philoſophorum fuit opinio, quod intellectuales animæ in ſtellis a Deo deorum factæ, terreno affectu, quo aliquando afficiuntur, gravantur, quæ gravatæ deprimuntur ad corpora generabilia, & corruptibilia, & ibidem deputatæ per cultum

pie-

pietatis, & juſtitiæ recipiuntur ad compares ſtellas. Affectum autem terrenum ad intellectuales animas pervenire dixerunt eo modo, quo afficitur anima ſecundum certam dulcedinem nutrimenti corporis. Poſuerunt enim quod ſubtiliſſimo vapore paludum mectidarum inter duo ſolſtitia poſitarum, ſuper quas maximus planetarum eſt diſcurſus, nutriuntur corpora planetarum, ita quod quando illum attrahunt, ex gravitate deprimuntur, & retrograduntur, & quando eumdem digerunt, elevantur, & curſu diriguntur. Hanc autem ſubtilitatem in ſphæra ignis, & aeris nectar deorum vocabant. Et hoc modo affectum terrenorum ad animas in ſtellis poſitas pervenire dixerunt. Hæretici autem ab hac opinione occaſionem erroris ſumentes, dixerunt animas eſſe in cœlo cum Angelis factas, & propter peccatum quod commiſerunt, in corpora eſſe detruſas, ut hic purificatæ ad cœleſtes ſedes recipiantur: & hoc eſt quod dicit David: Educ de carcere animam meam &c. His ergo refutatis, dicendum eſt cum Philoſopho. 2. de cauſſis proprietatum elementorum, & planetarum, quod cum cadit ſemen viri in matricem mulieris decoquitur in ea decoctione forti, & fit fruſtum carnis, & creatur in ea anima juſſu Dei. Ad primum ergo dicendum, quod Plato cum dicit ſementes animarum eſſe in ſtellis, hoc dicit ratione ſimilitudinis proportionis intellectus humani ad intellectum intelligentiæ cœleſtis; nec ſtellæ hoc aſſequuntur niſi per miniſterium, ſicut ipſe Deus deorum dicit, quod ipſe horum ſementem facit. Sementis enim hoc non eſt in potentia, quæ ſit ante actum, ſed eſt ipſa factio naturæ intellectualis. Dictum autem Ovidii in lib. Metamor. eſt, non niſi per viam candidam candore innocentiæ, & juſtitiæ pervenitur ad magni tecta Tonantis. Ad id quod objicitur per rationem, dicendum quod

quo-

quorum unus est essentialis actus, illorum est una natura. Intelligere autem, & contemplari intellecta, non ex æquo est intelligentiæ cœlestis, & animæ rationalis, sed per prius, & posterius: quia intellectus intelligentiæ est sine continuo, & tempore, & sine collatione, & in ista prima rerum veritate: intellectus autem noster est cum continuo, & tempore, habens se ad primas veritates rerum sicut oculus vespertilionis ad lucem Solis. Sic autem intelligere per prius, & posterius convenit superiori, & inferiori, quæ specifice differunt. Ad dictum Commentatoris dicendum, quod continuatio non est secundum unam naturam communem, sed secundum unum commune objectum speculationis ad beatitudinem post mortem pertinentis, sicut dicit Philosophus lib. cœli, & mundi, quod extra cœlum non est tempus, nec locus, sed vita beata, intelligens extra cœlum esse quod est super cursum siderum in loco quietæ contemplationis bonorum.

Explicit Opusculum vigesimumoctavum Beati Thomæ de Aquino de fato.

Opusculum vigesimumnonum, & alia quæ sequuntur usque ad quinquagesimum sextum, prætermittuntur eadem ratione, qua superius Opusculum decimumsextum omissum est. Vide Tom. 2. pag. 368.

EJUS-

EJUSDEM DOCTORIS OPUSCULUM QUINQUAGESIMUMSEPTIMUM,

Officium de Festo Corporis Christi, ad mandatum Urbani Papæ IV. dictum Festum instituentis.

ROMANI EDITORIS

Præloquium in Opusculum sequens.

Ex Chronica quæ appellatur Supplementum Chronicarum.

URbanus Papa IV. Pontificatu suscepto instituit sollemnitatem Corporis Christi cum processionibus, & octavis a cunctis fidelibus celebrari, pro quibus indulgentias maximas concessit, ejusque officium ex veteris testamenti figuris per Divum Thomam Aquinatum censuit esse fiendum. Hoc idem habetur in ejusdem Beati Thomæ legenda, & in pluribus aliis Chronicis, videlicet Ptolomæi Lucensis, Beati Antonini Archiepiscopi Florentini, & alibi. Hoc etiam probatum fuit in Apostolico Consistorio, in præsentia Domini Papæ Urbani V. dum de translatione corporis ejusdem Doctoris S. Thomæ tractaretur, quod fuit anno Domini 1479. Et tunc ejus corpus sanctissimum ad conventum Tholosanum Ordinis Prædicatorum translatum fuit. Nam ab ejus obitu felici usque ad illud tempus, in monasterio Fossæ novæ sub deposito jacuerat. Et quia ad instantiam Romani Pontificis illud officium dictavit, ideo secundum morem Romanæ curiæ ipsum composuit.

IN

IN FESTO CORPORIS CHRISTI

Ad primas Vesperas.

Antiph. Sacerdos in æternum Christus Dominus secundum ordinem Melchisedech, panem, & vinum obtulit. *Psalm.* Dixit Dominus.

Antiph. Miserator, & misericors Dominus escam dedit timentibus se in memoriam suorum mirabilium. *Psalm.* Confitebor.

Antiph. Calicem salutaris accipiam, & sacrificabo hostiam laudis. *Psalm.* Credidi.

Antiph. Sicut novellæ olivarum Ecclesiæ filii sint in circuitu mensæ Domini. *Psalm.* Beati omnes.

Antiph. Qui pacem ponit fines Ecclesiæ, frumenti adipe satiat nos Dominus. *Psalm.* Lauda Jerusalem.

CAPITULUM.

DOminus Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. ℟. Deo gratias.

℟. Homo quidam fecit cœnam magnam, & misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis, ut venirent: Quia parata sunt omnia.

℣. Venite comedite panem meum, & bibite vinum meum, quod miscui vobis. Quia. Gloria, Quia.

HYMNUS.

PAnge lingua glorioſi
Corporis myſterium,
Sanguiniſque pretioſi,

Quem in mundi pretium,
Fructus ventris generoſi
Rex effudit gentium.
Nobis datus, nobis natus
Ex intacta Virgine,
Et in mundo converſatus
Sparſo verbi ſemine,
Sui moras incolatus
Miro clauſit ordine.
In ſupremæ nocte cœnæ
Recumbens cum fratribus,
Obſervata lege plene
Cibis in legalibus,
Cibum turbæ duodenæ
Se dat ſuis manibus.
Verbum caro panem verum,
Verbo carnem efficit,
Fitque ſanguinis Chriſti merum,
Et ſi ſenſus deficit,
Ad firmandum cor ſincerum
Sola fides ſufficit.
Tantum ergo Sacramentum
Veneremur cernui:
Et antiquum documentum
Novo cedat ritui:
Præſtet fides ſupplementum
Senſuum defectui.
Genitori, Genitoque
Laus, & jubilatio,
Salus, honor, virtus quoque
Sit & benedictio:
Procedenti ab utroque
Compar ſit laudatio. Amen.
℣. Panem de cœlo præſtitiſti eis.
℟. Omne delectamentum in ſe habentem.

Ad Magnificat, *Antiph.*

O quam ſuavis eſt Domine, ſpiritus tuus, qui ut dulcedinem tuam in filios demonſtrares, pane ſua-

ſuaviſſimo de cœlo præſtito eſurientes reples bonis, faſtidioſos divites dimittis inanes.

ORATIO.

DEus qui nobis ſub Sacramento mirabili paſſionis tuæ memoriam reliquiſti, tribue quæſumus, ita nos corporis, & ſanguinis tui ſacra myſteria venerari, ut redemptionis tuæ fructum in nobis jugiter ſentiamus, Qui vivis &c.

Ad Complet. *Antiph.* Miſerere. *Pſalm.* Cum invocarem, *cum ceteris*.

Ad Nunc dimittis. *Antiph.* Alleluja. Alleluja. Panis quem ego dedero Allel. caro mea eſt pro mundi vita. All. All.

AD MATUTINUM.

Invitator. Chriſtum Regem adorémus dominantem gentibus, Qui ſe manducantibus dat ſpiritus pinguedinem.

Pſalm. Venite.

HYMNUS.

SAcris ſollemniis juncta ſint gaudia,
Et ex præcordiis ſonent præconia;
Recedant vetera, nova ſint omnia,
Corda, voces, & opera.
Noctis recolitur cœna noviſſima
Qua Chriſtus creditur agnum & azyma
Dediſſe fratribus, juxta legitima
Priſcis indulta patribus.
Poſt agnum typicum, expletis epulis,
Corpus Dominicum datum diſcipulis,
Sic totum omnibus, quod totum ſingulis,
Ejus fatemur manibus.
Dedit fragilibus Corporis ferculum,
Dedit & triſtibus Sanguinis poculum,

BIBLIOTECA D. F. MONTEFUSCO (Av)

Dicens: Accipite, quod trado, vaſculum,
Omnes ex eo bibite.
Sic ſacrificium iſtud inſtituit,
Cujus officium committi voluit
Solis Presbyteris, quibus ſic congruit,
Ut ſumant, & dent ceteris.
Panis Angelicus fit panis hominum,
Dat panis cœlicus figuris terminum;
O res mirabilis! manducat Dominum
Pauper, ſervus, & humilis.
Te Trina Deitas Unaque poſcimus,
Sic nos tu viſita, ſicut te colimus:
Per tuas ſemitas duc nos quo tendimus,
Ad lucem, quam inhabitas. Amen.

IN PRIMO NOCTURNO.

Antiph. Fructum ſalutiferum guſtandum dedit Dominus mortis ſuæ tempore.

Pſalm. Beatus vir.

Antiph. A fructu frumenti, & vini multiplicati fideles in pace Chriſti requieſcunt.

Pſalm. Cum invocarem.

Antiph. Communione calicis, quo Deus ipſe ſumitur, non vitulorum ſanguine congregavit nos Dominus.

Pſalm. Conſerva.

℣. Panem cœli dedit eis.

℟. Panem Angelorum manducavit homo.

LECTIO I.

IMmenſa divinæ largitatis beneficia exhibita populo Chriſtiano inæſtimabilem ei conferunt dignitatem. Neque enim eſt, aut fuit aliquando tam grandis natio, quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut adeſt nobis Deus noſter. Unigenitus ſiquidem Dei filius ſuæ divinitatis volens

nos

nos esse participes, naturam nostram assumpsit, ut homines Deos faceret factus homo. Et hoc insuper quod de nostro assumpsit, totum nobis contulit ad salutem. Corpus namque suum pro nostra reconciliatione in ara crucis hostiam obtulit Deo Patri. Sanguinem suum fudit in pretium simul, & lavacrum, ut redempti a miserabili servitute, a peccatis omnibus mundaremur.

℟. Immolabit hœdum multitudo filiorum Israel ad vesperam Paschæ. Et edent carnes, & azymos panes.

℣. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis. Et edent.

LECTIO II.

UT autem tanti beneficii jugis in nobis maneret memoria, corpus suum in cibum, & sanguinem suum in potum sub specie panis, & vini sumendum fidelibus dereliquit. O pretiosum, & admirandum convivium, salutiferum, & omni suavitate repletum! Quid enim hoc convivio pretiosius esse potest, in quo non carnes vitulorum, & hircorum, ut olim in lege, sed nobis sumendus proponitur Christus verus Deus. Quid hoc Sacramento mirabilius? In ipso namque panis, & vinum in Christi corpus, & sanguinem substantialiter convertuntur. Ideoque Christus Deus, & homo perfectus, sub modici panis, & vini specie continetur.

℟. Comedetis carnes, & saturabimini panibus. Iste est panis, quem dedit vobis Dominus ad vescendum.

℣. Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Iste.

LECTIO III.

MAnducatur itaque a fidelibus, ſed minime laceratur, quinimmo diviſo Sacramento integer ſub qualibet diviſionis particula perſeverat. Accidentia autem ſine ſubjecto in eodem ſubſiſtunt, ut fides locum habeat, dum viſibile inviſibiliter ſumitur aliena ſpecie occultatum, & ſenſus a deceptione reddantur immunes, qui de accidentibus judicant ſibi notis. Nullum etiam Sacramentum eſt iſto ſalubrius, quo purgantur peccata, virtutes augentur, & mens omnium ſpiritualium chariſmatum abundantia impinguatur. Offertur in Eccleſia pro vivis & mortuis, ut omnibus proſit, quod eſt pro ſalute omnium inſtitutum.

℟. Reſpexit Helias ad caput ſuum ſubcinericium panem, qui ſurgens comedit, & bibit. Et ambulavit in fortitudine cibi illius Uſque ad montem Dei.

℣. Si manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Et ambu. Gloria. Uſque.

IN SECUNDO NOCTURNO.

Antiph. Memor ſit Dominus ſacrificii noſtri, & holocauſtum noſtrum pingue fiat.

Pſalm. Exaudiat.

Antiph. Paratur nobis menſa Domini adverſus omnes qui tribulant nos.

Pſalm. Dominus regit.

Antiph. In voce exultationis reſonent epulantes in menſa Domini.

Pſalm. Quemadmodum.

℣. Cibavit eos ex adipe frumenti.

℟. Et de petra melle ſaturavit eos.

LE-

LECTIO IV.

SUavitatem denique hujus Sacramenti nullus exprimere sufficit, per quod spiritualis dulcedo in suo fonte gustatur, & recolitur memoria illius, quam in sua passione Christus monstravit, excellentissimæ charitatis. Unde ut arctius hujusmodi charitatis immensitas fidelium cordibus infigeretur, in ultima cœna quando Pascha cum discipulis celebrato transiturus erat de hoc mundo ad Patrem, hoc Sacramentum instituit tamquam passionis suæ memoriale perenne, figurarum veterum impletivum, miraculorum ab ipso factorum maximum, & de sua contristatis absentia solatium singulare reliquit.

℟. Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. Litigabant ergo Judæi dicentes. Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum?

℣. Locutus est populus contra Dominum, Anima nostra nauseat super cibo isto leviſſimo. Quomodo.

LECTIO V.

COnvenit itaque devotioni fidelium sollemniter recolere institutionem tam salutiferi, tamque mirabilis Sacramenti, ut ineffabilem modum divinæ præsentiæ in Sacramento visibili veneremur, & laudetur Dei potentia, quæ in Sacramento eodem tot mirabilia operatur: nec non & de tam salubri, tamque suavi beneficio exolvantur Deo gratiarum debitæ actiones. Verum etsi in die cœnæ, quando Sacramentum prædictum noscitur institutum, inter Missarum sollemnia de institutione ipsius specialis mentio habeatur, totum tamen residuum ejusdem diei officium ad

Chriſti paſſionem pertinet, circa cujus venerationem Eccleſia illo tempore occupatur. Ut autem integro celebritatis officio inſtitutionem tanti Sacramenti recoleret plebs fidelium, Romanus Pontifex Urbanus IV. hujus Sacramenti devotione affectus, pie ſtatuit præfatæ inſtitutionis memoriam prima quinta feria poſt octavas Pentecoſtes a cunctis fidelibus celebrari, ut qui per totum anni circulum hoc Sacramento utimur ad ſalutem, ejus inſtitutionem illo tempore ſpecialiter recolamus, quo Spiritus Sanctus corda diſcipulorum edocuit ad plene cognoſcenda hujus myſteria Sacramenti. Nam & in eodem tempore cœpit hoc Sacramentum a fidelibus frequentari.

℟. Cœnantibus illis accepit Jeſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & ait. Accipite, & comedite, Hoc eſt corpus meum.

℣. Dixerunt viri tabernaculi mei, quis det de carnibus ejus ut ſaturemur? Accipite.

LECTIO VI.

UT autem prædicta quinta feria, & per octavas ſequentes ejus ſalutaris inſtitutionis honorificentius agatur memoria, & ſollemnitas de hoc celebrior habeatur, loco diſtributionum materialium, quæ in Eccleſiis cathedralibus largiuntur exiſtentibus horis canonicis nocturnis pariterque diurnis, præfatus Romanus Pontifex eis qui hujuſmodi horis in hac ſollemnitate perſonaliter in Eccleſiis interfuerint, ſtipendia ſpiritualia Apoſtolica largitione conceſſit, quatenus per hæc fideles ad tanti feſti celebritatem avidius & copioſius convenirent. Omnibus igitur vere pœnitentibus, & confeſſis, qui matutinali officio hujus feſti præſentialiter in Eccleſia ubi celebrabitur aderunt, centum dies, qui vero Miſſæ totidem. Illis autem qui interfuerint in primis ipſius

feſti

festi vesperis similiter centum. Qui vero in secundis totidem. Eis quoque qui Primæ, Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, ac Completorii aderunt officiis, pro qualibet ipsarum quadraginta. Illis vero qui per ipsius festi octavas in matutinalibus vespertinis Missæ, ac horarum prædictarum officiis præsentes extiterint, singulis diebus octavarum ipsarum centum dies de injunctis sibi pœnitentiis relaxando indulgentiam tribuit perpetuis temporibus duraturam.

℟. Accepit Jesus calicem postquam cœnavit dicens. Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, Hoc facite in meam commemorationem.

℣. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. Hic. Gloria. Hoc.

IN TERTIO NOCTURNO.

Antiph. Introibo ad Altare Dei, sumam Christum qui renovat juventutem meam. *Psalm.* Judica me Deus.

Antiph. Cibavit nos Dominus ex adipe frumenti, & de petra melle saturavit nos. *Psalm.* Exultate Deo.

Antiph. Ex Altari tuo Domine Christum sumimus, in quem cor, & caro nostra exultant. *Psalm.* Quam dilecta.

℣. Educas panem de terra.

℟. Et vinum lætificet cor hominis.

LECTIO VII.

Secundum Joannem.

IN illo tempore, dixit Jesus Discipulis suis, & turbis Judæorum: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Et reliqua.

He-

Homilia Beati Auguſtini Epiſcopi.

CUm enim cibo, & potu id appetant homines, ut non eſuriant, neque ſitiant, hoc veraciter non præſtat niſi iſte cibus, & potus, qui eos, a quibus ſumitur, immortales, & incorruptibiles facit, ideſt ipſa ſocietas Sanctorum, ubi pax erit, & unitas plena atque perfecta. Propterea quippe, ſicut ante nos intellexerunt homines Dei, Dominus noſter Jeſus Chriſtus corpus, & ſanguinem ſuum in eis rebus commendavit, quæ ad unum aliquid rediguntur. Ex multis namque granis unus panis conficitur, & ex multis racemis vinum confluit.

℟. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, In me manet, & ego in illo.

℣. Non eſt alia natio tam grandis, quæ habeat Deo appropinquantes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt nobis. In me,

LECTIO VIII.

DEnique jam exponit quomodo id fiat quod loquitur, & quid ſit manducare corpus ejus, & ſanguinem bibere. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Hoc eſt ergo manducare illam eſcam, & illum bibere potum, in Chriſto manere, & illum manentem in ſe habere. Ac per hoc qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio non manducat ſpiritualiter ejus carnem, licet carnaliter, & viſibiliter premat dentibus Sacramenta corporis, & ſanguinis Chriſti. Sed magis tantæ rei Sacramentum ad judicium ſibi manducat, & bibit, qui immundus præſumit ad Chriſti accedere Sacramentum, quod alius non digne ſumit, niſi qui mundus eſt, de quibus dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.

℟.

℟. Misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem, Et qui manducat me, vivet propter me.

℣. Cibavit eum Dominus pane vitæ, & intellectus. Et qui.

LECTIO IX.

SIcut me misit, inquit, vivens Pater, & ego vivo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse vivet propter me. Non enim Filius participatione Patris fit melior, qui est Patri æqualis, sicut participatione Filii per unitatem corporis, & sanguinis, quam illa manducatio, potatioque significat, nos efficit meliores. Vivimus ergo nos propter ipsum, manducantes eum, idest per Christum accipientes vitam æternam, quam non habemus ex nobis. Vivit autem ipse propter Patrem missus ab eo, quia semetipsum exinanivit, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse vivet propter me: ac si diceret: Et ego vivo propter Patrem, idest ut ad illum tamquam ad majorem referam vitam meam, exinanitio mea fecit, in qua me misit: ut autem quisque vivat propter me, participatio facit qua manducat me. Ego autem humiliatus vivo propter Patrem, & ille erectus vivit propter me. Non de ea natura dixit, qua semper est æquàlis Patri, sed de ea in qua minor factus est Patre, de qua etiam superius dixit: Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio vitam habere in semetipso.

℟. Unus panis, & unum corpus multi sumus. Omnes qui de uno pane & de uno calice participamus.

℣. Parasti in dulcedine tua pauperi Deus, qui habitare facis unanimes in domo. Omnes. Gloria. Participamus. ℣. Co-

℣. Comedi favum meum cum melle meo.
℟. Bibi vinum meum cum lacte meo.

IN LAUDIBUS.

Antiph. Sapientia ædificavit ſibi domum, miſcuit vinum, & poſuit menſam. Alleluja. *Pſalm.* Dominus regnavit.

Antiph. Angelorum eſca nutriviſti populum tuum, & panem de cœlo præſtitiſti eis, Alleluja.

Antiph. Pinguis eſt panis Chriſti, & præbebit delicias regibus, Alleluja.

Antiph. Sacerdotes Dei incenſum, & panes offerunt Deo, Alleluja.

Antiph. Vincenti dabo manna abſconditum, & nomen novum, Alleluja.

CAPITULUM.

Dominus Jeſus, &c. *ut in primis Veſperis.*

HYMNUS.

VErbum ſupernum prodiens,
Nec Patris linquens dexteram,
Ad opus ſuum exiens
Venit ad vitæ veſperam.
In mortem a diſcipulo
Suis tradendus æmulis,
Prius in vitæ ferculo
Se tradidit diſcipulis.
Quibus ſub bina ſpecie
Carnem dedit, & ſanguinem,
Ut duplicis ſubſtantiæ
Totum cibaret hominem.
Se naſcens dedit ſocium,
Conveſcens in edulium,
Se moriens in pretium,
Se regnans dat in præmium.

O salutaris hostia,
Quæ cœli pandis ostium,
Bella præmunt hostilia,
Da robur, fer auxilium.
Uni, trinoque Domino
Sit sempiterna gloria,
Qui vitam sine termino
Nobis donet in patria, Amen.
℣. Posuit fines tuos pacem.
℟. Et adipe frumenti satiat te.

Ad Benedictus. *Antiph.* Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi: si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.

Oratio ut in primis Vesperis.

Ad Primam, & ad omnes Horas, Antiphonæ Laudum, quarta excepta. ℟. Jesu Christe. ℣. Qui natus es de Virgine Maria, *& dicatur per totam octavam*

Ad Tertiam. Cap. Dominus Jesus. ℟. Panem cœli dedit eis, Alleluja, Allel. ℣. Panem Angelorum manducavit homo, Allel. Allel. Gloria. Panem ℣. Cibavit eos &c.

Ad Sextam. Cap. Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. ℟. Cibavit eos &c. Alleluja, Alleluja.

℣. Et de petra &c. Alleluja, Allel. Gloria. Cibavit.

℣. Educas panem.

Ad Nonam. Cap. Quicumque manducaverit panem, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini. ℟. Educas panem &c. Alleluja, Alleluja. ℣. Et vinum lætificet &c. Alleluja, Allel. Gloria. Educas.

℣. Posuit fines tuos pacem.

℟. Et adipe frumenti satiat te.

Ad Vesper. super Psalm. Antiphonæ Laudam. Psalm. Cap. Hym. ℣. Sicut in primis Vesperis.

Ad

Ad Magnificat, *Antiph.* O ſacrum convivium, in quo Chriſtus ſumitur, recolitur memoria paſſionis ejus, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur, Allel. Allel.

Oratio, ut in primis Veſperis.

Per Octavam Invitator. Chriſtum panem Angelorum, & hominum. Venite adoremus.

Ad Benedictus. *Antiph.* Ego ſum panis vivus, qui de cœlo deſcendi, qui manducat ex hoc pane, vivet in æternum.

Ad Magnificat, *Antiph.* Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſereator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe:

Cetera omnia fiant, ſicut in die.

AD MISSAM.

CIbavit eos ex adipe frumenti, Alleluja: & de petra melle ſaturavit eos, Alleluja, Alleluja, Alleluja.

℣. Exultate Deo adjutori noſtro, jubilate Deo Jacob. Gloria Patri &c.

GLORIA IN EXCELSIS, &c.

Oratio.

DEus, qui nobis ſub Sacramento mirabili paſſionis tuæ memoriam reliquiſti, tribue quæſumus, ita nos corporis, & ſanguinis tui ſacra myſteria venerari, ut redemptionis tuæ fructum in nobis jugiter ſentiamus, Qui vivis &c.

Lectio Epiſtolæ Beati Pauli Apoſtoli, ad Corinthios.

FRatres, Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jeſus in in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias

tias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine: hoc facite quotiescumque sumitis in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Itaque quicumque manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit non dijudicans corpus Domini.

℟. Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das illis escam in tempore opportuno.

℣. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione, Alleluja.

℣. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus: qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in eo.

SEQUENTIA.

Lauda Sion Salvatorem,
Lauda ducem, & pastorem
In hymnis, & canticis.
Quantum potes, tantum aude,
Quia major omni laude,
Nec laudare sufficis.
Laudis thema specialis,
Panis vivus, & vitalis
Hodie proponitur.
Quem in sacræ mensa cœnæ,
Turbæ fratrum duodenæ,
Datum non ambigitur.

Sit

Sit laus plena, ſit ſonora,
Sit jucunda, ſit decora
Mentis jubilatio.
Dies enim ſollemnis agitur,
In qua menſæ prima recolitur
Hujus inſtitutio.
In hac menſa novi Regis,
Novum Paſcha novæ legis
Phaſe vetus terminat.
Vetuſtatem novitas,
Umbram fugat veritas,
Noctem lux eliminat.
Quod in cœna Chriſtus geſſit,
Faciendum hoc expreſſit
In ſui memoriam.
Docti ſacris inſtitutis,
Panem vinum in ſalutis
Conſecramus hoſtiam.
Dogma datur Chriſtianis,
Quod in carnem tranſit panis,
Et vinum in ſanguinem.
Quod non capis, quod non vides,
Animoſa firmat fides
Præter rerum ordinem.
Sub diverſis ſpeciebus,
Signis tantum, & non rebus,
Latent res eximiæ.
Caro cibus, ſanguis potus,
Manet tamen Chriſtus totus
Sub utraque ſpecie.
A ſumente non conciſus,
Non confractus, non diviſus,
Integer aſſumitur.
Sumit unus, ſumunt mille,
Quantum iſti tantum ille,
Nec ſumptus conſumitur.
Mors eſt malis, vita bonis,
Vide paris ſumptionis

Quam

Quam sit dispar exitus.
Fracto demum Sacramento
Ne vacilles, sed memento
Tantum esse sub fragmento,
Quantum toto tegitur.
Nulla rei fit scissura,
Signi tantum fit fractura,
Qua nec status, nec statura
Signati minuitur.
Ecce panis Angelorum,
Factus cibus viatorum,
Vere panis filiorum,
Non mittendus canibus.
In figuris præsignatur,
Cum Isaac immolatur,
Agnus Paschæ deputatur,
Datur manna patribus.
Bone pastor, panis vere,
Jesu nostri miserere,
Tu nos pasce, nos tuere,
Tu nos bona fac videre,
In terra viventium.
Tu qui cuncta scis, & vales,
Qui nos pascis hic mortales.
Tuos ibi commensales,
Coheredes, & sodales,
Fac sanctorum civium, Amen.

Secundum Joannem.

IN illo tempore, Dixit Jesus Discipulis suis, & turbis Judæorum: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse vivet propter me. Hic est panis qui de cœlo descendit. Non sicut manducave-

runt patres vestri manna, & mortui sunt: qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

Credo.

Offertorium. Sacerdotes incensum Domini, & panes offerunt Deo, & ideo sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen ejus, Alleluja.

Secreta.

Ecclesiæ tuæ, quæsumus Domine, unitatis, & pacis propitius dona concede, quæ sub oblatis muneribus mystice designantur.

Præfatio. Quia per incarnati.

Sanctus. Divinum mysterium semper declaratur, & mens infidelium tumens excæcatur, firma spes credentium fide roboratur.

Sanctus. Fides est summopere credere in Deum, panem sanctum edere, & tractare eum: jubens dicit. Sumite, Hoc est corpus meum.

Sanctus. Panis prius cernitur, sed dum consecratur, caro tunc efficitur Christi, sic mutatur quomodo convertitur, Deus operatur.

Dominus Deus Sabaoth. De vino similiter si sit benedictum, & tunc est veraciter sanguis Christi dictum: credamus communiter verum, & non fictum.

Pleni sunt cœli, & terra gloria tua: hosanna in excelsis. Nobis celebrantibus istud Sacramentum, & cunctis fidelibus fiat nutrimentum, Judæis negantibus sit in detrimentum. *Benedictus qui venit in nomine Domini hosanna in excelsis*.

Communio. Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis donec veniat. Itaque, quicumque manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini, Alleluja.

Post

Poſt communio. Fac nos, quæſumus Domine, divinitatis tuæ ſempiterna fruitione repleri, quam pretioſi corporis, & ſanguinis tui temporalis perceptio præfigurat, Qui vivis & regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus, Per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Explicit Opuſculum quinquageſimumſeptimum S. Thom. de Aquin.

EJUSDEM DOCTORIS

OPUSCULUM

QUINQUAGESIMUMOCTAVUM,

De venerabili Sacramento Altaris.

CAP. I.

De tribus cauſſis inſtitutionis Sacramenti Corporis Chriſti.

Enite, comedite Panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis. Prov. 9. His verbis Dominus nos invitat ad ſalutare convivium, in quo præparavit pretioſum cibum, ſcilicet corpus, & ſanguinem ſuum, juxta illud Prov. 6: Cauſſam tuam tracta cum amico tuo, & ſecretum ne reveles extraneo. Res ſecreta eſt altaris Sacramentum, quaſi ſacrum ſecretum, cujus cauſſa non infidelibus, ſed fidelibus eſt revelanda. Nota quod cauſſa inſtitutionis eſt triplex, ſcilicet memoria Sal-

vatoris, ſacrificium altaris, cibus hominis. Hæc tria diſpoſuit in hoc Sacramento divina ſapientia contra tria vetera mala, ſcilicet contra oblivionem Dei, contra debitum rapinæ alienæ rei, contra corruptiones pomi mortiferi. Primi enim parentes in hæc tria mala inciderunt ſerpentina fraude decepti, & per eos ſucceſſores ſunt depravati. De primo, Eccl. 10: Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare a Deo, quoniam ab eo, qui fecit illum, receſſit cor ejus; ſcilicet per oblivionem in occupatione damnoſæ negotiationis cum ſerpente: quod ſæpe adhuc quibuſdam ſtultis ſolet evenire. De ſecundo, Gen. 3: Videns mulier lignum quod eſſet bonum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile, tulit de fructu, & comedit, deditque viro ſuo: & ſic ambo rapinam commiſerunt. Hujus rapinæ ſimilitudinem faciunt, qui in uſu creaturarum, & rerum per alium juſtitiæ menſuram excedunt. De tertio, Gen. 3: De ligno ſcientiæ boni, & mali ne comedas; in quacumque enim die comederis ex eo, morte morieris: & in bono immortalitatis corporis, Pſalm. 13: Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt. Sic qui peccati venenum in uſum ſumunt, animas occidunt, & corrumpunt. Igitur contra triplex vetus malum inſtitutum eſt hoc Sacramentum. Luc. 22: Accipite & comedite, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Ecce prima cauſſa, ſcilicet memoria Salvatoris contra oblivionem. Quod pro vobis tradetur, ideſt, ut agnus Dei offerretur. Ecce ſecunda cauſſa, ſcilicet ſacrificium altaris contra rapinam. Accipite, & comedite. Ecce tertia, ſcilicet cibus medicinalis contra corruptionem. Memoria ergo Salvatoris contra oblivionem eſt prima cauſſa, ut hoc ſcilicet admoniti, totam mentem,

tem, & omnes ſenſus noſtros quos a Deo avertimus, & cum pravis quandoque cogitationibus, & delectationibus vagari permiſimus, a noxiis abſtrahentes integraliter ad Deum referamus. Hinc dicit, Hoc facite in meam commemorationem. Euſebius: Quia corpus aſſumptum Dominus ablaturus erat ab oculis, & illaturus ſideribus, neceſſarium erat ut die cœnæ Sacramentum nobis ſui corporis, & ſanguinis conſecraret, ut offerretur jugiter per myſterium, quod offerebatur ſemel in pretium, & perennis victima viveret in memoria, & ſemper præſens eſſet in gratia. Nota, ad habendam ſemper memoriam Salvatoris cogunt nos tria argumenta ſuæ charitatis, ſcilicet remiſſio peccatorum, redemptio impignoratorum, continuatio beneficiorum. De primo, Iſa. 43: Ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor, reduc me in memoriam. De ſecundo, Eccleſiaſtic. 29: Gratiam fidejuſſoris tui ne obliviſcaris: quin ſcilicet eum pro ea diligas, & quin orationibus, & bonis operibus debitum ei reddas. Cantic. 5: Aperi mihi ſoror mea, amica mea, quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium. Aperi mihi, ideſt ſuſcipe me in mentem tuam in memoriam, & dilectionem, quia caput meum, ſcilicet divinitas, plenum eſt rore, ideſt miſericordia ad dimittendum peccata; & cincinni mei, ideſt humanitas, guttis noctium, ideſt effuſione ſudoris lacrymarum, & ſanguinis paſſionum, ad redimendum hæreditatem tuam pro ſatisfactione peccatorum tuorum impignoratam. De tertio, Deuter. 8: Obſerva, & cave ne quando obliviſcaris Domini Dei tui, & negligas mandata ejus, ne poſtquam comederis, & biberis, & ſatiatus fueris, habueriſque cunctarum rerum copiam, elevetur cor tuum, & non reminiſcaris Domini Dei tui. Gloſſa Eccleſiaſt. 27:

Sicut nullum momentum eſt quo non utitur homo Dei bonitate, ita ſemper debet eſſe in memoria præſens. Secunda cauſſa inſtitutionis eſt ſacrificium altaris contra quamdam quotidianam delictorum noſtrorum rapinam, ut ſicut corpus Domini ſemel oblatum eſt in cruce pro debito originali, ſic offeratur jugiter pro noſtris quotidianis delictis in altari, & habeat in hoc Eccleſia munus ad placandum ſibi Deum ſuper omnia legis ſacrificia pretioſum, & acceptum. Mala. 3: Placebit Domino ſacrificium Juda, & Hieruſalem quaſi regis, & militiæ; ideſt Chriſti, & Eccleſiæ. Alexander Papa: Nihil in ſacrificiis Eccleſiæ majus eſſe poteſt quam corpus, & ſanguis Chriſti. Nec ulla oblatio hac potior eſt, ſed omnes præcellit, quæ pura conſcientia Deo offerenda eſt, & pura mente ſumenda. Et ſicut potior eſt præ cæteris, ita potius venerari debet. Ad hoc ſacrificium approbandum notatur triplex ratio mutandi vetus ſacrificium. Prima auctoris noſtri ſacrificii potentia, ſcilicet Chriſti, qui non ſolum ex eo quod eſt Dominus, & Rex univerſæ terræ, ſed ex ſummi ſacrificii ad eum tranſlatione potuit, & debuit ſuum in melius ſacrificium commutare. Pſal. 109: Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, &c. Non dicit ſecundum ordinem Aaron, vel ſecundum ritum Levitarum, qui obtulerunt carnes hircorum, & taurorum, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech, qui obtulit panem, & vinum; Heb. 8: Quod fuit neceſſarium ſecundum ordinem Melchiſedech alium exurgere Sacerdotem, & non ſecundum ordinem Aaron. Translato enim Sacerdotio neceſſe eſt ut legis translatio fiat. Manifeſtum eſt autem quod ex tribu Juda ortus eſt Dominus, de qua ſecundum legem non erant Sacerdotes. Secunda eſt debitorum noſtrorum exigentia. Tam magnum enim erat debitum primorum parentum ex rapi-

næ magnitudine, ex raptoris ingratitudine, ex læsi scilicet Creatoris majestate, quod non solum legis sacrificia, sed totus mundus cum omni creatura non sufficit pro satisfactione. Ad Hebr. 10: Christus ingrediens mundum dicit, Hostiam, & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi. Glossa: Ingrediens, idest homo factus, dicit: Hostiam de animalibus, & oblationem de aliis rebus noluisti, idest non placuerunt tibi: corpus autem, quod præ omnibus sacrificiis est, quia sine peccato, aptasti mihi, idest aptum, & idonem dedisti mihi vivendo, quod pro omni redemptione valeat offerri. Psalm. 58: Quæ non rapui, tunc exolvebam: quando scilicet pro debitis omnium sufficiens sacrificium in cruce offerebam. Tertia ratio mutandi est ipsorum sacrificiorum legis insufficientia. Et hoc probatur a tribus, quia scilicet Deo non placuerunt, quia peccata non abstulerunt, quia gratiam non contulerunt. De primo, Hierem. 6: Holocausta vestra non sunt accepta, victimæ vestræ non placuerunt mihi. Oseæ 6: Misericordiam volo, & non sacrificium. De secundo, Psalm. 29: Holocaustum & pro peccato non postulasti. Ad Rom. 3: Ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram Deo. Ad Heb. 10: Impossibile est sanguine hircorum auferri peccata. De tertio, Ezechiel. 20: Dedi præcepta non bona, & judicia in quibus non vivent: præcepta non bona, idest minus bona, & sacrificia, scilicet cæremonialia, in quibus non vivent, quia vitam gratiæ non conferebant. Ad Heb. 12. cap: Reprobatio quoque fit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus, & inutilitatem, quasi propter ejus sterilitatem, quia non conferebat gratiam. Tertia institutionis causa est cibus hominis. Cibus, inquam, medicinalis contra pomi mortiferi corruptionem, quæ tam prava infusa est per primos parentes

humano generi, ut eſſet incurabilis, niſi ſubveniretur medicina optima, quam poſſet facere prudentia Dei. Eccleſiaſtic. 38: Altiſſimus de terra, (ideſt carne Virginis) creavit medicinam, & vir prudens non abhorrebit eam. Ambroſius: Corpus Chriſti medicina ſpiritualis eſt, quæ cum reverentia deguſtata ſibi devotos purificat. Ad cognoſcendum rationem neceſſitatis medicinæ corporis Chriſti, ſciendum quod ſerpens malignus infudit homini per venenum cibi vetiti triplicem corruptionem in anima, ſcilicet tenebras ignorantiæ, in corpore morbum pravæ concupiſcentiæ, & mortem utrobique: contra hoc inſtitutum eſt corporis Chriſti medicamentum tenebras ignorantiæ illuſtrans, morbum concupiſcentiæ ſanans, & mortem noſtram mortificans. Propter hæc tria poteſt comparari triplici dulci cibo, & medicinali, ſcilicet melli propter primum, ficui propter ſecundum, fructui uvæ propter tertium. De primo Proverb. 34: Comede fili mel, quoniam bonum eſt. Mel corpus Chriſti dulce ſignificat. Hoc bonum eſt, quia tenebras mentis illuminat. Primi Reg. 14: Vidiſtis, quoniam illuminati ſunt oculi mei, eo quod guſtaverim paululum de melle. Iſajæ 7: Butyrum, & mel manducabit omnis qui relictus fuerit, ut ſcilicet ſciat reprobare malum, & eligere bonum. Pſal. 26: Dominus illuminatio mea &c. Accedite ad eum, & illuminamini. De ſecundo Hierem. 24: Ficus ficus bonas, bonas valde. Ficus bis dictæ dulce corpus Chriſti Dei, & hominis ſignificant. Hæ bis bonæ ſunt valde, quia mentem, & carnem a morbo pravæ concupiſcentiæ ſanant. Quarti Regum 20. Iſajas juſſit afferri maſſam ficorum, quam cum poſuit ſuper ulcus Regis, curatus eſt. Ulcus Regis eſt concupiſcentia carnalis, maſſa ficorum corpus Chriſti continens dulcedinem multorum bonorum ad medicinam malorum de-

ſide-

ſideriorum. De tertio, Lucæ 1: Benedictus fructus ventris tui; corpus ſcilicet Chriſti, quod eſt fructus vitæ valens ad deſtructionem gehennæ, & acquiſitionem vitæ æternæ. Proverb. 3: Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eam; ſcilicet ſapientiam Dei incarnatam. Hinc dicitur Oſeæ 13: Ero mors tua o mors. Joan. 6. cap: Ego ſum panis vitæ &c. Qui manducat meam carnem &c. Item: Qui manducat me, vivet propter me. Hilarius: Accepta carne Domini, & hauſto ſanguine, id efficitur ut nos in ipſo, & ipſe in nobis ſit. Hæc eſt ergo cauſſa vitæ noſtræ, quod in nobis carnalibus per carnem Chriſtum, qui vere vita eſt, manentem habemus, victuri per eum ea conditione, qua vivit ipſe per Patrem qui in eo eſt.

CAP. II.

De prima cauſſa inſtitutionis per ſe, ſcilicet memoria Salvatoris, & de præparatione ejus ad judicium.

VEnite comedite panem &c. Cauſſam tuam &c. Speciale. Item, In memoria æterna. Hoc facite in meam commemorationem. Lucæ, vigeſimoſecundo. Thema. Item, Eſtote parati, quia qua hora. Lucæ 12. Prima cauſſa inſtitutionis Sacramenti Dominici corporis eſt memoria Salvatoris, circa quam tria poſſunt quæri. Primo, quid mali ſequitur, ſi memoria Domini fuerit relicta. Et dicendum quod triplex, ſcilicet amiſſio gratiæ divinæ, ſubjectio poteſtatis diabolicæ, magna deformitas culpæ. De primo, Deuteronom. 32. Deum qui te genuit, dereliquiſti &c. Et ait, Abſcondam faciem meam, & conſiderabo; ideſt ſubtraham gratiam. Ubi fons perit, ri-

rivus areſcit. Iſajæ 13: Eris deſerta, quia obli-
ta es Dei creatoris tui. Eccleſiaſtici 20: Oratio
ſatuorum effundetur. De ſecundo, Judic. 4: Ob-
liti ſunt Dei ſui, & tradidit eos in manus Siſa-
ræ; id eſt poteſtati diaboli. Tobiæ 6: Qui con-
jugia ita ſuſcipiunt ut Deum a ſe, & a ſua men-
te excludant, in his habet poteſtatem dæmon. De
tertio, ad Rom. 1: Sicut non probaverunt, ideſt
noluerunt, Deum habere in notitia, tradidit il-
los in reprobum ſenſum, ut faciant ea quæ non
conveniunt. Et, heu, hoc ſæpe fit uſque ad mor-
tem. Pſalm. 9: Non eſt Deus in conſpectu ejus
&c. Joel 1: Computruerunt jumenta in ſtercore
ſuo. Jumenta impudica, & inſipientia ſunt homi-
nes ſtulti, carnales, Deum præ oculis non ha-
bentes. Hujuſmodi in ſtercore ſuo putreſcere, eſt
in luxuria, & aliis peccatis vitam finire. Secun-
do quæritur de quibus de noſtro Salvatore me-
moria ſit habenda. Et dicendum de tribus, de
præterito, de præſenti, de futuro. De præteri-
to, ut noſtri Redemptoris, quia propter nimiam
charitatem a morte mala, morte ſua liberavit nos.
De præſenti, ut omnium inſpectoris, qui per
occultam præſentiam omnia noſtra ſemper cer-
nit. De futuro, ut juſti judicis, qui per omni-
potentiam ſuam omne pravum incorrectum diſtri-
cte judicabit. De primo, Threnorum 3: Recor-
dare paupertatis meæ, & tranſgreſſionis; ideſt
maximæ humiliationis. Abſynthii, & fellis; ideſt
amaræ paſſionis. Ezechiel 9: Signa Thau ſuper
frontes virorum dolentium, & gementium ſuper
cunctis abominationibus, quæ fiunt in civitate
hac. Thau figuram crucis habet, ideſt paſſionis
Chriſti, quæ ſemper eſt bonis in mente ferenda.
De ſecundo, Pſal. 99: Scitote quoniam Domi-
nus ipſe eſt Deus; omnia ſcilicet implens, om-
nia videns, ubique præſens. Hinc ait, Provide-
bam Dominum in conſpectu meo ſemper. Pſal.

5. Ec-

5. Ecclesiastic. 39: Opera omnis carnis coram Domino, & non est quicquam absconditum ab oculis ejus. Cant. 2: En ipse stat post parietem nostrum; ideſt induitur parietem carnis nostræ: prospiciens per cancellos; quia licet intus degens occultus a nobis videri non possit, tamen omnia nostra videt. De tertio, Isaj. 30: Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor ejus, & gravis ad portandum. Ecce venit, ideſt attendite, quia cito veniet ad districtum judicium. Matth. 24: Vigilate &c. Hieronymus: Sive comedo, sive bibo, sive aliquid aliud facio, semper intonat in auribus meis quasi tuba vehemens vox illa terribilis, Surgite mortui, venite ad judicium. De omnibus tribus simul, Psal. 110: Memoriam fecit mirabilium suorum; quasi diceret: Dominus dedit nobis escam, scilicet seipsum ad memoriam suorum mirabilium: præteritorum, quod nos redemit: præsentium, quod omnia nostra respicit: futurorum, quod districte tandem judicabit. Tertio, quæritur quid valeat memoria nostri Salvatoris. Dicendum ad tria. Primæ enim rei, memoria, scilicet passionis Christi valet ad cor nostrum ejus amore inflammandum. Secundæ rei, scilicet ejus continuæ inspectionis, valet ad nos a peccato custodiendum. Tertiæ rei, scilicet districti judicis, valet ad excitandum nos ut præparemur contra futurum judicium. Primum facit nos bonum diligere, secundum malum odire, tertium imminens periculum præcavere. De primo, Lucæ 12: Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat? Ignem veni, ideſt causſam amoris misi in mundum beneficio passionis, quæ si pie recordata fuerit, amore magno cor accendit. Psalm. 38: Concaluit cor meum intra me &c. Bernardus: Super omnia te mihi reddit amabilem, Jesu bone, calix quem bibisti, opus redemptionis meæ. Idem:

Quan-

Quanto pro me Dominus factus eſt vilior, tanto mihi factus eſt carior. De ſecundo, Proverb. 8: Timor Domini odit malum. Timor, inquam, quo mens ſemper Deum præſentem, & omnia videntem attendit, a peccato cuſtodit: hinc e converſo, Eccleſiaſt. 23: Omnis homo qui tranſgreditur lectum ſuum contemnens animam ſuam dicens, quis me videt? tenebræ circumdant me; non intelligit quoniam omnia videt oculus Domini, & expellit a ſe timorem Dei. Ezechiel 8: Certe vidiſti, fili hominis, quæ ſeniores faciunt in tenebris. Dicunt enim non videt Dominus. Gloſſa: Si Dominum præſentem, & omnia videntem, & judicantem ſemper cogitaremus, aut vix, aut numquam peccaremus. Boetius: Magna nobis indicta eſt neceſſitas bene vivendi, cum agamus omnia ante oculos judicis cuncta cernentis. De tertio, Exod. 19: Sanctifica populum, & ſint parati in diem tertium: die enim tertio deſcendet Dominus coram omni plebe; quaſi diceret: Mementote, quia Dominus terribilis deſcendet ad diſtrictum judicium, & ideo eſtote parati in diem tertium. Primus dies eſt dies noſtræ nativitatis: ſecundus, noſtræ converſationis: tertius dies mortis, vel adventus diſtricti judicii. Luc. 12: Eſtote parati. In præparatione ad judicium debent tria notari, ſcilicet modus, providentia non præparatorum pœnam evadere, lucrum cum præparatis vitam æternam poſſidere. De primo, Eccle. 18: Ante judicium præpara juſtitiam tibi, ſcilicet pœnitentiam agendo. Matth. 3: Pœnitentiam agite. Appropinquabit enim regnum cœlorum, ideſt Regis cœleſtis judicium juſtum. Joel 2: Magnus dies Domini, & terribilis valde, quis ſuſtinebit eum? Nunc ergo dicit Dominus, Convertimini ad me &c. quaſi diceret, Apparate vos ad diem Domini pœnitentiam agendo, & peccata mundi non faciendo.

do. De ſecundo, Apocalyp. 18: Exite de Babylone populeus, & ne participes ſitis delictorum ejus, & de plagis ejus non accipietis. Exite de Babylone, ideſt præparate vos ad judicium pœnitentiam agendo, & peccata mundi non faciendo: & per talem providentiam evadetis ejus pœnam. Luc. 12: Si ſciret paterfamilias &c. Gloſſa: Neſciente patrefamilias, domum fur perfodit, quia dum a ſui cuſtodia ſpiritus dormit, improviſa mors carnis habitaculum irrumpit, & animam ad ſupplicia trahit. Furi autem reſiſteret, ſi vigilaret, & adventum judicis occulte prævenientem præcavens, judici pœnitendo occurreret, & ſic utique dormientium, ideſt non præparatorum pœnam evaderet. De tertio, Matt. 25: Cum fatuæ virgines, ideſt animæ non paratæ, irent emere ad forum diaboli cum Eva, vel cum Dina, ubi pro modica re dant multa bona, venit ſponſus, & quæ paratæ erant &c. Ecce triplex lucrum præparationis ad judicium, ſcilicet poſſeſſio cœleſtis regni, ſocietas amabilis ſponſi, delitiæ totius boni. Primum notatur ibi, Intraverunt: ſecundum ibi, Cum eo: tertium ibi, Ad nuptias. De primo, Matth. 25: Venite benedicti Patris. De ſecundo, 1. Theſſalon. 4: Semper cum Domino erimus; ſine quo nulli bene, cum quo nulli male eſſe poterit. Joan. 17: Pater, quos dediſti mihi, volo &c. Ut videant claritatem quam dediſti mihi. De tertio, Iſaj. 66: Gaudete cum Hieruſalem, ideſt cum beatorum omnium pacifica, & jucunda ſocietate, ut repleamini ab uberibus conſolationis ejus.

CAP.

CAP. III.

De ſecunda cauſſa inſtitutionis Sacramenti Euchariſtiæ, ſcilicet Sacrificio Altaris.

VEnite comedite &c. Item cauſſam tuam &c. Thema proprium. Sacrificium Juda, quaſi Regis, & militiæ, ideſt, Chriſti, & Eccleſiæ; Malach. 3. Secunda cauſſa inſtitutionis Sacramenti Dominici corporis eſt ſacrificium altaris. Circa quod ſacrificium notantur tria, ſcilicet forma offerendi, quæſtio de ſacrificio legali, & excellentia noſtri ſacrificii. De duobus primis hic poteſt dici, de tertio in ſequenti. Primo notatur forma, & hæc eſt triplex. Prima in oblationum veterum præfiguratione, ſecunda in humanæ formæ veritate, tertia in panis, & vini ſpecie. Prima eſt ſynagogæ commendata ſub lege, ſecunda charitatis divinæ oblata in cruce, tertia fidelis animæ conſecrata in menſa Eccleſiæ. Prima data eſt in ſignum, ſecunda in pretium, tertia in ſolatium. De prima Levitici 4: Si omnis Iſrael per ignorantiam peccaverit, offerat pro peccato ſuo vitulum; ideſt Chriſtum, dicit Gloſſa. Hoc autem non erat in perſona, ſed in figura; Exodi 12. Similiter agnus immaculatus, quem occidebant in Paſcha, & ejus carnes edebant, figura Chriſti erat, ut dicit Gregorius. De ſecunda forma Iſajæ 53: Sicut ovis ad occiſionem ductus, vulneratus eſt propter, & cet. Oblatus eſt, quia ipſe voluit. Hoc vere ſecundum formam humanam in cruce. Hebræorum 10: Sanctificati ſumus per oblationem corporis Jeſu Chriſti ſemel; ſcilicet in cruce. De tertia. Pſal. 109: Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Qui ut dicitur Geneſis 14. obtulit panem, & vinum: ſic Chriſtus dat corpus, & ſanguinem ſuum in ſacrificio alta-

altaris ſub panis, & vini ſpecie. Matthæi 26: Accepit Jeſus panem, & benedixit, & ait: Hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem, id eſt vaſculum cum vino, gratias egit dicens, Hic eſt ſanguis meus &c. Secundo notatur brevis quæſtio de ſacrificio legali, in qua tria fiunt. Primo, contra inſufficientiam, quæ imponitur ſacrificiis legalibus, opponitur: ſecundo, contrarietas ſolvitur: tertio cauſſa illius ſacrificii aſſignatur. Primo contra inſufficientiam, quod Deo non placuerunt, & quod peccata non abſtulerunt, ſecundum illud Hieremiæ 6: Holocauſta veſtra non ſunt accepta, victimæ veſtræ non placuerunt mihi. Et contra his ſimiliter opponitur. Levitici 4: Si peccaverit autem quis de populo terræ, offeret capram immaculatam, & adolebit eam Sacerdos ſuper altare in odorem ſuavitatis Domino, & dimittetur ei. Ergo videtur, quod vetus ſacrificium placuerit Deo, & propter hoc peccata dimiſit. Hebræorum 11: Omnia pene in ſanguine mundantur ſecundum legem, & per ſanguinem animalium ſacrificatorum remittuntur peccata delinquentium. Ergo illa ſacrificia Deo placuerunt, & peccata dimiſerunt. Secundo, horum contrarietas ſic poteſt ſolvi. In ſacrificio ſemper tria fuerunt, ſcilicet ipſum ſacrificium, perſonæ offerentium, peccatorum remiſſio. In ſingulis iſtorum duo attendebantur in ſacrificio, caro, & ſanguis animalis quod offerebatur. Et præterea, multo melius, ſcilicet res ſpiritualis quæ ibi figurabatur, ut in agno, vel vitulo Chriſtus, in capra pœnitentia, in bove vita robuſta, & activa, in ave ſublimis, & contemplativa, & ſic de ceteris. Item, perſonæ offerentium duæ ſunt ſpecies, aliæ dignæ, aliæ indignæ. Indigni erant qui illa ſacrificia tantum carnaliter attendebant. Digni autem qui ea ſpiritualiter attendebant, & in eis Chriſtum figuratum, vel explicite, vel implicite

plicite credebant, & ſecundum intellectum ſpiritualem vitam ſuam regebant. Item, ibi erat remiſſio peccatorum, & hoc quantum ad duo, ſcilicet quantum ad pœnam, id eſt quantum ad legis irregularitatem: vel quantum ad culpam, id eſt quantum ad conſcientiæ maculam. His viſis, facile ſolvuntur quæ de ſacrificiis in Scripturis ſacris contraria dici videntur. Revera enim illa ſacrificia ſecundum ſe, ſcilicet opera operata, id eſt carnes, & ſanguis hircorum, nec placuerunt Deo, nec propter ea remiſit culpam quantum ad culpam, id eſt conſcientiæ maculam: ſed tamen apud homines remiſſa reputabantur quantum ad quamdam legis pœnam. Unde cum Apoſtolus uno loco dicat: Impoſſibile eſt ſanguine hircorum auferri peccata; & in alio: Omnia pene in ſanguine mundantur ſecundum legem: primum intelligendum eſt quantum ad animæ culpam; ſecundum quantum ad carnis pœnam: unde ad Hebræos 9: Sanguis hircorum, & vitulorum, & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis. Gloſſa; Sanctificat, id eſt a peccato mundat, id eſt a pœna legis, ad emundationem valent non animæ, ſed carnis. Verumtamen juſtorum ſacrificia non ſecundum ſe, ut dictum eſt, ſed propter fidem Salvatoris, quem in illis venturum, & pro redemptione mundi credebant, Deo placebant, & eis remiſſionem peccatorum quantum ad pœnam ſupradictam, & quantum ad culpam animæ valebant. Ad Gala. 3: Ex operibus legis non juſtificabitur homo, niſi per fidem Jeſu Chriſti. Hebræorum 11: Fide plurimam hoſtiam Abel, quam Cain obtulit Domino: plurimam, id eſt acceptabiliorem, & plus ſibi valentem. Intellexit enim, & credidit in agno, quem Deo obtulit, hoſtiam meliorem, id eſt Salvatorem, quod non Cain, & ceteri indigni. Geneſis 10: Reſpexit Dominus ad

Abel,

Abel, & ad munera ejus. Tertio, cauſſa inſtitutionis legalium ſacrificiorum eſt aſſignanda. Cum enim a Deo inſtituta ſint, qui nihil ſine cauſſa facit, & tamen mutanda erant, quæri poteſt cauſſa inſtitutionis eorum. Ad hoc breviter dicendum, quod licet per ſe non valuerant ad remiſſionem culpæ, tamen multum utilia fuerunt ad doctrinam ſapientiæ. Data ſunt quippe ſervis ad tempus tamquam ſigna rerum meliorum, & quaſi parvulis tamquam characteres librorum, in quorum proprietatibus, & modulis offerendi proficerent in diſciplina veræ fidei, ut adepta vera ſcientia, deficerent elementa, & collata veritate ceſſarent umbræ, & ſigna. Deuter. 11: Ponite verba mea in cordibus veſtris, & ſuſpendite pro ſigno in manibus, & ſcribite ea in poſtibus, & januis. Ponite in cordibus legalia, ſcilicet quantum ad moralia, quæ ſemper ſunt ſervanda: ſuſpendite ea pro ſigno in manibus, quantum ad manufacta tabernacula, & hujuſmodi, quæ pro tempore ſunt tollenda: ſcribite in poſtibus, & januis ſacrificia, ſcilicet oves, & boves quaſi litteras parvulorum, in quibus multa bona ſunt diſcenda, & præcipue ſcilicet fides Salvatoris, forma de moribus, ſpes de cœleſtibus. Primum poterant diſcere de ſacrificiis ovium: ſecundum in ſacrificio taurorum: tertium in ſacrificio animalium extra caſtra combuſtorum. De primo Iſajæ 53: Sicut ovis &c. Cum ergo ovis offerebatur, poterant tria de vera fide diſcere, ſcilicet Salvatoris innocentiam, manſuetudinem & humani generis per mortem Chriſti redemptionem. De ſecundo, Daniel 3; In ſpiritu humilitatis &c. Sicut in holocauſtis arietum, & taurorum. Cum ergo cornuta animalia in holocauſtum, id eſt per ardorem ignis in cinerem redigenda offerebantur, poterant de bonis moribus tria diſcere, ſcilicet ut dæmonibus, & vitiis reſiſterent, Dei, & pro-

ximi amore arderent, cordis, & corporis humilitatem in omnibus conſervarent. De tertio, Levitici 4. Hebræorum 12: Quorum animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra. Sanguis animalium ſignificat animas juſtorum. Cum hæc fiebant, poterant tria diſcere de ſpe obtinendæ cœleſtis gloriæ, quæ ſunt pœnitentia viventium, Salvatoris officium, bonorum ſuffragium. Primum diſcimus in illo, quod corpora extra caſtra cremabantur, quia ibi corpora cremare, eſt fideles extra delitias, & voluptates ſeculi pœnitentiam agere. Secundum in eo, quod ſanguis inferebatur per Pontificem in ſancta ſanctorum, quia hoc eſt animas juſtorum poſt hanc vitam beneficio Chriſti in cœlum aſſumi. Tertium in eo, quod ſanguis per Pontificem in ſancta delatus valuit ad remiſſionem peccatorum hominum vivorum: quia hoc eſt animas bonorum jam per Chriſtum in cœlum ſublevatas intercedere pro peccatis exulum adhuc in mundo relictorum. De primo ſecundæ Timoth: Fidelis ſermo. Nam ſi commortui ſumus, ſcilicet agendo pœnitentiam: & vivemus, recipiendo vitam æternam: ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus. Ad Romanos 8: Non ſunt condignæ paſſiones &c. Ecce quod pœnitentiam agere, & mala in hoc mundo ſuſtinere, valet ad ſpem obtinendæ cœleſtis gloriæ. De ſecundo, Joannis 14: Iterum venio, & accipiam vos ad me. Ecce quod Domini pietatis officium valet ad ſpem cœleſtium. Canticorum 5. dicunt hujuſmodi: Quo abiit dilectus tuus o pulcherrima mulierum? Reſpondit Beata Virgo: Dilectus meus deſcendit in hortum ſuum ad areolam aromatum, ut paſcat in hortis, & lilia colligat, id eſt animas beatas, vel caſtas de mundo aſſumat, & ad cœleſtia perducat. De tertio, Oſeæ 1: Ego exaudiam cœlum,

& illi exaudiant terram; id est sanctorum precibus qui sunt in cœlis, salvantur qui habitant in terris: ecce orationes sanctorum valent ad spem cœlestium. Apocalypsis 8 c: Ascendit fumus aromatum de orationibus, scilicet de manu Angeli coram Deo, quia scilicet sancti offerunt orationes pro nobis Christo, & Christus Patri suo, ut peccatorum recipiamus remissionem, & ad eorum perveniamus societatem.

CAP. IV.

De tertio circa sacrificium notando, scilicet sacrificii nostri excellentia.

VEnite comedite &c. Tertio notatur nostri sacrificii, scilicet corporis Christi excellentia, quæ præcellit omnia legis sacrificia, triplici ratione, scilicet honestatis, quo ad seculum, dignitatis, quo ad Deum; virtutis, quo ad suæ bonitatis effectum. Primo excellit ratione honestatis, quod probatur a tribus, ab exteriori specie, a virginali origine, a spirituali dulcedine. Primo, probatur hujusmodi honestas ab exteriori specie, quia sub nulla alia qualitate cibi posset tam munde, tam pulchre, tam honeste ministrari, sicut sub specie panis, & vini. Non enim sequuntur hoc inconvenientia multa, quæ sequebantur illa cruenta legis sacrificia; Proverbior. 14: Melior est buccella sicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum jurgio. Buccella sicca est sacrificium nostrum sub munda specie panis, & honesta. Zachariæ 9: Quid bonum, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines? Secundo, probatur honestas ejus, quod a nulla corruptione, sed a virginali flore sumpsit exordium. Ecclesiastici 24: Flores mei fructus honoris &c. Quasi diceret:

Flores pudicitiæ, & virginitatis verſi ſunt in fructum nobiliſſimæ, & honeſtiſſimæ prolis. Auguſtinus: Nobilitas matris eſt ex deitate prolis, & nobilitas prolis ex virginitate matris. Canticorum 3: Egredimini; Gloſſa, ab ignorantia infidelitatis: & videte regem, id eſt Jeſum Chriſtum; in diademate, id eſt carne quo coronavit eum mater ſua, id eſt honeſtavit in hoc quod eſt virgo. Tertio probatur honeſtas hujus ſacrificii a ſpirituali dulcedine pietatis, qua cunctos Chriſtianos ad ſe attrahit. Ut enim dicit Tullius: Honeſtum eſt, quod ſuavi nos ad ſe trahit, & allicit, ut ſcilicet res virtuoſa: maxime vero talis qui abundat dulcedine pietatis; & talis res eſt Sacramentum Dominici corporis. Eccleſiaſtic. 49: Memoria Joſiæ in compoſitione odoris facta opus pigmentarii: memoria Joſiæ eſt memoriale Salvatoris, vel ſacrificium altaris. Hoc factum eſt opere pigmentarii, ſcilicet ex pretioſis operibus divinitatis, & humanitatis ſuæ, ut ſuaviſſimo honeſtatis, & pietatis odore ad ſe trahat fideles Eccleſiæ. Canticor. 1: Oleum effuſum nomen tuum. Hic omnes qui vere credunt, ob ſpem gratiæ, & devotionis ad hoc ſacrificium videndum, & adorandum ad Eccleſiam frequenter, & ferventer accurrunt. Secundo excellit ratione dignitatis, quod probatur a tribus rebus pretioſiſſimis, ex quibus conſiſtit, ſcilicet ex carne Chriſti mundiſſima, anima juſtiſſima, deitate altiſſima. Hæc tria in agno Paſchali figurata ſunt, in noſtro ſacrificio vere perfecta ſunt, Exod. 12: Caput agni cum pedibus, & inteſtinis vorabitis. Caput agni ſignificat deitatem, inteſtina animam, pedes carnem: ecce in Chriſto Deus, anima, & corpus, propter quod dicitur: Ave ſalus mundi, deitas integra, verus homo: ex carne ſcilicet, & anima propter tantæ dignitatis excellentiam habet ſacrificium noſtrum præ aliis triplicem præ-

ro-

rogativam. Deo namque ſecundum ſe acceptum eſt, Angelis reverendum, hominibus adorandum. Primum eſt propter animam juſtam, ſecundum propter carnem mundam, tertium propter divinitatem ſummam. De primo Malachiæ 3: Placebit Deo ſacrificium Juda, id eſt Chriſti juſti regi. Sacrificium Juda Domino placet, quia corpus Chriſti oblatum Deus Pater approbat, in quo ſcilicet ſe maxime humiliavit uſque ad mortem Patri obediendo, de diabolo triumphando, & genus humanum redimendo. Eccleſiaſtic. 30: Sacrificium juſti acceptum eſt, & odor ſuavitatis in conſpectu Altiſſimi. De ſecundo, Matth. 22: Ubicumque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. Leo Papa: Circa corpus Domini aquilæ ſunt quæ ſpiritualibus alis circumvolant, videlicet Angeli ſancti, ſpiritus mundi, munditiam amantes, mundum corpus Domini venerantes, & præſentes fideles protegentes. Gregorius: Quis fidelium dubium habere poſſit in ipſa hora immolationis cœlos aperiri, & in illo Chriſti myſterio Angelorum adeſſe choros, ſumma, & ima ſociari? De tertio, Pſal. 95: Adorate ſcabellum. Et Iſa. 66. dicitur: Terra autem ſcabellum pedum meorum. Terra ſcabellum Dei ſignificat carnem Chriſti, quæ originaliter de terra eſt. Hæc eſt nobis adoranda, quia ſancta, quia Deo unita. Auguſtinus: Sciendum quia in Chriſto terra, id eſt caro ſine impietate adoratur. Qui enim terram adorat, non terram intuetur, ſed illum potius cujus ſcabellum eſt, propter quem adorat. Auguſtinus: Dicunt hæretici, quid eſt quod carnem illius, quam creaturam non negas, cum divinitate adoras, & ei non minus quam divinitati deſervis? Reſpondeo. Dominicam carnem perfectam humanitatem ideo adoro, quia a divinitate ſuſcepta, & divinitati in unitate perſonæ unita. Si hominem ſeparaveris a Deo, illi non credo,

do, nec ſervio. Velut ſi quis purpuram, vel diadema Regis per ſe jacens inveniat, numquam eam adorabit. Cum vero ea Rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, ſi eam cum Rege adorare contempſerit. Sic etiam in Chriſto humanitatem non ſolam, vel nudam, ſed divinitati unitam, ſcilicet unum filium Dei, verum Deum, & verum hominem ſi quis adorare contempſerit, æternaliter morietur. Alexander Papa: Nihil in ſacrificiis majus eſſe poteſt, quam corpus, & ſanguis Chriſti. Tertio, excellit ratione virtutis, id eſt propter effectum ſuæ bonitatis. Habet enim triplicem bonum actum in triplici ſtatu fidelium, in mundo, in purgatorio, in cœlo. In primo ſtatu peccata relaxat: in ſecundo pœnam gravem alleviat: in tertio gaudium magnum generat. Hinc eſt, quod tripliciter Miſſæ celebrari ſolent, pro ſalute vivorum, pro requie defunctorum, & pro gloria beatorum. Unde & hoſtia in tres partes frangitur, ut virtus ſacrificii corporis Domini in prædicto triplici ſtatu demonſtretur. De primo, Levitici 5: Anima quæ peccaverit per ignorantiam, offeret arietem immaculatum; id eſt Chriſtum. Gloſſa. Unde canitur, Agnus Dei &c. Gregorius: Dominus dedit nobis Sacramentum ſalutis, ut quia quotidie peccamus, & ille jam pro nobis mori non poteſt, per hoc Sacramentum remiſſionem conſequamur. De ſecundo, Levitici 27: Dedi vobis ſanguinem, ut ſuper altare meum expietis pro animabus veſtris, & ſanguis pro animæ piaculo ſit: & ideo caro, & ſanguis Chriſti recte pro animabus defunctorum offeruntur, ut a pœna purgatorii, qua pro reſiduo pœnitentiæ ligati ſunt, abſolvantur. Auguſtinus: Orationibus, & eleemoſynis ſanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio ſalutari non eſt dubium defunctorum animas relevari, ut cum eis miſericordius agatur a Domino, quam eorum peccata

me-

meruerunt in hoc mundo. De tertio, Levitici 10: Pectuſculum ſacrificii, quod oblatum eſt, edetis in loco mundiſſimo tu, & filii tui, & filiæ tuæ tecum. Pectuſculum, quod ſcilicet optimum eſt, & dulciſſimum animalis, ſignificat dulcedinem corporis Chriſti, in quantum comeditur in loco mundiſſimo, id eſt in quantum delectat beatos in cœlo, in eo quod plurimum gaudent, & congratulantur in hoc ſacrificio de memoria Redemptoris, de aſpectu noſtræ ſalutis, de admiratione divinæ bonitatis. Vel certe pectuſculum comedetur in loco mundiſſimo, quia dulcedine corporis Domini, qua hic paſcimur in velamine, & Sacramento, ea fruuntur beati viſione manifeſta in cœlo. Apocalypſis ſecundo: Vincenti dabo manna abſconditum; Gloſſa: Meipſum, qui ſum panis vitæ, quod manna etſi nunc manet abſconditum, tunc fiet manifeſtum habens omnis ſaporis ſuavitatem. Hinc dicit collecta: Perficiant in nobis, Domine, Sacramenta quod continent, ut quæ ſpecie gerimus, rerum veritate capiamus; id eſt Chriſti corpore manifeſta viſione perfruamur, ſecundum illud: Qui diligit me, diligitur a Patre meo, qui eſt in cœlis: in illa Domini viſione erit nobis omnia boni plena fruitio. Pſalm. 16: Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, ſatiabor cum apparuerit gloria tua.

CAP. V.

De tertia cauſſa inſtitutionis, qui eſt cibus hominis.

CAro mea vere eſt cibus. Thema proprium, quod corpus datur in cibum. Tertia cauſſa inſtitutionis eſt cibus hominis. Circa hoc quod Dominus corpus ſuum dat in cibum, triplex poteſt ratio ſapientiæ Dei aſſignari, ſcilicet divinæ

liberalitatis magnitudo. Cum enim ſumme ſit bonus, ſumma eum decet liberalitas: ſed nulla hac major eſſe poteſt. Probatur autem ejus liberalitas in hoc facto quantum ad tria. Primo, quantum ad magnificentiam doni: ſecundo, quantum ad nobilitatem dantis: tertio, quantum ad utilitatem accipientis. Primo, quantum ad magnificentiam doni, quia largitor omnium bonorum in hoc Sacramento dat ſeipſum, & hoc largiſſime, quia dat proprium corpus in cibum, ſecundum quod dicit, Accipite, & comedite. Hic eſt ſummus gradus divinæ largitatis quantum ad donum. Hic gradus quidam proponi poſſunt divinæ largitatis, quibus homini largitus eſt omnia bona ſua, & ſic patebit quod hic eſt ſummus. Primus gradus eſt, quod largitus eſt homini cœlum, & terram, & omnes irrationabiles creaturas ad ſerviendum; Eccleſiaſtici 17: Deus creavit de terra hominem, & dedit ei poteſtatem eorum quæ ſunt ſuper terram; Geneſis 2: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram; Deuteronom. 4: Solem, & Lunam, & omnia aſtra cœli creavit Deus in miniſterium cunctis gentibus. Matthæi 5: Deus Solem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos. Actuum 13: Deus non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit benefaciens, de cœlo dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda noſtra: non ſine teſtimonio ſe reliquit benefaciens, id eſt per beneficia, & creaturæ ſe Deum, & liberatorem teſtatus eſt; Pſalm. 18: Quid eſt homo quod memor es ejus. Secundus gradus eſt, quod homini largitus eſt illas nobiliſſimas creaturas rationabiles, & cœleſtes, ſcilicet ſanctos Angelos ad miniſtrandum. Hebræorum 1: Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis; Matthæi 18: Angeli eorum ſemper vident faciem Patris.

tris. Angeli dicuntur, quia unicuique a nativitate datus est Angelus ad ministrandum. Hinc leguntur hominibus sæpe obsequia impendisse, & faciunt quotidie peccatores convertendo, multos a malis defendendo, justos ad cœlos deducendo. Exodi 14: Ecce ego mitto Angelum meum, qui præcedet te, scilicet lumen virtutum ostendendo, ut custodiat in via, in igne purgatorii defendendo, & introducat te ad sidera cœlestis regni perducendo. Tertius gradus est, quod largitus est seipsum. Lucæ 1: Benedictus Dominus Deus Israel. Dedit autem se multis modis. Primo, in socium nostræ peregrinationis. Baruch 3: Hic etiam Deus noster qui adinvenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Israel dilecto suo, & post hæc in terris visus est &c. quasi diceret: Quia Deus fecit homini vias peregrinationis, dans mandata bonæ conversionis ne deficiat, & ne via homini videretur gravis nimis, factus homo est Deus, & per hoc socius viæ, & peregrinationis. Lucæ 8: Iter faciebat Jesus per castella, & civitates prædicans, & evangelizans regnum Dei, & duodecim cum illo, & mulieres quæ erant curatæ a spiritibus immundis, & Maria Magdalena, & Joanna, & Susanna, & aliæ multæ, & turba multa venit ad eum. Et vere bonus se dedit in bonum socium, quia socios viæ lassos optimis verbis confortavit, in periculis liberavit, infirmos curavit, mortuos suscitavit. Quartus gradus, quod dedit se in servum nostræ necessitatis. Ad Philippenses 2: Exinanivit semetipsum formam servi accipiens &c. Hinc sitientes potavit, esurientes pavit, discipulorum pedes lavit. Matthæi 20: Filius hominis non venit ministrari &c. Lucæ 22: Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat: Quintus gradus est, quod dedit se in pretium redemptionis nostræ. Ad Philippenses 2: Christus dilexit nos, & tradidit se pro nobis ho-

hoſtiam, & oblationem Deo in odorem ſuavitatis. Matth. 20: Filius hominis venit dare animam ſuam in redemptionem pro multis. Sextus gradus eſt, & ſummus, quod dat homini corpus ſuum in cibum; Oſeæ 11: Ego quaſi nutritius Ephraim, & declinavi ad eum ut veſceretur; Joannis 6: Panis quem ego dabo. Gregorius: Bonus Paſtor Dominus animam pro ovibus poſuit, ut in Sacramento noſtro corpus ſuum, & ſanguinem verteret, & oves quas redemerat, carnis ſuæ alimento ſatiaret, & in hoc eſt expreſſio ſummæ largitatis, & præcipui amoris. Magnum eſt enim dare ſe in ſocium peregrinationis, & in ſervum neceſſitatis, majus in pretium redemptionis, tamen tale donum adhuc eſt in aliqua ſeparatione ab eo cui datur; ſed cum datur in cibum, datur non ad ſeparationem aliquam, ſed ad omnimodam unionem. Uniuntur enim in unitate corporis cibus, & ſumens; Joan. 6: Qui manducat meam carnem, in me manet &c. Et ſic apparet in tali dono ſumma largitas divinæ bonitatis. Secundo probatur excellens liberalitas Dei in hoc facto quantum ad nobilitatem dantis, quæ tam excellens eſt in hoc Sacramento, ut corpus ſuum largiatur large, & diffuſe, quia non ſolum dat illud dignis, & amicis, ſed non ſubtrahit indignis, malignis, & inimicis. Pſal. 26: Appropinquant ſuper me nocentes., ut edant, & cet. Qui enim ſe permiſit manibus malignorum ſemel crucifigi, permittit ſe ſceleratorum manibus tractari, & inimicorum, & immundorum dentibus in Sacramento lacerari. Hinc hoſti, & traditori ſuo Judæ in cœna cum aliis dicitur corpus ſuum dediſſe. Veritatem enim præſentiæ ſuæ ad inſtar Solis oriri facit ſuper bonos, & malos, exhibens ſe in hoc Sacramento dignis, & indignis, licet non ab omnibus effectus ſuſcipiatur æqualis. Nam dignus effectus bonitatis Dei ſuſcipit,

pit, indignus severitatis; exemplum de Sole, & oculo ægro, & sano. Nota, quod magnum est dare magna dona proximis, & amicis; majus dare servis, & ancillis; maximum ignotis, & peregrinis; sed nimis inimicis. Unde arguuntur de magna ingratitudine, Job 19: Quare me persequimini sicut Deus, & carnibus meis saturamini? Ad Romanos 2: An divitias bonitatis Dei, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Copiosa bonitas, & benignitas, & liberalitas Dei, quæ inimicis, & multis contra eum peccantibus tot bona facit, maxime cum tales corpus ejus sumere permittit, ut tanta eos liberalitate convertat. Tertio, probatur quantum ad utilitatem suscipientis, quia in hoc Sacramento digne suscipiens efficitur deiformis, id est per gratiam bonitatis, sive per imaginationem imitationis Deo quodammodo similis. Joan. 1: Quotquot autem receperunt eum & cet. id est per gratiam bonitatis Deo similes. Ambrosius: Quia Dominus Jesus consors est divinitatis, & corporis, & tu qui accipis carnem ejus, divinæ ejus substantiæ in illo participas alimento. Divina substantia bonitas est. In hoc ergo alimento divinæ substantiæ participare, est assimilari per gratiam divinæ bonitati, Proverb. 12: Qui bonus est, hauriet sibi gratiam a Domino: gratia vero est influentia divinæ bonitatis: in animam, per quam assimilata Deo fit ei gratia, & vitæ æternæ digna. Non enim sufficit liberalitati divinæ, quod in Sacramento, vel in cibo intellectum illuminat, quod affectum sanat, quod memoriam delectat, quod totum hominem in bono confortat, & corpori suo mystico associat, quin insuper Deo assimilet in præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam: non enim potest ulterius promoveri.

CAP.

CAP. VI.

De duabus aliis rationibus, quibus datur Corpus Chriſti in cibum.

VEnite, comedite &c. & alia themata, ut ſupra. Secunda ratio quare Dominus corpus ſuum dat in cibum, eſt humanæ naturæ corruptio, quæ hujuſmodi cibi exigebat medicamentum, & hoc quantum ad tria. Primo, quantum ad congruam curationis inchoationem, quia ſicut initium corruptionis, & mortis cœpit a cibo vetito, ſcilicet a ligno ſcientiæ boni, & mali; ſic initium juſtificationis, & vitæ incipere debuit a cibo, ſcilicet ligno vitæ, id eſt a corpore Dominico. De primo, Geneſ. 2: De ligno ſcientiæ &c. De ſecundo, Joan. 6: Niſi manducaveritis carnem filii hominis &c. Secundo, exigebat talem cibum quantum ad integram corruptionis curationem. Serpens enim malignus infudit homini per venenum pomi vetiti triplicem corruptionem, in anima tenebras ignorantiæ, in carne morbum pravæ concupiſcentiæ, & mortem in utroque. Geneſ. 3: Serpens decepit me. De primo, Pſal. 48: Homo cum in honore eſſet &c. Geneſ. 1: Tenebræ (id eſt ignorantiæ) erant ſuper faciem abyſſi (id eſt humani cordis ex diaboli deceptione). De ſecundo, Ad Gala. 5: Caro concupiſcit adverſus ſpiritum. Ad Romanos 7: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Lex in membris eſt morbus concupiſcentiæ movens membra ad actum malitiæ. De tertio, Sapien. 1: Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. De omnibus Auguſtinus: Si Angelus de proprio ruens paradiſo non eſſet auditus, non præcipitaremur in mortem, ſed venit de cœlo lapſus ſerpens foris, &

emi-

emiſit venenum de proprio, locutus eſt de ſuo, guſtate, & eritis ſicut dii, & illi appetentes quod non erant, amiſerunt quod acceperant: ſcilicet vim intellectivam, vitæ juſtitiam, non moriendi poſſibilitatem. Quia ergo per cibum venenoſum triplicem infudit corruptionem, neceſſe fuit, ut ad integram curationem medicus, id eſt Salvator noſter, cibum medicinalem contra hæc tria daret, & hoc eſt corpus ſuum, quod pie recipientium ignorantiæ tenebras illuminat, morbum pravæ concupiſcentiæ ſanat, & mortem deſtruendo triumphat. De primo, Pſal. 26: Dominus illuminatio mea, & cet. & Pſal. 33: Accedite ad eum, & illuminamini, Corpus enim Chriſti eſt Verbum Dei, id eſt vera lux in carne humana quaſi in lucerna, qua illuminatur fidelis anima. De ſecundo, Pſal. 77: Pluit illis manna ad manducandum &c. Exodi 16: Mane ros jacuit in ſimilitudinem pruinæ ſuper terram. Panis igitur cœleſtis in ſimilitudinem pruinæ, roriſque apparebat, quia corpus Domini a fervore pravæ concupiſcentiæ refrigerat. De tertio, Joan. 6: Patres veſtri manducaverunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis de cœlo deſcendens, ut ſi quis manducaverit ex ipſo, non moriatur, & ſic iſte cibus mortem deſtruit. De his tribus ſupra primo ſermone circa finem actum eſt, Tertio, exigebat talem cibum quantum ad firmam ſanitatis conſervationem. Quidam enim ad tempus de peccatis compunguntur, & quodammodo curantur, ſed tempore tentationis per recidivum iterum corrumpuntur. Pſal. 37: Putruerunt, & corruptæ ſunt, &c. Ad conſervationem autem ſanitatis animæ, & incorruptionis bonæ vitæ, valet cibus iſte; Cantic. 1: Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi. Sicut enim myrrha incorrupta ſervat corpora, ſic corpus Domini pie ſumptum corda. Tertia ratio ſapientiæ Dei, qua Dominus

pus dat homini corpus ſuum in cibum, eſt humanæ naturæ conditio, quæ rationalis creata eſt, & corpori conjuncta. Rationalis autem creatura poteſt tribus modis conſiderari, & ſecundum hoc indiget triplici cibo. Primo modo conſideratur ſecundum quod eſt incorporea, & pure ſpiritualis, ut natura angelica. Secundo modo, ſecundum quod eſt corpori conjuncta, ſicut diſſimilis diſſimili, ſpiritus carni. Tertio modo, ſecundum quod illæ duæ naturæ, ſcilicet corpus, & anima in ſingulis perſonis hominum ſunt familiari ſocietate, miroque amore conjunctæ. Sed quocumque iſtorum trium modorum conſideratur rationalis creatura, ſecundum conditionem ſuam convenienti indiget alimonia. Primo modo exigit alimentum, per quod vivat, & ſubſiſtat, ſcilicet Verbum Dei æternum ſecundum ſe incorporeum, quod eſt æterna Dei ſapientia; Tob. 12: Ego cibo inviſibili, & potu qui ab hominibus videri non poteſt, utor. Proverb. 3: Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eam, ſcilicet Dei ſapientiam; Eccleſiaſtic. 1: Fons ſapientiæ Verbum Dei in excelſis reficiens; ſcilicet Angelos in cœlis. Secundo modo conſiderata rationalis creatura, ut eſt corpori conjuncta, ſicut diſſimilis diſſimili, ſpiritus carni, pretioſum vili, ſecundum conditionem utriuſque naturæ indiget pro utroque cibo convenienti ſibi, ſed diſſimili: quia ſpiritus ſpirituali ad modum Angeli, corpus corporali ad modum bruti. De primo, Pſal. 77: Panem Angelorum &c. 1. ad Corinth. 10: Patres noſtri omnes eamdem eſcam ſpiritualem manducaverunt &c. Sapientiæ 9: Si quis erit conſummatus inter filios hominum ſi ab illo abfuerit ſapientia tua, in nihilum computabitur: quia qui ſpirituali cibo, qui eſt Dei ſapientia, caruerit, a vita ſpirituali deficiet; Eccleſiaſt. 15: Cibavit eum Dominus &c. De ſecundo, 2. Regum 12: Pauper quidam habe-

bebat oviculam de pane ſuo comedens; Eccleſiaſtici 39: Initium neceſſariæ rei vitæ hominum lac, & panis, mel, & uvæ, & oleum, hæc omnia Sanctis in bona, & impiis in mala convertentur. De utroque, Deutero. 8. & Matth. 4: Non in ſolo pane &c. Auguſtinus: Sicut anima vita eſt corporis, ſed non vivificat ſine cibo corporali: ita Deus vita eſt animæ, ſed non vivificat illam ſine cibo ſpirituali; id eſt ſine Verbo Dei. Et ſic hæc, & illa natura hominis ſibi diſſimiles diſſimilem carnem cibum habuerunt, & alio modo, & longe ab invicem comederunt, nec cibus corporis congruebat ſpiritui, nec cibus ſpiritus corpori. Tertio modo, conſiderata rationali creatura ſecundum quod illæ duæ naturæ, id eſt corpus, & anima ſunt in ſingulis perſonis hominum familiari ſocietate, & miro amore conjunctæ, tunc exigitur ad æternam ſalvationem utrorumque unus cibus toti homini, id eſt utrique naturæ conveniens ſpiritualis ſimul, & corporalis; ſcilicet Verbum caro factum, quem ſimul ſub quodam Sacramento comedant, cujus virtute anima de præſenti miſeria ad vitam æternæ beatitudinis perveniat, & corpus ad modicum tempus ſervetur in terra, ut tandem glorioſe reſurgat. De hoc cibo, Joan. 6: Caro mea, id eſt caro Dei, caro humana unita Dei Verbo, vere eſt cibus, ſcilicet totius hominis valens animæ, & corpori; Eccleſiaſtici 1: Unus eſt altiſſimus Creator omnium, ipſe creavit ſapientiam ſpiritu ſuo, & ſecundum datum ſuum præbet illam diligentibus ſe. Creavit ſapientiam ſpiritu ſuo, id eſt virtute ſua, ſcilicet creaturam carnis de Virgine ſumpſit, & ſapientiæ ſuæ univit, & ſecundum datum ſuum, id eſt liberalitatem præbet illam in cibum diligentibus ſe, ſcilicet fidelibus, ut proſit, ſicut dictum eſt, corpori & animæ. De hoc convivio corporis, & animæ. Iſa. 9: Vitulus, & urſus paſcen-

ſcentur ſimul. Vitulus ſignificat corpus, quod in ſacrificio Deo eſt mactandum : urſus ſpiritum, qui ſicut urſus beſtiis, ſic terribilis eſſe debet beſtialibus motibus, & moribus . Hi paſcentur ſimul, ſcilicet vero cibo, id eſt carne Chriſti, ut proſit animæ , & corpori . De primo Joan. 6: Qui manducat carnem meam &c. De ſecundo ſequitur: Et ego reſuſcitabo eum &c.

CAP. VII.

De forma donationis , videlicet qua ex cauſſa detur velatum hoc Sacramentum.

VEnite comedite panem &c. Thema ſpeciale, Quomodo poteſt nobis carnem ſuam dare &c. Thema proprium . Sacramentum Regis abſcondere bonum eſt, Tobiæ 12. Secundum principaliter circa Sacramentum Dominicum notandum , eſt forma donationis , & circa hanc tria ſunt conſideranda . Primum, quod Dominus corpus ſuum dat velatum : ſecundum, quod dat velatum ſub ſpecie panis : tertium , quod dat velatum ſub ſpecie panis triticei . Circa primum ſciendum, quod datur velatum non nudum, ſecundum illud Apocalypſi 2; Dabo manna abſconditum; quaſi cibum cœleſtem velatum : ſed quia hic humanus ſenſus hæſitat, & miratur cum aliud videtur, hujus velaminis quadruplex eſt ratio . Prima eſt indignitas malorum , quæ exigit ut veletur, ſicut æger oculus ut ſibi Sol , & quodlibet lumen tegatur , & in hoc benigniſſime agit cum eis miſericordia Salvatoris: ſi pravi nudum aſpicerent , & hoc a fidelibus manducari , ex ipſo aſpectu ſcandalizarentur, & tripliciter male perirent , videlicet in corde per horrorem , in ore per detractionem, in anima per ſpiritualem mortem. De primo, Jo. 6. Ubi Dominus dicit, Ca-

ro

ro mea vere eſt cibus, &c. Sequitur: Ex hoc multi diſcipuli abierunt retro; quaſi abhorrentes verba de humana carne comedenda. Ambroſius: Forte dices: Quomodo verus ſanguis? quia ſimilitudinem non vides carnis. Attende verba Chriſti. Audientes, quod carnem ſuam daret manducare, recedebant; ſolus Petrus dixit, Verba vitæ æternæ habes, ad quem ibimus? Ne ergo plures ſcandalizarentur, & ne velut quidam eſſet horror humanæ carnis, ſed magis maneret gloria Redemptoris, ideo in ſimilitudine accipis Sacramentum: ſed veræ naturæ gloriam, virtutemque conſequeris. De ſecundo in eodem, ubi Dominus dixit: Panis quem ego dabo, caro mea eſt &c. Litigabant ideo Judæi &c. Litigatio hæc murmur, & detractio eſt, & ideo debuit velari. Pſal. 54: Si is qui oderat me &c. De tertio, Numeri 4: Aaron, & filius ejus intrabunt, ipſique diſponent opera (id eſt operient Sacramenta) alii nulla curioſitate videant quæ ſunt in ſanctuario priuſquam involvantur, alioquin morientur. 1. Regum 6. Percuſſit Dominus multos, eo quod vidiſſent arcam Domini, quia ſcilicet non licebat eis videre eam detectam. Arca ſignificat corpus Chriſti, quod malignis eſt velandum, ne ſpiritualiter moriantur ſi videant: quia cauſſa ſuæ cæcitatis putarent eſſe phantaſticum; Eccleſiaſtes 3: In pluribus operibus Dei non fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea quæ abſcondita ſunt videre oculis tuis. Secunda ratio quare velatum datur, eſt fides bonorum, & hæc ratio poteſt in tria diſtingui, quæ exigunt hoc velari, ſcilicet fidei eſſe verum, infidelitatis pravæ remedium, fidei meritum. Primo fidei eſſe verum exigit ut velatum detur corpus Chriſti. Ad Hebræos 10: Fides eſt rerum non apparentium; ut dicit Auguſtinus: Fides eſt credere, quod non vides; ſcilicet credere verbis de re occulta, quæ

vere eſt, & tamen eam oculis non vides. Nam de re quam videmus, ſcientiam potius quam fidem habemus, 1. Petri primo : Chriſtus eſt in quem non videntes creditis. Secundo infidelitatis remedium exigit, ut veletur corpus Chriſti, quatenus culpæ infidelitatis reſpondeat modus congruus ſatisfactionis. Unde ſicut primorum parentum incredulitas incœpit ex auditu verbi diaboli ſuadentis cibum habentem mortem velatam, & in eo ſunt ſenſus eorum vane delectati ; ſic congruit ut fides ſalvandorum incipiat ex auditu verbi Salvatoris ſuadentis cibum habentem veram vitam abſconditam, & in quo noſtri ſenſus pie ſunt decepti præter auditum, ut ſit fides ex auditu tantum, & non ex viſu, vel aliis ſenſibus ; auditus autem per verbum Chriſti. Hoc pulchre figuratur Geneſ. 27. in benedictione Jacob, ubi ſenſus Iſaac ſunt decepti putantis ſentire Eſau, dum ſentit ſimilitudinem ejus, qui velatus erat, Jacob. Unde ſciendum, quod in illa figura Dominici corporis quatuor erant perſonæ, ſcilicet Iſaac, & Rebecca, quaſi maſculus, & femina ſignificant duas naturas in nobis, id eſt corpus, & animam ; maſculus qui magis ſolet eſſe manifeſtus, & exterioribus plus intendit, ſignificat exteriorem hominem, id eſt corpus cum ſuis ſenſibus : femina, quæ domi reſidet, & familiam regit, interiorem hominem, id eſt animam, quæ ſalutis ſuæ, & aliorum gerit curam. Jacob bonus, & formoſus habitans in tabernaculis, quem diligit Rebecca, id eſt fidelis anima, ſignificat verum corpus Chriſti. Eſau quem amabat Iſaac, id eſt corpus, eo quod de cibis ſuis veſcitur, ſignificat ſubſtantiam panis cum ſuis accidentibus, ſcilicet colore, ſapore, &c. Dum itaque Iſaac quaſi homo exterior, id eſt Sacerdos benedicere debet, Eſau id eſt ſubſtantia panis recedit, ſed ſimilitudo Eſau, ſcilicet veſtes cum odore, pel-

les

les piloſæ, cibus cum ſapore, id eſt accidentia panis, ſive ſimilitudo, ſcilicet color, ſapor, odor, durities, manent circa Jacob, & ſenſus noſtri falluntur. Ibi fallitur viſus Iſaac caliginoſus, id eſt debilis corporis noſtri, qui putat præ oculis habere Eſau, id eſt panem, & tantum veſtes ejus, ſcilicet ſpeciem panis, & ſub illa latet Jacob velatus, id eſt corpus Chriſti. Ibi fallitur guſtus, quia putat comedere cibum Eſau, id eſt panem, & guſtat tantum ſimilitudinem ejus. Ibi fallitur olfactus, quia putat ſentire odorem Eſau, id eſt panis qui vere non eſt ibi: ſed ſentit odorem veſtimentorum ejus, id eſt formam panis quibus veſtitus eſt Jacob, id eſt corpus Chriſti. Sapiens erit Iſaac, ſed in judicio cognoſcendi Eſau fallebatur, ſic homo noſter exterior in judicio panis Altaris fallitur præterquam auditu, unde ait: Vox quidem vox Jacob &c. Manus quas tango ſunt Eſau; nihil falſius: ſed vox quam audio dicentem, ego ſum, vox eſt Jacob; nihil verius. Similiter Sacramentum quod tango, ſubſtantia panis eſt, nihil falſius: vox Chriſti dicentis, Hoc eſt corpus meum, nihil verius. Primo igitur infidelitatis remedium exigit, quod corpus Chriſti velatum detur, ut quia ſenſus primi hominis in cibo perditionis vane delectabantur, ſenſus noſtri corporis in cibo benedictionis ad inſtar Iſaac decipiantur, ita tamen quod Rebecca, id eſt anima in fide ſua non fallatur. Credit enim vere in benedictione ſacra eſſe Jacob, id eſt corpus Chriſti velatum ſimilitudine Eſau, id eſt ſpecie panis. Tertio fidei meritum exigit, ut veletur corpus Chriſti, quia ut dicit Gregorius, fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum, ſupple ſufficiens. Velatum dare voluit Dominus corpus ſuum, quia in hoc potius credere verbis ſuis quam ſenſibus noſtris magnum habet meritum; Jo. ult: Beati

qui non viderunt. Hujus meritum fidei, sive fructus triplex est; scilicet spiritualium bonorum plena copia, temporalium abundantia, æternorum superefluentia. Hinc ait Rebecca, id est fidelis anima, In me sit ista maledictio fili mi; id est hæc triplex benedictio. Det tibi Deus de rore cœli, quantum ad primam: & de pinguedine terræ abundantiam, quantum ad secundam: abundantiam frumenti, vini, & olei quantum ad tertiam. De primo Joan. 7: Qui credit in me, flumina &c. Oseæ 14: Ero quasi ros &c. De secundo ad Hebr. 11: Sancti per fidem adepti sunt repromissiones; scilicet temporalium. Isaiæ 1: Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: Matthæi 6: Primum quærite regnum Dei; recte credendo: & justitiam ejus; juste vivendo, & hæc omnia &c. De tertio 1. Pet. 1: Credentes in Christum quem non videtis, exultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata reportantes finem fidei vestræ salutem animarum vestrarum. Proverb. 1: Qui audierit, absque terrore requiescet, & abundantia perfruetur timore malorum sublato.

CAP. VIII.

De duabus aliis rationibus, quibus datur corpus velatum.

VEnite comedite &c. Quomodo potest. Sacramentum Regis. Tertia ratio, quare corpus suum dat velatum, est instructio morum. Job 28: Trahitur sapientia de occultis. Tria vero in hoc Sacramento occultantur, in quibus mores instruuntur, scilicet persona Salvatoris, pulchritudo magnæ claritatis, mirum opus omnipotentis. De primo, Isa. 45: Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator. De secundo, Isa.

7: Expectabo Dominum qui abscondit faciem suam. De tertio, Eccles. 43: Multa abscondita sunt majora his, pauca enim vidimus. In his discimus in nobis quandoque tria virtuose abscondi posse, nostram personam, pulchritudinem corporalem, bonorum operum intentionem. Primum a persecutorum furore, secundum a stultorum inspectione, tertium ab humano favore. Primo discit justus abscondere personam propter tria, ut scilicet persecutor quiescat, ut præceptum a Domino opus perficiat, ut glorioſiorem coronam acquirat. De primo, Isa. 26: Vade populo meus abscondere modicum, donec pertranseat indignatio mea: in persecutore; quod multi justorum leguntur feciſſe. De secundo, 2. Cor. 11: Damasci præpositus &c. Similiter Tobias cum eum Rex juberet occidi, fugiens nudus latuit, ut scilicet opera misericordiæ quæ cœperat, impleret. De tertio 1. Reg. 26. cum fugeret David a facie Saul, absconditus est in colle Hachila, id est in Domino. Hachila interpretatur eum suscipiens, unde Dominus susceptor meus. Absconditus est autem in Domino, ut per inclyta opera glorioſa regni sibi restaret corona. Jo. 8: Tulerunt lapides Judæi, ut jacerent &c. Secundo discit justus abscondere pulchritudinem corporalem ab omnium inspectione, quia exterior pulchritudo, & ornatus multis fuit occasio casus. Decor ergo corporalis absconditur tribus modis, per habitus vilitatem, per jejuniorum austeritatem, per boni operis assiduitatem. De primo, Job 16: Saccum consui super cutem meam, & operui cinere carnem meam. Genes. 24: Rebecca conspecto Isaac tollens pallium operuit se. 1. ad Cor. 11: Mulier debet habere velamen super caput propter Angelos, id est bonos. De secundo, Galat. 6: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo; quasi diceret: Vilis est mihi mundus propter pœnam

ſuæ ſollicitudinis, & ego vilis mundanis, propter corporis mei maceratiónem. Auguſtinus: Carnem veſtram domate &c. De tertio, Pſal. 38: Tabeſcere feciſti ſicut araneam &c. Sicut aranea ex ſuis viſceribus trahens opus naturæ tabeſcit exinde, ſic juſtus frequentans opera laborioſa ex vera charitate maceratur, & palleſcit in corpore. Eccleſiaſtici 33: Jugum, & lora curvant collum durum, & ſervum inclinant operationes aſſiduæ. Cantic. 1: Nolite me conſiderare quod fuſca ſim, quia decoloravit me Sol. Sol effectus ardoris, id eſt opus amoris, Chriſtus formam ſervi accepit, in qua claritatem divinitatis abſcondit. Unde Iſa. 53: Non eſt ſpecies ei, neque decor &c. & abſconditus vultus ejus, & deſpectus. Tertio, diſcit abſcondere virtutum, & de bonorum operum intentiónem ab humano favore; Matth. 13: Simile eſt regnum cœlorum (gloria, id eſt converſatio juſtorum) theſauro, id eſt bono operi, abſcondito in agro, id eſt in corde. Gregorius: Sic ſit opus in publico, quatenus intentio maneat in occulto, ut de bono opere proximis præbeamus exemplum, & tamen per intentionem, qua ſoli Deo placere cupimus, ſemper optemus ſecretum. Triplex vero bonum præcipue debemus abſcondere a favore hominum, ſcilicet eleemoſynam, oratiónem, & jejunium. De primo, Mat. 5; Cum facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te (tuba tumoris, & jactantiæ), ſicut hypocritæ faciunt, ut videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat &c. ſiniſtra, id eſt intentio prava: dextera, id eſt dilectio pura: ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito &c. De ſecundo, Matth. 5: Et cum oraveris, intra cubiculum &c. ideſt ſecretum mentis, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito intentionis, & reddet tibi. De tertio ibidem: Cum jejunas, unge caput tuum; id eſt refice Chriſtum

ope-

operibus misericordiæ, quod tibi subtrahis, membris ejus, id est pauperibus largiendo: Et faciem tuam lava; peccata cordis, & sensuum lacrymis pœnitentiæ purgando: Ne videaris ab hominibus jejunans, sed Patri tuo. Quarto, datur velatum ratione imbecillitatis nostræ. Hoc enim exigebat imbecillitas hominum: quod probatur tribus modis. Primo, a figura legali, Exod. 30: Videntes filii Israel ex consortio Domini cornutam faciem Moysi, timuerunt prope accedere, unde posuit velamen super faciem suam, quando loquebatur ad eos. Facies enim Moysi tam magnam recepit radiositatem ex frequenti, & familiari appropinquatione ad divinum lumen, quod videbatur humanis oculis quasi cornuta, unde non poterant claritatem vultus ejus sustinere nisi velatam: sic nimirum, immo multo magis corpus Christi in resurrectione ejus glorificatum, & spirituale, ac deiforme factum, nullus potest mortalibus inspicere oculis, nisi alia specie velatum. Secundo, probatur ex hoc quod accidit Matri Dei Mariæ, quæ non potuit sustinere claritatem præsentiæ filii, & gloriam, nisi esset obumbrata. Carne autem Virginis velata, majestas Spiritus sancti operatione facta etiam possibilis a Virgine, & etiam a nobis videri, unde Verbum caro factum est. Sed carne illa post passionem per resurrectionem glorificata, & ad similitudinem Dei clarificata, secundum illud Jo. 17; Clarifica me Pater; facta est impossibilis ab oculis mortalium in propria forma nuda videri, nisi esset velata aliqua specie visibili. Eccles. 11; Mirabilia opera Altissimi, & gloriosa, & absconsa, & immensa. Exodi 32: Non videbit me homo, & vivet; scilicet in specie propria. 1. ad Cor. 13: Videmus nunc per speculum; scilicet rationis: & in ænigmate; id est figura panis. Tertio, probatur idem ratione naturali, quæ est nimia dissi-

militudo luminis oculi nostri ad claritatem luminis corporis Christi. Oculus enim noster angustus, æger, & corruptibilis est. Illius vero claritas incorruptibilis, & quodammodo immensa, ut dictum est deiformis. Hæc est enim ratio visibilitatis omnis luminis similitudo aliqua videntis ad lumen. Et quanto major similitudo ad lumen maximum, tanto limpidior, & dulcior est visio. Hinc est, quod sanus oculus potest aliquatenus videre nudum corpus Solis, & non corpus Christi: quia cum illo habet aliqualem similitudinem luminis, & corruptibilitatis, quam non habet corpus Christi. Nisi enim oculus ex aliqua parte cœlesti lumini similis esset, nequaquam illud videre posset, sicut nec auris, aut digitus, aut etiam oculus cæcus, scilicet propter nimiam dissimilitudinem. Quia ergo ob nostram imbecillitatem, & corporis Christi nimiam claritatem magnificatam, & usque ad incorruptionem roboratam, non possumus videre dulciter oculo ad oculum Dominici corporis claritatem; saltem oculo mentali, id est pura cordis intentione ipsum debemus respicere, secundum illud Lucæ 11: Si oculus tuus simplex fuerit, id est intentio cordis pura, totum corpus tuum lucidum erit, ad videndam claritatem Christi. 1. Joan. 3: Scimus quoniam cum apparuerit, similes illi erimus, & videbimus eum sicuti est. Dignum quidem videtur per superiores oculorum fenestras veritatem intrare debere ad animam. Sed hoc nobis, o anima, servatur in posterum, cum videbimus eum facie ad faciem. Et hæc visio erit vita æterna.

CAP.

CAP. IX.

De forma donationis, qua datur sub specie panis.

VEnite, comedite. Thema proprium, Cibavit eum pane &c. Glossa interlinearis, id est corpore Christi. Secundo dat Dominus corpus suum sub specie panis propter tria. Propter collatam sibi præ ceteris cibis habilitatem. Sub una enim alia specie cibi tam respectu ministrantium, quam accipientium posset actus exhiberi. Et hoc triplici consideratione. Primo, scilicet quantum ad inventionem habilior est species panis, quam cibi alterius, quia omni loco, omni tempore facilius invenitur quam alius cibus. Item, quantum ad conservationem habilior est, quia si debet levari, portari, sive custodiri, commodius fit sub specie panis quam cibi alterius. Psal. 109: Juravit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech; qui nec oves, nec boves, nec capras, sed panem & vinum obtulit. Item, quantum ad administrationem habilior est, quia mundius, & honestius tractari potest, in altari melius dividi, convenientius a sanis, & infirmis sumi potest, quam alius cibus. Secundo, dat sub specie panis propter faciendum signationis suæ cognitionem, & fidem. Augustinus: Signum est res præter speciem quam ingerit sensibus, aliquod aliud ex se faciens in agnitionem venire. Signorum autem tria sunt genera, naturale, artificiale, sacramentale. Signum naturale secundum naturam significat, sicut fumus significat ignem, rubor cœli vespertinus significat futuram serenitatem. Matth. 16: Facto vespere dicitis serenum erit, rubicundum est enim cœlum. Signum

artificiale ſecundum impoſitionem hominis ſignificat, & hoc eſt duplex. Aliud enim non continet quod ſignificat, ut circulus vini. Aliud continet quod ſignificat, ut pluviarum continet pluvias, & ſignificat eas, paſtillum ſignificat carnes, & continet. Signa ſacramentalia ſecundum impoſitionem Dei ſignificant, & ſunt ſimiliter duplicia. Alia enim non continent quod ſignificant, ut Sacramenta legalia, ſicut ſerpens æneus erectus in eremo ſignificabat quidem Salvatorem, ſed non continebat eum, ſicut circulus ſuſpenſus ante domum ſignificat vinum, quod tamen non eſt contentum. Numeri 21: Fecit Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno, quem ſi percuſſi aſpiciebant, ſanabantur. Sapient. 16: Habentes ſignum ſalutis non per hoc quod videbant ſanabantur, ſed per te omnium Salvatorem. Similiter agnus Paſchalis, & circumciſio ſignificabant rem figuratam, ſed non continebant, quia ſecundum ſe non juſtificabant. Ad Roman. 3: Ex operibus legis non juſtificabitur omnis caro coram Deo. Item, alia ſunt ſigna ſacramentalia, quæ etiam ſecundum impoſitionem ſignificant, ut Sacramenta evangelica, ſicut Baptiſmus, & Euchariſtia. Hugo: Sacramentum evangelicum eſt materiale elementum foris ſenſibiliter propoſitum ex ſimilitudine repræſentans, & ex inſtitutione ſignificans, & ex ſanctificatione continens aliquam gratiam ſpecialem, Baptiſmus ſignificat animæ purificationem, & continet eam, quia efficit quod figurat, ſcilicet remiſſionem peccatorum. Actuum 2. Petrus ait: Baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine Jeſu Chriſti in remiſſionem peccatorum. Similiter Sacramentum altaris ſignificat vere corpus Chriſti, & vere continet illud, quia poſt conſecrationem panis ſub ſpecie ejus, id eſt ſub illo ſigno panis, quod Deus poſuit ad ſignificandum corpus Domini,

totus est Christus, sicut sub signo positivo hominis, scilicet in pastillo, sunt occultatæ carnes. Matth. 26: Accepit Jesus panem, & benedixit, & ait: Hoc est corpus meum; significatum sub specie panis. Joannis 5: Filius hominis dabit vobis panem, qui permanet in vitam æternam. Hunc panem significavit Deus. Igitur si cum video signum positivum hominis, credo ibi sub tenui pane esse carnes, multo magis cum video signum positivum Dei, ut Sacramentum altaris, credere debeo ibi sub specie panis esse verum corpus Christi propter rerum ibi significatarum similitudinem: Tres enim ibi res significantur, quarum species illa panis est Sacramentum, id est sacrum signum, expressam habens in se illarum similitudinem. Prima res ibi significata est naturale corpus Domini, quod ibi continetur. Secunda res corpus ejus mysticum, quod ibi significatur, & non continetur. Tertia res est effectus Sacramenti in anima fideli. Primo, species panis primæ rei ibi significatæ, id est veri corporis Christi, habet similitudinem non ratione sui, sed ratione subjecti, quod habuit ante consecrationem, id est panis qui prius fuit. Sicut ex pluribus, & puris granis conficitur, sic corpus Christi ex pluribus membris puris, & immaculatis consistit. Cant. 7: Venter tuus sicut acervus tritici vallatus liliis. Exod. 25: Arcam de lignis sethim compingite. Glossa: Arca corpus Christi significat. Hæc fit de lignis sethim imputribilibus, quia corpus Christi consistit ex membris puriſſimis, & ab omni vitio mundis. Secundo, species panis secundæ rei ibi significatæ tenet similitudinem, id est mystici corporis Christi significati, scilicet Ecclesiæ, quæ est unitas fidelium. Sicut enim ex multis granis puris conficitur unus panis, sic ex multis fidelibus puris a culpa mortali mundis, & vinculo charitatis u-

nitis

nitis eccleſiaſtica unitas conſiſtit. Primæ ad Corinth. 9. Hic eſt ſciendum, quod in pane triplex unio attenditur, per quam triplex fraternitas, ſive cauſſa, & vinculum amoris, quod inter fideles eſſe debet, ſignificatur. Primo, grana nobilia, & ſimilia colliguntur. Secundo, farina conſpergitur per aquam, & paſta conficitur. Tertio, ut panis ſolidus fiat, igne decoquitur. Primum, grana ſimilia ſignificant fraternitatem, & amorem naturalem, quia omnes de uno, & primo parente ſumus nati. Secundum, ſcilicet paſta, quæ eſt farina aqua perfuſa, ſacramentalem, qua uno Sacramento baptiſmali ſumus regenerati. Tertium, ſcilicet panis igne ſolidatus, ſpiritualem, quia uno ſpiritu, ſcilicet ad unam Chriſtianam religionem ſumus congregati. De primo Gen. 22; Deſcenderunt fratres Joſeph ut emerent in Ægypto; quia humiliaverunt ſe fideles, ut amorem naturalem omnium hominum acquirerent. Eccleſiaſtici 13: Omne animal diligit ſibi ſimile, & omnis homo diligit proximum ſuum. De ſecundo, primæ ad Corinth. 5: Sitis nova conſperſio, ſicut eſtis azymi; id eſt unum quid per dilectionem Sacramentalem. Primæ Joan. 4: Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. De tertio, Exod. 12: Coxerunt farinam conſperſam, & fecerunt panes; id eſt profecerunt uſque ad dilectionem ſpiritualem. Joan. 14: Hoc eſt præceptum &c. Auguſtinus: Non autem carnalis, ſed ſpiritualis &c. Tertio, ſpecies panis ſecundum quod erat panis, habet in ſe ſimilitudinem tertiæ rei ibi ſignatæ, id eſt effectus Sacramenti in anima fideli. Sicut enim panis tria facit, ſcilicet confortat, ſatiat, vitam conſervat; ſic panis Sacramenti animam fidelem confortat ad peccatum dimittendum, ſatiat ad ſtadium mundi faciendum, in vita conſervat ad Deum ſemper laudandum,

De

De primo, Pſal. 103: Panis cor hominis confirmet; ad omne vitium devincendum: unde Pſal. 17: Diligam te Domine &c. qui ſcilicet præcinxiſti me virtute ad bellum. De ſecundo, Pſal. 104: Pane cœli ſaturavit eos. Ad mundi faſtidium faciendum. Proverb. 27: Anima ſaturata calcabit favum. De tertio Eccleſiaſt. 33: Panis egentium, vita pauperum eſt. Ad Deum laudandum, ſcilicet ſemper. Pſalm. 145: Lauda anima mea Dominum &c. 2. Paralipom. in fine: Laudabo te Domine ſemper omnibus diebus vitæ meæ, quoniam te laudat omnis virtus cœlorum.

CAP. X.

De forma donationis, qua datur ſub ſpecie panis tritici.

VEnite comedite: Thema proprium. Convertentur, & vivent tritico, Oſeæ 14. Vel aliud ſimile de frumento, vel tritico. Tertio, circa formam donationis corporis conſiderandum eſt, quod Dominus dat illud ſub ſpecie panis triticei, & non alterius: & hoc propter tria. Primo, propter hujus grani præ ceteris naturalem nobilitatem. Quod probatur a tribus, quia hoc granum eſt puriſſimum, quia ad panem communiſſimum, quia ad carnem maxime nutritivum. Primo, granum tritici eſt maxime purum, quia hæc ſpecies ſola inter alias attingit complementum, id eſt ſummam puritatem. Nam ut dicunt Alchimici, id eſt aurifices, in ſpeciebus quibuſdam licet multæ ſpecies eſſe videantur, tamen una eſt quæ attingit complementum, & aliæ ſunt differentes ab ea quibuſdam ægritudinibus, ſicut patet de auro. Nam omne metallum purgatione materiæ in aurum dicunt tranſmutari. Sic etiam videmus de granis, quod bonitate terræ purgatur

ſiligo, & in triticum nobilitatur. Et ideo ſimpliciter, & abſolute panis triticeus eſt panis propter excellentiæ puritatem, ſive nobilitatem. Secundo, granum tritici eſt ad panem communiſſimum, quia competit ſanis, & infirmis, immo omni animali panem comedenti. Avibus, ut patet in columbis: beſtiis, ut catulis, magis competit panis triticeus, quia libentius eo veſcuntur; & ideo panis triticeus vere eſt panis propter communis convenientiæ nobilitatem. Tertio, granum tritici eſt ad carnem maxime nutritivum, quia puritate naturali, & competibilitate communi, & viſcoſitate ſui maxime membris adhæret nutrimentum exinde ſumptum, & quo ad hæc tria maxime nutrit, & confortat: & ſic panis triticeus eſt purus, & granum ejus præcipuæ nobilitatis propter communis convenientiæ nobilitatem. Et hac ratione congruum eſt, ut nobiliſſimum corpus quaſi nobiliſſimus panis filiorum Dei detur filiis ſub ſpecie nobiliſſimi panis. Secundo, dat corpus ſuum ſub ſpecie panis triticei propter fidelium diſcretam in eo ſignificationem. Sicut enim triticum ſecundum triplicem ſtatum habet conſiderari, ſic fidelium univerſitas in tres ſtatus ſolet diſtingui. Triticum autem conſideratur, ſecundum quod ſtat in agris, vel ſecundum quod grana ſeparantur a paleis, vel ſecundum quod jam purgata locantur in granariis. Similiter inter fideles tres differentiæ ſunt, incipientium, proficientium, perfectorum. Primi ſignificantur per triticum ſtans in agris: ſecundi, per grana quæ purgantur a paleis: tertii, per grana purgata quæ locantur in granariis. Primi, deſiderant doctrinam prædicatorum; ſecundi, frequentem purgationem: tertii, æternam requiem beatorum. De primo, Job 37: Frumentum deſiderat nubes, & nubes ſpargunt lumen ſuum, quæ luſtrant cuncta per circuitum. Gregorius: Electi ſunt frumentum

tum Dei cœleſtibus horreis recondendi: frumentum nubes deſiderat, quia electus quiſque præſentiam ſanctorum Prædicatorum exoptat: lumen ſpargunt, quia Prædicatores ſancti exempla vitæ & bene agendo, & loquendo dilatant. Nubes autem cunctas per circuitum luſtrant, quia prædicationis luce mundi fines illuminant. De ſecundo, Judicum 6: Cum Gedeon excuteret, & purgaret frumenta in torculari, ut fugerent Madian, apparuit ei Angelus Domini. Gedeon electum quemque ſignificat, qui cum umbra ſanctæ crucis, rectitudine judicii, confeſſionis virga, quaſi cor ſuum a vitiorum paleis ſequeſtrat, conſolatio eum divina contra tentationes dæmonum confortat. Eccleſiaſtic. 2: Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua, & in conſpectu illius ſanctificabunt animas ſuas. De tertio, Job 5: Increpationem Domini ne reprobes, & ingredieris in abundantia ſepulchrum; id eſt locum in regno Dei præparatum: ſicut infertur acervus tritici in tempore ſuo; id eſt cetera multitudo beatorum. Luc. 3: Veniet fortior me poſt me, cujus ventilabrum in manu ſua, & congregabit triticum in horreum ſuum: paleas autem comburet igni inextinguibili. Tertio, dat corpus ſuum ſub ſpecie panis triticei, propter corporis ſui expreſſam ſimilitudinem. Triticum enim poteſt conſiderari tribus aliis modis, ſcilicet ut jacens in acervo, ut cadens in agro, ut in panis complemento. Penes primum modum, ſignificat corpus Chriſti in Virgine conceptum: penes ſecundum, ut in mundo pro nobis paſſum: penes tertium, ut in cœlo glorificatum. In primo Mater Chriſti multum honorificatur, in ſecundo peccator liberatur, in tertio beatus delectatur. De primo Cantic. 7: Venter tuus ſicut acervus tritici: venter eſt corpus Beatæ Virginis. Luc. 11: Beatus venter qui te portavit: acervus tritici, munda membra Chriſti,

sti, ut conservata in utero virginali: lilia, decor omnimodæ castitatis, quo ornantur membra, & sensus Beatæ Virginis. De secundo, Joan. 12: Nisi granum frumenti &c. multum fructum affert, &c. Christus enim per mortem suam genus humanum de æterna morte liberavit. Ad Romanos 5: Commendat suam charitatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Ex hoc quod Dominus dicit se granum frumenti, habet Ecclesia quod sub nulla specie alia conficrat corpus Christi. De tertio, Zach. 9: Quid bonum ejus, & quid pulchrum, nisi frumentum electorum? quia panis, pulcherrimus, dulcissimus, & nobilissimus est corpus Christi in gloria beatorum. Hinc sciendum, quod beati habebunt in eo triplex donum, omnium deliciarum præparationem, omnium desideriorum impletionem, omnium bonorum securam, & æternam fruitionem. De primo, Genes. 49: Aser pinguis panis præbebit delicias regibus. Psal. 67: Parasti in dulcedine tua pauperi Deus. Sap. 15: Paratum panem de cœlo præstitisti eis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suavitatem. Primæ Corinth. 2.: Oculus non vidit, nec auris audivit etc. De secundo, Psal. 147. & 103: Lauda Jerusalem Dominum &c. &, Adipe frumenti satiat te. Item, Benedic anima mea Dominum. Jerem. 31: Inebriabo animam Sacerdotis pinguedine, & populus meus bonis meis adimplebitur. Sap. 16: Sapientiam tuam, & dulcedinem quam in filios habes, ostendebas: & deserviens uniuscujusque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebatur. De tertio, Luc. 14: Beatus qui manducat panem in regno Dei; scilicet propter omnium bonorum securam sine fine fruitionem. Isa. 62: Juravit Dominus in dextera sua. Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis, &

si

si biberint filii alieni vinum tuum in quo laborasti, qui congregant illud comedent, & qui comportant illud, bibent in atriis sanctis meis. Hic comedunt mali cum bonis, ibi erunt mali sub æterno interdicto, & boni securo, & æterno Christi convivio. Psal. 15: Adimplebis me lætitia.

CAP. XI.

De tribus mirabilibus quæ fiunt in consecratione.

VEnite, comedite &c. Thema proprium. Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscet nimis. Vel aliquid simile de mirabilibus operibus Dei, vel signis. Tertium principaliter notandum circa Dominici corporis Sacramentum, sunt mirabilia divinæ operationis tamquam signa, sive mirabilia divinæ virtutis. Hæc mirabilia signa divinæ operationis considerandæ sunt in tribus. In Dominici corporis consecratione: secundo, in ejusdem possessione: tertio, in perceptione. Primo enim corpus consecramus, secundo possidemus, tertio percipimus. Primo in consecratione considerauda sunt, & credenda tria mirabilia signa divinæ operationis. Primum, quod ibi sub specie panis est verum corpus Christi. Secundum, quod tota substantia panis mutatur in corpus Christi. Tertium, quod mutatur in corpus Christi tota substantia panis, ita tamen quod manent accidentia panis. Primum est mirabile, secundum mirabilius, tertium mirabilissimum. De duobus primis hic potest dici, de tertio in sequenti. Primum mirabile signum in consecratione Sacramenti altaris est, quod ibi sub specie panis est verum corpus Christi, quod de Virgine sumpsit. Et hoc probatur tribus modis. Primo, probatur testimonio fide dignorum: secundo, testimonio signorum positivorum: tertio demonstratione miraculorum.

Primo, probatur primum mirabile teſtimonio fide dignorum, ſecundum quod lex dicit, Deuter. 19: In ore duorum; aut trium &c. Audiuntur ergo teſtes veraces; & idonei ſufficientes. Auguſtinus: Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum; hoc eſt, Dei verbum inſtitutum a Chriſto, profertur ſuper panem, & mox fit ſacrum ſecretum, ſcilicet corpus Salvatoris ſub ſpecie panis. Item Auguſtinus: Hoc eſt quod omnibus modis probare contendimus, Sacramentum Eccleſiæ duobus conſtare, viſibili elementorum ſpecie, & inviſibili carne Chriſti, & ſanguine, ſicut perſona Chriſti conſtat ex Deo, & homine: Ambroſius: Panem iſtud quem ſumimus in myſterio, utique intelligo, qui manu ſancti Spiritus formatus eſt in utero Virginis, & igne paſſionis decoctus in ara crucis. Panis enim Angelorum factus eſt cibus hominum. Gregorius: Magnum, atque pavendum eſt myſterium, quia aliud videtur, aliud intelligitur: Figura panis, & vini videtur, & faciente Domino, corpus, & ſanguinis Chriſti intelligitur. Euſebius: Vere unica, & perfecta Eccleſiæ hoſtia, fide æſtimanda non ſpecie, neque exteriori cenſenda viſu, ſed interiori intellectu, unde cœleſtis confirmat auctoritas: Accipite, & comedite &c. Recedat ergo omne infidelitatis dubium, quia qui auctor muneris, ipſe eſt teſtis veritatis. Secundo, probatur idem ratione ſignorum poſitivorum: ratio autem eorum eſt rem ita eſſet ut ſignum. Eſt autem ſignum duplex, ſcilicet hominis, & Dei: hominis artificiale, Dei Sacramentale. Signum poſitivum hominis ſecundum impoſitionem hominis ſignificat, & eſt duplex. Nam aliud non continet quod ſignificat, ut circulus vini: aliud continet quod ſignificat, ut paſtillum, quod ſignificat carnes, & continet carnes intus abſconditas: Similiter ſignum poſitivum Dei, quod eſt

in

in Sacramentis ſecundum impoſitionem Dei ſignificat, & eſt etiam duplex. Nam aliud non continet quod ſignificat, ut Sacramenta legalia, quæ non efficiunt quod figurant, ſicut agnus Paſchalis, & ſimilia. Et aliud continet quod ſignificat, ut Sacramenta evangelica, ſicut Euchariſtia. Significat enim ſecundum impoſitionem Dei rem ſacram, ſcilicet corpus Chriſti, & continet illud. Unde ait: Hoc eſt corpus meum. Signum manſit foris, ſcilicet ſpecies panis, & intus erat corpus Salvatoris. Eccleſi. 3: Innova ſigna, & immuta mirabilia; quaſi diceret: Quia vetera ſigna non continebant gratiam quam figurabant; fac nova, quæ continent quod figurant. Auguſtinus: Ideo dicuntur Sacramenta quaſi ſacræ rei ſigna, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur ſpeciem habet corporalem, quod intelligitur fructum habet ſpiritualem. In ſpecie enim panis, & vini quam videmus, res inviſibiles carnem Chriſti, & ſanguinem honoramus. De hoc ſupra ſermone 9. circa medium. Tertio, probatur idem demonſtratione miraculorum. Exod. 34: Signa faciam, quæ numquam ſunt viſa ſuper terram, nec in ullis gentibus &c. Paſchaſius: Nemo qui ſanctorum vitas, & exempla legerit, ignorat quod ſæpe corporis Chriſti, & ſanguinis Sacramenta aut propter dubios, aut certe propter ardentius amantes viſibili ſpecie in agni, vel pueri forma, aut in carnis, & ſanguinis colorem monſtrata ſint, ut quod latebat myſterio, pateſceret in miraculo. Beato enim Baſilio in die Paſchæ myſteria celebranti Hebræus quidam ſe ſicut Chriſtianus populo commiſcuit, officii volens explorare myſterium: qui vidit infantem partiri in manibus Baſilii, & communicantibus omnibus venit ipſe, & data ei hoſtia vere caro eſt facta. Et ſervans reliquias abiit in domum ſuam oſtendens uxori ſuæ,

narrans quæ propriis oculis viderat. Credens ergo ait: Vere horribile, & admirabile eſt Chriſtianorum Sacramentum. In craſtino venit ad Baſilium, & baptizatus eſt cum omni domo ſua. Idem: Quidam Presbyter erat Ægidius nomine, religioſus valde, qui cum ſanctam duceret vitam, cœpit prius precibus pulſare Deum, ut ſibi monſtraret naturam corporis, & ſanguinis Domini. Venit ergo dies ut idem more ſolito divina celebraret, & poſt Agnus Dei procumbens genibus, Creator, inquit, & redemptor omnipotens Deus pande mihi exiguo in hoc myſterio naturam corporis Chriſti, ut mihi liceat eam proſpicere in forma pueri, quem olim ſinus matris tulit vagientem. Et ecce Angelus de cœlo veniens affatur: Surge propere, ſi vis Chriſtum videre. Adeſt præſens corporeo veſtitus amictu, quem ſacra puerpera geſſit. At Presbyter pavidus ſurgens vidit ſuper aram puerum ſedentem; cui Angelus: Quia Chriſtum videre placuit, quem ſub ſpecie panis verbis ſacraſti myſticis, nunc oculis inſpice, & tracta manibus. Tunc cœleſti lumine Sacerdos fretus (quod mirum dictu eſt) in ulnis trementibus puerum accepit, & pectus proprium pectori Chriſti adjunxit, deinde perfuſus in amplexus dat dulcia Deo oſcula, & ſuis labiis preſſit pia labia Chriſti. Quibus ita peractis reſtituit puerum in altari, & rurſus humi proſtratus deprecatur Dominum, ut dignetur ipſe verti in ſpeciem priſtinam. Et ſurgens invenit corpus Chriſti remeaſſe in formam priorem, & ſic ſub ſpecie debita communicandi eidem. Secundum miraculum in conſecratione Sacramenti altaris eſt, quod ſubſtantia panis mutatur in corpus Chriſti, quod ſumpſit de Virgine, & hoc fit poteſtate Verbi Dei: quod probatur tribus modis fieri poſſe, a poteſtate ſimili, a minori, a majori. Primo a poteſtate ſimili, quia Verbum Dei ſubſtan-

ſtantiam unam in aliam commutavit. Hinc legitur Joan. 2. quod Dominus ad nuptias aquam in vinum commutavit: ſicut ergo potuit ibi, poteſt & hic. In ſimilibus enim ſimile eſt judicium: ubi ſimilis præcipit virtus, ſimilis obedit effectus. Secundo, probatur a minori, eo quod res quæ minus poſſunt quam verbum Dei, unam ſubſtantiam mutant in alteram. Unde ſciendum, quod providentia Dei mutationes rerum tribus modis fieri voluit, præter quas Verbo Dei facit; arte, natura, gratia. Ars enim hominis unam ſubſtantiam mutat in aliam, ut patet in vitrifice, qui vilem cinerem mutat in præclarum, & nobile vitrum. Ergo multo magis virtus Verbi Dei poteſt panem in corpus ejus, & vinum in ſanguinem commutare. Eccleſiaſt. 8: Sermo Dei poteſtate plenus eſt, nec dicere ei quiſquam poteſt, quare ità facis? Euſebius: Inviſibilis Sacerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis, & ſanguinis ſui verbo ſuo ſecreta poteſtate facit, & commutat. Item, natura unam ſubſtantiam mutat in aliam, ſicut in vite aqua mutatur in vinum, & opera apum ſuccus florum per ſecreta naturæ mutatur in favum. Similiter in nobis ipſis panis, quem manducamus quotidie, per naturam mutatur in carnem; ergo multo magis virtus Verbi Dei mutare poteſt panem in ſubſtantiam corporis ſui. Item, gratia hominis mutat unam ſubſtantiam in alteram. Hinc Moyſes per gratiam ſpecialem mutavit virgam in ſerpentem, & aquam in ſanguinem; ergo multo magis virtus Verbi Dei poteſt mutare panem in corpus ſuum, & vinum in ſanguinem. Ambroſius: Virgam tenuit Moyſes, & projecit in terram, & facta eſt ſerpens, & ſic vides Prophetica gratia mutatam eſſe naturam, & majoris eſſe potentiæ gratiam, quam naturam. Quod ſi tantum valuit benedictio humana ut naturam converteret, quid dice-

mus de ipſa conſecratione divina, ubi ipſa verba Salvatoris operantur? Si ergo quæris, quomodo poteſt quod panis eſt fieri corpus Chriſti? reſpondeo, conſecratione, quæ fit Chriſti ſermone. Tertio probatur idem a majori, quia Verbum Dei multo facit majora, & facere poteſt, quam quod panem in corpus Chriſti mutet. Unde in principio erat Verbum, &c. omnia per ipſum facta ſunt, &c. Ambroſius: De totius mundi operibus legitur, quod ipſe dixit, & facta ſunt &c. Sermo ergo qui poteſt facere ex nihilo quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt mutare in id quod non erat? Non enim minus eſt dare rebus novas quam mutare naturas, & ſic quod erat panis ante conſecrationem, jam corpus Chriſti factum eſt poſt conſecrationem, quia ſermo mutat creaturam. Cum itaque irrationalis creatura, & inanimata, ſcilicet panis, mutatur in melius, ſcilicet in corpus Chriſti virtute Verbi Dei; mirum quod peccator homo nec multis verbis, nec beneficiis, nec comminatione, nec promiſſione converti poteſt de mala vita in bonam.

CAP. XII.

De tertio mirabili quod fit in conſecratione.

VEnite, comedite &c. Thema proprium. Mirabilia opera tua &c. Tertium mirabile, immo mirabiliſſimum ſignum in conſecratione Sacramenti altaris eſt, quod mutatur in corpus Chriſti tota ſubſtantia panis, ſic tamen quod manent panis accidentia, id eſt color, ſapor, & hujuſmodi, Chriſti corpus circumſtantia, & noſtris ſenſibus objecta. Quod enim in conſecratione mutatur panis in corpus Chriſti, jam probatum eſt, & quod manent humanis ſenſibus accidentia, patet. Talis mutatio eſt ſupernaturalis, & dicitur proprie converſio, ſive tranſubſtantiatio, quia ſimi-

milis ei per omnia non invenitur in natura. Quod tamen ita fieri poſſit in hoc Sacramento, triplici poteſt oſtendi ſimilitudine. Prima ſimilitudo quod ſubſtantia panis poſſit mutari, ita quod accidentia maneant, ſumitur de gratia prophetali. Hinc eſt quod 4. Regum 2. Eliſæus miſit ſal in aquas amaras, & converſæ ſunt in dulces: in qua converſione quatuor conſideranda ſunt, ſcilicet continens, & contentum, operans, & operatum. Continens eſt illa ſpecies, ſive claritas exterior, contentum amaritudo interior, quæ tranſit, atque mutatur in quartum, ſcilicet operatum, id eſt in dulcedinem, & hoc per tertium, ſcilicet operans, id eſt per gratiam prophetalem. Sic eſt quodammodo in mutatione panis in corpus Chriſti. Primum, ſcilicet continens, id eſt ſpecies panis exterior manet. Secundum, ſcilicet contentum, id eſt ſubſtantia panis mutatur in quartum, ſcilicet in corpus Chriſti, & hoc per tertium, ſcilicet operans, id eſt per Verbum Dei. Secunda ſimilitudo ejuſdem ſumitur a converſione ſpirituali, de qua 1. Regum 10. dicit Samuel ad Saul, qui ſignificat peccatorem: Inſiliet in te ſpiritus Domini, & mutaberis in virum alium. In qua converſione, ſive mutatione quatuor jam ſupradicta conſideranda ſunt, ſcilicet continens, & contentum, operans, & operatum. In ſtatu enim peccati noſter homo exterior pulcher, & ſanus: ſed homo interior amaritudine peccati, & veneno plenus eſt, & ægrotus. Hic dum per ſpiritum Dei convertitur, ſpecie corporis manente, exterior amaritudo, & languor peccati interior in dulcedinem, & ſanitatem gratiæ commutatur. Primum, ſcilicet ſpecies corporis exterior, manet: ſecundum, ſcilicet amaritudo peccati interior, tranſit in quartum, ſcilicet dulcedinem gratiæ, & hoc per tertium, ſcilicet per ſpiritum Dei; & ſic fit, ut dictum eſt, in conſecratione

corporis Chriſti . Eugenius ad quemdam converſum : Quanta , & quam celebranda beneficia vis divinæ bonitatis operatur , & quod non tibi novum , & impoſſibile eſſe debeat , quod in Chriſti ſubſtantiam terrena convertuntur , teipſum interroga , qui præterita vilitate depoſita ſubito novam indutus es bonitatem : in exteriori nihil additum , totum eſt in interiori mutatum . Tertia ſimilitudo ejuſdem ſumitur de mutatione naturali . Videmus enim quod ova ponuntur ſub ave , ut ſub gallina , vel ſub columba , & per naturam mutantur in carnem , immo in aviculam vivam. In hac mutatione ſimiliter illa quatuor , quæ jam dicta ſunt , poſſunt inveniri . Ibi enim eſt continens , ſcilicet teſta , quaſi ſpecies ovi exterior , & contentum , ſcilicet vitellum quaſi ſubſtantia ovi interior , & operans , ſcilicet natura , & operatum , ſcilicet caro pulli . Primum ſcilicet teſta ſpecies exterior manet , ſecundum vitellum , ſive ſubſtantia interior tranſit , & mutatur in quartum , ſcilicet in corpus pulli vivi , & hoc per tertium , ſcilicet operantem naturam . Et mira ſimilitudo , quia diebus aliquibus integra exterius videtur , quaſi adhuc ſit ovum , quod non eſt ovum , ſed vivi pulli integrum corpus teſta velatum . Sicut ergo in hac re columba per naturam , ſic in Sacramento altaris ſpiritus , ſcilicet per ſuam omnipotentem virtutem . Si ergo ſub ave ponis unum , vel duo , vel plura ova , vertit ea per naturam interius in carnem , teſta manente exterius ; quanto magis unam hoſtiam panis , vel plures in altari manente ſpecie panis exterius , Spiritus ſanctus eas repente interius in corpus Chriſti ſua virtute convertit ? Nota verſus de corpore Chriſti , de hoc , quod dicit de ſubſtantia panis , non quod ſit materia corporis Chriſti , ſed quod panis convertitur in corpus Chriſti . Corpus de pane , corpus de Virgine natum . Primum con-

ver-

verſum, ſed materiale ſecundum. Hic moraliter notandum eſt, cum irrationalis creatura, ſcilicet panis, per Verbum Dei, & Spiritum ejus in melius convertitur, quanta ſit peccatoris duritia, qui multis verbis, & Spiritus ſancti operationibus ad converſionem non perducitur? Hieremiæ 5: Induraverunt facies ſuas ſupra petram, & noluerunt reverti. Hæc induratio finalis impœnitentia eſt, cujus triplex eſt cauſſa. Prima, longa conſuetudo peccandi, ſecunda, incredulitas de juſtitia Dei, tertia, ſeductio inimici. De primo, Sapientiæ 14: Invaleſcente iniqua conſuetudine error tamquam lex cuſtoditus eſt. Hieremiæ 13: Si poteſt Æthiops mutare pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteſtis bene agere cum didiceritis malum. Gloſſa: Conſuetudo peccandi quodammodo in naturam tranſit. Sed quod hominibus impoſſibile eſt, Deo poſſibile eſt, ut non Æthiops, vel pardus, longævi ſcilicet peccatores ſuam naturam per ſe mutare videantur, ſed Deus qui in illis operatur. Auguſtinus: Vocabas me Domine, & ſuſpirabam ligatus non ferro alieno, ſed mea propria voluntate. Velle enim meum tenebat inimicus, & inde catenam fecerat, & conſtrinxerat me, quippe ex voluntate perverſa facta eſt libido, & dum ſervitur libidini, facta eſt conſuetudo, & dum conſuetudini non reſiſtitur, facta eſt neceſſitas. De ſecundo, Sopho. 1: Viſitabo ſuper viros defixos in fœcibus ſuis, qui dicunt in cordibus ſuis, non faciet bene Dominus, & non faciet male. Gloſſa: Tollunt Domini providentiam putantes quod nec bonis bona, nec malis mala poſſit reddere, ſed omnia caſu regantur. Pſalm. 13: Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus; juſtus judex qui judicat peccata. Unde ſequitur: Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in iniquitatibus ſuis. De tertio, Oſeæ 5: Non dabunt cogi-

ta-

tationes ſuas ut revertantur ad Dominum, quia ſpiritus fornicationis in medio eorum, & Dominum non cognoverunt. Quaſi diceret, quia ſpiritus malignus obſedit eos, & excæcat ut Dominum non agnoſcant, & promiſſionibus falſis ſeducit, ideo converti non poſſunt. Eccleſiaſtici 29: Repromiſſio nequiſſima plurimos perdit. Geneſ. 34: Egreſſa Dina, ut videret mulieres regionis illius. Et vidit eam Sichen Princeps terræ (id eſt diabolus) adamavit, rapuit, dormivit cum ea, & conglutinata eſt anima ejus cum ea, triſtemque blanditiis delinivit; quia mundi proſpera, peccata levia, longam vitam falſe promittit. Tertii Regum 22: Dicit Michæas: Egreſſus ſpiritus ait, ego decipiam Achab. Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus; qui dicebant Regi: Aſcende in Ramoth Galaad, & vade proſpere, & tradet Dominus inimicos tuos in manus tuas; & in hoc eſt deceptus. Ingreſſus enim prælium, quidam percuſſit eum caſu ſagitta inter pulmonem, & ſtomachum, & graviter vulneratus mortuus eſt veſperi.

CAP. XIII.

De tribus mirabilibus, quæ conſiderantur in corporis poſſeſſione.

VEnite, comedite. Mirabilia opera tua &c. Hic dicendum eſt de tribus mirabilibus, quæ fiunt virtute, & perfectione conſecrationis, & attenduntur in ejuſdem poſſeſſione, & poſt conſecrationem adhuc nobiſcum habemus. Primum mirabile ſignum, quod in poſſeſſione Dominici corporis magna res, ſcilicet corpus Domini continetur ſub tam parva ſpecie panis: cujus aſſignatur triplex ratio. Prima ratio eſt demonſtratio magnitudinis ſapientiæ artificis tantæ rei, ſcilicet Spiritus ſancti. Videmus enim quod artifices quan-

quanto ſunt in arte ſculpendi peritiores, tanto ſculpunt imagines ſubtiliores. Unde ſi artificibus oſtenditur gemmæ, vel metalli materia valde parva, & rogetur in ea imago fieri ſubtiliſſima, minus ſubtilis artifex reſpondebit quod eam facere non poſſit, quod maxime ſubtilis in arte facile facit. Sic ad demonſtrandam ſapientiam Spiritus ſancti, ſub minima ſpecie Sacramenti facile eſſe facit totum corpus Chriſti. Hinc Sapien. 6. Spiritus ſanctus dicitur eſſe ſubtilis. Non enim poteſt ei tam ſubtilem partem panis proponere in altari, quin ſciat, & poſſit eam in verum corpus Chriſti convertere. Damaſcenus: Quomodo fiet hoc, ait Virgo, quoniam virum non cognoſco. Reſpondit: Spiritus ſanctus ſuperveniet in te &c. & tu quæris quomodo panis fiat corpus Chriſti? Et ego dico tibi, Spiritus ſanctus ſuperveniet, & ipſe faciet hæc quæ ſuper naturam ſunt, & ſuper intelligentiam. Secunda ratio ad idem eſt ſimilitudo potentiæ Chriſti cum potentia Dei. Quicquid enim poteſt Dei filius per naturam, hoc poteſt filius hominis propter perſonæ unitatem. Matth. ultimo: Data eſt mihi omnis poteſtas &c. Ambroſius ſuper illud: Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur: Non ideo erit magnus, quod ante partum Virginis magnus non fuerit, ſed quia potentiam, quam Dei Filius ante tempora naturaliter habuit, hic erit ex tempore accepturus, quia ſicut in unam perſonam, ita in unam potentiam conveniunt Dei Filius, & hominis: ſed Dei Filius Verbum Patris illam habuit potentiam, quod minima parte corporis opere Spiritus ſancti de virtute ſeparata ſe veſtivit, & illi ſe incluſit, ſecundum illud: Verbum caro factum eſt. Ergo ſimilem poteſtatem dedit homini Chriſto, ſcilicet ut poſſit facere corpus ſuum eſſe ſub minima panis ſpecie; Pſalm. 98: Dominus in Sion magnus; Sion inter-

terpretatur ſpeculum, ut dicit Papias, & Auguſtinus. Et dubium non eſt, quod magna imago tam expreſſe, tam integre apparet in parvo ſpeculo, ſicut in magno. Magnus ergo Dominus in Sion, id eſt in ſpeculo eſſe dicitur, quia verum corpus Chriſti tam integraliter eſſe ſub parva ſpecie panis, ſicut ſub magna recte creditur. Tertia ratio ad idem, eſt ſufficiens cauſſa ad finem Sacramenti. Finis Sacramenti eſt animam fidelem ſpiritualiter cibare, & contra malum, & ad bonum confortare. Cauſſa hujus efficiens eſt corpus Chriſti, & id poteſt tam plene eſſe ſub ſpecie panis parva, ſicut ſub magna, quia ſub utraque æqualiter unitum eſt Deo, ex quo fluit omnis virtus in Sacramento. Quantacumque enim parva ſit ſpecies illa panis, ibi eſt totum corpus Chriſti per converſionem, ſanguis per connexionem, anima per conjunctionem, & divinitas integra per unionem: unde certum eſt quod habet plenam rationem cibandi ſpiritualiter, & confortandi animam. Exod. 16: Qui minus collegerat, non reperit minus de manna quam qui plus collegerat. Hilarius: Ubi pars corporis, id eſt minima pars Sacramenti, ibi eſt & totum corpus. Eadem enim ratio eſt in corpore Domini, quæ in manna, quod in ejus figura præceſſit, de quo dicitur: Qui plus collegit, non habet amplius: neque qui minus paraverat, habuit minus. Non enim æſtimanda eſt quantitas in hoc viſibilis, ſed virtus ſpiritualis: unde qui multum, vel magnum panem conſecrat, non habet amplius quam verum corpus Chriſti ad ſalutem ſuam. Secundum ſignum mirabile eſt, quod unum, & idem corpus eſt in pluribus locis, in pluribus hoſtiis, in pluribus portionibus: & hoc probatur tribus modis. Primo, per Prophetam Malach. 1. ad Judæos: Non eſt mihi voluntas in vobis, ait Dominus, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab or-

tu enim Solis uſque ad occaſum magnum nomen meum in gentibus, & in omni loco ſanctificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Ecce loca plurima exprimit, & unam oblationem mundam fidelium dicit. Exod. 20: In omni loco, in quo fuerit memoria nominis mei, veniam ad te, & benedicam tibi. Memoria nominis Domini ſacrificium eſt altaris, ſcilicet corpus Chriſti, quod fieri juſſit in commemorationem ejus, hoc fit in multis locis, & in hoc venit unus Dominus ad benedicendum nobis. Secundo, probatur hoc per manifeſtam rationem, quæ eſt quod filius hominis participat potentiam filii Dei propter perſonæ unitatem. Ambroſius: Sicut in unam perſonam, ita in unam potentiam conveniunt Dei, & hominis filius. Unde ſicut Dei Filius eſt eſſentialiter in omnibus rebus: ita dedit filio hominis ut corpus ejus Sacramentaliter eſſe poſſit in pluribus locis. Auguſtinus: Intelligendum eſt corpus Chriſti eſſe in uno loco, id eſt in cœlo, ubi aſcendit ad dexteram Patris, id eſt viſibiliter in forma humana. Veritas tamen ejus, ideſt divinitas, ubique eſt. Veritas etiam ejus, id eſt verum corpus in omni altari Sacramentaliter eſt ubi celebratur. Innocentius III: Diſpoſuit cœleſtis altitudo conſilii, ſicut tres perſonæ ſunt in unitate eſſentiæ, ſcilicet Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus; ita tres eſſent ſubſtantiæ in unitate perſonæ, ſcilicet divinitas Chriſti, corpus, & anima. Cum ergo Chriſtus ſecundum naturam divinam tribus modis exiſteret in rebus, ſcilicet in omnibus per eſſentiam, in ſolis juſtis per gratiam, in homine aſſumpto per unionem, voluit ut idem ipſe ſecundum humanam naturam etiam tribus modis exiſteret. In cœlo localiter, in Verbo perſonaliter, in altari Sacramentaliter. Unde ſicut ſecundum divinitatem eſſentialiter eſt in omnibus rebus, ita ſecundum humanitatem

Sa-

Sacramentaliter totus eſt in pluribus locis. Tertio, probatur idem per viſibilem ſimilitudinem, quæ cunctis in ſpeculo declaratur. Nam ſi faciei tuæ plura proponas ſpecula, in omnibus æqualiter, & integraliter una apparebit facies, & ſi unum ſpeculum in plura fruſtra etiam parva confringas, perfecta tua facies in ſingulis erit. Et licet ſpeculum infringatur in plura, facies tua tamen manet in omnibus una, nec mutatur. Sic eſt revera in Sacramento Chriſti, qui ſpeculum dicitur, & imago bonitatis illius. Si ergo ſpeculum, id eſt forma panis in partes plures dividatur, in ſingulis erit unita Deo, id eſt, verum corpus Chriſti Hieronymus: Singuli fidelium accipiunt Chriſtum totum, & in ſingulis portionibus totus eſt, nec per ſingulos minuitur, ſed integrum ſe præbet in ſingulis. Tertium mirabile eſt, quod corpus Domini licet ſit in pluribus locis, vel hoſtiis, aut portionibus, tamen per partes non eſt diviſum, ſed manet in ſe integrum, & conjunctum. 1. Cor. 1: Diviſus eſt Chriſtus? quaſi diceret, non eſt diviſus, quia licet ſit in cœlo localiter, in corde juſti ſpiritualiter, in multis locis Sacramentaliter, tamen manet in ſe conjunctus: & eſt hujus mirabilis rei ratio, ineffabilis unio hominis, & Dei, carnis, & Verbi. Unde ſicut Verbum Dei ubique eſt, & totum replet cœlum, & mundum manens indiviſum, ſic dedit corpori quod aſſumpſit de Virgine, & dedit Apoſtolis. Divinitas enim quæ ubique eſt, replet illud, & conjugit, & facit ut ſicut ipſa una eſt, ita veritas corporis Chriſti unum corpus ſit in veritate. Auguſtinus: Quando manducamus Chriſtum, partes de illo non facimus, ſed in Sacramento fit hoc unuſquiſque quod accipit. Accipit unuſquiſque partem ſuam in Sacramento, & manet totus integer in ſeipſo. Manet integer totus in cœlo, manet integer totus

in

in corde tuo. Totus enim erat apud Patrem quando venit in Virginem, implevit illam, non receſſit ab illo. Venit in carnem, ut eum homines manducarent, & manebat integer apud Patrem, ut Angelos paſceret: Rogandus eſt ergo Dominus, licet ſimus corporaliter ab invicem diviſi, ut ſimus ſemper ſpiritualiter in charitate conjuncti, & digne nos paſcat in præſenti ſuo Sacramento, & plena cum Angelis ſui viſione in futuro. Amen.

CAP. XIV.

De tribus mirabilibus in Corporis Chriſti perceptione.

VÉnite, comedite &c. Mirabilia opera tua &c. Hic eſt dicendum de tribus ultimis conſiderandis in corporis Chriſti perceptione. Primum mirabile eſt, quod corpus Domini dum manducatur, non minuitur: & hoc eſt contra hæreticos qui dicunt, ſi corpus Domini omni monte majus eſſet, jamdiu clerici illud conſumpſiſſent. Hujus tam miræ rei, ſcilicet inconſumptibilitatis corporis Chriſti in manducatione triplex eſt ratio. Prima ratio eſt quotidiana poteſtas conſecrandi: nam quia omnibus diebus, & omnibus fidelium locis, & ſub tot hoſtiis quot ſufficiunt fidelibus, verum, & unicum corpus Chriſti ex præcepto ejus conſecrare poſſumus; idcirco dum illud manducamus conſumere, vel minuere non valemus. Sicut enim in nobis cauſſa ſalutis æternæ ſemper manet affectus illud manducandi, ſic & poteſtas, & effectus conſecrandi, & cum jam conſecratum manducamus, nequaquam illud minuimus: quia quod ſemper in ſe veraciter integrum perſeverat, ne Sacramentaliter in Eccleſia poſſit deficere, ſemper con-

consecrando in forma panis, quasi Sacramentum nutriendo, & renovando conservamus: quod pulchre figuratum est in panibus propositionis. Exod. 25: Pone super mensam meam panes propositionis in conspectu meo semper. Et quomodo dicitur Levitici 24: Accipies panes duodecim, & statues eos super mensam meam, ut sint panes in monimentum oblationis Domini, per singula sabbata mutabuntur fœdere sempiterno. Similiter de igne dicitur Levitic. 6: Ignis in altari meo semper ardebit, quem nutriet Sacerdos subjiciens ligna mane per singulos dies. Ignis iste numquam deficiet in altari; sed mensa illa Judæorum cum panibus, & ignis cum altari deficit. Quid ergo? mentitus est Deus? Absit, sed umbra deficit in synagoga, veritas manet, nec deficit in Ecclesia. Sacerdos enim noster semper Sacramentum altaris consecrando nutrit, & corpus Christi, quod in illo semper idem est, numquam manducatione fidelium deficit. Secunda ratio est incorruptibilitas vera corporis hujus, quod surrexerit glorificatum, immortale, immutabile, & impassibile, nec potest corrumpi. Psalm. 15: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Unde cum illud manducamus, non sicut alius cibus corrumpitur, nec mutatur in corpus nostrum, sed influit nobis sine corruptione sui spirituale nutrimentum. Hoc figuratur 3. Regum 17: Ubi pugillus farinæ non deficit in domo viduæ per multos dies cibans familiam totam, juxta verbum Eliæ. Augustinus: Qui manducat me, dicit Dominus, vivet propter me. Quando enim manducatur hic panis vita manducatur, nec occiditur quando manducatur: non occidit, sed mortuos vivificat. Vivit manducatus, quia surrexit occisus. Hinc etiam lapidi pretioso comparatur, de quo virtus exit, ut phantasmata fugandi, vel inflationes sedandi, vel alia sine diminutione sui.

Deu-

Deuteron. 32: Conſtituit hominem ut ſugeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo. Petra autem erat Chriſtus prima Corinth. 10. Sicut ergo gemma virtutem ſuam effundendo non minuitur, ſic corpus Domini nos paſcendo non minoratur. Tertia ratio ad idem, infinita cauſſa paſcendi: qui enim ad eum accedere poſſunt, paſtum ſufficienter inveniunt, hinc fons, & lux vera dicitur. De primo Geneſ. ſecundo: Fons aſcendebat a terra (id eſt Chriſtus, dicit Gloſ.) irrigans univerſam ſuperficiem terræ (id eſt inſpirans cordi utilia, & honeſta). Hierem. 2: Dereliquerunt me fontem aquæ vivæ. De ſecundo, Joan. 1: Erat lux vera &c. Sicut ergo fons terram rigat, & ſine ſui diminutione herbas innumeras, & arbores nutrit, ſic Chriſtus Eccleſiam paſcit. Item, ſicut Sol non deficit toti mundo lumen ſuum communicando, ſic nec Chriſtus Eccleſiam totam paſcendo. Item, exemplum de candela, in qua milleſies tantus ignis ſumi poteſt, quantus in ea eſt, nec propter hoc minuitur lumen ejus. Igitur multo potius Dominus nos ſeipſo paſcit, nec tamen deficit. Pſalm. 144: Oculi omnium in te ſperant Domine. Idem Pſal. 101: Tu autem ipſe es &c. Secundum mirabile ſignum in perceptione corporis Domini eſt, quod ſi non manducatur, quodammodo minuitur. Ad intelligentiam tam miræ rei ſciendum, quod duo ſunt corpora myſtica in hoc mundo, ſcilicet corpus myſticum Chriſti, & corpus myſticum diaboli, ſive Antichriſti, ad quorum alterum pertinent omnes homines mundi. Corpus myſticum Chriſti ſancta eſt Eccleſia tamquam ipſius munda, & fidelis ſponſa, cujus ipſe caput eſt, & ſingulæ perſonæ fidelium ſine culpa criminali ſunt ipſius membra: & omnes qui corpus ejus digne ſumunt, ipſius membra fiunt. Primæ ad Corinth. 12: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Si-

cut enim corpus unum eſt, & multa habet membra, ſic & Chriſtus. Item 1. Corinth. 10: Unum corpus multi ſumus, qui de uno pane participamus. Corpus diaboli univerſitas eſt iniquorum tamquam illius nutrix adultera, cujus ipſe caput eſt, & ſingulæ perſonæ malorum ejus membra. Job 41: Corpus ejus ſcuta fuſilia compactum ſquammis ſe prementibus. Gregorius: Corpus diaboli ſunt omnes iniqui, qui quia per obſtinationem duri ſunt, & per vitam fragiles, ſcutis fuſilibus comparantur. Sciendum, quod ſicut Chriſtus per ſe, & per ſuos ſemper ſtudet membra diaboli præſcindere, & ſuis membris incorporare, ſecundum illud Act. 10: Surge Petre occide, & manduca: ſic diabolus per ſe, & per ſuos conatur membra Chriſti tollere, & membris ſuæ meretricis vilibus unire. Primæ Pet. 5: Sobrii eſtote, & vigilate &c. Deuter. 31: Populus iſte fornicabitur poſt Deos alienos, & derelinquet me. Primæ ad Corinth. 6: Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? quaſi diceret: Abſit, ut faciam tantum nefas. Quod tamen, heu, multi faciunt. Auguſtinus: Non poſſunt ſimul eſſe membra Chriſti, & membra meretricis. Nec dicendi ſunt manducare corpus Chriſti, ſcilicet ſpiritualiter, etſi manducant Sacramentaliter. Sed non manducando ſpiritualiter corpus Chriſti, & male vivendo, tollunt Chriſti membra, & faciunt ea membra diaboli, & ſic diminuunt, quantum in ſe eſt, corpus Chriſti. Quod enim diabolo in animabus accreſcit, Chriſto decreſcit. Et ſic corpus Chriſti myſticum diminuitur. Tertium mirabile ſignum in perceptione Dominici corporis eſt, quod dum manducatur a fidelibus, tunc augmentatur. Hoc probatur dupliciter, ratione, & ſimilitudine. Primo, probatur ea ratione, quod dum manducatur cor-

pus

pus Christi, non ipsum ut alius cibus in manducantem convertitur, sed e converso vere manducans in illud spiritualiter convertitur, & mutatur. Nam manducantem se Dominus sui corporis mystici membrum facit, & sibi eum incorporans cum suo corpore, quod de Virgine sumpsit, quodammodo unum efficit. Primæ ad Corinth. 12: Unum corpus multi sumus, qui de uno pane participamus. Idem 1. Corinth. 12: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Augustinus: Commendavit Christus in hoc Sacramento corpus, & sanguinem suum, quod & fecit nos ipsos, nam & nos ipsi sumus facti corpus ejus. Caro enim nostra carni ejus unita, & incorporata unum cum illo effi itur. Oseæ ultim: Convertentur sedentes in umbra ejus, vivent tritico; quasi diceret, fideles vivent tritico, id est Dominici corporis Sacramento. Quod sacramentum dicitur umbra Christi, quia dat se ibi non in sua luce, sed in velamine, quod sic comedentes converterentur, quia in corpus Christi mutabuntur. Et sic patet, dum multi fidelium comedunt corpus Christi, & in illud ipsi mutantur, & membra ejus efficiuntur, quod corpus Christi dum manducatur, augmentatur. Secundo, probatur idem similitudine humanæ scientiæ: nam quanto magis homo scientiam suam aliis distribuit, tanto plus crescit. Matth. 25: Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque &c. Boetius: Scientia est nobilis animi possessio, quæ avarum dedignatur possessorem. Nisi enim publicetur, elabitur, & distributa suscipit incrementum. Similiter divina sapientia incarnata multis in cibum donata sapientes facit, & in se quodammodo convertit, & sic dum comeditur, non minuitur, sed augmentatur. Ecclesiastic. 1: Creator omnium creavit sapientiam spiritu; scilicet incarnari fecit: & secundum datum suum præbet illam

diligentibus ſe. Et in hoc ſapientia Dei creſcit, dum multos in ſapientia creſcere facit. Ad Eph. 4: Creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput noſtrum Chriſtus, ex quo totum corpus compactum, ſcilicet per fidem, & connexum per charitatem, in menſuram uniuſcujuſque membri augmentum corporis facit in ædificationem ſui in charitate.

CAP. XV.

De qualitate noſtræ præparationis ad Sacramentum.

VEnite, comedite &c. Thema ſpeciale. Probet autem ſeipſum homo &c. 1. Corinth. 11. Probet, id eſt, præparet ſe, examinet, purget. Item, aliud thema. Præparate corda veſtra Domino. 1. Regum 7. Quartum principaliter circa Sacramentum Dominici corporis notandum, eſt qualitas noſtræ præparationis. Nam valde juſtum eſt, ut ad tam dignum, & venerandum cibum, ſcilicet ad ipſum Dominum omnium, non incurate, & indevote, ſed aliquo competenti modo præparati accedamus. Exod. 19: Sacerdotes qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur, ne percutiat eos; ſimiliter & alii. Præparatio noſtra conſiderari poteſt in tribus. In dignitate ipſius corporis ſacri. Nam quia mundiſſimum, & Deo vivo plenum, & unitum, neceſſe eſt illud ſuſcipienti per tria præparari, ſcilicet per fidei plenitudinem. Ad Hebr. 10: Accedamus cum vero corde in fidei plenitudine; cum vero corde, id eſt cum vero intellectu ſine errore. In plenitudine fidei, id eſt in plena fide credentes quæ non videmus, ſcilicet ſub ſpecie panis eſſe totum Chriſtum, verum hominem, & verum Deum. Propter hujus fidei magnum meritum, di-

dicitur 2. Petri primo: Credentes in Christum quem non videtis, exultabitis lætitia inenarrabili. Secundum præparativum eſt munditiæ magnitudo, quia congruum eſt ut vas ſuſceturum corpus mundiſſimum, ſit mundum. Exod. 21: Sume vas unum, & mitte manum ibi. Vas unum quaſi ſingulariter, & excellenter mundum. Hinc Apoſtolus Hebr. 9. vas iſtud dicit eſſe urnam auream. Decet enim cor quaſi aurum eſſe puriſſimum per magnam munditiam, quod capere debet cœleſtem panem. Alexander Papa: Nihil in ſacrificiis majus eſſe poteſt quam corpus, & ſanguis Chriſti, nec ulla oblatio hac potior eſt, ſed omnes præcellit, quæ pura conſcientia offerenda eſt, & pura mente ſumenda. Hugo: Pura conſcientia eſt quando non habet de præterito juſtam accuſationem, de præſenti injuſtam delectationem, ſed de futuro juſtam voluntatem. Matth. 27: Joſeph petiit a Pilato corpus Jesu. Et accepto corpore, involvit in ſindone munda. Gloſſa: Sindone munda involvit Jeſum, qui pura mente eum ſuſcipit. Hinc etiam mos Eccleſiæ habet, ut Sacramentum altaris non ſerico, non panno tincto, ſed puro linteo celebretur. In tribus vero quæ perducunt corporale linteum ad candorem, intelliguntur tria, quæ faciunt ad noſtram mundificationem. Primo enim lavatur, ſecundo torquetur, tertio exiccatur. Si quis ad ſuſcipiendum Dominum bene mundus vult fieri, primo debet per aquam lacrymarum emundari: ſecundo, per opera pœnitentiæ torqueri: tertio, per fervorem amoris Dei a carnalium deſideriorum humore ſiccari. De primo ad Hebr. 10: Accedamus aſperſi corda a conſcientia mala, & abluti corpus aqua munda; id eſt mundati lacrymis a peccatis cordis, & corporis. Exod. 30: Lavabunt Aaron, & filii ejus manus, & pedes; id eſt opera, & cogitationes, aqua compunctio-

nis, & confessionis, quando accessuri sunt ad altare, ne moriantur. Hierem. 4: Lava a malitia cor tuum Hierusalem, ut salva fias, usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Psal. 31: Lavabo per singulas noctes, id est pro singulis peccatis, lectum meum, id est conscientiam &c. De secundo, Exod. 26. cortinas tabernaculi, id est ornatus animæ, facies de byssо retorta, id est de operibus pœnitentiæ, jejuniis, orationibus, afflictionibus, & hujusmodi. Primæ ad Corint. 9: Castigo corpus meum &c. Ecclesiastici 33: Servo malevolo, id est corpori, tortura, & compedes, mitte illum in operationem ne vacet. Psalm. 33: Multæ tribulationes justorum. De tertio, Psal. 18: In Sole posuit tabernaculum suum; scilicet ad siccandum per amorem divinum, ut fiat valde mundum, & pulchrum. Canticorum 4: Tota pulchra es amica mea &c. quia scilicet bene lota, torta, & exiccata. Numeri 9: Sanctificamini, cras comedetis carnes. Tertium præparativum est orationis devotio. Psal. 104: Petierunt, & venit coturnix, & pane cœli saturavit eos. Job 3: Antequam comedam, suspiro. Hinc Maria Magdalena, & aliæ devotæ portabant aromata, dum quærebant corpus Domini, Lucæ 23. Sic nobis accessuris ad corpus Domini prælibanda est orationis devotio, ut quod forte minus parati sumus per jejunium, & confessiones, suppleat spiritualium aromatum, id est orationum oblatio. Secundi Paralip. 30: Magna pars populi quæ sanctificata non fuerat, comederat Phase, & oravit pro eis Rex Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt eum, & non imputabit eis quod minus sanctificati sunt. Augustinus: Quamvis qui peccato mordeatur veniali, peccandi tamen de cetero non habeat voluntatem, satisfaciat lacrymis, & orationibus, & confidens de

Do-

Domini miſeratione accedat ad Euchariſtiam intrepidus, & ſecurus. Secundus modus noſtræ præparationis conſideratur in hoſtia panis. Sicut enim grana frumenti arte humana gradatim proficiunt ad panis complementum, ſic anima peccatrix gratia Dei proficit ad bonum ſtatum, in quo licenter ſuſcipit corpus Dominicum. Grana ex quibus fit hoſtia, ſignant ſtatum peccatoris propter tria. Sunt enim dura, & furfure operta, & ab invicem diſtincta; ſic peccator durus eſt in corde, qui non vult converti ad dulcem Deum de ſua iniquitate. Hier. 5: Induraverunt facies ſuas ſupra petram, & noluerunt converti. Item, peccator opertus eſt quaſi furfure peccati deformitate. Hierem. 2: Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas. Item, peccator diviſus eſt a proximo ſuo charitatis privatione. Oſeæ 10: Diviſum eſt cor eorum, nunc interjerunt. Sed grana ad ſtatum in quo ſunt in hoſtia per hunc modum ſunt deducta. Primo, contrita eſt eorum durities per molam, & in minimas partes redacta: ſecundo, a furfure ſunt mundata: tertio, commixta eſt farina ad invicem per aquam, & per ignem decocta, & in panem ſolidata: ſic peccator qui dignus erit ſumere corpus Domini, debet ſe per tria quæ in his ſignantur præparare, per cordis contritionem, per oris confeſſionem, per proximi dilectionem. De primo, Iſa. 47: Tolle molam, molè farinam; quaſi diceret, fac in te molam ſpiritualem de duobus molaribus conſiderando miſericordiam Dei, & juſtitiam ad emolliendam cordis tui duritiam: miſericordiam quaſi ſuperiorem lapidem qui nunc operatur, & circuit, ſed poſt hanc vitam operari ceſſabit, Pſalm. 85: Miſericordia tua magna eſt ſuper me &c. Item, conſiderando juſtitiam quaſi inferiorem lapidem, qui nunc jacet, & quieſcit, ſed poſt hanc vitam elevatur, operatur, & circuit.

cuit. Oſeæ 8: Judicabo te juxta vias tuas, non parcet oculus meus, & non miſerebor. Matth. 21: Super quem ceciderit lapis iſte, conteret eum. Roman. 11: Vide Dei bonitatem, & ſeveritatem. Job 5: Deus emollivit cor meum, & omnipotens conturbavit me. Deus cui proprium eſt miſereri, omnipotens quem oportet juſte judicare; Pſalm. 50: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. De ſecundo. Amos 9: Ecce ego mundabo, & concutiam domum Iſrael, ſicut concutitur triticum in cribro; ubi ſcilicet furfures ſeparantur a nucleo, impurum a puro, ſic per confeſſionem mundatur anima a vili peccato. Pſal. 95: Confeſſio, & pulchritudo &c. primi Mach. 3: Dixit Judas, & fratres ejus, ideſt confitentes: Ecce contriti ſunt inimici noſtri, aſcendamus nunc mundare Sacramenta noſtra. Eccleſiaſt. 2: Qui timent Dominum, præparabunt corda ſua, & in conſpectu ejus ſanctificabunt animas ſuas. Gloſſa: Felix anima quæ quotidie mundat cor ſuum, ut ſuſcipiat habitatorem Deum, cujus poſſeſſor nullius eget bono, quia omnium bonorum auctorem in ſe habet. De tertio, Gen. 17: Accelera tria ſata ſimilæ commiſce, & fac ſubcinericios panes; ut ſic vitulum optimum cum illis comederet. Qui enim vitulum optimum, id eſt corpus Chriſti ſumere vult, prius debet tribus ſatis ſimilæ panem igne coquendo ſolidare, id eſt ad tres hominum differentias, ſcilicet ſuperiores, æquales, inferiores veram dilectionem ſervare. 1. Corinth. 10: Unus panis, & unum corpus, multi ſumus qui de uno pane, & de uno calice participamus. Auguſtinus: Qui accipit myſterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non myſterium accipit pro ſe, ſed contra ſe. Matth. 20: Intravit Rex ut videret diſcumbentes, & vidit unum non habentem veſtem nuptialem, id eſt charitatem, & ait miniſtris: Liga-

tis manibus, & pedibus &c. Item ejuſdem 5: Si offers munus tuum &c. Gloſſa: Si fratrem læſiſti, reconciliare ei, etiam ſi adverſarius fuerit, eſto benevolus, ut fiat amicus, & tunc offeres munus tuum, ut ſit Deo gratum. Propter prædicta in pane notanda dicitur Exod. 21: Azyma comedes, id eſt panem ſine fermento, & erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monimentum ante oculos tuos; quod ſcilicet ſignificatur in eo quod dictum eſt, cordis contritio, oris confeſſio, proximi dilectio, quibus debemus nos præparare, ut digne poſſimus ad Chriſti corpus accedere.

CAP. XVI.

De præparatione noſtra in tertio, ſcilicet Agno Paſchali.

VEnite, comedite. Item. Probet autem ſeipſum homo. Thema ſpeciale. Sanctificamini, cras comedetis carnes. Numeri nono. Thema proprium. Ecce agnus Dei, Joan. 1. Hic dicendum eſt qualiter ex figura agni paſchalis conſideretur noſtræ præparationis modus, de qua Exod. 12. legimus. Hæc figura in tres partes eſt dividenda. Prima pars eſt ipſe agnus edendus, ſecunda fercula cum quibus eſt edendus, tertia perſonarum edentium habitus. In prima diſcimus præparari per fidei integritatem, in ſecunda per animi virtuoſitatem, in tertia per vitæ honeſtatem. Prima pars iſtius eſt ipſe agnus, qui ſecundum legem manducatur, & in hoc tria conſiderantur. Primo, quando comedendus eſt, quia in nocte, cum res plene non videur, in quo credendum ſignificatur quod corpus Chriſti in præſenti nobis dari debuit non manifeſtum, ſed in Sacramento velatum. Tobiæ 12: Sacramentum Regis abſcondere bonum eſt. 3. Regum octavo.

Do-

Dominus dixit ut habitaret in nebula. In ſecundo, ſcilicet quod non comeditur ex eo crudum, ſignificatur quod non debemus credere Chriſtum eſſe hominem purum. Item, quod non comeditur aqua coctum, ſignificat quod non debemus credere Chriſtum ſecundum communem hominum conſuetudinem conceptum, aut natum. Item, quod comederunt eum tantum aſſum igni, ſignificat quod Chriſti incarnatio, & ejus corporis conſecratio credenda eſt celebrari per potentiam Spiritus ſancti. In tertio, ſcilicet quod caput agni cum pedibus, & inteſtinis vorari præcipitur, ſignificatur eſſe credendum quod in hoc Sacramento totus Chriſtus cum divinitate, & corpore, & anima continetur, & ſumitur. Secunda pars hujus figuræ ſunt fercula tria, cum quibus ſolebant agnum manducare, ſcilicet lactucæ agreſtes, panes azymi, & ſanguis agni. Exo. 12: Edetis carnes agni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus: & ſument de ſanguine agni, & ponent ſuper utrumque poſtem, & in ſuperliminaribus domorum. Primum ferculum, ſcilicet lactucæ agreſtes, ſignificant dolorem de peccatis: ſecundum, ſcilicet panis azymi, intentionem puram cum operibus bonis: tertium, ſcilicet ſanguis agni, memoriam, & imitationem Dominicæ paſſionis, quibus præparari debet anima fidelis. De primo Gregorius ſuper illud Exod. 12: Lactucæ agreſtes valde amaræ ſunt, carnes vero agni cum his comedendæ ſunt: quia cum corpus Chriſti accipimus, compungi pro peccatis debemus, ut amaritudo pœnitentiæ abſtergat amorem perverſæ vitæ. Iſa. 38: Recogitabo tibi omnes annos meos &c. De ſecundo. 1. Corint. 5: Epulemur non in fermento veteri, id eſt in corruptione ſuperbiæ, quæ fit in Deum: neque in fermento malitiæ, quæ fit in proximum: & nequitiæ quæ fit in ſeipſum; ſed in azymis ſinceritatis, id eſt

in

in ſinceritate a vit is, & veritate bonorum operum, ut ſcilicet ſtudeamus eſſe in novitate vitæ ſine omni fraude de fermento veteri. Gregorius: Panes ſine fermento comedit, qui recta opera ſine corruptione inanis gloriæ facit de fermento malitiæ. Idem: Panes ſine fermento malitiæ manducat, qui opera miſericordiæ ſine peccati admixtione exhibet, ne perverſe rapiat, quod quaſi recte diſpenſat: unde per Amos 4. increpando dicitur: Sacrificate de fermento laudem. De fermento enim laudem immolat, qui Domini ſacrificium de rapina portat de fermento nequitiæ. Exod. 12: Qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cœtu Iſrael. Fermentatum comedere eſt delectari peccati corruptione, quod committitur in ſe. Pſal. 23: Dixit injuſtus ut delinquat &c. De tertio ferculo ſupradicto, Gregorius: Sanguis agni ſuper utrumque poſtem ponitur, quando non ſolum ore corporis, ſed etiam ore mentis hauritur, & ad imitationem intenta mente cogitatur. Nam qui ſic Redemptoris ſanguinem accipit, ut imitari paſſionem nec dum velit, in uno tantum poſte ſanguinem ponit. Item, in ſuperliminaribus ponendus eſt ſanguis agni, quia non tantum in memoria, ſed in manifeſto portari debet crux paſſionis Chriſti. Gal. ult: Mihi abſit gloriari &c. unde & ſtigmata Domini Jeſu in corpore meo porto. Tertia pars hujus figuræ eſt habitus, ſive tria inſignia illorum qui manducaverunt agnum, ſcilicet cingulus renum, calceamenta pedum, baculus manuum. Exod. 12: Sic manducabitis agnum. Renes veſtros accingetis, calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus. Primum deſignat carnis, & mentis continentiam, ſecundum exemplorum patrum cuſtodiam, tertium vitiorum noſtrorum correctionem, & exiguntur ad communicantium præparationem. Primum præ-

pa-

Dominus dixit ut habitaret in nebula. In ſecundo, ſcilicet quod non comeditur ex eo crudum, ſignificatur quod non debemus credere Chriſtum eſſe hominem purum. Item, quod non comeditur aqua coctum, ſignificat quod non debemus credere Chriſtum ſecundum communem hominum conſuetudinem conceptum, aut natum. Item, quod comederunt eum tantum aſſum igni, ſignificat quod Chriſti incarnatio, & ejus corporis conſecratio credenda eſt celebrari per potentiam Spiritus ſancti. In tertio, ſcilicet quod caput agni cum pedibus, & inteſtinis vorari præcipitur, ſignificatur eſſe credendum quod in hoc Sacramento totus Chriſtus cum divinitate, & corpore, & anima continetur, & ſumitur. Secunda pars hujus figuræ ſunt fercula tria, cum quibus ſolebant agnum manducare, ſcilicet lactucæ agreſtes, panes azymi, & ſanguis agni. Exo. 12: Edetis carnes agni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus: & ſument de ſanguine agni, & ponent ſuper utrumque poſtem, & in ſuperliminaribus domorum. Primum ferculum, ſcilicet lactucæ agreſtes, ſignificant dolorem de peccatis: ſecundum, ſcilicet panis azymi, intentionem puram cum operibus bonis: tertium, ſcilicet ſanguis agni, memoriam, & imitationem Dominicæ paſſionis, quibus præparari debet anima fidelis. De primo Gregorius ſuper illud Exod. 12: Lactucæ agreſtes valde amaræ ſunt, carnes vero agni cum his comedendæ ſunt: quia cum corpus Chriſti accipimus, compungi pro peccatis debemus, ut amaritudo pœnitentiæ abſtergat amorem perverſæ vitæ. Iſa. 38: Recogitabo tibi omnes annos meos &c. De ſecundo. 1. Corint. 5: Epulemur non in fermento veteri, id eſt in corruptione ſuperbiæ, quæ fit in Deum: neque in fermento malitiæ, quæ fit in proximum: & nequitiæ quæ fit in ſeipſum; ſed in azymis ſinceritatis, id eſt

in

in sinceritate & [illegible], & veritate bonorum ope-
rum, ut [illegible] fuimus [illegible] in novitate vitæ
[illegible] in fermento veteri. Gregorius:
Panes sine fermento comedit, qui recta oper-
[illegible] sine corruptione vanæ gloriæ facit de fermento
malitiæ. Idem: Panes sine fermento malitiæ
[illegible], qui opera misericordiæ sine peccati
admixtione exhibet, ne perverse rapiat, quæ
quasi recte dispensat: unde per Amos 4. incre-
pando dicitur: Sacrificate de fermento laudem.
De fermento enim laudem immolat, qui Domi-
ni sacrificium de rapina portat de fermento ini-
quitiæ. Exod. 12: Qui comederit fermentatum,
peribit anima ejus de cœtu Israel. Fermentatum
comedere est delectari peccati correctione, quod
committitur in se. Psal. 23: Dixit iniustos ac
delinquat &c. De tertio ferculo supradicto, Gre-
gorius: Sanguis agni super utrumque postem po-
nitur, quando non solum ore corporis, sed et-
iam ore mentis hauritur, & ad imitationem in-
tenta mente cogitatur. Nam qui sic Redempto-
ris sanguinem accipit, ut imitari passionem nec-
dum velit, in uno tantum poste sanguinem po-
suit. Item, in superliminaribus ponendus est san-
guis agni, quia non tantum in memoria, sed in
manifesto portari debet crux passionis Christi.
Gal. ult: Mihi absit gloriari &c. unde & stigma-
ta Domini Jesu in corpore meo porto. Tertia
pars hujus figuræ est habitus, sive tria insignia
eorum qui manducaverunt agnum, scilicet cin-
gulus renum, calceamenta pedum, baculus ma-
num. Exod. 12: Sic manducabitis agnum. Re-
nes vestros accingetis, calceamenta habebitis in
pedibus, tenentes baculos in manibus. Primum
designat carnis, & mentis continentiam, secun-
dum exemplorum patrum custodiam, tertium vi-
tiorum nostrorum correctionem, & exiguntur ad
communicantium præparationem. Primum præ-

pa-

parativum eſt mentis, & carnis continentia in cingulo renum figurata. Gregorius : In renibus accipitur carnis delectatio, unde Pſal. 25 : Ure renes meos , & cor meum . Qui ergo Paſcha comedit, renes accingat : quia qui corpus Domini accipit, voluptatem domat , luxuriam refrænat. Hæc præparatio continentiæ attendenda eſt quantum ad tria genera hominum , ſcilicet conjugatos , & de incontinentia pœnitentes , & ſpirituales. Primi ante ſacram communionem continentiam debent ſervare aliquantam , ſecundi longiorem , tertii continuam . De primo dicitur ad David , 1. Reg. 21 : Si pueri mundi ſunt maxime a mulieribus , manducent ; ſcilicet panem ſanctum: reſpondit David : Si de mulieribus agitur , continuimus nos ab heri , & nudius tertius . Dedit ergo eis Sacerdos ſanctificatum panem . Exod. 19 : Deſcendit Dominus coram omni plebe ſuper montem Sinai , ſcilicet in igne , & nubis caligine . Eſtote ergo parati in diem tertium , & ne appropinquetis uxoribus veſtris . Si talis continentia ſervata eſt ad figuram , quanto magis ſervanda eſt ad corporis Chriſti veritatem ? De ſecundo , Levit. 13 : Homo qui fuerit leproſus , aut patiens fluxum ſeminis , id eſt peccans per incontinentiam carnis , non veſcetur de his quæ ſanctificata ſunt mihi , donec ſanetur , ſcilicet per pœnitentiam . Hinc ſtatuti ſunt ante Paſcha quadraginta dies pœnitentiæ , ut his peractis in jejuniis , & orationibus , & continentia , & bonis operibus , tunc poſſint communicare pœnitentes cum aliis bonis Chriſtianis . Hinc ſuper illud 1. Corinth. 11 : Si noſmetipſos dijudicaremus &c. dicit Auguſtinus : Ab ipſa mente pœnitentis talis ſententia proferatur, ut ſe indignum judicet participatione corporis, & ſanguinis Domini , ut ad tempus per eccleſiaſticam diſciplinam a Sacramento cœleſtis panis ſeparetur . Indigne enim ac-

accipit, ſi tunc accipit, cum debet agere pœnitentiam, id eſt quando incipit; ergo ſe prius judicet, ut a ſe judicatus non judicetur a Domino. De tertio, ſcilicet de continentia continua, & ſempiterna, ſcilicet omnimodam, & perpetuam caſtitatem conſervare, Levit. 21: Sacerdotes ſancti erunt Domino ſuo, & non polluent nomen ejus. Incenſum enim Domini, & panes Dei ſui offerunt, & ideo ſancti erunt. Beda: Si veteris teſtamenti Sacerdotes ſecundum ordinem vicis ſuæ intraturi templum ad offerendas legales hoſtias a propriis uxoribus oportuit abſtinere, quanto magis noſtri Sacerdotes, quos ad conſecrandum ſacroſanctum corpus Domini paratos ſemper eſſe oportet, & continuam, & ſempiternam ſemper debent caſtitatem conſervare? Secundum præparativum eſt exemplorum patrum cuſtodia per calceamenta pedum figurata. Gregorius: Calceamenta in pedibus habere, eſt mortuorum patrum vitam aſpicere, & noſtra veſtigia a peccati vulnere cuſtodire. Cantic. 5: Quam pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis filia Principis: greſſus ſunt profectus operum in calceamentis, id eſt in conſideratione vitæ patrum. Tertium præparativum eſt correctionis diſciplina in baculis manuum figurata. Baculus enim ſignificat rectitudinem juſtitiæ, qua debemus noſmetipſos de noſtris exceſſibus ante communionem judicare. Pſal. 44: Virga directionis virga regni tui &c. Apprehendite diſciplinam &c. 1. Corinth. 11: Qui manducat, & bibit indigne &c., quod ſi noſmetipſos dijudicaremus &c. Auguſtinus: Aſcendas hic adverſus te tribunal mentis tuæ, & conſtituto in corde judicio adſit accuſatrix cogitatio, & teſtis conſcientia, & carnifex timor Domini, inde quidam ſanguis animæ confitentis per lacrymas profluat: & ſic ceſſat vindicta divina, cum confeſſio, & correctio præcedit humaſ-

mana, & ſic homo dignus erit ad ſumendum corpus Chriſti nunc in Sacramento, & perfecta fruitione in futuro. De primo, Deuteron. 8: Afflixit te Dominus penuria, & dedit tibi cibum manna quod ignorabis: afflixit te, id eſt fecit ut affligeres te, & corrigeres, penuria, id eſt pœna voluntatis tuæ, & voluptatis carentia, & tunc dedit tibi cœleſtem panem corporis ſui. De ſecundo, ad Hebr. 12: Omnis diſciplina in præſenti non videtur gaudii, ſed mœroris: poſtea autem fructum pacatiſſimum exercitatis per eam reddet juſtitiæ. Item, præparativum ad corpus Domini ſuſcipiendum eſſe poteſt manducatio ſpiritualis, ſecundum quod perfecti manducant ratione meditationis devotæ, de quo infra ſermone decimo nono ante medium, & in medio.

CAP. XVII.

De triplici modo manducandi, & primo de Sacramentali tantum.

VEnite, comedite &c. Thema proprium. Quicumque manducaverit panem hunc, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis, & ſanguinis Domini. 1. Corinth. 11. Quintum principale circa Sacramentum Dominici corporis notandum, eſt modus manducationis, & hoc triplex, ſcilicet Sacramentalis tantum, ſpiritualis tantum, Sacramentalis, & ſpiritualis ſimul. Ad hoc intelligendum ſciendum, quod in cibo altaris duo ſunt, ſcilicet Sacramentum, & virtus Sacramenti. Sacramentum, ut dicit Auguſtinus, in duobus conſiſtit, viſibili panis, & vini ſpecie, & inviſibili carne, & ſanguine Chriſti. Virtus vero Sacramenti eſt ſanatio a damnatione mortis æternæ. Hanc virtutem Sacramenti crediderunt, & guſtaverunt ſpiritualiter omnes ſalvandi ab o-

ri-

rigine mundi, & quotidie guſtant omnes boni Chriſtiani. Secundo modo tam boni quam mali hoc modo diſſimili, quia mali manducant Sacramentum tantum, id eſt ſub viſibili ſpecie panis corpus Chriſti: ſed non virtutem Sacramenti manducant ſpiritualem, id eſt ſalutem ad vitam æternam: boni vero manducant utrumque ſimul, ſcilicet Sacramentum, & virtutem Sacramenti. Ex his patet triplex modus manducandi. Primus Sacramentalis tantum, ſecundus ſpiritualis tantum, tertius Sacramentalis, & ſpiritualis ſimul. Primo manducant mali Chriſtiani, ſecundo omnes ſalvandi, tertio ſoli boni Chriſtiani. Primi manducant, & non manducant, ſecundi non manducant, & tamen manducant, tertii manducant, & manducantur. Primus modus manducandi corpus Domini eſt Sacramentalis tantum, quomodo mali Chriſtiani manducant, qui venerandum corpus in peccato mortali ore polluto ſumentes, cordis effectum ab influentia virtutis bonitatis ejus, peccatis ſuis immundis, & duris quaſi luto, & lapide claudunt. Ezech. 14: Poſuerunt immunditias ſuas in cordibus ſuis, & idola, ſcilicet ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerunt contra faciem ſuam. Iſti manducant, & non manducant; manducant quidem, quia corpus Domini ſumunt Sacramentaliter; ſed tamen non manducant, quia virtutem ſpiritualem, id eſt ſalutem animæ non percipiunt. Eccleſ. *6*: Eſt aliud malum quod vidi ſub Sole, & quidem frequens apud homines. Vir cui Deus dedit divitias, & ſubſtantiam, & honorem, nec tribuit ei poteſtatem ut comedat ex eo. Hebr. ultim: Habemus altare de quo edere non habent poteſtatem qui tabernáculo deſerviunt; id eſt peccatis carnalibus. 1. Corinth. 10: Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. Gregorius: Eſt quidem in peccatoribus, & indigne ſumentibus vera Chriſti caro,

&

& verus ſanguis, videlicet præſentiali eſſentia, non ſalubri efficientia. Auguſtinus; Qui diſcordat a Chriſto nec manducat carnem ejus, nec bibit ſanguinem, etſi tantæ rei Sacramentum quotidie ſibi ſumat ad judicium. Diſcordat a Chriſto qui cordis affectum ab eo avertens ad peccatum convertit, & talis vere miſerabilis dici poteſt, ad quem tam magnum bonum frequenter venit, & nullum exinde ſpirituale lucrum accipit, ſive percipit. Hoc modo, ſcilicet Sacramentaliter manducantium, tria ſunt genera, primi malevoli, ſecundi doloſi, tertii præſumptuoſi. Primi ſunt qui corpus Domini ſumunt in peccandi voluntate. Secundi ſunt hypocritæ, qui foris boni apparentes, occulte ſunt pravi, & tamquam juſti accedunt ad altare. Tertii ſunt qui maxime mali ſunt, & tamen præſumunt communicare: de duobus primis poteſt hic dici, & de tertio in ſequenti. De primo genere malorum communicantium, ſcilicet de malevolis, Iſaiæ 19: Appropinquat populus iſte ore ſuo, cor autem eorum longe eſt a me: Appropinquat ore per Sacramenti ſuſceptionem, ſed cor longe eſt per peccandi voluntatem. Tales tria mala ſequuntur, peccati ſui aggravatio, a gratia Chriſti ſeparatio, ad æternam pœnam condemnatio. De primo. Matth. 15: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & tradere canibus; id eſt malevolis. Auguſtinus: Habentes voluntatem peccandi gravari magis dico Euchariſtiæ perceptione, quam purificari. De ſecundo, Sap. 1: Perverſæ cogitationes ſeparant a Deo &c. De tertio. 1. Cor. 11: Quicumque manducaverit hunc panem &c. Ambroſius: Indignus eſt qui non devota mente accedit ad Euchariſtiam, aut in voluntate peccandi manens reus eſt corporis, & ſanguinis Domini, id eſt ac ſi Chriſtum occideret punietur. De ſecundo genere malorum communicantium,

tium, ſcilicet de doloſis, ſive hypocritis, 2. Timoth. 3: In noviſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos amantes, habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes: ſpeciem pietatis, Gloſſa id eſt religionis, quia eadem Sacramenta habent cum piis; virtutem pietatis, id eſt charitatem abnegantes, multa ſcilicet mala occulte perpetrantes, & manifeſta fallaciter excuſando. Tales ſimiliter tria mala ſequentur, ſocii Judæ traditoris efficientur, coram toto mundo confundentur, extra bonorum conſortium projicientur. De primo Jo. 33: Qui manducat panem meum, levabit contra me calcaneum ſuum. Hoc dicitur de Juda, & de ſuis ſimilibus, ſcilicet fictis Domini amicis. Unde Gloſſa: Qui manducat panem meum non ut proficiat, ſed ut lateat, ille me conculcabit; id eſt tradet. Qui ergo vult latere in peccatis ſub plena ſpecie religionis, & communicationis, ſimilis efficitur, & ſocius Judæ traditoris. De ſecundo, Eccleſiaſtici 1: Ne ſis incredibilis timori Domini, & ne acceſſeris ad eum duplici corde, nec ſueris hypocrita in conſpectu hominum, ne forte revelet Deus abſconſa tua, & in medio ſynagogæ elidat te, quoniam acceſſiſti maligne ad Dominum, & cor tuum eſt plenum dolo, & fallacia. Naum 3: Ecce ego ad te ſpecioſa dicit Dominus; id eſt anima foris pulchra, hominibus ſpecioſa, intus immunda: & revelabo pudenda tua in facie tua, & oſtendam gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam, & projiciam ſuper te abominationes tuas, & contumeliis te afficiam. De tertio, Matthæi 13: Væ vobis hypocritis, qui ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ foris apparent hominibus ſpecioſa, intus autem plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia, id eſt putredine, & verme, & fœtore: ſic & vos a foris quidem appa-

retis hominibus juſti, intus autem pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate: hypocriſi, id eſt amore vanæ laudis: iniquitate, id eſt cupiditate temporalium, & odio veritatis: & ideo præmittitur, Væ vobis, id eſt extra bonorum conſortium miſerabilis projectio. Levitici 7: Anima polluta (hypocriſi dicit Interlinearis) quæ ederit de carnibus hoſtiæ pacificorum, id eſt corporis Chriſti, quæ oblata eſt Domino, peribit de populis ſuis, id eſt ejicietur de ſalvandis ad damnationem æternæ mortis. Sed ecce contra tria magna mala dat leve remedium divina clementia, quia ſpiritualis concluſio, ſcilicet bonum fieri de malo. Pſal. 33: Declina a malo, & fac bonum &c. Et ex frequenti bene agere fit homo bonus. Et cum bonus eſt, ſequentur eum tria bona, ſcilicet pœnæ debitæ relaxatio, divinæ gratiæ reſtitutio, æternæ gloriæ acquiſitio. De primo 3. Regum primo: Si fuerit vir bonus, nec unus quidem capillus ejus in terra cadet, id eſt ab omni peccato erit immunis. Ezeciel. 33: Si dixero impio morte morieris, & egerit pœnitentiam de peccato ſuo, vita vivet, & non morietur. De ſecundo, Pſal. 124: Bene fac Domine bonis, & rectis corde. Proverbior. 12: Qui bonus eſt, hauriet ſibi gratiam a Domino. De tertio, Matthæi 24: Euge ſerve bone &c. Euge, id eſt, bene gaude, ſerve bone, quia in pauca, id eſt in bonis quæ tibi commiſſa ſunt, bene negotiatus es: ſupra multa te conſtituam, ſcilicet æterni gaudii bona. Intra in gaudium, ut ſcilicet ex omni parte perfruaris gaudio. Iſa. 51: Veniant in Sion laudantes, & lætitia ſempiterna ſuper capita eorum: quia cauſſa æternæ lætitiæ erit in Domini Regis ſui contemplatione. Hierem. 31: Venient, & laudabunt in monte Sion, & confluent ad bona Domini: tunc lætabitur Virgo Beata Maria præcentrix in choro cœlesti, juvenes, ſcili-

licet omnes beati: ſenes, ſcilicet Angeli, iſti Deum laudabunt & in omnibus bonis, id eſt, ſine fine gaudebunt.

CAP. XVIII.

De tertio genere indigne manducantium, ſcilicet de præſumptuoſis.

VEnite, comedite &c. Item. Quicumque manducaverit hunc panem &c. De tertio genere malorum indigne communicantium eſt hoc dicendum, ſcilicet de præſumptuoſis, qui non timent communicare, vel celebrare in magnis criminibus, & manifeſtis. De his, 1. Corinth. 11: Qui manducat, & bibit indigne, judicium ſibi manducat, & bibit; id eſt valde malum eſt illi. Unde ſciendum quod duplex eſt effectus corporis Domini, ſcilicet bonitatis, quoad bonos; ſeveritatis, quo ad malos, & tamen ipſum ſemper immutabile, & bonum in ſe manet, ſed juſto judicio effectus ejus mutatur in his qui male eo utuntur. Auguſtinus: Sancta malis poſſunt obeſſe, quia qui manducat corpus Domini indigne, judicium ſibi manducat, non quod res illa mala ſit, ſed quia malus quod bonum eſt, male accipit. Hujus rei exemplum eſt in Sole, & in vino. Nam eamdem Solis lucem, quam oculus ſanus ad delectationem, & confortationem, æger ſuſcipit ad turbationem. Et vinum quod ſanus homo ad jucunditatem, & confortationem, febricitans accipit ad majorem infirmitatem, vel certe ad mortem. Hinc eſt quod indigne communicantes tria mala ſequuntur, ſcilicet magna culpa, Dei offenſa, multiplex plaga. Primum malum præſumptuoſe manducantium eſt magna culpa. Hierem. 11: Numquid carnes ſanctæ auferent a te malitias tuas, quibus gloriata es? Iſidorus: Qui ſcelerate vivunt in Eccleſia Dei, & communicare non de-

deſinunt, putantes ſe tali communione mundari, diſcant nil ad emendationem proficere ſibi, dicente eodem Propheta : Quid eſt quod dilectus meus in domo mea facit ſcelera multa? numquid carnes ſanctæ auferent a te malitias tuas? quaſi diceret : Non auferunt, ſed augmentant . Hujus triplex eſt ratio , ſcilicet perverſa intentio. Actionis enim voluntariæ triplex eſt radix , ſive principium, vel natura, vel virtus bona, vel libido. Omnis actio cujus radix eſt natura , vel virtus, bona eſt : cujus autem radix libido, mala eſt. Sed ejus qui in peccato mortali eſt ſcienter, & ſumit corpus Chriſti, non poteſt eſſe radix natura, neque virtus aliquo modo dictaret quod aliquis rem tam pretioſam, ac venerandam in loco, vel vaſe immundo poneret ; unde peccatoris, qui corpus Domini ſumens ponit in ore ſuo polluto, & corpore, radix eſt libido, id eſt perverſa intentio, ut lucri temporalis, vel vanæ laudis , vel alicujus deceptionis . Secunda ratio culpæ iſtorum eſt divini præcepti tranſgreſſio. Sicut enim Dominus in ſtatu innocentiæ lignum vitæ ad edendum conceſſit, & in ſtatu culpæ prohibuit, ſic nobis in ſtatu bono corpus Chriſti conceditur, & in malo prohibetur. Matt. 6: Nolite ſanctum dare canibus , id eſt immundis peccatoribus. Levi. 21 : Homo qui habuerit maculam, ſcilicet peccati, non offerat panem Domino, nec accedat ad miniſterium ejus. Tertia ratio culpæ iſtorum eſt maxima ingratitudo. Quæ enim poteſt eſſe major quam ſi quis habens Dominum, a quo accepiſſet quicquid boni haberet, & ipſum inſuper morte ſua de ſuſpendio liberaſſet, eumdem Dominum in ſtabulum immundiſſimum inimici ſui traditione duceret, & ibi conculcaret, & rurſus occideret? Tanta ingratitudine peccant, qui corpus Domini ſumunt in peccato mortali. Pſalm. 34 : Retribuebant mihi ma-

la

la pro bonis, & odium pro dilectione mea. Et iterum, Pſalm. 55: Conculcaverunt me inimici mei &c. Hebr. 10: Quanta putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcaverit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt? ſcilicet in morte Chriſti. Ambroſius: Chriſtum ille conculcat, qui libere peccat abſque timore, & pœnitentia, & qui eo indigne participat. Idem: Qui indigne Chriſtum ſumit, idem eſt ac ſi interficiat. Auguſtinus: Quam temerarium eſt, quamque nefarium eſt, cruentis manibus intemeratæ Virginis tractare filium? Quis auditus ſuſtineret aurium? quis oculus non confunderetur ad intuitum? cujus mens non raperetur in exceſſum, ubi mundi pretium mittitur in ſterquilinium? Non enim minus eſt deteſtabile in os pollutum, quam in lutum mittere Dei Filium. Secundum malum iſtorum eſt magna Dei offenſa. Zachariæ 1: Ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas, quia ego iratus ſum parum, ipſi vero adjuverunt in malum; quaſi diceret Dominus: Parum iraſcor hominibus propter peccata quæ committuntur in proximum, ſed maxime eo quod peccant in Deum. 1. Regum 2: Si peccaverit vir in virum, placari ei poteſt Deus: ſi autem in Deum, quis orabit pro eo? Gloſſa: Quanto major gloria, tanto major offenſa. Malach. 1: Ad vos, o Sacerdotes, qui deſpicitis nomen meum, & offertis ſuper altare meum pollutum panem. Gloſſa: Corripit ſermo divinus Epiſcopos, & miniſtros Eccleſiæ negligentes, & omnes qui Chriſti nomine cenſentur, cur nomen deſpiciant, quibus aperit cauſſas offenſæ, quod pollutum panem offerunt, Polluit enim panem, id eſt corpus Chriſti, qui indigne accedit ad altare, & menſam Domini ſi non ſcelerata voce, ſcelerato opere deſpicit, & dum Sacramenta violantur, ipſe cujus eſt Sacramentum, violatur.

Tertium malum iſtorum eſt multiplex plaga, & gravis eſt juſta Dei vindicta. Sicut enim ab antiquo filiis Iſrael maximum erat peccatum, & peſſimarum cauſſa maledictionum, quod per idolatriam Deum projecerunt, & poſtea Judæis impiis quod Chriſtum non ſuſceperunt: ſic modo Chriſtianis maximum eſt peccatum, & cauſſa plagarum, quod corpus Salvatoris indigne ſuſcipiunt. Gregorius: Creator omnium per incarnationis myſterium Judæam viſitare dignatus eſt: ſed quia non cognovit tempus viſitationis ſuæ, ideo gentibus frequenter in prædam data, noviſſime Romanis tradita eſt, & venerunt ſuper eam omnia genera maledictionum, quæ in libro legis ſcripta ſunt: ſimiliter his qui gratiam Dei ingrati accipiunt, certa eſt damnatio. Si enim quis irritam legem Moyſi fecerit, ſine ulla miſeratione moritur, quanto deteriora ſupplicia meretur qui filium Dei conculcaverit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit? Hæc ſupplicia poſſunt dici triplices plagæ, prima, multa damna ſpiritualium bonorum: ſecunda, ſterilitas terræ, ſive cariſtia temporalium: tertia, peſtes corporum, & ſtrages hominum. De prima Threno. 1: Manum ſuam miſit hoſtis ad omnia deſiderabilia ejus, quia vidit gentes ingreſſas ſanctuarium tuum, de quibus præceperas ne intrarent Eccleſiam tuam. Gloſſa: Hoſtis antiquus ad deſiderabilia Eccleſiæ manum mittit, & ſpiritualem ornatum aufert in membris ſuis, fidem contaminans, baptiſma reſcindens, id eſt gratiam in baptiſmo datam, doctrinam corrumpens, corpus, & ſanguinem Chriſti indigne tractans, & vaſa pretioſa, id eſt oves Chriſti quaſi lupus devaſtans: & cauſſa tanti mali redditur, quia gentes, id eſt carnem amantes, & Chriſti circumciſionem non habentes, miniſtri altaris efficiuntur. De ſecunda plaga, Deuteron. 28: Si audire nolueris vocem Domini Dei tui,

ut facias omnia mandata ejus, venient super te omnes maledictiones istæ. Maledictus fructus terræ tuæ, armenta bovum tuorum, & greges ovium. Mittet Dominus super te famem, esuriem, & increpationem in omnia opera tua. Hæ plagæ venient, si audire nolueris mandata Dei; scilicet præcipue de corpore Domini indigne tractando, secundum illud Levit. 21: Homo qui habuerit maculam peccati, non offerat panem Deo, nec accedat ad ministerium ejus. Genes. 3: Quia comedisti de ligno, ex quo præcepi ne comederes, maledicta terra in opere tuo, spinas, & tribulos germinabit tibi. De tertia plaga. 1. Corin. 11: Probet seipsum homo &c. Qui enim manducat indigne, judicium sibi manducat &c. id est, ad judicium mortis se obligat: & multi alii propter scelus unius sæpe feriuntur, unde sequitur: Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi; scilicet somno mortis, vel Dei verbere, vel præliorum adversitate. Numeri 11: Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini excitatus in populum percussit eum plaga magna. Sed ecce contra has plagas, & omnia jam dicta mala, triplex remedium; primum est emendatio vitæ per pœnitentiam voluntariam: secundum est correctio malitiæ per superiorum disciplinam: tertium mutatio incorrigibilis personæ per justitiæ districtionem. De primo Johel 1: Depopulata est regio, luxit humus, id est habitatores humi, quia periit messis agri, id est spiritualia, & temporalia. Accingite vos, & plangite Sacerdotes, ululate ministri altaris, & ingredimini, & cubate in saccis. Accingite vos Sacerdotes, & ministri cingulo pœnitentiæ, & plangite puro corde, ululate in confessione, & oratione, ingredimini Ecclesiam per pœnitentiam, unde existis per culpam, cubate in sacco, idest delicias, quibus offendistis, per vitæ

auſteritatem recompenſate, ut iram Dei poſſit mitigare. De ſecundo, Mala. 3: Ecce veniet Dominus quaſi ignis conflans, ſcilicet per juſtos Prælatos, & purgabit filios Levi, id eſt miniſtros altaris, & erunt Domino offerentes ſacrificia: & ſic utique plagatus mitigabitur ira ejus. De tertio, Ezech. 21: Judicabo vos dicit Dominus, & ſubjiciam ſceptro meo, & eligam de vobis tranſgreſſores, & impios; ſcilicet ad abjiciendum qui in malo perſeverant, ideſt incorrigibiles, dicit Gloſſa, ut ſcilicet loco eorum juſti reſtituantur. Iſa. 1: Convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum ſcoriam tuam, & auferam omne ſtamnum tuum, & reſtituam judices tuos, ſicut fuerunt prius, & conſiliarios tuos, ſicut antiquitus, ſcilicet tempore Moyſi, & Machabæorum, & Apoſtolorum. Poſt hæc vocaberis civitas juſti, urbs fidelis. 1. Machabæor. 4: Cogitavit Judas de altari holocauſtorum, quod prophanatum fuerat, quid de eo faceret, & incidit ei conſilium bonum, ut deſtrueret illud, ne forte eſſet illis in opprobrium, quia contaminaverunt illud gentes: & demoliti ſunt illud, & poſuerunt lapides in monte domus in loco apto, quouſque veniret Propheta, & reſponderet de eis, & acceperunt lapides integros ſecundum legem, & ædificaverunt altare novum ſecundum id quod fuit prius.

CAP. XIX.

De ſecundo modo manducandi ſpirituali tantum.

VEnite, comedite &c. Thema proprium, Patres noſtri omnes eamdem ſpiritualem eſcam manducaverunt. 1. Cor. 10. ideſt, omnes boni veteres in manna cibum inviſibilem, ſcilicet Chriſtum ſpiritualiter intellexerunt, crediderunt,

runt; guſtaverunt, & ab æterna morte per eum ſanati ſunt. Secundus modus manducandi Chriſtum eſt ſpiritualis tantum, & iſto modo omnes ſalvati ab initio mundi manducaverunt, & ſalvandi manducant. Ambroſius: Non manducans manducat, & manducans non manducat, quia ſcilicet non manducans ſacramentaliter, manducat ſpiritualiter, & e converſo. Eccleſ. 6: Eſt vir cui dedit Deus ſubſtantiam, & honorem, nec tribuit ei poteſtatem, ut comedat ex eo, ſed homo extraneus vorabit illud; ſcilicet cum magno deſiderio ſpiritualiter manducandi. Circa ſpiritualem manducationem tria ſunt conſideranda, ſcilicet differentia perſonarum ſic manducantium, ratio ſpiritualiter manducandi, effectus manducationis. Hujus primum eſt differentia perſonarum ſic manducantium, quæ eſt triplex, incipientium, proficientium, perfectorum. Matth. 15: Manducantium fuerunt quatuor millia virorum, exceptis mulieribus, & parvulis. In parvulis incipientes, in mulieribus proficientes, in viris perfecti ſignificantur. Secundum eſt ratio, qua dicuntur jam dicti ſpiritualiter manducare. Unde ſciendum, primi, ſcilicet incipientes, manducant ſpiritualiter ratione fidei ſalutaris: ſecundi ratione bonæ converſationis: tertii ratione devotæ meditationis. De primis Habacuch 2. & ad Hebr. 10: Juſtus ex fide vivit; tamquam ex cibo ſpirituali. Auguſtinus: Crede, & manducaſti. Credere enim in Chriſtum, eſt credendo in eum ire, ipſi corde inhærere, in ipſo delectari, & per veram charitatem membris ejus incorporari. Secundi, ſcilicet proficientes, manducant ratione bonæ converſationis. Jo. 4: Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis: meus cibus eſt &c. Eccleſiaſ. 24: Qui timet Deum, faciet bona, cibavit eum pane vitæ &c. Iſte cibus converſationis conſiſtit ex tribus virtutibus quaſi ex tribus ferculis, ſcilicet

licet innocentia, pœnitentia, & miſericordia. De primo. Pſal. 101: Percuſſus ſum ut fœnum, quia oblitus ſum comedere panem meum; ſcilicet innocentiæ, dum delectabar cibo malitiæ. Auguſtinus: Panem de altari ſpiritualiter manducare, eſt innocentiam ad altare portare, debitoribus peccata dimittere. De ſecundo, Pſal. 126: Surgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris, ſcilicet pœnitentiæ pro peccatis. Tob. 1: Manducavit panem in luctu, & tremore memorans ſermonum Amos: Dies feſti veſtri, ideſt gaudii in peccatis, convertentur in lamentationem, & luctum. Pſalm. 101: Cinerem, ſcilicet pœnitentiæ, tamquam panem manducabam. De tertio. Prover. 11: Bene facit animæ ſuæ vir miſericors, quia dum pauper ab eo reficitur, ipſe multo magis a Deo ſpiritualiter paſcitur. Apocaly. 3: Ecce ſto ad oſtium, & pulſo, in paupere; ſi quis aperuerit mihi &c. Tertii, ſcilicet perfecti, manducant ſpiritualiter ratione devotæ meditationis: & in hac manducatione tria erunt, quæ in comeſſatione corporali conſiſtunt, ſcilicet appetitus, maſticatio, & delectatio. Primo debemus eſurire ſpiritualiter Chriſtum cibum noſtrum intimo corde deſiderando: ſecundo, maſticare magna deſtrictione cogitationis: tertio, in eo delectari dulcedinem eliciendo. Primo, debemus ſpiritualiter eſurire Chriſtum ardenter deſiderando. Job 31: Si non dixerunt viri tabernaculi mei, quis det ut de carnibus ejus ſaturemur? quaſi optabant, & deſiderabant ſaturari. Eccleſ. 23: Qui edunt me, adhuc eſurient &c. Gregorius: In ſpiritualibus deliciis ſaturitas appetitum parit: quia quanto magis earum ſapor percipitur, eo amplius cognoſcitur, quod avidius ametur. Iſa. 26: Domine nomen tuum, & memoriale tuum in deſiderio animæ &c. Pſalm. 37: Ante te omne deſiderium meum. Secundo, de-

be-

bemus ſpiritualiter maſticare totum Chriſtum, ſcilicet membra, & caput, ideſt noſmetipſos, & ſanctos, & Salvatorem mundi diſtricta diſcuſſione cogitare, nos ipſos dijudicando, ſanctorum vitam ad imitandum pertractando, incarnationis Chriſti beneficia devota mente ruminando. Primo, perfecti maſticant ſeipſos, diligenter ſe examinando, & dijudicando. 1. Corint. 11: Probet ſeipſum homo; ideſt examinet, & purget, & non alium; ſeipſum totum, ſcilicet cor, linguam, manum &c. & ſic poſtea edat. Secundo, ſanctos maſticant mortuos, & bonos adhuc viventes, vitam eorum ad imitandum conſiderando. Matth. 22: Ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia &c. Tauri ſunt Prophetæ, & Apoſtoli, qui fortitudine fidei quaſi cornu principibus mundi reſtiterunt, & ab eis paſſi virtutum nobis exempla reliquerunt. Altilia ab alendo dicta, pinguia ſunt volatilia, & ſignificant ſanctos interna charitate ſaginatos, & contemplationis penna alta petentes, occiſa ſunt, vel ab eo quod per pœnitentiam, vel per mortem carnis jam in requie poſita: hæc nobis ſunt ſpiritualiter maſticanda, ideſt ad imitandum diligenter conſideranda. Deuterono. 14: Omne quod mundum eſt, comedite: quicquid morticinum eſt, ne veſcamini ex eo. Omne mundum, ideſt honeſtis verbis, & moribus comedite, in corde ponite imitandum: quod autem morticinum eſt, ideſt peccato contaminatum, ne veſcamini ex eo conſentiendo, vel idem faciendo. Philip. 4: De cetero fratres, quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque juſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate: quæ audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiſcum. Tertio, perfecti maſticant ſpiritualiter carnem Chriſti, ſcilicet incarnationis ejus Sacramenta, & beneficia

cia devote meditando . Joan. 6: Qui manducat carnem &c. ideſt, ſpiritualiter maſticat: Auguſtinus: Hoc pertinet ad virtutem Sacramenti, non ad viſibile Sacramentum, qui ſcilicet manducat intus non foris, qui manducat corde non qui premit dente, & hoc eſt quod Apoſtolus vigilanter dicit tantum de bonis, Omnes eamdem eſcam manducaverunt. Tertio, debemus in ſpirituali manducatione delectari interna dulcedine, quæ elicitur de Chriſti maſticatione. Iſa. 55: Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in craſſitudine anima veſtra; ideſt in dulcedine ſpiritualis gratiæ. Sapient. 8: Intrans in domum meam, conquieſcam cum Dei ſapientia; ideſt cum Chriſto, qui eſt ſapida ſcientia. Non enim habet amaritudinem converſatio illus, nec tædium convictus illius, ſed lætitiam, & gaudium, & in amicitia illius delectatio bona. Pſalm. 30: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine. Guſtate, & videte &c. Cant. 3: Mel, & lac ſub lingua tua; ideſt dulcedo ſpiritualis in meditatione cordis. Hæc dulcedo ſpiritualis eſt quædam præguſtatio gaudii cœleſtis valens contra tria mala quæ ſunt in mundo. Ibi eſt falſa dulcedo in delectabilibus utendis, grandis amaritudo in adverſis ſuſtinendis, triſtis imago in bonis faciendis. De primo Prover. 9: Aquæ furtivæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuavior: ſed dulcedo falſa eſt, quia animæ perditio. Job 34: Dulcedo illius vermis. Eccleſiaſt. 9: Sicut piſces hamo capiuntur, ſic homines tempore malo. Eſca foris delectat, ſed aculeus intus proforat. Job 21: Ducunt in bonis dies ſuos &c. De ſecundo, Pſal. 103: Hoc mare magnum, & ſpatioſum; quia ſcilicet in hoc mundo magna, & multa amaritudo. Hierem. 9: Cibabo populum iſtum abſynthio, & potum dabo eis aquam fellis. Job 13: Homo natus de muliere &c. De tertio, Matt. 9. dixit

Do-

Dominus cuidam diviti: Vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & sequere me; qui contristatus in verbo abiit mœrens. 1. Regum 25: Dixerunt pueri David ad Nabal, Quodcumque invenerit manus tua, da pueris tuis, & servo tuo David. Qui respondit: Tollam panes meos, & aquam, & carnes, & dabo viris quos nescio unde sint? Genes. 4: Factum est post multos dies, ut offerret Cain de fructibus terræ munera Domino, & non respexit ad eum Dominus, nec ad munera ejus. Hujus causa fuit, quia male obtulit, scilicet de tristi corde, & facie. Contra hoc valet dulcedo spiritualis, quia falsam dulcedinem mundi facit insipidam, grandem amaritudinem facit dulcem, tristem imaginem reddit jucundam. De primo, Proverb. 27: Anima saturata calcabit favos. Gregorius: Gustato spiritu desipit omnis caro. Philip. 3: Quæ mihi fuerunt lucra, arbitratus sum propter Christum detrimenta, propter quem omnia arbitratus sum ut stercora. De beato Augustino dicitur: Displicebat ei quicquid agebat in seculo &c. De secundo, Deuteron. 33: Inundationem maris quasi lac sugent, idest boni repleti dulcedine spirituali vincunt amaritudinem mundi; 4. Reg. 2. Elisæus misit sal in aquas amaras, & in dulces conversæ sunt: sic Christus spirituali sapore sanat amaritudinem. Hinc Stephano lapides torrentis dulces fuerunt, & multis sanctis ardentes prunæ, candentes vestes visæ sunt tamquam rosæ suaves, & multi sancti gaudent in tribulatione. De tertio, Danielis 1: Post dies decem apparuerunt vultus eorum meliores præ omnibus pueris qui vescebantur cibo regio. Vultus eorum quos panis satiavit, qui de cœlo descendit, dicit Glossa, apparuerunt meliores decore, & hilaritate ad benefaciendum. Prover. 15: Cor gaudens exhilarat faciem. Secundæ ad Corin-

rinth. 9: Hilarem datorem diligit Deus. Tertium circa ſpiritualem manducationem notandum eſt effectus hujus manducationis, & hic eſt triplex, peccatorum remiſſio, ab æterna morte ſanatio, vera corporis Chriſti ad ſalutem æternam participatio. De primo: Panem noſtrum quotidianum &c. ideſt, cibum ſpiritualem &c. Ambroſius: Qui manducant ſpiritualiter virtutem carnis, & ſanguinis Chriſti, dicuntur ſumere, & vere manducare, quia ipſam corporis Chriſti efficaciam quotidie ſumunt, ideſt peccatorum remiſſionem. De ſecundo, Joan. 6: Hic eſt panis de cœlo deſcendens, ſi quis ex ipſo manducaverit, non morietur, ſcilicet morte æterna. Auguſtinus ſuper Acta Apoſtolorum: Patres noſtri eamdem eſcam ſpiritualem manducaverunt, quam & nos: corporalem vero alteram, ideſt manna, quod ſignificabat Chriſtum, & idem credentibus efficit. Alii vero qui non crediderunt, manducaverunt, & mortui ſunt æternaliter, quod non Moyſes, & alii boni. Quare? quia cibum inviſibilem ſpiritualiter intellexerunt, ſpiritualiter eſurierunt, ſpiritualiter guſtaverunt, ut ſpiritualiter ſanarentur, ſcilicet ab æterna morte. Similiter & nos ſpiritualiter manducando ab æterna morte liberamur. De tertio ſuper illud 1. Corinth. 10: Unus panis, & unum corpus ſumus, qui de uno pane participamus; dicit Auguſtinus: Nulli dubium eſt, tunc quemque corporis, ſanguiniſque Dominici participem fieri, quando membrum Chriſti efficitur, nec alienari ab illius panis conſortio, etiam ſi antequam panem edat, de hoc ſeculo in unitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat, quia illius Sacramenti beneficio non privatur, quando ille cum hoc quod Sacramentum ſignificat, invenitur. Invenitur autem cum hoc quod Sacramentum ſignificat, quando membrum Chriſti efficitur, quando credendo, & a-

man-

mando ſpiritualiter manducat, quia ſic in corpus Chriſti vere convertitur, ut cum ipſo æternaliter vivat.

CAP. XX.

De tertio modo manducandi, ſcilicet de Sacramentali, & Spirituali ſimul.

VEnite, comedite. Accipite, & comedite. Luc. 22. Tertius modus manducandi corpus Chriſti eſt Sacramentalis, & ſpiritualis ſimul, quo boni Chriſtiani communicant. Unde circa hunc modum poſſunt tria notari. Primum eſt multitudo non communicantium, ſcilicet malorum. Cum enim triplex ſit modus manducandi, ſcilicet Sacramentalis tantum, quo mali Chriſtiani manducant, & tamen non manducant. Spiritualis tantum, quo boni non manducant, & tamen manducant. Sacramentalis, & ſpiritualis ſimul, quo ſoli boni Chriſtiani manducant, & manducantur. Reſtat ad diviſionis hujus ſufficientiam multitudo quædam malorum, qui nec manducant, nec manducantur quia ſcilicet corpus Chriſti non manducant, & ideo æterna morte peribunt. Iſtorum tres ſunt ſpecies, ſive turmæ. Primi infideles, ſecundi negligentes, tertii contemnentes. Infideles ſunt, quorum corda per malitiam ſallente diabolo ſic excæcata ſunt, ut non poſſint credere, & cognoſcere divina Sacramenta pro ſalute mundi mirabili ſapientia Dei inſtituta. Negligentes ſnnt, qui temporalibus lucris, & ſecularibus negotiis in tantum ſe occupant, ut ſacram communionem debito tempore ſumere negligant. Contemptores ſunt, qui ſceleribus tanto amore inhærent, quod corpus Domini ſumere parvipendant. De primis, Jo. 6: Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam &c. quaſi dice-

diceret: Non credimus quod poſſit dare. Sapien. 5: Erraverunt impii, excæcavit enim eos malitia eorum, & neſcierunt Sacramenta Dei. Joan. 3: Qui incredulus eſt Filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum. De ſecundis, Matthæi 22: Miſit Rex ſervos ſuos vocare invitatos ad nuptias dicens: Ecce prandium meum &c. Illi autem negligentes abierunt alii in villam ſuam, alii in negotiationem ſuam. Gloſſa: In villam ire eſt terreno labori immoderate inſiſtere: in negotiationem vero, terrenis lucris nimis inhiare. Tales qui prandium divini Sacramenti negligunt, quamvis fidem, & quædam opera charitatis habere videantur, tamen niſi pœniteant, peribunt. Joan. 6: Niſi manducaveritis carnem filii hominis &c. ſuper illud Ephe. 3: Oro ut poſſitis comprehendere quæ ſit ſublimitas, & profundum; dicit Gloſſa: Profunda charitatis ſunt Eccleſiaſtica Sacramenta, quæ ſunt profunda, & inveſtigabilia, & ſunt fundamentum charitatis, ſine quibus non valet charitas, ideſt exteriora ſigna charitatis non valent ad ſalutem æternam ſine Sacramentis ea negligentibus. Numeri 9: Si quis mundus eſt, & in itinere non fuerit, ideſt non habet impedimentum juſtæ neceſſitatis, & non fecerit Phaſe, exterminentur anima illa de populis ſuis, quia ſacrificium non obtulit Domino tempore ſuo, peccatum ſuum ipſe portabit. De tertiis, 2. Paralipo. 30: Perrexerunt curſores cum epiſtolis ex Regis Ezechiæ imperio, & Principum ejus, in univerſo Iſrael prædicantes: Revertimini ad Dominum Deum veſtrum, & venite ad ſacrificium ejus, ſcilicet ad faciendum Phaſe; ideſt ad ſuſcipiendum corpus Domini. Et quidam viri acquieſcentes conſilio venerunt, aliis irridentibus, atque ſubſannantibus eos. Jo. 3: Hoc eſt judicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem:

erant

erant enim eorum opera mala; quasi dicat: Justo judicio excommunicantur, & condemnantur qui plus diligunt peccatis inhærere, quam se præparare, & Christum suscipere. Canon: Qui pro sceleribus suis duobus, vel tribus annis non communicant, excommunicandi sunt donec pœnitentiam agant. Luc. 14: Nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Secundum circa hunc modum considerandum, est magnitudo felicitatis bonorum corpus Christi digne sumentium. Et hoc probatur a tribus, ab optimæ partis electione, a Spiritus Sancti participatione, ab ipsius Christi certa inhabitatione. Primo, probatur felicitas digne communicantium magna ex optimæ partis electione, quia licut Beata Virgo sibi tribus propositis, scilicet esse matrem, & non virginem, vel esse virginem, & non matrem, vel esse virginem, & matrem, ultimam, & optimam, scilicet esse matrem, & virginem simul elegit: sic inter tres modos corpus Christi manducandi elegerunt optimam partem, scilicet Sacramentaliter, & spiritualiter simul. Hanc ultimam partem, scilicet de primo modo comedere Sacramentaliter, & de secundo modo comedere spiritualiter eligunt, & sic ex utraque parte quod melius est comedunt, & ideo multum felices sunt. Eccles. 2: Laudavi igitur lætitiam, quod non esset homini bonum sub Sole, nisi quod comederet, & biberet, atque gauderet; quasi dicat: Expertus sum plurima genera gaudiorum, & delectationum carnis, & mundi, & hæc omnia vanitas, & finis eorum mœror, & luctus; unde laudavi præ omnibus lætitiam, scilicet veram, idest testimonium bonæ conscientiæ, & quod non esset homini sub Sole, idest melius in hoc mundo, nisi quod comederet panem, scilicet qui de cœlo descendit, & biberet vinum quod lætificat cor hominis, scilicet sanguinem Domini. Secun-

do, probatur felicitas iſtorum magna a Spiritus Sancti vera participatione. Pſalm. 88: De petra melle ſaturavit eos; quia ſcilicet felices de corpore Chriſti fugunt dulcedinem Spiritus Sancti. Sapien. 12: Quam ſuavis eſt Domine ſpiritus tuus in nobis; qui ſcilicet ſuit in nobis de tuo corpore. Auguſtinus: Participatione corporis, & ſanguinis Chriſti homo vivit non ſumens tantum Sacramentum, quod & mali faciunt, ſed pertingens uſque ad ſpiritus participationem, ut in corpore Domini tamquam membrum maneat, ut ejus ſpiritu vegetetur. Tertio, probatur ab ipſius Chriſti certa inhabitatione. Joan. 6: Qui manducat carnem meam &c. Hilarius: Accepta carne Domini, & hauſto ſanguine id efficitur, ut nos in ipſo, & Chriſtus in nobis ſit. Eſt enim in nobis Chriſtus per carnem, dum carnem ejus accipimus, & in eo ſumus, dum ſe cum hoc quod nos ſumus, in Deo eſt. Tertium circa hunc modum conſiderandum eſt ratio remanducationis digne manducantium, de qua remanducatione dicitur quod tales manducant, & manducantur. Et hujus ratio eſt, quia dum corpus Domini digne a fidelibus manducatur, non ipſum ut alius cibus in manducantem convertitur: ſed e converſo illud vere manducans in illud ſpiritualiter mutatur. Nam manducantem ſe Dominus ſui corporis membrum facit, & ſibi incorporans per charitatem unit, & imagini ſuæ bonitatis ſimilem efficit. 1. Corinth. 10: Unum corpus multi ſumus, qui de uno pane participamus. Item 12: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Quod vero manducando corpus Chriſti non in nobis, ſed nos in illo convertimur, triplici ſimilitudine probatur. Prima ſumitur de virtute amoris noſtri. Hæc eſt enim vis amoris, transformari cor amantis in amatum, ideſt amati fortunæ proſperæ, & adverſæ aſſimilari. Hugo: Ea vis amo-

amoris est, ut talem te esse necesse sit, quale id est quod amas, & cui per affectum conjungeris in illius similitudinem ipsa quodammodo dilectionis societate transformeris. Cantic. 8: Pone me ut signaculum super cor tuum: super cor tamquam super ceram calidam, puram, & mollem aptam suscipere impressam imaginem. Super cor ergo calidum amore Dei, purum munditia sui, molle pietate proximi, corpus Christi ut sigillum ponitur, non ut ipsum quod immutabile est, in nos mutetur, sed nos in imaginem bonitatis ejus transmutemur. Secunda similitudo ad idem sumitur de virtute rei majoris. Nam si gutta aquæ in magnum vas vini fundatur, virtute multitudinis vini aqua ex toto in illud mutatur: sed virtus Dominici corporis ineffabilis est magnitudinis, & nos multum exigui respectu illius. Psal. 146: Magnus Dominus &c. Idem: Substantia mea tamquam nihilum ante te. Isa. 40: Ecce gentes quasi stilla situlæ. Magnitudo itaque virtutis, & dulcedinis Christi infusa exiguo, & humili cordi nostro, vincit illud, & a se deficere faciens in illam convertit, ut jam non mundanis hominibus, non nobis ipsis, sed Christo in voluntate, sermone, bona conversatione similes simus. Psalm. 118: Defecit in salutare tuum anima. Tertia similitudo ad idem sumitur de virtute rami arboris. Hæc est enim proprietas surculi bonæ arboris, si trunco inseratur etiam silvestri, quod naturali virtute prævalens illius amaritudinem in suam dulcedinem, & nobilitatem convertit, & similem sibi bonum fructum proferre facit. Sic corpus Christi nobis insitum defectus nostros evacuat, & in suam nos bonitatem trahit, ut quales ipse frondes, flores, & fructus justitiæ facit, tales & nos per eum faciamus. Hinc Spiritus Sanctus dicit Ezechiel. 17: Sumam de medulla cedri sublimis, & de vertice ramorum ejus, &

plantabo in montem excelſum, & rumpet in germen, & faciet fructum. Cedrus ſublimis eſt Deus Pater, rami eminentiores antiqui patres, vertex ramorum beata Virgo, medulla cedri æterna Dei ſapientia, pars de ramorum vertice, caro ſumpta de Virgine. Spiritus ergo ſanctus medullam cedri, & partem de ſummo ramo ſumpſit, quia Chriſti incarnationem fecit, & hunc quaſi ſurculum nobiliſſimum plantat in montem excelſum, cum fidelibus a terrenis deſideriis ad cœleſtia elevatis, Dominici corporis tribuit Sacramentum. Hinc fructus erupit, quia cor fidele propria amaritudine relicta vitiorum, virtute corporis Domini ſimiles Chriſto ſpirituales frondes, flores, fructus virtutum, & bonorum operum facit. Hinc dictum eſt Auguſtino: Cibus ſum grandium. Cant. 2: Trahe me poſt te; me ſcilicet mutando in te violentia meæ dilectionis, magnitudine tuæ dilectionis, virtute firmæ inſertionis, ut non maneat in me radix amaritudinis: ſed prævaleat operando in me virtus, & dulcedo tuæ bonitatis. Gala. 6: Vivo ego, jam non ego; vivit vero in me Chriſtus.

CAP. XXI.

De duodecim effectibus, ſive fructibus Corporis Chriſti contra noſtros duodecim languores, & primo de quatuor primis.

VEnite, comedite &c. Thema ſpeciale. Pater meus uſque modo operatur &c. Joan. 5. Aliud. Altiſſimus de terra medicinam plaſmavit. Eccleſiaſtic. 38. Thema proprium. Benedictus fructus ventris tui. Luc. 1. Aſcendam in palmam, ideſt in crucem, & apprehendam fructus ejus. Cantic. 7. Sextum principaliter circa Sacramentum Dominici corporis notandum, eſt effectus bonitatis ſuæ, ſive virtus ſpiritualis. Nam quia pa-

parentes primi per vetiti a Deo pomi gustum corrupti multas infudere miserias suo generi, necessarium fuit medicamento Salvatoris miseriis subveniri. Circa quod sciendum, quod nostræ miseriæ sunt tres generales, scilicet vincula culpæ, defectus gratiæ, mortis plagæ. De primo, Psalm. 118: Funes peccatorum circumplexi sunt me. 2. Parali. 36. in oratione Manasse: Incurvatus sum multo vinculo ferri, ideſt peccati. De secundo, Psal. 138: Imperfectum meum viderunt &c. Item Psal. 142: Anima mea sicut terra sine aqua tibi; ideſt sterilis sine fluentia gratiarum, & germine virtutum. De tertio, Psal. 17: Circumdederunt me dolores mortis. Item Psalm. 38: Amove a me plagas tuas. Job 16: Inimicus meus irruit in me quasi gigas concidit me vulnere super vulnus. In qualibet istarum trium miseriarum generalium intelliguntur quatuor mala specialia, quasi duodecim languores speciales, ad quos curandos ordinantur duodecim Dominici corporis effectus, sive fructus. Apocaly. 22: Ostendit mihi Angelus lignum vitæ afferens fructus duodecim per singulos menses; ideſt ad curandos nostros duodecim defectus, sive languores. Psalm. 102: Benedic anima mea Dominus, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis &c. Prima quatuor mala nostra, sive languores sunt quasi vincula culpæ, quibus stringuntur animæ, scilicet dæmonis tentatio, fomitis repugnatio, cordis macula, Creatoris offensa. Contra hæc valet fructus Virginis, scilicet corpus Salvatoris. De primo languore, ad Ephe. 6: Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Ecclesiastic. 21: Multæ sunt insidiæ dolosi; scilicet de diversis, & multis modis tentat. Primæ Petr. 5: Vigilate, quia adversarius vester &c. Glossa: circuit tamquam hostis, clausos obsidens muros, explorat an sit aliqua pars murorum minus stabi-

lis, cujus aditu ad anteriora penetret. Offert oculis formas illicitas, & faciles voluptates, ut uſu deſtruat caſtitatem, aures per canora tentat, ut Chriſtianum molliat rigorem; linguam convicio provocat, manus injuriis laceſſentibus ad cædem inſtigat, honores promittit, ut cœleſtes adimat. Pſalm. 142: Perſecutus eſt inimicus animam meam. De ſecundo, Gal. 5: Caro concupiſcit adverſus ſpiritum. Ad Rom. 7: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Auguſtinus: Video aliam legem, ideſt fomitem peccati in membris meis, ut in oculo ad concupiſcendum, in lingua ad maledicendum, in manu ad malefaciendum, & ſic de aliis: repugnantem legi mentis meæ, ideſt legi Dei. De tertio, Hierem. 2: Si laveris te nitro, tamen maculata es in iniquitatibus tuis coram me. Proverb. 20: Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum a peccato? Eccleſ. 7: Non eſt homo juſtus in terra qui faciat bonum, & non peccet. De quarto, Deuter. 9: Memento ne obliviſcaris quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum tuum. Et quanto major culpa, tanto major contra peccatorem ira divina. Zach. 1: Ego iratus ſum parum, ipſi autem adjuverunt in malum. Auguſtinus: Juſtitia Dei non ſinit eſſe dedecus culpæ ſine decore vindictæ. Contra hæc quatuor mala ordinantur quatuor Dominici corporis fructus primi, qui nos liberant a vinculis culpæ: dæmonem fugat, fomitem refrigerat, maculam cordis mundat, iram Dei placat. De primo fructu, Tob. 6: Si cordis particulam ſuper carbones poſueris, fumus ejus extricat omne genus dæmonum. Flumen, in quo piſces ſunt, ſignificat mundum: omnes piſces ejus, diverſa genera hominum: piſcis ille magnus, gentem Judæorum: cor piſcis, quaſi membrum nobiliſſimum, & ex quo vita procedit, beatam Virginem

nem: particula cordis significat corpus Salvatoris de Virgine sumptum. Hoc debet super carbones poni, ideſt fidelibus accensis, igne amoris donari: tunc fumus ejus, ideſt virtus ſpiritualis, fugat tentationes dæmonum. Pſalm. 67: Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus &c. De ſecundo fructu, Pſal. eod: Selmon mons Dei, mons pinguis. Mons Dei eſt Chriſtus. Selmon interpretatur umbra: Chriſtus igitur eſt umbra noſtri refrigerii, quia ut dicit Gloſſa: De corpore Chriſti manat umbra gratiæ, quæ nobis defenſaculum eſt contra incentiva vitiorum, & carnalis concupiſcentiæ: unde dictum eſt de Virgine beata: Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi, ideſt umbram faciet tibi. Umbra enim fit de corpore, & lumine: lumen eſt Verbum Dei, corpus caro Chriſti. Acceſſit lumen corpori, id eſt Verbum carni. Verbum enim caro factum eſt. Dum ergo fidelis corpus Chriſti ſumit, ſpirituale refrigerium percipit quaſi de umbra gratiæ, quæ de ipſo fluit. Oſee 14: Ego quaſi ros, & Iſrael germinabit quaſi lilium. De tertio fructu, Iſa. 6: Volavit ad me unus de Seraphim, & in manu ejus calculus quem forcipe tulit de altari, & dixit: Ecce tetigi labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur. Lapis iſte præciſus ſumptus de altari, ſignificat corpus Chriſti, & dum eo os cordis tangitur, peccatum veniale mundatur. Gregorius: Dominus dedit nobis Sacramentum ſalutis, ut qui quotidie peccamus, & ille jam mori pro peccato non poteſt, per hoc remiſſionem conſequamur. De quarto fructu, Proverb. 21: Munus abſconditum extinguit iras. Levi. 2: Si de craticula fuerit oblatio ſimila conſperſa oleo, tollet memoriale de ipſo, & adolebit ſuper altare in odorem ſuavitatis Domino. Panis in craticula coctus, & oblatus, & aſperſus oleo, Chriſtus in cruce pro nobis paſſus, & to-

tus unctus Spiritu Sancto. Hujus ſacrificii memoriale eſt hoſtia, quæ offertur in memoriam paſſionis Dominicæ. Hæc debet & ſuper altari adoleri, ideſt accendi, quia in corde fideli cum fervore deſiderii, & devotionis ſuſcipi. Hic odor ſuavitatis eſt Domino, ideſt tam gratus Deo, ut ob ejus gratiam remittat iram ſuam, & nos ſibi reconciliet, & ad æternam pacem perducat. Amen.

CAP. XXII.

De quatuor fructibus ſecundis.

VEnite, comedite &c. Secunda quatuor mala noſtra, ſive languores, ſunt quatuor defectus gratiæ, quibus multæ laborant animæ, ſcilicet defectus in cognitione ſui, in dilectione proximi, in ſapore ſpirituali, in conſummatione boni. Contra hæc valet fructus ventris Virginis, corpus Salvatoris. De primo languore. Geneſ. 1: Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi: quia ab antiquo cor hominis obvolutum fuit ignorantia ſui. Hierem. 14: Pravum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Pſalm. 18: Delicta quis intelligit? &c. quibus ſcilicet vel alios peccare feci, vel aliorum peccatis conſenſi. Matth. 7: Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? De ſecundo, Matth. 23: Quoniam ſuperabundavit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Eccleſ. 43: Frigidus ventus Aquilo flavit, & gelavit cryſtallus ex aqua. Defectus amoris probatur ab exterioribus ſignis. 1. Joan. 3: Qui habuerit ſubſtantiam hujus mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem patientem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Hierem. 9: Unuſquiſque a proximo ſuo ſe cuſtodiat, & in omni fratre ſuo non habeat fiduciam: quia omnis fra-

frater ſupplantans ſupplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet, & vir fratrem deridebit, & veritatem non loquetur. Proverbiorum 10: Pondus, & pondus, menſura, & menſura utrumque abominabile eſt apud Deum. Gloſſa: Diverſum pondus, & diverſam menſuram habet in domo ſua, ut aliter ſibi, aliter proximo metiatur, qui in ſuis ſemper actibus quæ laudentur, in proximi quæ vituperentur quærit: ſed qui in temporalibus ſibi majorem, proximo minorem menſuram dare ſtudet, quia defectum dilectionis habet, Deo diſplicet. Similiter eſt de eo qui malo verbo, vel facto proximum contriſtatur, lædit, vel damnificat. De tertio, Hiere. 31: Omnis qui comederit uvam acerbam, obſtupeſcent dentes ejus. Gregorius: Quid eſt uva acerba, niſi peccatum? Uva quippe acerba, eſt fructus ante tempus. Quiſquis enim præſentis vitæ delectationibus ſatiari deſiderat, quaſi fructus ante tempus comedere feſtinat. Sed qui uvam acerbam comedit, dentes ejus obſtupeſcunt: quia qui præſentis vitæ, & mundi delectationibus paſcitur, interni ſenſus ejus ligantur, ut jam ſpiritualia ſapere nequeant. Hoc figuratum eſt Numeri 11. in populo Iſrael qui in Ægypto carnibus cum allio, & cepis ſatiatus fuerat, & poſt in deſerto talia concupiſcens, panem cœleſtem, ſcilicet manna dulciſſimum cum nauſea reſpuebat. 1. Corint. 2: Animalis homo non percipit ea quæ ſunt Dei. Auguſtinus: Animalis dicitur carnalis homo qui fertur diſſoluta laſcivia animæ ſuæ. De quarto, Gal. 3: Sic ſtulti facti eſtis, ut cum ſpiritu cœperitis, nunc carne conſummemini. Proverb. 2: Relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebroſas. Luc. 8: Qui ſupra petram, hi ſunt qui cum audiunt verbum, cum gaudio ſuſcipiunt, ſed radicem non habent, ſcilicet ſtabilitatem firmæ voluntatis, quia ad tempus credunt &c. Can.

7: Mane ſurgamus, & videamus ſi floruerit vinea; floret, ſed ſi flores ad partum fructuum convaleſcunt, quia ſcilicet non eſt mirum ſi quis bona inchoat, ſed valde mirabile eſt ſi intentione bona in bono opere perſeverat. Contra hæc quatuor mala ordinantur quatuor ſecundi fructus corporis Domini, qui nos hic in gratia perficiunt. Intellectum enim ad ſe cognoſcendum illuminat, voluntatem, ſive affectum in dilectione Dei inflammat, memoriam ſpirituali dulcedine delectat, totum hominem in bono confirmat. De primo fructu, Proverb. 24: Comede fili mel, quia bonum eſt. Mel eſt ſapientia Dei increata in cibum dulcem nobis præparata Hoc bonum eſt ad ſpiritualem medicinam quia illuminat mentem. 1. Regum 14: Vidiſtis quia illuminati ſunt oculi mei, eo quod guſtaverim paululum de melle? Iſa. 7: Butyrum, & mel manducabit omnis qui relictus fuerit, ut ſciat reprobare malum, & eligere bonum. Pſalm. 26: Dominus illuminatio mea: accedite ad eum, & illuminamini, ſcilicet ad cognitionem veſtri. De ſecundo fructu dicitur Iſa. 6. quod Angelus tulit calculum de altari, & tetigit os Iſaiæ. Calculus eſt carbunculus ſic dictus, quia ignitus ut carbo, & ſignificat corpus Domini de altari ſumptum, & charitate inflammatum, quia accendit amore corda fidelium. De tertia, Pſalm. 33: Guſtate, & videte, quoniam ſuavis &c. Eccleſiaſt. 49: Memoria Joſiæ in compoſitione odoris facta opus pigmentarii; in omni ore quaſi mel indulcabitur. Joſias qui interpretatur fortitudo Domini, ſignificat Chriſtum, dicit Gloſſa. Memoria Chriſti, ideſt Sacramentum corporis ejus, quod in memoriam ſui juſſit conſecrari, opus eſt odoriferum veri pigmentarii, ideſt Spiritus Sancti, qui illud compoſuit de pretioſiſſimis ſpeciebus, ſcilicet de carne virginali, & ſapientia Dei. Hic quaſi mel in ore cordis in-

indulcoratur, si virtus ejus in salutem humani generis pie cogitatur. Cant. 2: Sub umbra illius quem desiderabam sedi. Primo, fidelis anima Christum desiderans æstuat spiritu, & siti. Secundo, umbram desiderii in spe fructum obtinendi sentit. Tertio, sedet, expectat, orat ut se totum ad ipsam reficiendam, & vivificandam fructus infundat. Quarto, infusam ejus dulcedinem suaviter gustat. Nota. Sed diceret aliquis: Ecce sæpius ut possum me præparo, corpus Domini sumo, sed nihil sentio solatii spiritualis dulcedinis. Respondeo. Cibus iste, sive fructus medicina est hominis: unde sicut medicus peritus quandoque quibusdam dat medicinam dulcem palato corporis, & quandoque non sic, sed dulcem palato mentis, quæ quamvis non gutturi, tamen bene sapit rationi, pro eo quod sanam mentem delectat. Sic Dominus dat suis fidelibus dulce semper corpus: sed dulcedinem suam alio modo istis, alio illis, prout cuilibet expedire novit. Hinc est, quod quidam dulcedinem istam sapiunt per affectum, & ardentiori delectantur devotione, & alii eamdem dulcedinem sapiunt per pium intellectum, & sufficienti reficiuntur utilitate in eo quod credunt, & intelligunt per hunc cibum sanctum veram vitam obtinere. Igitur quamvis non sapis dulcedinem Domini primo modo, ideſt per affectum firmæ devotionis, sapis tamen secundo modo, scilicet per intellectum multæ utilitatis. De primo, Isa. 55: Audite audientes me, & comedite bonum. Ambrosius: Panis candidissime habens omne delectamentum, & omnis saporis suavitatem, qui nos semper reficit, compedat cor meum, & dulcedinem saporis &c. De secundo est illud: Fructus ejus dulcis gutturi meo; ideſt piæ, & fideli menti, quæ credit, & intelligit hunc cibum sanctum sibi esse utilissimum. Glossa: Dulcis fructus gutturi cordis, quia in eo in-

intelligit cauſſam vitæ, dum etiam corporaliter percipit. Hæc dulcedo valet contra tria mala quæ ſunt in mundo. Require ſupra ſermone decimonono. Poſtmodum de quarto fructu. Pſalm. 103: Panis cor hominis confirmet; quia ſcilicet corpus Chriſti fideles ſuos in bona vita confirmat, & confortat. Finaliter, tertio Regum 19: Comedit Helias panem quem Angelus miniſtravit, & cet. Horeb interpretatur menſa. Mons ergo iſte eſt mons menſæ Dei, & ſignificat ſatietatem cœleſtis gloriæ. Panis itaque corporis Chriſti confortat nos in vita bona, & bono opere quadraginta diebus, & noctibus; ideſt toto tempore præſentis pœnitentiæ uſque ad montem, & menſam Dei, ideſt quouſque veniamus ad altitudinem ſecuritatis, & ſatietatem dulcedinis æternæ gloriæ. De his quatuor fructibus ſimul per figuram dicitur, quarto Regum 4: Eliſeus incubuit ſuper puerum, poſuitque os ſuum ſuper os ejus, & oculos ſuper oculos ejus, & manus ſuper manus ejus, & calefacta eſt caro pueri. Per puerum fidelis anima, per Eliſeum Dominus ſignificatur, qui ſicut ſigillum ceræ, ſic ſe conjungit animæ, oculos ſuos ſuper oculos ejus ponit, quia intellectum illuminat, carnem calefacit, quia affectum charitate inflammat: os ſuper os ponit, quia guſtum memoriæ dulcedine ſpirituali delectat: manus ſuper manus ponit, quia in bono opere uſque in finem conſervat, & ſic totum hominem perficit, ut ad vitam æternam perducat. Amen.

CAP. XXIII.

De quatuor fructibus tertiis.

VEnite, comedite. Vel ſimilia de effectu. Tertia quatuor mala noſtra, ſive languores, ſunt

ſunt quaſi mortis plagæ , quibus multæ gravantur animæ, ſcilicet debitum mortis æternæ , defluxus bonæ vitæ , exilium mundanæ miſeriæ, incineratio corporalis materiæ . Contra hæc valet fructus Virginis , corpus Salvatoris . De primo languore . Ad Romanos 6: Ego carnalis homo, venundatus ſub peccato . Primi enim parentes vendiderunt ſe, & ſuam progeniem ad perpetuam ſervitutem diaboli , quod eſt ad æternam mortem pro modica delectatione peccati . Geneſ. 2: De ligno ſcientiæ boni , & mali ne comedas. In quacumque enim die comederis ex eo , morte morieris ; ideſt te, & poſteritatem tuam ad æternam mortem obligabis. Ad Rom. 6: Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit , & per peccatum mors . Mors , ideſt certitudo mortis temporalis , & debitum æternæ mortis , niſi ſubveniret redemptio Salvatoris . Epheſ. 2: Eramus natura filii iræ , ſicut & ceteri debitores æternæ mortis. De ſecundo , Pſal. 101 : Dies mei ſicut umbra declinaverunt . Item , Pſal. 11: Salvum me fac Domine , quoniam defecit ſanctus . Geneſ. 44 : Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum ſunt parvi , & mali , & non pervenerunt ad dies patrum meorum . Item Geneſ. 6 : Senſus, & cogitatio humani cordis ad malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua . De tertio , Geneſ. 3 : Emiſit Dominus Adam de paradiſo voluptatis , ut operaretur terram . Pſal. 119 : Heu mihi , quia incolatus meus &c. Ad Hebr. 11 : Juxta fidem defuncti ſunt omnes non acceptis repromiſſionibus , ſed a longe eas aſpicientes , & ſalutantes, & confitentes , quia peregrini , & hoſpites ſunt ſuper terram. Qui enim hoc dicunt, ſignificant ſe patriam inquirere , & ſiquidem illius meminiſſent de qua exierant , habebant utique tempus revertendi : nunc autem appetunt meliorem , ideſt cœleſtem . Hinc flens canit Eccle-

ſia :

ſia: Salve Regina miſericordiæ. Gloſſa ſuper canonicam Jacobi: Ne indignemini, ſi mali in mundo florent, ſi vos patimini, quia non eſt Chriſtianæ dignitatis in temporalibus exaltari, ſed deprimi potius. Mali enim nihil habent in cœlo, vos nihil in mundo. Unde ſpe illius boni, ad quod tenditis, quicquid in via contingat, gaudere debetis. De quarto, Geneſ. 3: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, donec revertaris in terram de qua aſſumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris. Job 4: Memento, quæſo, quod ſicut lutum feceris me. Eccleſiaſtici 14: Omnis caro fœnum, & ſicut folium in arbore viridi. Gloſſa: Sicut fœnum in terra, & folium in arbore creſcit, vireſcit, marceſcit, areſcit, & dejicitur, ita caro noſtra. Contra hæc quatuor mala ordinantur quatuor circumſtantiæ fructus Dominici corporis, quæ ſalvant nos a plagis mortis. Ab æterna enim morte liberat, merita bonæ vitæ multiplicat, ad patriam vitæ deducit, ad æternam vitam corpus reſuſcitat. De primo fructu Joan. 6: Ego ſum panis vitæ: patres veſtri manducaverunt manna, & mortui ſunt. Hic eſt panis de cœlo deſcendens, ut ſi quis ex ipſo manducaverit, non moriatur; quia ſcilicet non ſolum ab æterna morte, quæ eſt in inferno, ſed etiam ab illa quæ fuit in limbo, virtute corporis Chriſti liberatur. Et inſuper hæc brevis mors corporis in vitam æternam, quæ eſt in cœlo, eidem commutatur. Oſeæ 13: De manu mortis liberabo populum meum. De ſecundo fructu. Joan. 6: Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita; quia pro multiplicandis meritis bonæ vitæ. Sicut enim puer parvulus per cibum corporalem creſcit magnitudine, robore, & decore, ſic fidelis per cibum ſpiritualem proficit meritis bonæ vitæ. Joan. 10: Ego ſum paſtor bonus; & infra: Ego veni ut vitam habeant,

& abundantius habeant; Pſal. 137: Multiplicabis in anima mea virtutem. Joan. 14: Qui manet in me, & ego in eo &c. De tertio fructu. Joan. 6: Ego ſum panis vivus &c. ideſt, deducam eum de exilio præſentis miſeriæ ad cœlum. Ambroſius: Dominici corporis figura præceſſit, quando Dominus in deſerto patribus manna pluit, quia ſicut ille panis populum per deſertum ad terram promiſſionis duxit, hæc eſca cœleſtis fideles hujus ſeculi deſertum tranſeuntes in cœlum ſubvehit. Unde rectè viaticum appellatur, quia in via reficiens in patriam uſque perducit. Hieremiæ 12: Reducam virum ad hæreditatem ſuam. Proverb. 3: Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eam. Gloſſa: Sicut in Paradiſo fuit lignum vitæ, ita per ſapientiam Dei, quæ eſt Chriſtus, vivificatur Eccleſia, cujus nunc Sacramento corporis, & ſanguinis vitæ æternæ accepit pignus. Si ergo corpus Chriſti ſumptum pignus eſt vitæ æternæ, & pignus non dimittitur donec id pro quo impignoratur accipitur, profectò per hoc ad vitam æternam perducimur. De quarto fructu Joan. 6: Qui manducat carnem meam, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die. Verum enim hominem reſuſcitabit. 1. Corinth. 15: Sicut per unum hominem mors, ſcilicet omnium: ita per unum hominem, ſcilicet Chriſtum, reſurrectio mortuorum. Sed hoc valde diſſimile: unde ſequitur: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. Ad Romanos 13: Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti &c. Primæ Corinth. 15: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum. Sed non omnes immutabimur, quia ſoli electi propter corporis Chriſti participationem, ſcilicet Sacramentalem, vel ſpi-

ri-

ritualem, ſurgent Sole pulchriores: reprobi vero reſurgent infirmi, & deformes. Daniel 12: Qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt alii in vitam æternam, qui & fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & alii in opprobrium, ut vivant ſemper, quos ſcilicet, ut dicitur Iſa. 13: Torſiones, & dolores ut parturiens tenebunt, & facies combuſtæ vultus eorum. Quale ſemen eſt quod cadit in terra, talis fructus ſurgit de terra. Similiter, qualis eſt vita tua dum morieris, talis erit tempore ſuo reſurrectio tua. Seminatur zizania, & ſurgit ex ea deformis, & odibilis herba: ſeminatur triticum, reſurgit frumentum pulchrum. Hæc figurata ſunt Geneſis 14. in ſomnio Regis. Septem ſpicæ pullulabant in culmo uno plenæ, atque pulcherrimæ, & ſeptem aliæ de ſtipula oriebantur tenues, & percuſſæ uredine, ideſt vento urente, qui ſcilicet eas infirmavit, & denigravit. Septem ſpicæ deformes ſignant omnes reprobos cum magna deformitate in judicio apparentes: ſeptem pulcherrimæ, omnes electos cum glorioſis corporibus reſurgentes. De primo, Nahum 3: Ecce ego ad te malefica, ideſt univerſitas damnatorum, dicit Dominus, & revelabo pudenda tua in facie tua, & oſtendam gentibus nuditatem tuam, & regibus ignominiam tuam. De ſecundo, Phil. 3: Salvatorem expectamus &c. 1. Corinth. 15: Seminatur corpus corruptibile, ſurget incorruptibile: ſeminatur in infirmitate, ſurget in gloria: ſeminatur corpus animale, ſurget ſpirituale: ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Amen.

CAP.

CAP. XXIV.

De tribus effectibus principalibus.

VEnite, comedite &c. vel alia similia de effectu, vel fructu. Sacrosanctum corpus Domini tres habet effectus principales. Primus est peccatorum destructio. Secundus, bonorum spiritualium largitio, vel augmentatio. Tertius, animarum confortatio, vel vitæ æternæ collatio. De primo, Daniel 2: Videbam donec abscissus est de monte lapis sine manibus, & percussit statuam; idest figmenta peccatorum, & comminuit eam. 1. Joan. 3: In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. De secundo, Proverb. 12: Qui bonus est, hauriet sibi gratiam a Domino, quia ipse fons totius gratiæ. Ecclesiastic. 24: In me omnis gratia vitæ est. De tertio, Psal. 103: Panis cor hominis confirmat. Genes. 18: Ponam bucellam panis, & confortate cor vestrum. Primus effectus principalis corporis Christi est destructio peccatorum, & hoc ad tria, ad dealbandum maculam cordis, ad mitigandum stimulum carnis, ad resistendum cogitationibus pravis. De primo, Psal. 67: Nive dealbabuntur in Selmon. Selmon mons Dei est, & interpretatur umbra, & sicut dicit Glossa: Corpus Christi significat, quia sicut umbra fit de lumine, & corpore, ita in corpore Christi est lumen divinitatis, & caro humanitatis. In hoc monte umbroso super nivem dealbabuntur fideles, quia virtute corporis Christi incomparabiliter a macula peccatorum emundantur. Isa. 43: Ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me. De secundo, Exod. 17: Mane ros jacuit in similitudinem pruinæ super terram. Glossa: Panis cœlestis in similitudinem roris, & pruinæ semper apparebat, quia corpus

Chriſti a fervore peccatorum refrigerat. Pſal. 88: Tu dominaris poteſtati maris; mare ſignificat multas miſerias hominis, motus fluctuum ſtimulum carnis. De tertio. Cantic. 1: Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi. Myrrha ſervat corpora a vermibus incorrupta, ſic corpus Chriſti corda fidelium a pravis cogitationibus illæſa, quia cum dilectum Dominum ſuſcipimus, ſi faſciculum myrrhæ, ideſt amaritudinem paſſionis ejus pia mente cogitamus, vermes malarum cogitationum a nobis repellimus. Secundus effectus principalis eſt bonorum ſpiritualium augmentatio; & hoc ad tria, ad decorem caſtitatis, ad fervorem charitatis, ad ſaporem ſuavitatis. De primo, Daniel 1: Apparuerunt vultus eorum meliores præ omnibus pueris, qui veſcebantur cibo regio. Gloſſa: Vultus eorum quos panis ſatiabat, qui de cœlo deſcendit, apparuerunt meliores decore, ſcilicet caſtitatis. Unde & pueri illi caſti fuerunt. Cantic. 7: Quam pulchra es, & decora chariſſima in deliciis. Sicut enim bonum nutrimentum facit ad decorem corporis, ſic deliciæ cibi ſpiritualis ad pulchritudinem caſtitatis. Ezechiel 36: Similam, & mel, & oleum comediſti, & decora facta es vehementer. De ſecundo, Eccleſiaſti. 32: Gemmula carbunculi in ornamento auri. Gloſſa: Ardentium gemmarum principatum tenet carbunculus ſic dictus, quia ignitus ut carbo. Significat autem corpus Chriſti, quod cor accipientis, & ornat caſtitate, & inflammat charitate. Pſal. 49: Ignis a facie ejus exarſit, carbones &c. Hinc 4. Regum 4. Eliſæus incumbens incurvavit ſe ſuper puerum, & calefacta eſt caro pueri. De tertio, Geneſ. 49: Aſer pinguis panis præbens delicias regibus. Sapien. 16. Angelorum eſca nutriviſti populum tuum, & panem de cœlo præſtitiſti illis, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuavitatem. Subſtantiam enim

tuam,

tuam, & dulcedinem, quam in filios habes, oſtendebas. Cantic. 5: Comedi favum cum melle meo, ideſt dulcedinem carnis Chriſti cum dulcedine divinitatis: bibi vinum cum lacte meo, ideſt dulcedinem ſanguinis Chriſti cum dulcedine ſpiritualis conſolationis. Tertius effectus principalis eſt animarum confortatio, & hoc ad tria, ad debellandum dæmonia, ad ſuſtinendum adverſa, ad operandum bona. De primo, 1. Regum 30: Invenerunt viri David virum Ægyptium in agro, & adduxerunt eum ad David, dederuntque ei panem ut comederet, & refocillatus eſt, & adduxit David ad latrunculos, & percuſſit eos. Vir Ægyptius ſignificat peccatorem, quem prædicatores adducunt ad Chriſtum per converſionem, qui pane Dominici corporis confortatus fit dux exercitus Chriſti ad debellandos dæmones. Ephe. 6: Confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus, ut poſſitis ſtare adverſus inſidias diaboli. Primi Regum 7: Factum eſt autem cum offerret Samuel agnum in holocauſtum, exterruit Dominus Philiſtiin, & cæſi ſunt a filiis Iſrael. De ſecundo, 3. Reg. 22: Mitte virum juſtum in carcerem, & ſuſtenta eum pane tribulationis. In carcerem mittitur, qui in hoc mundo adverſa patitur. Panis tribulationis quo ſuſtentatur, eſt panis vitæ æternæ, quo ad ſuſtinenda adverſa confortatur. Actum 24. dicit Apoſtolus exiſtentibus in periculo maris: Rogo vos accipere cibum pro ſalute veſtra, & omnes ſumpſerunt cibum confortati, & animæquiores facti ſunt. Ad Philip. 3: Omnia poſſum in eo qui me confortat. De tertio, Proverb. ultimo: Mulier fortis de nocte ſurrexit, deditque prædam domeſticis ſuis, & cibaria ancillis ſuis. Mulier fortis eſt Eccleſia de gentibus: hæc de nocte ſurrexit, quia per auditum verbi de tenebris peccatorum ad Chriſtum ſe convertit. Prædam domeſticis, &

cibaria ancillis dedit, quia Sacramenta Judææ miſſa, quæ ſuſcipere noluit, hæc cum omni deſiderio rapuit, & de eis familiam ſuam, ideſt fideles pavit. Et hoc ut eos ad tria bona confortaret, ad opera miſericordiarum, ad lucrum animarum, ad emptionem cœleſtium divitiarum. Unde ſequitur poſt prædictum cibum: Conſideravit agrum, & emit eum, de fructu manuum ſuarum plantavit vineam. Primum notatur per fructum manuum: ſecundum, per plantationem vineæ: tertium, per emptum agrum. Primo, confortamur cibo Domini ad opus bonum. Eccleſiaſtic. 33: Cibaria, & virga, & onus aſino: panis, & diſciplina, & opus ſervo. Sicut pabulum confortat aſinum ad onera portanda, ſic panis cœleſtis ſervum Dei ad opera bona perficienda. 2. Tim. 1: Gratias ago ei qui me confortat in Chriſto Jesu. Qui enim vere conſiderat in hoc Sacramento immenſam circa ſe Dei liberalitatem, valde confortat eum ad proximi pietatem. Secundo, confortamur ad lucrum animarum; ibidem: Vas electionis eſt mihi iſte ut portet nomen meum, ſcilicet Jeſum Chriſtum, quaſi cœleſte oleum ad ſanitatem animarum. Can. 2: Oleum effuſum nomen tuum: de corde Chriſti pleno fluit oleum gratiæ ad ſalutem animæ. Tertio, confortamur ad emptionem bonorum cœleſtium. Hinc ſupra dictum eſt, quod mulier fortis poſt cibum conſideravit agrum, & emit eum, virtutibus ſcilicet, & bonis operibus. Hiere. 32: Agri pretio ementur, & ſcribentur in libro, & imprimetur ſignum, & teſtis adhibebitur. Agri cœleſtis hæreditatis ementur pecunia virtutum, & bonorum operum, & ſcribentur tam agri quam emptores in libro vitæ, & imprimentur in corde emptoris, ſignum ſcilicet crucis Chriſti, & lumen imaginis Dei pro certo pignore, & adhibebitur teſtis, quia in die judicii coram omnibus

bus teſtis erit Dominus, quod vere emiſti regnum cœlorum pretio bonorum operum. Vel tertius effectus principalis dici poteſt vitæ æternæ collatio; Joan. 6: Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Et hoc in tribus, in omnium deliciarum præparatione, in omnium deſideriorum impletione, in omnium bonorum ſecura, & æterna fruitione. Require hoc in ſermone decimo, in fine.

CAP. XXV.

De effectibus Corporis Chriſti ſumptis ex tribus ejus vocabulis.

VEnite, comedite &c. Vel alia ut ſupra, vel ſimilia de effectu, vel de nominibus corporis Chriſti. Effectus Dominici corporis poſſunt ſumi ex tribus nominibus, quæ ſolent eidem adſcribi. Nominatur enim quandoque verus panis, quandoque Sacramentum altaris, quandoque Sacramentum charitatis. De primo Joan. 6: Pater meus dat vobis de cœlo panem verum. De ſecundo, Malac. 3: Placebit Deo ſacrificium Juda, & Hieruſalem. De tertio. 1. Timoth. 3: Magnum eſt pietatis Sacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, per partum Virginis: prædicatum eſt in gentibus, a ſanctis Apoſtolis: creditum eſt mundo, ideſt conceſſum fidelibus in cibum ſalutis: unde recte dicitur Sacramentum charitatis. Primo, corpus Domini nominatur panis verus, & ſecundum hoc habet tres effectus. Sicut enim panis tria bona præcipue confert corpori, ideſt ſatiat, confortat, vitam conſervat: ſic panis iſte ſatiat ſpiritum ad faſtidium mundi faciendum, confortat animum ad malum culpæ devincendum, conſervat vitam ad Deum ſemper laudandum. De primo, Pſalm. 131: Pauperes ejus ſaturabo pa-

panibus. Complenda: Satiaſti, Domine, familiam tuam muneribus ſacris; & hoc ad faſtidium mundi faciendum. Proverb. 22: Anima ſaturata calcabit favum. Gregorius: Guſtato ſpiritu deſipit omnis caro. De ſecundo, Pſalm. 103: Panis cor hominis confirmet; ad malum ſcilicet culpæ devincendum: quia qui carent corroboratione hujus panis, vincuntur a vitiis. 4. Regum 25: Rex Babylonis, & exercitus ejus obſedit Hieruſalem, & non erat panis populo terræ, & omnes viri bellatores nocte fugerunt ad hortum Regis, ideſt ad delicias carnis, & ad campeſtria ſolitudinis; ideſt ad viam latam, quæ ducit ad mortem. De tertio, Eccleſiaſtic. 34: Panis egentium, vita pauperis eſt. Joan. 6: Ego ſum panis vivus qui de cœlo deſcendi. Ego vivo propter Patrem, & qui manducat me, vivet propter me: & hæc eſt vita ad Deum ſemper laudandum, Pſalm. 145: Lauda anima mea Dominum &c. De his ſupra ſermone 9. Secundo, corpus Domini nominatur Sacramentum altaris, & ſecundum hoc habet triplicem effectum, ſcilicet in triplici ſtatu fidelium, ideſt in hoc mundo, in cœlo, in purgatorio. In ſtatu mundi peccata relaxat, in ſtatu purgatorii pœnam alleviat, in ſtatu cœli gloriam augmentat. De primo, ſcilicet ſtatu mundi, Levitic. 5: Anima quæ peccaverit per ignorantiam, offeret arietem immaculatum; ſcilicet Chriſtum, ſine quo non fit remiſſio. Nihil prodeſt capram, ideſt auſteritatem pœnitentiæ immolare, niſi ſtudueritis in Chriſti immolatione plenam fiduciam habere, Joan. 1: Ecce agnus Dei, ecce &c. Paſchaſius: Licet omnia peccata in baptiſmo ſint donata, infirmitas tamen peccati, ideſt fomes in carne remanet. Et quia ex hoc quod quotidie labimur, ſaltem in venialibus, ideo Chriſtus pro nobis quotidie immolatur, ut qui ſemel moriendo mortem devicit, quotidie recidiva delictorum

per

per hæc Sacramenta relaxet. Ambroſius: Sicut quod ubique offertur unum eſt corpus, ita & unum eſt ſacrificium, Chriſtus ſemel in cruce hoſtiam pro omnibus obtulit, ipſam offerimus, & nunc: ſed quod nos agimus, recordatio eſt ſacrificii illius, nec cauſſa ſuæ infirmitatis repetitur, ſed noſtræ, quia quotidie peccamus. De ſecundo, Levitic. 17: Dedi vobis ſanguinem, ut ſuper altari meo expietis pro animabus veſtris. In hoc figuratum eſt, quod ſacrificium carnis, & ſanguinis Chriſti valet animabus in pœna purgatorii, Hic ſciendum quod tres turmæ animarum ſunt decedentium. Prima peccantium, ſecunda pœnitentium, tertia innocentium. Primam ſacrificium non adjuvat: ſecundam pœna alleviat: tertiam ſine pœna ad cœlum ſublevat. De primo. 1. Regum 3: Juravi Heli, quod non expietur domus ejus victimis, & muneribus in æternum. Domus ejus, ideſt omnium in peccatis perſiſtentium. Hiere. 7: Quia locutus ſum ad vos, & non audiſtis, & vocavi vos, & non reſpondiſtis, projiciam vos a facie mea; ideſt ab omni bono, quod eſt in cœlo, & in terra. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec aſſumas pro eis laudem, ideſt ſacrificium laudis, & non obſiſtas mihi, quia non exaudiam te. Proverb. 7: Qui adulter eſt, ideſt amans, & adhærens creaturæ ultra menſuram juſtitiæ, perdet animam ſuam, quia zelus, & furor viri non parcet in die vindictæ: nec acquieſcet cujuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima, quaſi pretioſiſſimum Chriſti ſacrificium. De ſecundo eſt illud ſupradictum: Dedi vobis ſanguinem, ut ſuper altari meo expietis pro animabus. Sanguinem, ideſt ſacrificium corporis, & ſanguinis Chriſti. Sanguinis pro corpore ſimul, & ſanguine, pars pro toto: & quia ſanguinis in altari non eſt ſine corpore, nec corpus ſine ſangui-

ne, pro animabus ſcilicet quæ ſunt in purgatorio. Auguſtinus: Orationibus, & eleemoſynis ſanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio ſalutari non eſt dubium defunctorum animas relevari, ut cum eis miſericordius agatur a Domino, quam eorum peccata meruerunt in hoc mundo. Zachar. 13: Partes duæ in terra diſpergentur, & deficient; ideſt infideles, & mali Chriſtiani damnabuntur: & tertia pars relinquetur in ea; ideſt pœnitentes: & ducam tertiam partem per ignem; ideſt animas pœnitentium per purgatorium: & uram eos ſicut uritur argentum, & probabo eos ſicut probatur aurum: ipſe invocabit nomen meum, & exaudiam eum. Ipſe, ſcilicet populus Chriſtianus in terra relictus, invocabit me orationibus, & eleemoſynis, & ſacrificio altaris pro parte ducta per ignem, ideſt pro animabus quæ ſunt in purgatorio, & exaudiam eum, alleviando ſcilicet pœnam illorum, & abbreviando. De tertio, Proverb. 31: Munus abſconditum extinguit iras; iras ſcilicet Dei, ideſt pœnas purgatorii quantum ad animas innocentes: & in præſenti tribulationibus, & flagellis ſatis purgatas. Pſal. 37: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi &c. Furor Dei ardet in inferno, ira in purgatorio, ſagitta, ſive correptio amoris in hoc mundo. Qui igitur ſagittas Dominicæ correptionis patienter portat, furorem inferni, & iram ignis purgatorii duce Domino illæſus evadet. Iſa. 43: Noli timere ſerve meus, cum tranſieris per ignem, tecum ero: & flumina non operient te. Cum ambulaveris in igne, non combureris, quia ego Salvator tuus. Daniel 3: Angelus Domini deſcendit cum Azaria, & ſociis ejus in fornacem, & fecit ignem fornacis quaſi ventum roris flantem: & non tetigit eos omnino ignis, neque contriſtavit. Tunc laudabant Deum dicentes: Bene-

di-

dicite Domino qui eruit nos de inferno, & eruit nos de medio ardentis flammæ. Isa. 55: In lætitia egrediemini, & in pace deducemini: montes, & colles cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna regionis plaudent manu. De tertio supra nominato, scilicet quod sacrificium altaris gloriam beatorum quodammodo in cœlo augmentat, Leviti. 10. Pectusculum sacrificii quod optimum, & dulcissimum est de animali, signat dulcedinem effectus corporis Christi, in quantum comeditur in loco mundissimo, idest in quantum delectat beatos in cœlo: quia plurimum gaudent, & congratulantur in hoc sacrificio de memoria redemptionis, de adspectu nostræ salutis, de admiratione divinæ bonitatis. Gregorius: Eodem momento rapitur in cœlum ministerio Angelorum sociandum corpori Christi, & ante oculos Sacerdotis in altari videtur. Rapitur scilicet corpori Christi consociandum, idest ad beatos lætificandum. Complenda: Sumpsimus, Domine, divina mysteria, quæ sicut sanctis tuis ad gloriam, ita nobis ad vitam prodesse perficias. Tertio, corpus Domini nominatur Sacramentum charitatis, & secundum hoc tres habet effectus, quia tria maxime bona operatur in nobis, scilicet Spiritus Sancti veram participationem, ipsius Christi certam inhabitationem, in similitudinem imaginis Dei transformationem. De primo, Psalm. 80: Et de petra melle saturavit eos: quia fideles sugunt de corpore Christi dulcedinem Spiritus Sancti. Sapien. 12: O quam bonus, & suavis est Domine spiritus tuus in nobis, qui scilicet de corpore tuo in nos fluit. Augustinus: Participatione corporis, & sanguinis Christi homo vivit, non sumens tantum Sacramentum, quod & mali faciunt, sed pertingens usque ad spiritus participationem, ut in corpore Domini tamquam membrum maneat, & ejus spiritu vegetetur. De

se-

ſecundo. Joan. 6: Qui manducat carnem meam &c. Hilarius: Accepta carne Domini, & hauſto calice id efficitur, ut nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. Eſt enim Chriſtus in nobis per carnem, dum ejus carnem accipimus; & ſumus in eo, dum ſecum hoc quod nos ſumus, in Deo eſt. Joan. 1: Verbum caro factum eſt &c. Dum Verbum carnem aſſumpſit, in noſtra carne habitavit: & dum nos Verbum incarnatum in cibum accipimus, ipſum etiam habitat in nobis. De tertio, Joan. 1: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri; ideſt, deiformes, & Deo ſecundum imaginem ſimiles: nec poteſt creatura ad majus promoveri, quam quod aſſimiletur ſuo Creatori. Aſſimilatur autem homo Deo virtute corporis Chriſti in tribus. In interiori cordis bonitate, in exterioris operis fertilitate, in ſuperiori cœleſtis regni hæreditate. De primo. 2. Petr. 1: Chriſtus propria gloria ſua, & virtute, maxima, & pretioſa promiſſa nobis donavit, ut per hoc efficiamur conſortes divinæ naturæ. Maxima promiſſa, ideſt ſeipſum. Unde: Jusjurandum quod juravit ad Abraham patrem noſtrum daturum ſe nobis; ut efficiamur conſortes divinæ naturæ, ideſt divinæ bonitatis: quia natura Dei bonitas eſt. Ambroſius: Quia Dominus Jeſus conſors ſcilicet eſt divinitatis, & corporis, & tu qui accipis carnem ejus divinæ ſubſtantiæ in illo participans alimento, ideſt vere bonus efficieris in eo. De ſecundo, Ezechiel. 12: Sumam de medulla cedri ſublimis, & de vertice ramorum ejus, & plantabo in montem excelſum, & faciet fructum. Medulla cedri ſublimis eſt æterna ſapientia Dei, alti rami ejus ſunt patres ſancti, vertex ramorum eſt beata Virgo, pars de vertice caro Chriſti ſumpta de Virgine. Surculus igitur ſumptus de medulla, & vertice, eſt corpus Chriſti plenum divinitate. Iſte plantatus in mon-

montem excelsum, ideſt in cor juſti in cœlum elevatum, facit ſimilem Chriſto boni operis fructum. De utroque ad Gal. 2: Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Chriſtus; in me ſcilicet aſſimilando interiori bonitate, & exteriori bono opere. Hinc dictum eſt Auguſtino: Cibus ſum grandium, creſce, & manducabis me, nec tu me mutabis & cet. De tertio. Joan. 1: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri; ergo & hæredes. Ad Roman. 8: Si filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. 1. Petr. 2: Benedictus Deus qui regeneravit nos; ideſt de filiis diaboli filios Dei: in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibilem conſervatam in cœlis, Amen.

CAP. XXVI.

De effectibus ſumptis ex tribus aliis Corporis Chriſti vocabulis.

VEnite, comedite & cet. Thema de effectu, vel de nominibus corporis Chriſti. Effectus Dominici corporis poſſunt ſumi ex tribus illis nominibus ejus jam ſupra dictis. Dicitur enim quandoque medicina ſpiritualis, quandoque manna, ideſt panis cœleſtis, quandoque Euchariſtia, ideſt bona gratia animæ fidelis. De primo, Eccleſiaſti. 38: Altiſſimus de terra creavit medicinam, & vir prudens non abhorrebit eam. Auguſtinus: Suſcepit Chriſtus de terra terram, & de carne Mariæ carnem accepit, & ipſam nobis ad ſalutem manducandam dedit. De ſecundo, Apocalyp. 2: Vincenti dabo manna, & cet. quaſi dicat: Qui ſe præparat per victoriam vitiorum, illi dabo manna, ideſt cœleſtem panem, ſcilicet corpus meum, in quo ſecrete reconditum eſt

mul-

multiplex bonum. Joan. 6: Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit. De tertio, Eccleſiaſtic. 32: Audi tacens, & pro reverentia accedet tibi bona gratia; quaſi dicat, Præpara te per auditum Verbi Dei, & obedientiæ, qua taceas, ideſt ceſſes a malo, & ſerves reverentiam in benefaciendo: tunc dabitur tibi bona gratia, quæ Græce dicitur Euchariſtia, ideſt corpus Chriſti. Magiſter 4. Sentent: Sacramentum altaris excellenter dicitur Euchariſtia, ideſt bona gratia: quia in ea non ſolum eſt augmentum virtutum, & gratiæ, ſed ille totus ibi ſumitur, qui eſt fons totius gratiæ. Primo, corpus Domini dicitur medicina ſpiritualis: & ſecundum hoc habet tres effectus. Serpens ille malignus infudit humano generi per venenum pomi vetiti triplicem corruptionem, in anima tenebras ignorantiæ, in carne morbum pravæ concupiſcentiæ, & mortem utrobique. Ad hæc tria curanda valet corporis Chriſti medicina. Ignorantiæ enim tenebras illuminat, morbum pravæ concupiſcentiæ ſanat, & mortem deſtruendo triumphat. De primo, Pſalm. 131: Paravi lucernam Chriſto meo, & cet. Lucerna eſt lumen in diaphano, ideſt perlucido corpore: ſic corpus Chriſti eſt Verbum Dei, quod eſt lux vera in munda carne, quo ſcilicet pelluntur a nobis tenebræ ignorantiæ. Lucæ 1: Viderunt oculi mei ſalutare tuum, & cet. Pſalm. 26: Dominus illuminatio mea, & cet. Pſalm. 33: Accedite ad eum, & illuminamini. De ſecundo, Iſajas 38. Item, Quarti Regum 2. Juſſit Iſajas ut tollerent maſſam de ficis, & cataplaſmarent ſuper vulnus Regis, & ſanaretur. Vulnus, ſive ulcus Regis eſt concupiſcentia carnis. Pſalm. 6: Miſerere mei Domine quoniam infirmus ſum, & cet. De tertio, Lucas 1: Benedictus fructus ventris tui; ſcilicet corpus Chriſti, quod eſt fructus vitæ valens ad curationem mortis æternæ. Prover. 3:

3: Lignum vitæ eſt his qui apprehenderint eam, ſcilicet ſapientiam Dei incarnatam. Oſeæ 14: Ero mors tua o mors. De hac triplici corruptione, & medicina, ſupra ſermone ſexto poſt principium. Secundo, corpus Domini dicitur manna, ideſt panis cœli, quod manna habet ſimilitudinem ſaporis frumenti, mellis, & olei. De duobus primis. Exod. 16: Guſtus ejus ſicut ſimilæ. De tertio, Numeri 16: Guſtus ejus quaſi ſimilæ cum melle. De quarto, Num. 15: Fecerunt ex eo tortulas ſaporis quaſi panis. De tribus ſimul Ezechiel 16: Guſtus ejus quia ſimilam, mel, & oleum comediſti: & ſecundum hæc tria habet corpus Domini triplicem effectum. Operatur enim morum honeſtatem, cordis ſuavitatem, proximi pietatem: primum ſignificatur in frumento, ſecundum in melle, tertium in oleo. De primo, Zachariæ 9: Quid bonum ejus, & quid pulchrum, niſi frumentum electorum? Panis de frumento bonus eſt, & pulcher in ſe, & etiam in effectu, quia facit pulchrum: ſic corpus Chriſti bonum, & pulchrum facit honeſtatem morum. Daniel. 1: Apparuerunt vultus eorum meliores corpulentiores præ omnibus pueris, qui veſcebantur cibo regio. Gloſſa: Vultus eorum, quos panis ſatiabat, qui de cœlo deſcendit. De ſecundo, Proverb. 33: Comede fili mel, quoniam bonum eſt, & favum dulciſſimum gutturi tuo. Sapien. 16: Paratum panem de cœlo præſtitiſti illis, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuavitatem. De tertio, Job 29: Quis mihi tribuat ut ſim ſecundum dies, quando ſecreto Deus erat in tabernaculo meo, & petra fundebat mihi rivulos olei; ideſt gratiam pietatis ad bonum proximi. Proverb. 21: Taurus deſiderabilis, & oleum in tabernaculo juſti. Quarti Regum 4: Offerebant vaſa, & mulier infundebat oleum, & ait Eliſæus, Vende oleum,

& redde creditori tuo : tu autem , & filii tui vivete de reliquo . Ecce oleum , ideſt opus pietatis proximum reficit , debita ſolvit , nos ipſos paſcit . Primum intelligitur in eo quod fundebat oleum in vaſa proximorum : ſecundum in eo quod reddidit per oleum debita creditori : tertium in eo quod ipſa , & filii de oleo vixerunt . Tertio , corpus Domini dicitur Euchariſtia , ideſt bona gratia : ſicut autem dicunt magiſtri , Gratia eſt influentia divinæ bonitatis in animam , per quam aſſimilata Deo fit ei grata , & vitæ æternæ digna : & ſecundum hoc corpus Domini habet tres effectus , ſimilem Deo animam efficit , gratam & charam Deo reddit , vitam æternam tribuit . De primo , ſecundæ Petri 1 : Chriſtus propria gloria , & virtute maxima , & pretioſa nobis promiſſa donavit , ut per hoc efficiamur divinæ naturæ conſortes ; ideſt ſimiles Deo per veram bonitatem . De ſecundo , Cantic. 10 : Quam pulchra es , & decora in deliciis ; quaſi diceret : Delicato cibo , & potu corporis Chriſti , & ſanguinis es nutrita , facta es multum decora , & idcirco grata Deo , & chara . De tertio , Joan. 6 : Qui manducat carnem meam , & cet. , habet vitam æternam . Item , corpus Domini dicitur Euchariſtia , ideſt bona gratia : & ſecundum hoc habet valde bonum effectum , ſcilicet cum illud manducamus , non ipſum ut alius cibus mutatur in nobis , ſed nos in illo mutamur . Nam quia , ut dictum eſt , gratia eſt influentia divinæ bonitatis in animam , per quam ſimilatur Deo , hæc bona gratia , ſcilicet corpus Chriſti , influit nobis bonitatem ſuam , per quam non ipſum nobis , ſed nos illi aſſimilamur , & in ejus bonitatem mutamur . Hæc noſtra in Chriſtum mutatio poteſt probari ſimilitudine triplici , prima ſumitur de virtute noſtri amoris , ſecunda de virtute rei majoris , tertia de virtute ſurculi arboris . Hæc require ſu-

pra

pra in ſermone vigeſimo ante finem.

CAP. XXVII.

De conſideratione Sanguinis Chriſti tribus modis, & primo de primo ut in cruce funditur.

VEnite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis. Proverb. 9. His verbis Dominus nos invitat ad ſalutare convivium, in quo præparavit pretioſum cibum, & potum corpus, & ſanguinem ſuum. Dicto itaque ſupra de corpore Chriſti, dicendum eſt hic de ſanguine. Hic eſt qui venit per aquam, & ſanguinem Jeſus Chriſtus, 1. Joan. 2: Item aliud: Calicem quidem meum bibetis, Matth. 20. Thema proprium. Dignus es Domine, & cet. quoniam redemiſti nos Deus in ſanguine tuo, Apocalyp. 2. vel aliud ſimile. Septimum principaliter circa Sacramentum Dominici corporis notandum, eſt conſideratio ſanguinis ſacri. Unde ſciendum, quod ſanguis Domini tribus modis poteſt conſiderari. Primo, ut in cruce pro omnium ſalute funditur: ſecundo, ut in Sacramento a fidelibus ſumitur: tertio, ut a ſalvandis ſpiritualiter bibitur. Primo modo conſideratus, ab inæſtimabili dignitate commendatur. Circa hanc pretioſitatem quatuor præcipue poſſunt notari. Primum eſt pretioſitatis magnæ probatio: ſecundum, tanti pretii dandi ratio: tertium, virtutis ſanguinis magnitudo: quartum, redemptorum ſanguine multitudo. Primum circa pretioſitatem ſanguinis præcipue notandum, eſt pretioſitatis magnæ probatio: & hoc probatur a tribus, a virginali origine, a dignitate innocentiæ, a Dei unione. De primo, Eccleſiaſt. 24: Ego quaſi vitis fructificavi, & cet. fructus vitis; ſcilicet beatæ Virginis, uva, & vinum, ideſt corpus Chriſti, & ſanguis.

Vi-

Vinum igitur honoris ortum de flore vitis, eſt ſanguis Chriſti pretioſus natus de virginitate. Multum itaque commendat ſanguinis Chriſti nobilitatem, & pretioſitatem, quod a nulla, ut alius ſanguis, corruptione, ſed a virginali flore ſumpſit exordium. De ſecundo, Pſal. n. 93: Captabunt in animam juſti, & ſanguinem innocentem condemnabunt. Quanto ſanguinis innocentior, tanto charior, & pretioſior. 1. Petr. 2: Non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni incontaminati, & immaculati Jesu Chriſti. De tertio, Hierem. 13: Agglutinavi mihi omnem domum Iſrael, dicit Dominus; ideſt inſeparabiliter mihi univi totam hominis naturam, ſcilicet animam, corpus, & ſanguinem. Ad Hebr. 2: Quia pueri communicaverunt carni, & ſanguini, & ipſe Chriſtus ſimiliter participavit eiſdem; ideſt Filius Dei pro ſalute hominis habentis carnem, & ſanguinem, aſſumpſit carnem hominis, & ſanguinem, & ita univit ea ſibi, & honeſtavit, ut vere poſſint dici caro Dei, & ſanguis. Actuum 20: Poſuit vos Spiritus Sanctus regere Eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo; ergo ſanguis Chriſti vere eſt ſanguis Dei: ideo tam pretioſus, quod una gutta plus valet quam totus mundus. Secundum circa pretioſitatem ſanguinis Chriſti præcipue notandum, eſt tanti pretii pro homine dandi ratio; & hæc eſt triplex. Prima, magni debiti neceſſaria ſolutio. Secunda, magni amoris demonſtratio. Tertia, magni boni perditi recuperatio. Prima ratio tanti pretii dandi pro homine, ſcilicet pretioſi ſanguinis Dei, eſt magni debiti neceſſaria ſolutio. Maximo enim debito obligatus eſt primus homo, quia tenebatur Deo ſatisfacere pro ſe, & toto humano genere, quod rapuerat, & occiderat, pomum vetitum comedendo; unde juſſus eſt cum omni progenie mitti in gehennæ

car-

carcerem, donec redderet omne debitum per ſufficientem hoſtiam. Juſtum eſt enim ſecundum peccati quantitatem, & læſæ majeſtatis dignitatem fieri ſatisfactionem: & hoc poteſt tribus gradibus diſtingui. Pro minore enim culpa minor, pro majori major, pro maximo ſatisfactio maxima eſt facienda. Hinc ſtatutum erat in lege pro tranſgreſſione diverſorum mandatorum pecus aliquod offerri, vel occidi, & ſanguinem ejus fundi: ſed pro majori peccato, vel homicidio ſimplici ipſum homicidam occidi, & ſanguinem ejus fundi. Ex hoc ſequitur, quod pro tot homicidiis primi parentis, qui omnes homines occidit, quia per eum omnes moriuntur, & pro læſa per hoc maximi Creatoris majeſtate tam pretioſa hoſtia debeat offerri Deo, & occidi, & ſanguis ejus fundi, qui ad minus tantum valeat, quantum omnes homines qui ſunt occiſi: ſed quia talis in omni creatura non poterat inveniri, neceſſe fuit ad ſolvendum tantum debitum, & ad liberandum de inferni carcere genus humanum, filium Dei hominem fieri omni creatura meliorem, & ipſum pro debito hominis occidi, & ſanguinem ejus fundi. De primo. Levit. 4: Anima quæ peccaverit per ignorantiam, in tranſgreſſione ſcilicet quorumdam mandatorum Dei, offerat Deo vitulum, vel agnum, vel aliquid hujuſmodi ad occidendum, & ſanguinem fundendum. Ad Hebr. 9: Omnia pene in ſanguine mundantur ſecundum legem, & ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio. De ſecundo, Geneſis 9: Quicumque fuderit ſanguinem hominis, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo; Num. 35: Non aliter expiari poteſt, niſi ejus ſanguine, qui alterius ſanguinem fuderit. De tertio, Oſeæ 13: De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos pretio ſanguinis, dicit interlinearis, de morte, ideſt de plaga, & debito æternæ

mortis. Bernardus: Filius Dei jubetur occidi, ut vulneribus noſtris pretioſi ſanguinis ſui balſamo mederetur. Agnoſce anima quam gravia ſunt illa vulnera, pro quibus neceſſe eſt Dominum Jeſum Chriſtum vulnerari: niſi enim eſſent ad mortem æternam, numquam pro eis Filius Dei moreretur. Secunda ratio tanti pretii dandi eſt magni amoris demonſtratio. 1. Joan. 5: Tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis. Spiritus quem miſit de corpore, aqua quæ fluxit de latere, & ſanguis quem effudit de corde, teſtes ſunt dilectionis maximæ. Pſalm. 129: Apud Dominum miſericordia &c. ut ſcilicet, probaretur ad nos amoris ejus magnitudo. Bernardus: Vere copioſa Chriſti redemptio, quia undam ſanguinis per quinque partes corporis largiter effudit, cum pro redemptione generis humani una gutta pretioſi ſanguinis ejus ſufficeret: ſed data eſt copia, ut magnitudine muneris virtus innoteſceret diligentis. Ut enim oſtenderet quantum te diligeret, non aliter voluit quam moriendo te de morte liberare. Auguſtinus: O anima mea pretioſa non auro redempta, vel opibus, ſed agni immaculati ſanguine, attende quid valeas, quid pro te datum ſit cogita: noli temetipſam tradere in perditionem, pro qua Chriſtus ſuum pretioſum fudit ſanguinem. Tertia ratio tanti pretii dandi eſt magni boni perditi recuperatio: & hoc eſt triplex, ſcilicet libertas a ſervitute diaboli, introitus cœleſtis Regni, hæreditas filiorum Dei. De primo, Hierem. 30: Redemit Deus Jacob, & liberavit eum de manu potentioris, ſcilicet pretioſo ſanguine Chriſti. Joan. 8: Si vos filius liberaverit, vere liberi eritis. Pſalm. 105: Redemit eos de manu inimici. Luc. 1: Benedictus Dominus Deus Iſrael &c. De ſecundo, ad Hebræ. 9: Chriſtus introivit ſemel in ſancta æterna redemptione inventa;

&

& infra 10: Habentes itaque fratres fiduciam in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti. Hieronymus: Sanguis Chriſti eſt clavis Paradiſi. In paſſione enim Domini cœlum diu clauſum, quaſi foramto ſanguinis ejus pretio eſt apertum. Joan. 19: Unus militum latus ejus perforavit &c. Gloſſa: Vigilanti verbo uſus eſt, non dixit vulneravit, ſed aperuit, ut illic vitæ quodammodo oſtium panderetur, unde Sacramenta Eccleſiæ emanaverunt, ſine quibus ad vitam non intratur. Sanguis enim fuſus eſt in remiſſionem peccatorum, aqua in lavacrum, humanum genus propter debita peccatorum, & deformitatem a Paradiſo cœleſti excluſum, neceſſe habuit ad reditum, & pretio ſanguinis Chriſti a debito abſolvi, & aqua Baptiſmi a ſorde lavari. De tertio; Levitic. 25: Si frater tuus vendiderit poſſeſſiunculam ſuam, ſi voluerit propinquus ejus, poteſt redimere quod ille vendiderat: hoc fecit Chriſtus pretio ſanguinis ſui. Hinc legitur Num. 25. quod homicidis expulſis de terra ſua, non dabatur libertas redeundi, niſi poſt mortem ſummi Pontificis. Hiere. 12: Reducam virum ad hæreditatem ſuam. Eccleſiaſt. 33: Servus fidelis ſit tibi quaſi anima tua, quaſi fratrem ſic eum tracta: quoniam in ſanguine animæ comparaſti eum tibi, ſcilicet quod hæreditatem tuam quam redimere non poterat ſanguine tuo redemiſti ſibi, unde tracta eum quaſi fratrem, dividendo ſecum hæreditatem: hinc Lucæ 32: clamat de cruce latro: Domine memento mei; & dixit illi Jeſus: Amen dico tibi, Hodie mecum eris in Paradiſo.

CAP. XXVIII.

De duobus aliis circà pretioſitatem Sanguinis Chriſti notandis.

THema de ſanguine Chriſti, ut ſupra, vel ſimilia. Tertium circa pretioſitatem ſanguinis Chriſti ut conſideratur in cruce fuſus, præcipue notandum eſt virtutis magnitudo: & conſiſtit hæc in tribus, in diaboli deſtructione, in mundi redemptione, in Dei reconciliatione. De primo, Job 40. ſecundum aliam litteram: Numquid capies Leviatham hamo, ſupple, ſicut ergo Leviatham eſt diabolus, hamus, ſive aculeus in eſcà eſt Dei filius in carne humana aſſumpta abſconditus. Iſto hamo captus eſt diabolus, & deceptus, quia dum carnem innocentis Chriſti in cruce mordere, & effundere ſanguinem injuſte præſumpſit, latens aculeus divinitatis poteſtatem ejus perforando deſtruxit. Amos 5: Ego exterminavi Amorrhæum, ideſt amarum inimicum, cujus altitudo cedrorum altitudo eſt, & fortis ipſe quaſi quercus. Hoc figuratum eſt Daniel 14: Erat Draco magnus in Babylone, & tulit Daniel picem, & adipem, & pilos, & coxit pariter, & fecit maſſam, & dedit in os draconis, & diruptus eſt. Pix, & pili ſignificant ſimilitudinem carnis peccati: adeps, ſanguinem Chriſti: maſſa ex his, ſacra membra Salvatoris data in poteſtate hoſtis: ſed dum hæc injuſte mordere nititur, juſte poteſtas ejus deſtruitur. De ſecundo. 1. Cor. 6: Empti eſtis pretio magno. Ad Epeſ. 1: Habemus redemptionem per ſanguinem Chriſti in remiſſionem peccatorum. 1. Pet. 1: Non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis &c. Hinc canit Eccleſia: Te ergo quæſumus, tuis famulis ſubveni, quos pretioſo ſanguine redemiſti.

sti. De utroque Hebr. 2: Quia pueri communicaverunt carni, & sanguini, & ipse Christus similiter communicavit eisdem, ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, diabolum scilicet, & liberavit eos. Augustinus: Quid fecit redemptor captivatori nostro? tetendit ei muscipulam crucem suam, posuit ibi escam corpus, & sanguinem suum. Ille autem sanguinem fudit non debitoris, propter quod jussus est reddere debitores. Hinc canit Ecclesia: O crux gloriosa, per quam diabolus est victus, & mundus Christi sanguine redemptus. De tertio, Ephe. 2: Vos qui aliquando eratis longe, facti estis in sanguine Christi prope. Ipse est enim pax nostra, idest faciens nobis pacem cum Deo. Ad Coloss. 1: Christus est caput corporis Ecclesiæ, pacificans per sanguinem crucis sive quæ in terris, sive quæ in cœlis sunt. Hinc post passionem, & resurrectionem ostendit discipulis cruentas manus, & latus dicens: Pax vobis. Hæc pax cum Deo, sive reconciliatio fit per sanguinem Christi triplici ratione. Ratione pretii sufficientis, quod in eo pro nostris debitis solvit. Ratione formositatis, qua nos Deo gratos fecit. Ratione gratissimæ charitatis, quam in hoc facto demonstravit. De primo Psalm. 68: Persecuti sunt me inimici &c. usque ad mortem crucis, quæ non rapui exolvebam, scilicet pretio sanguinis pro bono pacis; Matth. 26: Sanguis pro vobis fundetur in remissionem peccatorum. De secundo, Ephes. 5: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum oblationem, & hostiam Deo gratam ad effectum nostræ reconciliationis, caussa nimiæ dilectionis. Nam si Noe justus, ut dicitur Ecclesiast. 44: In tempore iracundiæ factus est reconciliatio propter justitiam; multo magis Christus propter nimiam charitatem, qua obtulit pro nobis Deo proprium sanguinem. De tertio, Roman. 5: Ju-

ſtificati in ſanguine Chriſti ; ideſt de reis juſti , de fœdis pulchri facti , ſalvi erimus ab ira per ipſum , & glorificamur in Deo per Dominum noſtrum , per quem reconciliationem accepimus . Item 1 : Dilectis Dei , vocatis ſanctis , ideſt ſanguine Chriſti tinctis , gratia vobis , & pax . Joan. 13 : Miſit aquam in pelvim . Gloſſa : Sanguinem in terra fudit , & cœpit lavare pedes diſcipulorum , quia ſcilicet ſanguine mundo mundans nos fecit pulchros , & Deo gratos . Apoc. 1 : Dilexit nos , & lavit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo , & fecit nos Deo noſtro regnum , & Sacerdotes . Ecce peccatores Deus ſanguine ſuo lavit , formoſos , roſeos , & Deo gratos fecit , & ſic reconciliavit , ut in curia Dei principes faceret . Quartum circa pretioſitatem ſanguinis Chriſti notandum , eſt redemptorum multitudo . Tres enim exercitus magni ſanguine ejus ſunt redempti , ſcilicet manifeſti inimici , antiqui juſti , dubii amici . Primi de vinculo peccati , ſecundi de limbo inferni , tertii de dubietate fidei : propter hæc tria effudit ſanguinem de tribus locis , de manibus , de pedibus , de vulnere lateris . Primo de manibus , ut peccatores virtute ſanguinis a vinculis peccatorum abſolveret , abſolutos ad ſe revocaret . De primo , Eccleſiaſt. 50 : Porrexit Sacerdos magnus manum ſuam in liberationem , & liberavit in ſanguine uvæ , ut ſcilicet peccatorum vincula ſolveret . Pſalm. 115 : Dirupiſti vincula &c. Auguſtinus : Chriſtus ob hoc ſanguinem ſuum fudit , ut peccata noſtra deleret . Unde enim diabolus nos tenebat , deletum eſt ſanguine redemptoris , non autem tenebat nos niſi vinculis peccatorum . De ſecundo , ſcilicet ut abſolutos revocaret , Iſa. 44 : Convertere ad me , quoniam redemi te ; Gloſſa , ſanguine : quod ſi feceris , cœlum , & terra , & omnia elementa in ſalute tua lætabuntur . E contra , ſi non feceris ,

omnia

omnia contra te pugnabunt. Sapien. 5: Armabit creaturam &c. Porrexit itaque Chriſtus manum in cruce, & libavit ſanguinem, ſolvens omnes a vinculis peccatorum, & adhuc quaſi aufugientem manu cruenta revocat peccatorem. Iſa. 46: Ego ſum vocans ab oriente avem; quaſi de longe, ſcilicet de ſtatu peccati revocans inſtabilem, & refugam animam. Secundo, de pedibus fudit ſanguinem, ut antiquos juſtos de limbo inferni educendos demonſtraret, & ad patriam cœleſtem deduceret. De primo, Thren. 1: Torcular calcavit Dominus virgini Juda. Arbor, & tortura arboris ſignificat paſſionem Chriſti in ligno crucis: qui vero in torculari calcat, ſanguinem uvæ pedibus fudit, ut multos ex eo lætos faciat. Chriſtus ergo virgini Juda torcular calcavit, qui in paſſione crucis ſanguinem effudit, & juſtos in fide corruptos de inferno liberans lætificavit. Zachar. 9: Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu, in quo non eſt aqua, ſcilicet cœleſtis refrigerii. De ſecundo, ut ſcilicet eductos de inferno ad cœleſtem patriam deduceret, Hebræ. 9: Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum .... per proprium Sanguinem introivit; & non ſolus, ſed cum magno exercitu juſtorum, quos de inferno eruens ſecum duxit. Pſalm. 67: Aſcendens in altum &c. Iſa. 66: dicunt Angeli, Quis eſt iſte qui venit de Edom &c. & poſt: Gradiens in multitudine virtutis ſuæ, ideſt aſcendens cum multis fidelibus, quos de inferis potenter ſecum duxit. Tertio, fudit ſanguinem de vulnere lateris, & cordis, ut diſcipulos in fide dubios, & alios multos in fide, & bonæ vitæ ſtabilitate tentatos, & ideo frigidos, & quaſi mortuos calefaceret, & revivificaret, & revivificatis ſuo ſanguine iter cœleſte ſignificaret, ut poſt ipſum ruenter currerent. De primo, Joan. 19: Unus militum lancea latus ejus

aperuit: & in quo eſt vita hominis, ut eos frigidos in fide calefaceret, & quaſi mortuos in vita bona revivificaret. Pſal. 101: Similis factus ſum pellicano ſolitudinis. Pellicanus avis eſt, quæ mox natos, & contra eam ſe erigentes occidens, & mortuos triduo deplorans, cum roſtro latus proprium fodit, & ſanguinem in eos fundens revivificat: ſic Chriſtus frigidis in fide, & peccatis mortuis ſubvenit ſanguine cordis. De ſecundo quaſi vivificatis ad inſtar feræ vulneratæ iter cœleſte ſuo ſanguine ſignificat, & ſequendum demonſtrat. Cantic. 3: Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa; quia attende me vulneratum propter te: vide ſanguinem meum, & ſequere me. Joan. 20: Venit Jeſus, & oſtendit diſcipulis manus, & latus; ſcilicet cruentum non ſolum ut eos in fide confortaret, ſed ut per multas tribulationes monſtraret. 1. Petr. 2: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum &c. Hebræ. 13: Jeſus ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt. Exeamus ergo ad eum extra caſtra, ſcilicet delicias carnis fugientes, & paſſionem ejus imitantes. Canticor. in fine: Fuge dilecte mi, & aſſimilare capreæ hinnuloque cervorum; quaſi diceret: Curre coram nobis, ut fera corde vulnerata, & ſanguine tuo cœleſtem ſemitam nobis oſtende, donec te comprehendamus, & in te delicias æternas capiamus. 1. Cor. 9: Sic currite, ut comprehendatis. Amen.

CAP. XXIX.

De Conſecratione Sanguinis Chriſti ſecundo modo, ſcilicet ut in Sacramento ſumitur.

BIbite ex hoc omnes, Hic eſt ſanguis meus. Matth. 26. Sanguis Chriſti tribus modis poteſt conſiderari. Primo, ut in cruce ab infidelibus

bus funditur: ſecundo, ut in Sacramento a fidelibus ſumitur: tertio, ut præter Sacramentum a ſalvandis ſpiritualiter bibitur. Primo modo conſideratus, commendatur ab inæſtimabili pretioſitate. Secundo modo, a multiplici utilitate. Tertio modo, a ſpirituali ſuavitate. Quantum ad primum modum, ſemper eſt memorabilis: quantum ad ſecundum, venerabilis: quantum ad tertium, deſiderabilis. De primo. Apocalyp. 5: Dignus es Domine quoniam occiſus es, & redemiſti nos in ſanguine tuo. De ſecundo, Matt. 26: Hic eſt Sanguis meus novi teſtamenti. De tertio, 1. Cor. 10: Omnes patres noſtri eumdem potum ſpiritualem biberunt. De primo modo conſiderationis jam ſupra dictum eſt in duobus ſermonibus: ſecundo itaque modo conſideratur ſanguis Chriſti, ut in Sacramento a fidelibus ſumitur, & circa hoc tria requiruntur. Primo, quare Sacramentum datur ſub ſpecie duplici: ſecundo, quare populus non ſumit ſanguinem ſicut Sacerdos ſub ſpecie vini: tertio, quæ ſit utilitas ſanguinis Chriſti, ut in Sacramento a fidelibus ſumitur. Primo, quæritur quare Sacramentum ſumitur ſub ſpecie duplici cibi, & potus, ſive panis, & vini: hujus triplex eſt ratio. Prima ad Regalis convivii perfectionem: ſecunda, ad redemptionis corporum noſtrorum, & animarum ſimul ſignificationem: tertia, ad memoriæ paſſionis Dominicæ majorem repræſentationem. De primo, Heſter 1: Rex Aſſuerus tertio anno imperii ſui fecit grande convivium cunctis principibus, & pueris ſuis. Cibi inferebantur, vinum quoque ut magnificentia Regia dignum erat. Rex iſte ſignificat Chriſtum, qui non primo, vel ſecundo anno, ideſt ante legem, vel ſub lege, ſed tertio, ideſt tempore gratiæ facit convivium magnis, & pueris fidelibus cibi, & potus. Ut enim ornatum, & perfectionem convivii ſui, & menſæ demonſtraret, ſub

ſpe-

ſpecie panis, & vini ſimul Sacramentum altaris adminiſtrat. Nam ubi alterum deeſſet, multum laudabile convivium non eſſet. De ſecundo, Pſal. 109: Tu es Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech; qui ſcilicet obtulit in ſignum panem, & vinum. In pane ſignificans futuram noſtrorum corporum redemptionem, in vino animarum. Magiſter 4. Sententiarum: Quare ſub duplici ſpecie ſumitur Sacramentum altaris, cum ſub altera totus ſit Chriſtus? Ideo ſcilicet, ut oſtendatur totam humanam naturam, ideſt corpus, & animam aſſumpſiſſe, & totam ſimul redemiſſe. Panis enim ad carnem refertur, quam ſcilicet nutrit: vinum ad animam, quia vinum ſanguinem operatur, in quo ſedes eſt animæ, ſecundum phyſicos. Unde ſi ſub alterius ſpecie tantum ſumeretur, ad alterius tantum, ideſt corporis, vel animæ, non ad utriuſque pariter liberationem valere ſignificaretur. De tertio, 1. Cor. 11: Hic eſt calix novi teſtamenti in meo ſanguine, hoc facite quotieſcumque ſumitis in meam commemorationem; ideſt ſanguinem meum bibetis in memoriam meæ paſſionis. Expreſſius enim Chriſti paſſio ad memoriam reducitur per conſiderationem ſanguinis quam corporis. Exod. 12: Erit ſanguis vobis in ſignum in ædibus, in quibus eritis. In ſignum. Sicut enim agnus ſine macula occiſus eſt in liberationem Iſrael de Ægypto: ſic ſanguis Chriſti proprium, & expreſſum memoriale eſt ſuæ paſſionis. 4. Regum 3: Viderunt Moabitæ aquas rubeas quaſi ſanguinem, & dixerunt: Sanguis eſt gladii, pugnaverunt Reges contra ſe, & cæſi ſunt mutuo. Reges, ſcilicet Chriſtus, & diabolus, ille humilium, hic ſuperborum, pugnantes in paſſione Domini, ut quis eorum hominem ad ſuum ſervitium obtineret, ambo ſunt graviter vulnerati. De primo, Job 16: Hoſtis meus irruit in me, quaſi gigas, con-

concidit me vulnere ſuper vulnus. De ſecundo, Iſa. 51: Numquid non tu Domine percuſſiſti ſuperbum, vulneraſti draconem? Vulneravit itaque vulnere gravi, qui cum Chriſti carnem innocentem mordere præſumpſit, latens aculeus divinitatis potentiam malitiæ ejus perforando enervavit. Secundo quæritur, quare populus non accipit ſanguinem ſub ſpecie vini ſicut Sacerdos: hujus triplex eſt ratio. Prima eſt ad habendum vas congruum hujus ſanguinis contentivum. Sicut enim vinum vas ſpecialius, & diligentius præparatum, in quo ſervatur, exigit quam panis; ſic ſub ſpecie vini ſanguis Chriſti ſumendus ſolum Sacerdotibus conceditur, tamquam vaſis Domini ad hoc ſpecialiter conſecratis, & ſacra religione conſtrictis, & virtutum pulchritudine excellentius præornatis: hinc triplici vaſi electo comparantur in Scripturis, ſcilicet altari conſecrato, crateræ ligatæ, aureo ſcypho. De primo, Deuter. 12: Carnibus hoſtiarum ipſe veſceris: ſanguinem fundes in altari; ideſt committes Sacerdoti, qui debet eſſe vas ſpecialiter conſecratum, & ſanctum, & altare dignum ad ſuſcipiendum ſanguinem Domini. Gloſſa Exodi 30: Altare holocauſti ſignificat vitam juſtorum, qui carnem ſuam quotidie crucifigunt cum vitiis, & concupiſcentiis, atque in hoſtiam Deo viventem offerunt. Ad Rom. 12. Altare holocauſtorum eſt fides pura, doctrina recta, & converſatio bona Chriſti miniſtrorum. Pſalm. 83: Altaria tua Domine virtutum &c. quaſi dicat: O quam ſancta, quam ornata, quam dilecta debent eſſe ſanguinis Chriſti vaſa. De ſecundo, Exod. 24: Tulit Moyſes dimidiam partem ſanguinis victimarum, & miſit in crateras. Cratera eſt vas vinarium multis circulis circumligatum, ſignificans religioſorum Sacerdotum vitam virtutibus cuſtoditam, ad Chriſti ſanguinem ſuſcipiendum aptam. Eccleſ. 6: Injice pedem

tuum.

tuum in compedes ſapientiæ, & collum tuum in torques illius. Decor enim vitæ eſt in illa, & vincula illius alligatura ſalutaris. Item infra: Timor Domini ſcientiæ religioſitas. Religioſitas cuſtodit, & juſtificabit cor, jucunditatem, atque gaudium dabit. De tertio, Eccleſ. 50: Sacerdos quaſi vas auri ſolidum, ornatum omni lapide pretioſo; ideſt, omni genere virtutum, dicit Gloſſa. Tale itaque vas exigitur ſpeciale, & electum, ad ſuſcipiendum ſub ſpecie vini ſanguinem Chriſti. Secunda ratio eſt vitandi periculum effuſionis propter multitudinem, quæ ſe circa altare comprimit. Hinc eſt quod Dominus in cœna Apoſtolis paucis, & ut ſuis Sacerdotibus non ſolum corpus in ſpecie panis, ſed & ſanguinem in ſpecie vini dedit. Multitudini hominum in deſerto panem ſine potu diſtribuit. Tertia ratio eſt ad præcavendum erroris periculum. Si enim populus rudis acciperet ſanguinem ſub ſpecie vini, vix crederet illum eſſe ſub ſpecie panis, cum tamen veraciter ſit ſub utraque ſpecie. Nam ſicut ſub ſpecie vini conſecrati Chriſti eſt ſanguis per tranſubſtantiationem, ita ibi eſt corpus per annexionem: & ſicut ſub ſpecie panis eſt corpus Chriſti per tranſubſtantiationem, ita ibi eſt ſanguis ejus veraciter per annexionem. Hic enim duo, corpus Chriſti, & ſanguis, immo hæc quatuor corpus, ſanguis, anima, & deitas, jam ultra non poſſunt ſeparari: unde ſicut ſumit Sacerdos ſanguinem Chriſti Sacramentaliter de calice, ſic populus ſumit eum intellectualiter ſub ſpecie panis de ipſo corpore Chriſti, & eſt eis tam utilis, & tam dulcis, ut Sacerdotibus qui ſumunt eum ſub ſpecie vini de calice. Cantic. 1: Botrus Cypri dilectus meus mihi: duo ſumo in botro, unam ſcilicet corpus Domini in cibum, & ex uva ſugo dulcem ſanguinem in potum. Deuter. 33: Conſtituit eum Dominus ut ſanguinem uvæ bi-

biberet meraciſſimum. Per hunc potum rectificat Dominus animam, donec perducat ad vitam æternam. Joan. 6: Qui bibit meum ſanguinem habet vitam æternam. De dulcedine hujus ſanguinis habetur infra ſermone 32. circa medium.

CAP. XXX.

De tertio quod circa Sanguinem Chriſti quæritur, & de utilitate Sanguinis digne ſumpti.

QUæ utilitas in ſanguine meo; & ſimilia ut prius. Qui bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Tertio quæritur de ſanguine Chriſti, ut in Sacramento ſumitur a fidelibus, quæ ſit utilitas, ſive effectus. Ad hoc ſciendum, quod ſic ſumptum poſſumus conſiderare tribus modis, ſcilicet ut potum aquæ vivæ, ut vinum ſpirituale, ut ſacroſanctum myſterium Eccleſiæ. De primo, Pſal. 77: Percuſſit petram, & fluxerunt aquæ. Sicut petra ſignificat Chriſti corpus, ita aquæ illæ ſanguinem illius, qui verus, & vivus eſt potus aquæ. De ſecundo, Proverbior. 6: Venite, bibite vinum, quod miſcui vobis; ideſt ſanguinem Chriſti multa dulcedine conditum. De tertio, Hebr. 13: Jeſus extra portam paſſus eſt, ut per ſuum ſanguinem ſanctificaret populum; ergo ſanguis Chriſti res ſanctificans eſt, & ſacroſancta. Complenda: Quæſumus, Domine, ut ſacroſancta myſteria præſens remedium nobis eſſe facias, & futurum. Juxta conſiderationem, & ſimilitudinem cujuslibet iſtorum trium habet ſanguis Chriſti triplicem effectum. Primo, poteſt conſiderari potus ſanguinis Chriſti, ut potus aquæ vivæ, ſed potus aquæ, ut dicunt Phyſici, eſt humectativus aridorum, extinctivus incenſorum, delativus ad membra ciborum. Similiter potus ſanguinis Chriſti, ut ſignifica-

ficatur per aquam, & tres habet effectus in anima fideli. Arida ejus humectat, & conjungit, male incenſa refrigerat, & extinguit, cibum Verbi Dei ad membra vehit, ut bene poſſint operari. De primo, Iſaj. 44: Effundam aquam ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam, ut ſcilicet anima quaſi pulvis arida ad fontale defluat, & ad malum prona, potu ſanguinis Chriſti perfuſa, conjungatur, conglutinetur, & roboretur ad bona. Pſalm. 1: Non ſic impii non ſic, ſed tamquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ; quia tentatio diaboli ſpargit cogitationes, eorumque deſideria, locutiones, & opera per diverſa vitia. Exod. 5: Diſperſus eſt populus per univerſam terram Ægypti ad congregandas paleas, ſcilicet mundi vanitates. E contra, Joan. 11: Jeſus moriturus erat, ſupple, & ſanguinem ſuum daturus, non tantum pro gente, ſed ut filios Dei qui diſperſi erant, congregaret in unum; ſcilicet per cordis unionem, linguæ refrænationem, ſenſuum, & morum diſciplinam, vitæ religionem, & fraternam dilectionem. 1. Cor. 5: Sitis nova conſperſio, ſicut eſtis azymi; ideſt per baptiſmum a vitiis ſinceri facti, ita ſitis aſperſione ſanguinis Chriſti quaſi paſta in nova vita, & bona compacti. De ſecundo effectu, Pſalm. 77: Percuſſit petram, & fluxerunt aquæ ad refrigerandum, ſcilicet pravæ ſitis ardorem. Eccleſ. 3: Ignem ardentem extinguit aqua; quia ſanguis ſignatus per aquam deſtruit fervorem iræ, avaritiæ, & pravi amoris, & concupiſcentiæ. Auguſtinus: Scribe, Done Jeſu Chriſte, in corde meo vulnera tua pretioſo ſanguine tuo, ut legam in eis tuum dolorem ad ſuſtinendum pro te omnem dolorem, tuum amorem ad contemnendum pro te omnem pravum amorem: quia ſic apparet, quod ſanguis Chriſti ad inſtar aquæ contra male incenſa in nobis valet. De tertio effectu, 3. Reg. 19: Helias

co-

comedit, & bibit aquam, & ambulavit: potus cibum ad membra vehit, & ad eundum, ſive operandum movet; ſic potus ſanguinis Chriſti cibum Verbum Dei ſive præcepti ad corda defert, ut vires animæ, & membra corporis ſecundum illud vivant, & regantur, & bene operentur. Proverb. 9: Comedite bibite, relinquite infantiam, & vivite, & ambulate per vias prudentiæ. Comedite cibum verbum Dei, & præcepti, & bibite ſanguinem Chriſti, quia ſcilicet præceptum ad cor, ad ſenſus, ac membra deferat, & prava relinquere, & bona perficere moneat. Secundo, poteſt conſiderari ſanguis Chriſti ut vinum ſpirituale, & ſecundum hoc habet tres effectus, quia lavat, calefacit, lætificat. Lavat ſordes culpæ, calefacit corda charitate, lætificat ſpirituali dulcedine. De primo, Geneſis 49: Expectatio gentium; lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguinem uvæ pallium ſuum; ideſt fidelem animam. 1. Joan. 1: Si in lumine ambulamus, ſocietatem habemus ad invicem, & ſanguis Jeſu Chriſti filii Dei emundat nos ab omni peccato. Ad Hebræ. 9: Si ſanguis hircorum, aut taurorum aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti emundabit conſcientiam veſtram ab operibus mortuis ad ſerviendum Deo viventi? Apoc. 22: Beati qui lavant ſtolas ſuas in ſanguine agni, ut ſit poteſtas eorum in ligno vitæ. De ſecundo, Deuter. 32: Conſtituit eum, ut comederet medullam tritici; ideſt dulce corpus Chriſti: & ſanguinem uvæ biberet meraciſſimum; ideſt purum, & calidum, purum ad maculam iniquitatis, calidum in effectu. Heſter. 1: Aſſuerus, ſcilicet beatus, poſt nimiam potationem incaluit mero, ideſt accenſus eſt charitate. Cantic. 2: Introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem. Cella vinaria eſt Eccleſia, ubi propinatur

ca-

calidum vinum ſanguinis Chriſti ad accendendum corda dilectione Dei, & proximi. De tertio, Pſalm. 103: Vinum lætificat cor hominis. Eccleſ. 31: Exultatio animæ, & cordis vinum moderate potatum; ideſt ſanguis Chriſti cum menſura fidei. Cantic. primo: Botrus Cypri dilectus meus mihi; quia ſcilicet ſumo cum ſuo ſanguine dulcedinem ſpiritualis lætitiæ ad obliviſcendum dolorem præſentis miſeriæ. Proverb. 31: Date ſiceram mœrentibus, & vinum his qui amaro ſunt animo, bibant, & obliviſcantur egeſtatis ſuæ. Tertio poteſt conſiderari ſanguis Chriſti ut ſacroſanctum myſterium Eccleſiæ, ideſt ut res ſacra, & ſecreta, in qua magna virtus Dei eſt abſcondita, & ſecundum hoc habet tres effectus ſupernaturales. Dæmones enim triumphat, gratiam impetrat, in bona vita conſervat donec ad vitam æternam perducat. De primo, Exod. 12: Cum viderit Dominus ſanguinem agni in ſuperliminario; ideſt in mente fideli, non ſinet percuſſorem ingredi domus veſtras, & lædere. Chryſoſtomus: Hic ſanguis abigit dæmones, & longe facit eſſe. 1. Macha. 6: Oſtenderunt elephantis ſanguinem uvæ, & mori ad acuendos eos in prœlium. Multo magis ergo per ſumptum ſanguinem Chriſti vincuntur ſpirituales inimici. Apocaly. 12. Factum eſt prœlium, & cet. Et poſt: Ipſi vicerunt eum propter verbum teſtamenti, & propter ſanguinem agni. De ſecundo. 1. Petr. 1: In aſperſione ſanguinis Jeſu Chriſti, gratia vobis. Ad Hebræ. 12: Acceſſiſtis ad montem Dei, & ſanguinis aſperſionem melius loquentem quam Abel; quia ſcilicet ſanguis Abel clamat ad Deum vindictam, ſanguis Chriſti poſtulat, & impetrat gratiam. Bernardus: O ſanguinem Chriſti ſumme reverendum, in altari poculum, in cruce pretium, in cœlo pro nobis ad Patrem advocatum. De tertio, Joan. 6: Niſi manducaveritis carnem

nem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobismetipsis; quod si biberitis, bonam vitam habebitis. Leviti. 17: Anima omnis carnis in sanguine est: anima, idest vita. Philosophus: Corruptio, & senectus non nisi paucitas sanguinis est, & postquam corpus caruerit, corrumpitur corpus: hinc multi moriuntur propter vacuitatem sanguinis. Sicut itaque in sanguine nostro vita est corporalis, sic in sanguine Christi conservatio vitæ spiritualis, & perductio ad statum vitæ immortalis. Joan. 6: Qui bibit meum sanguinem habet vitam æternam.

CAP. XXXI.

De consideratione Sanguinis Christi tertio modo, ut a fidelibus spiritualiter sumitur.

PAtres nostri omnes eumdem potum spiritualem biberunt, Corint. 10. Augustinus: Biberunt potum eumdem spiritualem quem & nos, corporalem vero alterum: quia aqua quæ fluxit de petra, fuit signum sanguinis Christi, quæ nos etiam spiritualiter bibimus. Tertio modo consideratur sanguis Christi ut præter Sacramentum a salvandis spiritualiter bibitur. Et circa hoc possunt tria inquiri. Primo, locus ubi iste potus invenitur: secundo, usus ad quem quæritur: tertio, suavitas gratiæ, quæ de usu ejus exoritur. Primo quæritur quis sit locus, ubi potus spiritualis sanguinis invenitur. Ad hoc dicendum, quod tot sunt loca, quot Christi vulnera. Psal. 77: Percussit petram, & fluxerunt aquæ: sicut ex foraminibus petræ aquam Judæi, sic fideles ex vulneribus Christi hauriunt spiritualem ejus sanguinem. Zacha. 3: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Responsio, ut scilicet sugamus ex eis sanguinem spiritualem. Isai. 12:

Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris; ideſt de vulneribus Jeſu Chriſti ſanguinem ſpiritualem ad ſitim malorum extinguendam per piam paſſionis meditationem. Sed ad quid eſt vulnus lateris? Iſai. 40: Filii tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere ſurgent. Gloſſa; quia perforato in cruce latere Chriſti, effluxit ſanguis redemptionis. Filii ergo de longe venient, quia electi de peccatis pœnitentiam agent, & filiæ de latere ſurgent, quia devotæ animæ de vulnere lateris Chriſti ſpiritualem devotionis ſanguinem bibent per piam paſſionis meditationem. Hinc in locis a dextris crucifixi depingitur puella hilari vultu, & pulchra facie, & coronata, deſignans Eccleſiam, quæ ſanguinem Chriſti reverenter in calice ſuſcipit, & a ſiniſtris ſynagoga oculis panno ligatis triſti facie inclinans caput, & coronæ decidente, quæ ipſum ſanguinem fundit, & adhuc contemnit: in quo figuratur, quod hæc, & omnis mortaliter peccans tria bona perdit, ſcilicet lumen gratiæ, gaudium conſcientiæ, coronam gloriæ. Hinc dicitur Thre. 5: Væ nobis, quia peccavimus, ideo obtenebrati ſunt oculi noſtri, mœſtum factum eſt cor noſtrum, cecidit corona capitis noſtri. Puella in dextris ſanguinem Chriſti in calicem ſuſcipit, quia fidelis anima cor mundum vulneribus Chriſti applicans, ſanguinem ejus ſpiritualiter cum omni devotione ſumit, unde lumen in cordis gaudium, & æternæ gloriæ coronam acquirit. Secundo quæritur quis ſit uſus, ad quem ſanguis Chriſti quæritur. Et ſciendum, quod ad animam totam cum tribus potentiis ſuis, ſcilicet intellectu, voluntate, memoria perfundendam, ſive potandam. Exod. 12: Faſciculum hyſſopi tingite in ſanguine, qui eſt in limine, & aſpergite ex eo ſuperliminare, & utrumque poſtem. Faſciculum hyſſopi ſignificat perfectionem, & integritatem fidei: limen

domus eſt Chriſtus, per quem conceditur ad cœlum introitus. Faſciculum autem hyſſopi tingere in ſanguine qui eſt in limine, eſt per fidem rectam ſanguinem paſſionis Chriſti devorare, & confirmare: ſed debemus eo utrumque poſtem, & ſuperliminare aſpergere; ideſt intellectum, affectum, & memoriam ita ſanguine Chriſti perfundere, & ſpiritualiter inebriare, ut intellectus hujus ſanguinis circa genus humanum virtutem recognoſcat, affectus tam ingens erga ſe beneficium diligendo ſapiat, & memoria tanti amoris, & largitatis Sacramentum numquam obliviſcendo ſemper teneat. Tertio quæritur, quæ ſit ſpiritualis ſuavitas gratiæ, quæ de tali uſu, ſive de perfuſione prædicta ſanguinis hujus exoritur, & poteſt dici quod facit animam quaſi paradiſum Dei de ſuavitate hujus gratiæ. Primæ Petr. 1: In aſperſione ſanguinis Jeſu Chriſti, gratia vobis, & pax multiplicetur, gratia virtutum, fertilitas, pax, dulcedo cordis, atque ſerenitas. Hujus ſuavitas gratiæ per irrigationem ſanguinis Chriſti comparatur paradiſo Dei. De ſuavitate hujus gratiæ, Eccleſ. 40: Gratia ſicut paradiſus in benedictionibus, ideſt ſicut hortus Dei in variis deliciarum fructibus. Hierem. 31: Erit anima eorum quaſi hortus irriguus. Irrigata enim anima dulcedine ſanguinis Chriſti profert triplicem ſuavitatem gratiæ, ſcilicet dulces flores virtutum, frondes verborum, fructus operum. Primo ex ſpirituali effuſione ſanguinis Chriſti oriuntur in anima quaſi in paradiſo Dei dulces, & varii flores virtutum. Nam ſicut ſanguis hominis triplicem habet colorem, ſanus rubeum, coctus colorem album habet multum ut lac in mamillis, & maxime coctus nigrum: ſic ſpiritualis influentia ſanguinis Chriſti operatur in anima quaſi in paradiſo Dei flores virtutum varii coloris, ſcilicet roſas charitatis, lilia caſtitatis, violas humi-

litatis. De primo, Eccleſ. 50: Juſtus quaſi flos roſarum in diebus veris; quia ſcilicet rutilat roſeo ſanguine Chriſti virtute charitatis. Cantic. 7: Comæ capitis tui ſicut purpura Regis; quæ ſcilicet tingitur ſanguine cujuſdam animalis. Comæ capitis ejus, ideſt Chriſti ſunt fideles bonis cum moribus decorantes. Hi ſunt ut purpura Regis, quia ſpirituali ſanguine Chriſti perfuſi rubent, ut roſa virtute charitatis. De ſecundo, Eccleſ. 50: Juſtus quaſi lilia quæ ſunt in tranſitu aquæ, quæ ſcilicet candent caſtitate, & bene decocti in corde ejus Chriſti ſanguinis irrigatione. Apocalyp. Laverunt ſtolas ſuas, & dealbaverunt eas in ſanguine agni. Canticor. 5: Oculi ejus, ideſt fideles, in futurum ſibi providentes, ſicut columbæ quæ lacte ſunt lotæ, ideſt ſicut ſimplicium qui bene excocti in mamillis cordis eorum, Chriſti ſanguinis irrigatione dealbati ſunt, & caſti facti. Oſeæ 14: Ero quaſi ros, & Iſrael germinabit quaſi lilium. De tertio, Cantico. 2: Jam hiems tranſiit, imber abiit, & receſſit, flores apparuerunt in terra noſtra: flores primi poſt hyemem ſunt violæ nigri coloris, pulchræ boni odoris, & terræ vicinæ. Hi flores ſignificant animas humiles ex conſideratione ſanguinis Chriſti in paſſione multum torti quaſi denigrata, ideſt ſibi viles, & coram ſuperbis deſpectas, Ezechiel. 31: Nigreſcere faciam ſtellas cœli; ideſt ardentes ſpiritu charitatis, & lucentes verbo veritatis, nigreſcere faciam ſanguine Chriſti, ut nigras, & pulchras violas virtute humilitatis. Cantic. primo: Nigra ſum, ſed formoſa. De his tribus generibus, & coloribus florum paradiſi Dei, Thren. 4: Candidiores nazaræi ejus, ideſt floridi, nive, nitidiores lacte, quia ſimilantur lilio in caſtitate: rubicundiores ebore antiquo, quia ſimilantur roſæ in charitate: ſapphiro pulchriores, quia ſimilantur violæ in humilitate. Secundo, ex ſpirituali perfuſione, ſive po-

potu ſanguinis oriuntur in anima quaſi in paradiſo Dei frondes verborum bonorum, & dulcium eloquiorum. Job 14: Lignum habet ſpem, ſi pretium fuerit, ſi ſenuerit in terra radix ejus ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quaſi cum primum plantatum eſt. Eccleſ. 39: Florete flores, & frondete in gratiam: quia ſcilicet electi non ſolum flores virtutum, ſed etiam verborum bonorum proferunt ex potu ſanguinis Chriſti ad triplicem gratiam, ſcilicet ad peccatorum converſionem, ad inimicorum reconciliationem, ad mœſtorum conſolationem. Hinc arbores irrigatæ triplicia proferre leguntur folia, ſcilicet medicinalia, pulcherrima, & viridia. De primo, Apoc. 22. Ezechielis 47: Folia ligni paradiſi Dei ad medicinam, & ſanitatem gentium; ideſt peccatorum, quia aquæ ejus de ſanctuario egrediuntur. Aqua ſanctuarii ſpiritualis potus ſanguinis Chriſti efficit verba ſanctæ prædicationis ad ſalutem peccatoris. Malachiæ 2: Lex veritatis fuit in ore ejus, & multos avertit ab iniquitate. De ſecundo, Danielis 4: Ecce arbor, & folia pulcherrima, & ſubter eam latitabant animalia, & beſtiæ, & in ramis volucres cœli; quaſi diceret: Sub folio pulchro animalia ſibi inimica, ut lupus, & agnus, columba, & urſus pacificata erant, quia verba ſapientium inimicos reconciliant. Eccleſ. 40: Tibia, & pſalterium ſuavem faciunt melodiam, ideſt concordiam vocum: & ſuper utrumque lingua ſuavis faciet concordiam inimicorum. Item 6: Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos, & lingua eucharis, ideſt bonæ gratiæ, in bono homine abundabit. De tertio, Hierem. 17: Benedictus vir qui confidit in Domino; & erit tamquam lignum quod tranſplantatur ſuper aquas, & erit folium ejus viride. Viridis color inſpectus maxime in herbis, & foliis oculos turbatos reparat, & confortat. Unde

per hujuſmodi folia bonorum verba ſignificantur, quæ triſtes, & miſeros conſolantur. Eccleſ. 40: Gratiam, & ſpeciem deſiderat oculus tuus, & ſuper hoc virides ſationes. Proverb. 27: Unguento, & variis odoribus delectatur cor, & boni amici conſiliis anima dulcoratur. Eccleſiaſtic. 48: Ezechias conſolatus eſt lugentes in ſempiternum. Job 29: Cum ſederem quaſi Rex, eram tamen mœrentium conſolator. Tertio, ex ſpirituali potu ſanguinis Chriſti oriuntur in anima quaſi in Paradiſo Dei bonorum operum fructus. Ezechiel. 24: Rigabo hortum plantationum, & inebriabo partus mei fructum. Rigabo ſanguine Chriſti hortum animæ, inebriabo fructu bonorum operum cœleſti dulcedine, ideſt irrigati potu ſanguinis Chriſti faciunt dulcem fructum bonorum operum ad utilitatem proximi, quem etiam ipſi cò-medunt in retributione cœleſti. Amos 9: Facient hortos, & comedent fructus eorum. De triplici fructu in ſequenti ſermone circa finem.

CAP. XXXII.

De triplici potu Sanguinis Chriſti.

SAnguis meus vere eſt potus. Joan. 6. Alia themata, ut ſupra de ſanguine Chriſti. Potus Sanguinis Chriſti triplex eſt, ut ex ſupra dictis jam patet, Sacramentalis, intellectualis, ſpiritualis. Sacramentalis, qui a ſolis Sacerdotibus ſumitur ſub ſpecie vini de calice. Intellectualis, qui a populis Chriſtianis ſumitur ſub ſpecie panis de ipſo Chriſti corpore. Spiritualis, qui ab omnibus ſalvandis ſumitur de paſſione Chriſti pia meditatione. Primo modo ſumptus, peccata quotidiana relaxat: ſecundo modo, fidelem mentem dulcedine ſua delectat: tertio modo, totam animam irrigando fœcundat. Primus potus ſangui-

nis

nis Christi est Sacramentalis, qui a solis Sacerdotibus sumitur de calice altaris. Matthæi 26: Accipiens Jesus calicem benedixit, & cet. Bibite ex eo omnes; scilicet Apostoli, quasi soli Sacerdotes. Iste potus digne sumptus peccata quotidiana relaxat, & hoc triplici ratione: quia tria mala sunt in peccato veniali, scilicet quædam macula conscientiæ, quædam pœna tristitiæ, & quædam adversitas offensæ divinæ. Contra hæc tria mala proprie valet potus sanguinis Christi, qui est purus, lenis, & pretiosus: ratione puritatis lavat, ratione lenitatis sanat, ratione pretiositatis placat. Lavat dico conscientiam animæ maculam removendo. Sanat pœnam tristitiæ corda fidelium consolando. Placat offensam divinæ justitiæ pro nobis interpellando. De primo, ad Hebr. 9: Sanguis Christi emundabit conscientiam vestram. Genes. 49: Expectatio gentium, lavabit in sanguine uvæ pallium suum; idest animas nostras. De secundo, Zachar. 10: Lætabitur cor eorum quasi a vino. Vinum est sanguis uvæ, & significat sanguinem Christi, quem sumimus in altari. Iste potus cor bonorum lætificat, quia conferendo solatium spiritualis lætitiæ sanat a tristitia culpæ. Psalm. 22: Calix meus inebrians quam præclarus est. De tertio, ad Hebr. 21: Accessistis ad sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel, quia sanguis Abel clamat vindictam ad Deum, sanguis vero Christi postulat, & impetrat indulgentiam. Bernardus: O sanguinem Christi summe reverendum, in altari poculum, in cruce pretium, in cœlo pro nobis ad Deum Patrem advocatum. Sciendum, quod tria genera graviter arguuntur in Scripturis, quæ nimis peccant in sanguine Salvatoris. Primi sunt corpore immundi, secundi corde indurati, tertii procuratores pravi. Primi sanguinem Christi in magnis peccatis indigne sumunt: secundi ad vir-

tutem ſanguinis Chriſti converti nolunt: tertii lucrum de ſanguine Chriſti ad pravos uſus convertunt. De primo, 1. Corin. 10: Non poteſtis bibere calicem Domini, & calicem dæmoniorum. Calix diaboli eſt luxuria carnis, & mundi. Deuter. 32: Fel draconum vinum eorum. Qui hoc potu turbido, & immundo inebriantur, & ſuper eum ſanguinem Chriſti pretium fundunt, quantum in ſeipſis eſt ipſum polluunt, & ideo gravi pœna digni ſunt. Geneſ. 4: Maledictus eris ſuper terram; quæ aperuit os ſuum ſuper terram, ideſt plus quam caro tua. Ad Hebr. 10: Irritam quis faciens legem Moyſi ſine ulla miſeratione duobus, vel tribus teſtibus moritur: quanto putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcaverit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & Spiritui Sancto contumeliam fecerit? De ſecundo, Hierem. 5: Induraverunt facies ſuas petram, & noluerunt reverti; quaſi diceret: Quidam pertinaces in ſua malitia duriores ſunt corde quam petra, ſcilicet quam durus adamas, qui quamvis nulla re poſſit frangi, ſcinditur tamen ſanguine hirci: ſed illi duriores ſunt, qui nec virtute ſanguinis Chriſti emolliri poſſunt, nec a ſua pravitate converti. Item, duriores ſunt quam petra, ſcilicet quam quælibet ſaxa dura, quia ad clamorem Chriſti in cruce, & ejus ſanguinis effuſione terra tremuit, & petræ ſciſſæ ſunt. Sed iſti nec ad terribilem vocem prædicationis, nec ad virtutem ſanguinis Chriſti poſſunt emolliri, & a ſua pravitate converti. De tertio, Hierem. 22: Væ qui ædificat domum ſuam in injuſtitia, qui aperit ſibi feneſtras, & facit laquearia cedrina, pingit ſinopide; ſcilicet rubro colore, ideſt ſanguine Chriſti, dicit Gioſſa. Qui domum ædificat materialem de male acquiſitis, vel ornat ſuperflue de ſanguine Chriſti, ideſt de rebus Ecclе-

Jesiæ acquisitis sanguine Christi, graviter peccat: sed multo gravius qui domum spiritualem, idest familiam pravam, ut pravas mulieres, filios, filias quasi partes domus ut fenestras, per quas diabolus, & fures intrant, & laquearia quasi laqueos diaboli injuste ædificat, & pingit, idest unit, vel ornat sanguine Christi. His dicitur væ, idest gravis increpatio, & æternæ pœnæ comminatio. Secundus potus sanguinis Christi est intellectualis, qui a populo Christiano sumitur sub specie panis de ipso corpore Salvatoris. Nam sicut sub specie panis consecrati corpus Christi est per transubstantiationem, & sanguis ejus per annexionem: sic sub specie vini consecrati sanguis Christi est per transubstantiationem, & corpus ejus per annexionem. Unde sicut Sacerdos sumit sanguinem Christi Sacramentaliter de calice, ita fidelis populus sumit ipsum intellectualiter. de calice, ita fidelis populus sumit ipsum intellectualiter. De ipso Christi corpore, Job 39: Pulli aquilæ lambunt sanguinem. Pulli aquilæ sunt subditi Ecclesiæ, hi lambunt sanguinem Christi non de calice, sed de ipso corpore Christi. Hic potus fidelem mentem dulcedine sua delectat. Cantico. 1: Botrus cypri dilectus meus mihi. In botro sunt duo, uva in cibum, & in uva dulcis sanguis in potum. Psalm. 80: De petra melle saturavit eos. Sicut petra corpus Christi incorruptibile, sic mel de petra significat dulcem sanguinem Christi. Hæc dulcedo tria bona facit, scilicet contemptum vitiorum, gratiam bonorum eloquiorum, desiderium æternorum. De primo Proverb. 27: Anima saturata calcabit favos. Qui enim de petra corporis Christi melle sanguinis ejus saturati sunt, omnis peccati suavitatem contemnunt. Judic. 9: Dicit arbor ficus (idest fidelis anima): Numquid deserere possum dulcedinem meam, ut inter cetera ligna promovear?

quasi

quaſi dicat: Contemno gloriam, & delectamenta mundi pulchritudine Dei. De ſecundo, Cantic. 4: Favus diſtillans labia tua, mel, & lac ſub lingua tua; quaſi dicat, quia ſub lingua, ideſt in corde plena es ſpirituali dulcedine, idcirco abundas utili, & dulci locutione. Matth. 12: Ex abundantia cordis os loquitur: ſicut de vaſe, ſic eſt de corde. Vas plenum felle effundit amaritudinem, plenum melle, dulcedinem. Unde Luc. 6: Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum; & e converſo. De tertio, Eccleſiaſtic. 24: Qui bibit me, adhuc ſitiet. Gregorius: In corporalibus appetitus placet, experientia diſplicet, ſpiritualis vero dulcedo quanto magis bibitur, tanto magis ſititur: quia dum ex pleno fonte ſtillatim mundo cordi deguſtando illabitur, ejus plenitudo potanda magis deſideratur. Pſal. 64: In ſtillicidiis ejus lætabitur germinans. Idem, Pſalm. 41: Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum. Tertius potus ſanguinis Chriſti eſt ſpiritualis, qui ab omnibus ſalvandis ſumitur de paſſione Chriſti pia meditatione 1. ad Cor. 10: Patres noſtri omnes eumdem potum ſpiritualem biberunt. Sicut patres boni de foraminibus petræ aquam biberunt, & in illa ſanguinem paſſionis Chriſti crediderunt figuratum, & per fidem ſpiritualem guſtaverunt: ita boni Chriſtiani de vulnerum Chriſti pia meditatione ſanguinem ejus ſolent bibere. Iſa. 60: Filii tui de longe venient &c. Hic potus totam animam quaſi hortum Dei irrigando fructu bono fœcundat. Eccleſiaſtic. 24: Rigabo hortum plantationum, & inebriabo partus mei fructum; ideſt animæ fideles irrigatæ ſanguine Chriſti facient fructum bonorum operum. Coloſſ. 1: In omni opere bono fructificantes. Fructus bonorum triplex eſt, ſcilicet honeſtæ converſationis, ſacræ devotionis, & jucundæ pietatis. De primo paſcit homo ſeipſum: de ſecun-

cundo Deum : de tertio proximum. De primo. Ecclesiastic. 23 : Ego quasi vitis fructificavi &c. Et flores mei fructus honoris, & honestatis ; idest honestæ conversationis. Ad Ephes.5: Fructus lucis est in omni bonitate, & justitia, & veritate. Quæ autem in occulto fiunt a filiis tenebrarum, turpe est dicere. Matth. 7 : Omnis arbor bona fructus bonos facit &c. Fructu bonæ vitæ pascit quisque seipsum. Proverbio. 17 : Qui servat ficum, comedet fructum ejus. Isa. 3 : Dicite justo, quoniam fructum adinventionum suarum comedet. Prover. 15: Secura mens quasi juge convivium : secura ex honestate vitæ. 2. ad Corint. 1 : Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate, & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali conversati sumus in hoc mundo. De secundo, Cantic. 4 : Hortus conclusus soror mea, emissiones tuæ paradisus malorum punicorum &c. Emissiones istæ sunt fructus devotionis. Unde sequitur : Nardus, crocus, cinnamomum, quæ sunt species aromaticæ, & propter odorem bonum, & virtutem suam significant fidelium devotionem Deo gratam, quæ consistit in sacris desideriis, in variis virtutibus, gemitibus, & orationibus. His fructibus pascit fidelis anima Dominum : unde sequitur ibidem : Veniat dilectus meus &c. ut comedat fructus pomorum suorum. Exod. 30 : Sume aromata boni odoris, faciesque thymiama. Papias : Thymiama est confectio boni odoris ad incensum cultus Dei. Gregorius : Thymiama ex aromatibus facimus, cum in altari cordis virtutum multiplicitate redolemus. Proverb. 8 : Deliciæ sunt mihi esse cum filiis hominum ; quia scilicet delectatur in amore, & devotione nostra quiescere. De tertio fructu, scilicet pietatis, quo reficitur proximus. Psalm. 51 : Ego quasi oliva fructifera in domo Dei. Oliva portat oleum aliis ad lucen-

cendum, ſanandum, & reficiendum, & ſignificat opus pietatis quod impenditur proximis. Prover. 21: Theſaurus deſiderabilis, & oleum in tabernaculo juſti ad refectionem, ſcilicet proximi. Luc. 10: Samaritanus quidam videns ſpoliatum quaſi pauperem, & vulneratum quaſi ſubſidio indigentem, miſericordia motus eſt, & appropinquans alligavit vulnera ejus; ideſt ſubvenit neceſſitatibus ejus, infundens oleum, & vinum quaſi cibum, & potum, & curam ejus egit. 1. ad Timoth. 4: Exerce te ipſum ad pietatem. Pietas enim ad omnia utilis eſt, promiſſionem habens vitæ quæ nunc eſt, & futuræ, ad quam nos perducat qui eſt benedictus in ſecula. Amen.

Explicit Opuſculum quinquageſimumoctavum Sancti Thomæ de Aquino de Sacramento Altaris.

FINIS TOMI QUARTI.

IN-

INDEX OPUSCULORUM, QUÆ

In hoc quarto Tomo continentur.

OPuſculum XX. *De Regimine Principum ad Regem Cypri.* pag. 3
Opuſculum XXV. *De ſortibus ad dominum Jacobum de Burgo.* 247
Opuſculum XXVI. *De Judiciis Aſtrorum.* 269
Opuſculum XXVII. *De æternitate Mundi.* 271
Opuſculum XXVIII. *De Fato.* 280
Opuſculum LVII. *Officium de Feſto Corporis Chriſti, ad mandatum Urbani Papæ IV. dictum Feſtum inſtituentis.* 304
Opuſculum LVIII. *De venerabili Sacramento Altaris.* 323

FINIS.

3878
BIBLIOTECA P. M. CAPP.
MONTEFUSCO (Av)

inches
cm
Kodak Color Control Patches
© Kodak, 200
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color

Kodak Gray Scale
C
Y
M
© Kodak, 2007 TM
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18